

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
Birinci Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay

(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-357-3 978-605-155-356-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997
21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
ve yayımlanamaz.

*Bu Mesnevî tercümesini
otuzbeş senelik dostluk hâtırası olarak
Hz. Mevlâna'nın 21. kuşaktan torunu merhûm ve mağfur
Celâleddin M. Bâkır Çelebi Efendi'nin
azîz rûhuna ithâf ediyorum.*

Tercüme Edenin Önsözü

YEDİ YÜZ YILDAN BERİ, bütün dünyada, ölmez eserler arasında yer alan ve çeşitli dillere tercüme edilen *Mesnevî-i Şerîf* in bilindiği gibi Türkçe'ye de yapılmış manzum ve mensûr bir çok tercümeleri vardır. Fakat bu tercümelerden rahatça yararlanmak kolay olmamaktadır. Çünkü hikâyeler, bir kaç sahifede bitmemekte, hikâyeler içine başka hikâyeler de girmekte, ve böylece esas hikâye uzayıp gitmektedir. Yanlış anlaşılmasın, hâşâ ben bunu tenkid maksadı ile yazmıyorum. Bu tertipler, bu uzayıp gitmeler bir hikmete dayanmaktadır. Hz. Mevlâna fikirlerini daha iyi anlatmak için, konu ile ilgili çeşitli yerlerden hikâyeler almış, çağrışım sûretiyle hatırına gelen bazı fıkraları da eklemiş ve konuyu kendi mübârek görüşleri ile süslemiştir. Fakat zincirvârî uzayıp giden hikâyeler arasında okuyucu da esas hikâyeyi ve dolayısıyla konuyu kaybetmektedir.

Bugünün insanının hayat şartları ile yedi asır öncesinin insanı arasında elbette çok fark vardır. Bu atom devri insanı maddî imkânlar elde etmiş, zenginleşmiş, âdetâ makineleşmiş, kendini bir çok hususlarda rahata kavuşturmuştur. Fakat mânâ yönünden fakir düşmüştür. Eski insanın sabrını, ilim aşkını, mânevî gücünü kaybetmiştir. Çünkü bitmez, tükenmez ihtiyaçlarının ve sonsuz isteklerinin esiri olarak çırpınıp durmakta ve dolayısıyla hayatı kendine zehir etmektedir. Böyle bir insan okumak için fazla bir zaman ayırmadığı gibi, uzayıp giden, birbirine karışan hikâyeler içinde sabrı da tükenmektedir. Aslında *Mesnevî*, bir hikâye kitabı da değildir. *Mesnevî*, hakikatler kitabı, irfân kitabıdır. Hz. Mevlâna, *Mesnevî*'nin I. cildinin önsözünde: “*Mesnevî*, hakikate ulaşmak ve Allah'ın sırlarına âgâh olmak isteyenler için bir yoldur. *Mesnevî*, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifâdır. Hüzünleri giderir. *Kur'an*'ı açıkça anlamaya yardım eder. Huyları güzelleştir.” diye buyurmaktadır.

Mevlâna, eserini etkili kılmak, fikirlerini, duygularını daha güzel açıklamak için bazı garip, müstesnâ hikâyeleri örnek olarak vermekte, irfân sahibi kişileri âdetâ büyüleyen güzel beyitlerini, bu hikâyeler arasına sıkıştırmaktadır. Birbiri içine giren bu nâdir hikâyeler arasında gizlenmiş bulunan *Mesnevî* cevherlerini, bu ilâhî hikmetleri bulup çıkarmak için çok dikkatle uğraşmak, emek sarfetmek ve çok sabırlı olmak gerekmektedir.

Nitekim Mevlâna'yı çok seven ve altı cilt *Mesnevî*'yi dikkatle okuyarak, seçtiği beyitleri manzum olarak İngilizce'ye çeviren, *Mesnevî-i Mânevî of Mevlâna Celâleddin Muhammed Rûmî* adı altında bir kitap neşreden, İngiliz müsteşriki Whinfield, eserinin önsözünde: “*Mesnevî*'yi baştan başa tercüme etmek tahayyül edilemez derecede sıkıcı olabilir. Çünkü Mevlâna, hikâyeleri anlatırken dâimâ mevzû dışına çıkıyor ve esas hikâyeyi bitirinceye kadar, araya başka hikâyeler katarak onlardan ahlâkî neticeler çıkarıyor.” diye yazmaktadır. Bu yüzden *Mesnevî*'yi, baştan başa tercüme etmekten çekinen Whinfield'in, eserinin önsözünde *Mesnevî* hakkında yazdığı şu gerçek sözleri tercüme ederek buraya almaktan vazgeçemedim:

“*Bu kitap, gönül ehli olanlara, Allah yolunda yürüyenlere, mânevî ve rûhânî hayatı yaşayanlara, susup herşeye dikkat eden nûr ehline, bedende yaşadıkları halde, rûhen nâ-mevcûd olanlara, yırtık pırtık elbiseler içinde pâdişahların tâ kendisi olanlara, fazilet ve hidâyet nûrları ile dolu olanlara, ve halk arasında adsız, sansız dolaşan gerçek asilzâdeler için Allah'ın bir lûtfudur. Bu kitap dünya nimetlerini terk edip, Allah'ı bilmeye, onunla yaşamaya, onunla mânen birlik olmaya çalışan, nefsânî arzularını öldürerek, mânevî murâkabe hayatına kendini veren kişilere hitâp eder.*” Ne yazık ki *Mesnevî* Whilfield'in dediği gibi herkeşe hitâp etmemektedir. Gönül ehli aramaktadır. Zaten Hz. Mevlâna da bir az sonra okuyacağınız *Mesnevî*'nin önsözünde: “*Temiz insanlardan, gerçeği sevenlerden başkalarının Mesnevî'ye dokunmalarına müsâade yoktur.*” diye buyurduğu gibi Mevlâna *Mesnevî*'nin başına kendi mübârek eliyle yazdığı on sekiz beyit içinde neyin ağzından şunları söylemektedir:

“*Ney dinleyen her insan, benim neler dediğimi anlayamaz, benim feryâdımı duyamaz, ayrılık acısı çekmiş, gönlü yaralanmış, içli bir insan isterim ki, dertlerimi, acılarımı ona anlatayım.*”

Mesnevî'yi sevmek için de bu vasıflar gerek. Ama insan olarak hepimizde bu duygular vardır. Fakat hayat şartları yüzünden bu duygular körelmiştir, paslanmış. İşte Mevlâna, *Mesnevî*'si ile bu duygularımızı uyandırmakta, bize heyecan vererek, Hakk yoluna, dine, Hz. Muhammed'in yoluna çağırılmaktadır. Başka diyarlarda yaşayan, bizden, bizim dinimizden olmayan bir İngiliz âlimin *Mesnevî* hakkındaki görüşlerini biraz evvel okudunuz. Biz müslüman olduğumuz halde, bir İslâm velisinin bu şâh eserine nasıl sırtımızı çevirebiliriz? Nasıl olur da *Mesnevî* ile gereği gibi ilgilenmeyiz? İlâhî aşktan bahs eden, bizim nereden geldiğimizi, nereye gittiğimizi haber veren, müsâmahalı bir görüşle insanı, insanlığı sevdiren bu mübârek kitabı, dikkatle okumaya ve içimize sindirmeye bugünün insanı olarak çok muhtacdır. Bu yüzdendir ki, hakkı, hakikati sevenlerin ve Mevlâna'ya gönül verenlerin, yorulmadan yani şerhlere bakmak külfetine katlanmadan *Mesnevî*'den faydalanmalarını sağlamak için *Mesnevî*'nin açıklamalı bir tercümesini meydana getirmeyi düşündüm. Metin olarak Nicholson'ın bastırıldığı *Mesnevî*'leri esas tuttum. Tercüme edilen beyitlere, onun verdiği numaraları verdim. Her ciltte bulunan binlerce beytin o cild içinde ayrı birer numarası olacağına göre, *Mesnevî*'yi okuyanlardan meraklı olanlar, o numaralar sayesinde istedikleri beyti kolayca bulacaklar, başka tercümelerle ve şerhlerle mukâyese edebileceklerdir. Bazı beyitleri, rûha sâdik kalınarak, bir kaç kelime eklemek sûretiyle açıklamalı olarak tercüme ettiğim gibi anlaşılması zor olan bazı beyitleri de şerhlerden yararlanarak dipnot olarak genişlettim. Anlaşılır hale getirdim.

Bu tercümeler yapılırken, gerek Veled Çelebi merhumun, gerekse Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinin, Abdülbakî Gölpınarlı merhumun tercümelerinden, kendisini dâimâ saygı ile andığım değerli müsteşrik Nicholson'ın İngilizce'ye çevirdiği *Mesnevî*'lerden yararlandım. Birbirinin içine girmiş olan hikâyeleri, birbirinden ayırarak tercüme ettim. Hikâyelerin ifâde ettikleri hakikatleri Mevlâna'nın açıkladığı şekilde aynen aldım. Gereken yerlerine koydum. Hikâyeler arasında geçen güzel sözler, derin anlamlı beyitler, hakikatler, hikmetler okuyanlara bir kolaylık olsun diye, ihtivâ ettikleri konulara göre, ayrı ayrı başlıklar halinde arzedilmiştir. O başlıklar dahi benim değildir. Mevlâna'nın beyitlerinden çıkarılmış başlıklardır. Metin tercümelerinde okuyacağınız satır başlarına konmuş olan ve numaralı bulunan bütün beyitler hep Mevlâna'ya âittir. Açıklanması gereken hususlar, Rasûhî Ankaravî'den, Tâhirü'l-Mevlevî'den, *Bahrü'l-*

ulûm'dan, ve hicrî 840, milâdî 1436'da vefât eden Hüseyn bin Hasan Harizmî tarafından yazılmış olan *Cevâhirü'l-Esrâr* adlı yazma şerhden yararlanarak sahife altlarına dipnotlar halinde yazılmıştır. Böylece bir çok kitaplarda görüldüğü gibi kitapların sonuna eklenen notları karıştırmaktan araştırmaktan okuyucu kurtarılmıştır. Tek gâyem, okuyucunun yorulmadan, şerhlere bakmadan *Mesnevî-i Şerîf*'den, âdetâ tasavvuf ansiklopedisi sayılan bu şâheserden, bu irfân hazinesinden gereği gibi zevk alması, rûhen aydınlanması, huzura kavuşmasıdır.

Gayret fakirinizden, yardım Allah'tan...

1 Şubat 1996
(1318 Ramazan 12)
Şaşkınbakkal

Şefik Can

Mesnevî-i Şerîf in Birinci Cildine Hz. Mevlâna'nın Yazdığı Önsöz

BU KİTAP, *Mesnevî* kitabıdır. *Mesnevî*, hakîkate ulaşmak ve Allah'ın sırlarına âgâh olmak, akıl erdirmek isteyenler için bir yoldur. *Mesnevî*, din asıllarının asıllarının asıllarıdır. Allah'ın en büyük şaşmaz şerîati, hakîkate giden nûrlu yoludur. *Mesnevî*, içinde kandil bulunan kandilliğe benzer. Sabahlardan daha nûrlu bir sûrette parlar. Hakîkati arayan gönüller için bir cennettir. *Mesnevî*'nin pınarları var, dalları var, budakları var, bu pınarlardan bir tanesine "Selsebîl" derler. Burası makâm sahiplerince, kalpleri uyanık insanlarca en hayırlı duraktır. En güzel dinlenme yeridir. Hayırlı insanlar, iyi kimseler, orada yerler, içerler, neşelenirler, ferahlanırlar. *Mesnevî* imanlılara şifâ, imansızlara hasrettir. Nitekim, Hakk: "*Kur'ân-ı Kerîm* ile çoğunun yolunu azıtır, çoğunun yolunu doğrultur. Hidâyete eriştirir." demişlerdir. Şüphe yok ki *Mesnevî*, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifâdır. Hüzünleri giderir. *Kur'ân*'ı açıkça anlamaya yardım eder. Huyları güzelleştirir. Gönülleri temiz insanlardan, hakîkati sevenlerden başkalarının *Mesnevî*'ye dokunmalarına müsâade yoktur.

Mesnevî âlemlerin Rabbi'nden gönüle inmiş hakikatleri ihtiva eder. Gerçekten de *Mesnevî* Rabbü'l-âlemîn tarafından ilhâm olunmuş bir kitaptır. Bâtıl, onun ne önünden gelebilir, ne de ardından. Allah onu korur.

Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul, Belhli Hüseyin oğlu Muhammed'in oğlu Muhammed –Allah onun *Mesnevî*'sini kabul buyursun– der ki: "Şaşılacak ve nâdir söylenir hikâyeleri, hayırlı ve büyük sözleri, delâlet incilerini, zâhidler yolunu, lafzı az mânâsı çok olan bu manzûm *Mesnevî*'yi, dayandığım, güvendiğim zâtın, bedenimde rûh gibi hâkim bulunan kişinin dileği ile uzatmak ve etrafıca yayıp genişletmek için

çalıştım, çabaladım. O zât, Hakk dininin Hüsâmı (kılıcı) Hasan oğlu Muhammed'in oğlu Hasan'dır. Allah ondan razı olsun. Aslen Urum'lıdır. "Kürt olarak yattım, Arap olarak kalktım" diyen, kadri yüce Şeyh Ebu'l-Vefâ'nın soyundan, Allah, onun rûhunu ve soyundan gelenlerin rûhlarını kutlasın.

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. Allah'ın Resûlüne Allah rahmet eylesin... Selâmetler versin. Ve onun tertemiz soyunun ve sahabe-sinin hepsine rahmet etsin.

Âmin, yâ Rabbe'l-Âlemîn...

Ney'in ayrılıktan şikâyeti¹

- 1 • Şu Ney'in neler söylediğini can kulağı ile dinle, o ayrılıklardan şikâyet etmededir.
 - Ney kendine has bir dille, hal dili ile diyor ki: "Beni kamışlıktan kestiklerinden beri, feryadımdan, duygulu olan erkek de, kadın da inlemekte, ağlamaktadır. Şu var ki beni dinleyen her insan, benim neler dediğimi anlayamaz,
 - Benim feryadımı duyamaz. Beni anlamak, beni duymak için, ayrılık acısı çekmiş, gönlü yaralanmış, içli bir insan isterim ki, acılarımı, dertlerimi ona anlatayım.
 - Aslından, vatanından ayrı düşmüş, oradan uzaklaşmış kişi, orada geçirmiş olduğu mutlu zamanı arar, o zamanı tekrar yaşamak ister, ayrıldığı sevgiliye tekrar kavuşmak arzu eder.
- 5 • Ben her mecliste, her toplulukta, inledim, ağladım, durdum. Ben, huysuz insanlarla da, iyi insanlarla da düşüp kalktım.
 - Herkes, kendi anlayışına, zannına göre, benim dostum oldu. Ama, kimse benim gönlümdeki sırları araştırmadı, öğrenemedi.
 - Halbuki benim sırrım, feryadımdan uzak değildir. Fakat her gözde onu görecektir nûr, her kulakta, onu işitecek, duyacak güç yoktur.²
 - Ten candan, can da tenden gizli değildir. Fakat kimseye canı görmek izni verilmemiştir.

¹ Ney, nefsanî arzulardan kurtulmuş, nefsini yok etmiş, ilâhî sevgi ile dolmuş kâmil insanın sembolüdür. Ney, kamışlıktan ayrı düştüğü için inlemektedir. İnsan da, ezel âleminde, rûh âleminde dünyaya sürgün edilmiştir. Hakk'tan ayrı düştüğü için muzdariptir. Dünyada yaşadığı müddetçe, acılar, hastalıklar, belâlar içinde çırpındıkça insan, rûh âlemindeki mutluluğunun özlemini duyacak, yabancı olduğu ve sürgün gibi yaşadığı dünyadan kurtuluş yollarını arayacaktır.

² Yâni kendi cinsinden bir rûh-ı ârifî, yalnız ârif olan anlar.

- Ney'in şu sesi, gönlü yakan bir ayrılık, bir aşk ateşidir. Kimde bu ateş yoksa, o, maddî varlığından kurtulsun, yok olsun.³
- 10 • Ney'in sesindeki tesir, yakıcılık, onun içine düşen aşk ateşindendir. Hakikat şarabında bulunan, insanı mest eden hal de, aşk coşkunluğundandır.
- Ney, sevgilisinden ayrılmış olanın arkadaşısıdır, dostudur. Onun yakıcı sesi, bizim Hakk'a kavuşmamıza engel olan perdelerimizi yırtmıştır.
- Ney gibi bir zehri, ney gibi bir panzehiri, ney gibi bir dostu, ney gibi bir âşıkı kim görmüştür?⁴
- Ney, kanlarla dolu bir yoldan, aşk yolundan bahsetmektedir. O, sevgi yüzünden çöllere düşen Mecnun'un aşk hikâyelerini anlatmaktadır.⁵
- Bize, hak yolunu gösteren gerçek aşkın mahremi, dostu, aklını yitirmiş âşıklardan başkası değildir. Konuşan dile, kulaktan gayri müşteri, tâlib yoktur.⁶
- 15 • Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler, mutsuzluk, acılar ve ayrılık ateşleri ile arkadaş oldu da, yandı, gitti.
- Günler geçip gitti ise varsın geçsin. Gam yeme, onlara de ki: "Geçin, gidin... sizin gidişlerinizden bizim korkumuz yoktur... Ey mübârek, ey temiz dost... Sen kal, sen var ol."⁷
- Hakk âşıkları, muhabbet deryâsının balıklarıdır. Onlar vuslat suyuna kanmazlar, bu sebeple balıktan başka herkes suya kandı, nasibi olmayanın da günü, uzadıkça uzadı.

³ Yok olsun, bir bedduâ değildir. Aksine, mânen yaşasın, var olsun, yokluğu arasın, benlikten kurtulsun, demektir.

⁴ Kâmil insan, iyinin de, kötünün de miyândır. Günahkârların kötü huylarının zehridir. Kötü huyları öldürür, yok eder. Kötü huyların tesiri ile mânen zehirlenmiş, ölmüş bulunan iyi huyları da diriltir.

⁵ Aşk öyle bir alevdir ki parlayınca sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar. *Mesnevî*, c. V, 588.

⁶ Âriflerin hakikatten bahseden sözlerine, ancak Hakk aşkıyla mest olanların kulakları tâlib olur. Akıldan, ancak bu aklı yitirmiş olanlar anlar.

⁷ Mübârek ve tertemiz dost sözünden bazı şârihler, insan-ı kâmilî, mürşidi kasdetmişlerdir. Bazıları da Cenâb-ı Hakk'ı düşünmüşlerdir.

- Rûhen yükselmemiş, ham kalmış kişi, yetişkin, olgun kişinin halinden anlamaz. Öyle ise sözü kısa kesmek gerektir, vesselâm.⁸

(Mesnevî, c. I, 1-18)

**Topraktan yaratılan beden
aşktan nasib alınca
göklere çıktı, yüceldi.**

- Dünya bağıını kopar, maddeye olan bağılıktan kendini kurtar da, hür ol⁹, ey oğul ne zamana kadar altının, gümüşün esiri olacaksın?
- 20 • Rızıklar denizini, bir testiye dökcek olsan, ne kadarını alır? Ancak bir günlük kısmet, bir günlük su...
- Harîslerin, dünyayı çok sevenlerin göz testileri hiç dolmaz. Sedef de kanaat edici olmayınca, içi inci ile dolmaz.
- Halbuki, ilâhî aşk yüzünden, nefsaniyetten kurtulan, benlik elbisesi yırtılan kimse, hırstan da, ayıbdan da, kötülüklerden de tamamiyle temizlenir.
- Ey bizim sevdası hoş olan, güzel olan aşkımız, ey bizim bütün mânevî hastalıklarımızın, dertlerimizin tabibi; sevin, şâd ol...
- Ey bizim kibir ve gurur hastalığımızın, böbürlenmemizin devâsı olan aşkımız! Ey bizim hasta gönlümüzün Eflâtun'u, Calinus'u!¹⁰
- 25 • Topraktan yaratılmış olan bedenimiz, aşk yüzünden göklere yükseldi. Dağ bile çevikleşti, oynamaya başladı.¹¹

⁸ Mesnevî'nin I. cildinin en başında bulunan bu onsekiz beyti Hz. Mevlâna kendisi yazmıştır. Bundan sonra bütün cildlerde bulunan yirmibeş bin altıyüz ondört beyti Mevlâna söyledi, Hüsâmeddin Çelebi yazdı.

⁹ Bizler, hür gibi görünen esirleriz. İsteklerimizin, ihtiraslarımızın esiriyiz. Bu dünyada da, öteki dünyada da zevk peşinde koşmamak, ibâdeti cennet için yapmamak, maddî arzulardan, hiddet, şöhret, şehvet tesirinden kurtulmak, mala, mülke kul olmamakla insan hür olabilir.

¹⁰ Eflâtun, eski yunan filozoflarından. Sokrat'ın talebesidir. Eflâtun, akıl ve zekâ sembolüdür. Calinus da bir yunanlı hekim, her derde devâ bulmaya çalışan Calinus hekim sembolü olmuştur.

¹¹ A'raf Sûresi'nin 143. âyetine işâret var.

- Ey âşık! Aşk Tûr Dağı'na can olunca, Tûr mest oldu, kendinden geçti, Mûsâ da düşüp bayıldı.¹²
- Ben de, bütün beşerî kirliliklerden kurtulup, beni yaratana ve yaşatana yakın olsaydım da kendimi onda bulsaydım. Kâmil bir insan olarak, ney gibi aşkın söylenmesi gereken bütün sırlarını ve hakikatlerini söyledim.
- Fakat kendi dilinden anlayanlardan, kendi dilini konuşanlardan uzak düşen kimse, yüzlerce dil, yüzlerce nağme bilse, yine dilsiz olur, susar.
- Gül gidip, gül bahçesinin mevsimi geçince, artık bülbülün başından geçenleri işitmez olursun.
- 30 • Şunu iyi bil ki, kâinatta var olan her şey, sevgilinin tecellîsinden ibârettir, onun yarattıklarıdır. Onun kudretini, yaratma gücünü göstermektedir. Aslında, âşık bir perdedir. Var olan, diri olan ancak sevgilidir. Âşık ise bir ölüdür. Var gibi görünen bir yoktur.
- Bu hakîkati sezemeyen, ilâhî aşka meyli, isteği olmayan kimse, kanatsız bir kuş gibidir. Vay onun haline, yazıklar olsun ona...
- Sevgilimin inayeti, lûtfu, ihsanı, nûru beni aydınlatmasa, bana yol göstermese, ben nerden geldiğimi, nereye gideceğimi nasıl anlayabilirim?
- Aşk, bu sözün, bu gerçeğin söylenmesini, açığa vurulmasını ister, fakat can aynası gammaz olmasın da ne yapsın? Gerçeği nasıl gösterebilirsin?¹³

¹² A'raf Sûresi'nin 143. âyetine işâret var.

¹³ Hak âşıkı, hem kendi gönlünde, hem de baktığı her yerde, her şeyde, Allah'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü görür, hisseder. Ona hayran olur. Etrafını saran çoklukta vahdetin, birliğin güzelliğini müşâhede eder. Günahlardan arınmış, beşerî kirliliklerden temizlenmiş can aynası, Allah'ın lûtfu ile içine akseden hakikatleri saklayamaz, açığa vurur, gösterir, yani gammazlık eder.

Bu hakikatler, Hakk'ın güzelliğine karşı duyulan hayranlıktır. Dolayısıyla Hakk'a karşı duyulan aşktır. Hak âşıkı, bu dünyada gördüğü güzellerde görünen fizikî güzelliğin değil, gördüğü güzellerde tecellî eden ilâhî güzelliğin âşıkıdır. Çünkü, maddî güzeller, gelip geçici bir aynadır. O aynalar ve tecellî eden güzellikler ise sonsuzdur. Âşık kendi varlığından, benliğinden azad olursa, yalnız güzellerde değil, kendinde de onu bulur; "Ben, ben değilim, ben dediğim sensin hep, canım dediğim, ten dediğim sensin hep" der.

Aşk ve âşıklık

- Âşıklık derdi, gönül iniltisinden belli olur. Hiç bir hastalık gönül hastalığı gibi değildir.
- 110 • Âşkın hastalığı, derdi, diğer bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Allah'ın sırlarını belli eden bir üstürlab, bir vasıta¹⁴.
- Âşıklık ister nefsanî olsun, ister rûhânî olsun, sonunda bizi ötelere götürecek bir rehber, bir kılavuzdur.
- Aşkı anlatmak, açıklamak için ne söylersem söyleyeyim, kendim aşka gelince, aşkı hissedince söylediklerimden utanırım.
- Her ne kadar, dil ile açıklanması, anlatılması pek parlak ve aydınlatıcı da olsa, aşkın dile düşmemesi, söylenmemiş kalması ve gönülde duyulması daha parlaktır.
- Her bahsi yazmakta koşup duran kalem, aşk bahsine gelince dayanamadı. Ortasından yarıldı.
- 115 • Akıl, aşkın şerhinde, açıklamasında, merkep gibi çamura battı kaldı. Aşkın da âşıklığın da ne olduğunu yine aşk açıkladı.
- Sadece dış güzelliğe dayanan mecâzî aşklar, gerçek aşk değildir. Hevesten ibarettir. Böyle aşkların sonu utanç verici olur.
- 217 • Fânî olan insanların, yâni ölümlerin ve öleceklerin aşkı sonsuz olmaz. Çünkü, ölü, tekrar bizim tarafımıza gelemez.
- Fakat, gerçek aşk, ölümsüz olan aşk, Allah aşkı, rûhda olsun, gözde olsun, her an goncadan daha taze olarak durur.
- O, ölümsüz olan, bâkî olan Allah aşkını seç ki, o canına can katan mânâ şarabını sana lutfetsin, seni yaşatsın.
- 220 • Sen öyle büyük bir varlığın aşkını seç ki, bütün peygamberler, Onun aşkıyla kudret ve kuvvet buldular, şeref ve saadete erdiler.

Pâdişah ve hasta câriye

- 36 • Çok eski zamanlarda bir pâdişah vardı. Bu pâdişah, maddî yönden de, mânevî yönden de çok üstün bir durumda idi.

¹⁴ Üstürlâb: Üstüne gök kubbesinin haritası çizilmiş yarım dâire şeklinde bir âlettir. Bununla, gökteki yıldızların bulunduğu yerler, güneşin doğup batışı ile zeval vaktinin saati bilinir.

- Bu pâdişah, bir gün atına bindi. Kendine yakın olan bazı saraylılarla beraber ava çıktı.
- Yolda giderken, o, bir câriye gördü. O câriyenin kulu, kölesi oldu.
- Bir kuş kafeste nasıl çırpınırsa, pâdişahın da rûhu, beden kafesinde öylece çırpınmaya başladı. Bu sebeple para verdi, o câriyeyi satın aldı.
- 40 • Onu alıp arzusuna kavuştuğu için mutlu oldu. Fakat ilâhî takdir neticesi câriye hastalandı.
- Pâdişah sağdan, soldan, her taraftan hekîmler topladı. Onlara dedi ki: “Her ikimizin hayatı da sizin elinizdedir.
- Benim hayatımın önemi yoktur. Benim hayatımın canı odur. Ben, dertliyim, hastayım, benim ilâcım, benim dermanım odur.
- 45 • Kim, benim canıma derman ederse, her şeyimi, inci ve mercan hazînemi ona vereceğim.”
- Hekîmlerin hepsi de dediler ki: “Bu uğurda canımızı fedâ edersesine çalışalım. Zekâmızı, tecrübemizi, hünerimizi bir araya getirelim, beraberce düşünüp, beraberce tedâvi edelim.
- Her birimiz hasta tedâvisinde, zamanın Îsâ’sıyız, elimizde her derdin devâsı, her hastalığın ilâcı vardır.”
- Hekîmler, gurura, benliğe kapıldılar da, her şeyi kendi ellerinde sandılar. İnşaaallah (=Allah İsterse) iyi ederiz, demediler. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk onlara, insanların âcizliğini, Allah’ın izni olmadan insanların bir şey yapamadıklarını gösterdi.
- Hekîmler ilâçtan ne verdilerse, tedâviden ne yaptılarsa, beklenen şifâ elde edilemedi. Hastalık arttı.
- 52 • Zavallı câriye, hastalıktan kıl gibi zayıfladı. Pâdişahın gözleri de ağlamaktan ırmak halini aldı.
- 55 • Pâdişah, hekîmlerin hastalığa karşı âciz kaldıklarını görünce, yalın ayak mescide koştu.
- Mescide girip, mihrapta secdeye kapandı. Secde yeri, göz yaşlarından sırlıslıkam oldu.
- Pâdişah, Hakk’ın huzurunda kendini kaybetti. Bir müddet sonra kendine gelince, güzel bir ifade ile, can ve gönülden Allah’ı medh ü senâya başladı.
- “Ey en az bahşişi cihan mülkü, cihan hükümdarlığı olan Allah’ım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen, kalblerdeki bütün gizli istekleri bilirsin.

- Ey Allah'ım; bütün isteklerimizde, dâima sana sığınıp, senden yardım dilememiz gerekirken, biz, yine yolumuzu şaşırdık. Bir fânî câriyeye gönül verdik. Sonra tuttuk, sen var iken hekimlere baş vurduk.
- 60 • Gerçi sen: 'Ey kulum, ben senin gizlediğin sırları bilirim, ama sen, yine o sırları meydana dök, isteklerini açığa vur', buyurdun."
- Pâdişah can ü gönülden yalvararak coşunca, Allah'ın lûtf ve iyilik deryâsı da coşmaya başladı.
- Allah'a göz yaşları ile niyâzda bulunurken, pâdişah bir aralık kendinden geçti, uykuya daldı. Rüyâsında ona bir pîr göründü.
- O pîr diyordu ki: "Ey pâdişah, sana müjde, dileklerin kabul edildi. Yarın sana bir garip gelirse, bilesin ki o bizdendir, bizim tarafımızdan gönderilmiştir.
- O gelecek garip, çok değerli bir hekîmdir. Gerçek bir hekîmde bulunması gereken bütün vasıflar onda vardır. O, doğru, emniyetli, güvenilir, inanılır bir kişidir.
- 65 • Onun vereceği ilâca kat'î sihir tesirini gör. Mizacında da Hakk'ın kudretini müşahede et."
- O rüyâda vaadedilen zaman gelip de gündüz olunca, güneş yükselip de yıldızları sönük, görünmez bırakınca,
- Pâdişah, rüyâda kendisine gizli olarak gösterilen zâtı, görmek için pencere önünde beklemeye başladı.
- O, gölge içinde güneş gibi parlayan, fazîletli, hünerli, bilgili bir zâtın geldiğini gördü.
- Bu gelen zât, uzaktan hilâl gibi görünür görünmez bir halde geliyordu. Adetâ yok denilecek ve hayal sayılabilecek bir halde görünmekte idi.
- 74 • Pâdişah, kapıcı ve perdecilerin yerine kendisi koştu, o gâipten, ötelere gelen misafiri karşıladı.
- Pâdişah da, gelen misafir de birbirini tanımış, bilmiş birer mânâ denizi idiler. Her ikisinin rûhu, ayrı ayrı vücudlarda tek bir rûh olarak bulunuyordu. Onlar, sanki birbirlerine dikilmeksizin birbirine dikilmiş ve bağlanmış idiler.
- Pâdişah; "Benim asıl sevgilim, o câriye değil, sensin, fakat dünyada iş iştin çıkar, Allah'ın hikmeti ile sebeplerden sebep doğar." dedi.

- “Ey ötelerden gelen azîz varlık, sen bana Hz. Mustafa (s.a.v.)’sın, ben de kendimi, senin hizmetine adanmış Hz. Ömer gibiyim.”
- 93 • Pâdişah, kollarını açıp, o ilâhî hekîmi kucakladı. Aşk gibi onu gönlüne aldı. Canın içine soktu.
- 94 • Elini, alnını öpmeğe, ne taraftan geldiğini, nerede bulunduğunu sormaya başladı.
- 95 • Sora sora odanın baş köşesine kadar çekti, götürdü. Ve; “Nihayet sabırla mânevî bir hazîne buldum.” dedi.
- “Ey Allah’ın hediyesi, zahmetin, sıkıntının, kederin gidericisi, ‘sabır sevinç anahtarıdır’ hadisinin canlı mânâsı.
- Ey mübârek yüzü, görünüşü her suâlin cevabı olan kâmil insan, uzun uzun konuşmak gerekmeden seni görmekle, bütün zorluklar halloluverir.
- Sen gönlümüzde bulunan sırların tercümanısın. Ayağı günah çamuruna saplanmış olanların yardımcısı, kurtarıcısısın.
- 144 • Ey seçilmiş, beğenilmiş, Allah’tan râzı olmuş ve Allah’ın rızasını kazanmış büyük insan, hoş geldin. Sen kaybolursan, başımıza kazâlar, belâlar yağar, pek geniş olan fezâ daralır, bizi sıkar, bunaltır.”
- 145 • Buluşma, ağırlama, hatır sorma, yemek yeme işi bitince, pâdişah o aziz varlığın elinden tuttu, harem dâiresine götürdü.
- Hastanın ve hastalığın durumunu anlattıktan sonra onu, hasta câriyenin karşısına oturttu.
- Hekîm, hastanın yüzünü, benzini görüp, nabzını saydı. İdrarını muayene etti. Hastalığın alâmetlerini, sebeplerini dinledi.
- Dedi ki: “Öbür hekîmlerin çeşitli tedâvileri yararlı ve şifâlı bir tedâvi olmamış, iyi edecek yerde, hastayı harap etmişler ve zayıf düşürmüşler.”
- 106 • Hekîm hastalığı anladı. Gizli hastalık ona belli oldu. Fakat anladığını, bildiğini gizledi, pâdişaha söylemedi.
- 108 • Hüznünün, melâlinin çokluğundan câriyenin gönül hastası olduğunu anladı. Çünkü onun vücudu sağlamdı, fakat gönlü yaralı ve vurgundu.
- 144 • Hekîm dedi ki: “Akrabayı da, yabancıyı da uzaklaştırmak sûretiyle, sarayı boşalt, içerde kimsecikler kalmasın.
- 145 • Ben bu hasta câriyeden bir şeyler soracağım, koridorlarda, köşe bucakta kimse bulunup da bizi dinlemesin...”

- Ev boşaltıldı. İçinde hekîm ile hastadan başka kimse kalmadı.
- Hekîm, tatlılıkla, yumuşak bir sesle, hastaya; “Nerelisin?” diye sordu. Her memleket halkının ilacı başka başkadır.
- “O şehirde akrabandan kimler var? Kime yakınsın? Bağlı olduğun, özlem duyduğun arkadaşların var mı?”
- Elini câriyenin nabzına koydu. Feleğin cevri ü cefâsını, başına gelen dertleri, belâları birer birer sordu.
- 150 • Bir kimsenin ayağına diken batınca, ayağını dizinin üstüne kor.
- Önce, iğne ucu ile dikenin başını arar, bulamazsa, diken batan yeri tükrüğüyle ıslatır.
- Ayağa batan diken böyle güç bulunursa, gönüle batan diken nasıl bulunur? Cevabını sen ver.
- Eğer gönüllere batan dikenleri herkes görebilseydi, insanlara gamlar, kederler gelebilir mi idi?
- 157 • Gönüllere batan mânevî dikenleri çıkaracak o hekîm, çok mâhirdi, çok üstaddı. Câriyenin üstünde elini gezdiriyor, onu dikkatle muâyene ediyordu.
- Lâf olsun diye, hikâye yolu ile câriyeden, dostlarının, arkadaşlarının halini, ne iş yaptıklarını sordu.
- Câriye, evine, memleketine, efendilerine, hemşehrilerine ait bazı vak’aları açıkça hikâye etti.
- 160 • Hekîm bir taraftan câriyenin anlattıklarını dinliyor, bir taraftan da, nabzına ve nabzının atışına dikkat ediyordu.
- Hastanın nabzı, hangi isim söylendiği zaman hızlanırsa dünyada canının o kişiyi istediği anlaşılacaktı.
- Câriye, memleketini, dostlarını saydıktan sonra, başka bir şehir ismi söyledi.
- Hekîm; “Kendi memleketinden nasıl çıktın? Daha evvel hangi şehirde idin?” diye sordu.
- Câriye, bir şehir adı söyledi ve geçti. Yüzünün rengi ile nabzının atışında bir değişiklik olmadı.
- 165 • Efendilerini ve şehirde bulunanları birer birer anlattı. Oturup tuz ekmek yediği yerleri söyledi.
- Şehir şehir, ev ev anlatıp durduğu, hikâye ettiği halde câriyenin ne nabzı hızlandı, ne de yüzü sarardı.
- Hekîm çok hoş bir şehir olan Semerkand’dan soruncaya kadar,

câriyenin nabzı, sağlıklı bir insanın nabzı gibi, normal bir halde atıyordu.

- Fakat Semerkand adı geçince, nabzın atışı arttı. Yüzü kızardı. Sarardı. Çünkü, o, Semarkand'lı bir kuyumcudan ayrı düşmüştü.
- O hekîm hastadan bu sırrı öğrenince, onu yatağa düşüren derdin, belânın aslını, sebebini bulmuş oldu.
- 170 • Ondan kuyumcunun şehrin hangi semtinde, hangi mahallesinde oturduğunu sordu. Cârîye; "Köprü başında, Gatfer mahallesinde oturur." cevabını verdi.
- Hekîm, cârîyeye; "Senin hastalığının ne olduğunu şimdi anladım, seni bu hastalıktan kurtarmak için elimden geleni yapacağım ve Allah'ın inâyeti ile seni kurtaracağım." dedi.
- "Sevin, neşelen, üzüntülerini üstünden at, bana güven, yağmurun çimenlere yaptığını yapacak, seni yeniden hayata kavuşturacağım.
- Sen, gam yeme, ben, senin gamını, kederini düşünür, onları giderme çarelerini ararım. Ben, sana, bir babadan değil, yüz babadan daha şefkatliyim.
- Ama, sakın ha, bu sırrı hiç kimseye söyleme. Pâdişah neler konuştuğumuzu öğrenmek için sorup soruştursa bile ona da açma...
- 175 • Şunu iyi bil ki; eğer, gönlün, sırlarına mezar olursa muradın çabucak hasıl olur."
- Hz. Peygamber buyurmuştur ki; "Her kim, sırrını gizlerse mura-dına çabuk erişir."
- Tohum toprak içinde gizlendiği, zahmetlere katlandığı için, bostan yeşerir, güzelleşir...
- O hekîmin vaadleri, lûtufları hastayı korkudan kurtardı, içine rahatlık verdi.
- 182 • Hekîm cârîyeden bu bilgileri aldıktan sonra, kalktı, pâdişahın huzuruna çıktı, onu, durumdan birazcık haberdar etti.
- Dedi ki: "Bu derdin tedavisi için, şimdilik gereken tedbir, o adamı, buraya getirmemizdir.
- Altınlar, süslü elbiseler göndererek kuyumcuyu kandır, onu, o uzak şehirden buraya dâvet et." Bunun üzerine pâdişah,
- 185 • O tarafa ehliyetli, becerikli, bilgili ve çok dürüst iki kişiyi elçi olarak gönderdi.

- O, iki kişi Semerkand'a kadar geldiler. Kuyumcuyu buldular. Ona pâdişahın dâveti müjdesini verdiler.
- Ona dediler ki: "Ey hünerde, ma'rifette çok ileri gitmiş kişi, ey kuyumculukta eşsiz olan ve en üstün dereceye ulaşan, varlık... Senin san'atta şöhretin şehirlere yayılmış ve herkesçe duyulmuştur.
- İşte filân pâdişah kuyumcubaşılığına seni seçti. Çünkü, sen, pek meşhur, pek büyük bir san'atkârsın.
- Şimdilik şu süslü elbiseleri, altınları, gümüşleri al, pâdişahın yanına gelince de, onun en has bendelerinden, sarayın ileri gelenlerinden, nedimlerinden olacaksın.
- 190 • Kuyumcunun, kıymetli elbiseleri, altınları görünce gözleri kamaştı, gurura kapıldı, şehrinden, çoluk çocuğundan ayrıldı.
- Pâdişahın, canına kasdettiğinden habersiz, neş'eli ve mutlu bir halde yola düştü.
- Zavallı, kendi kanının diyetini, elbise sandı da sırtına giydi. Arab atına bindi, neşeli bir halde koşturdu.
- 195 • O garip kuyumcu, yolculuğu tamamlayıp da şehre gelince, hekîm, onu pâdişahın huzûruna çıkardı.
- 197 • Pâdişah onu görünce, ona çok iltifatta bulundu, onu pek ağırladı. Altın hazînesini ona teslim etti.
- Sonra hekîm pâdişaha dedi ki: "Ey büyük sultan, o câriyeyi bu kuyumcuya ver.
- Ver ki, ona kavuşunca, câriye iyileşsin ve buluşma zevkinin suyu, hastanın ateşini gidersin."
- 200 • Pâdişah o çok güzel, ay yüzlü câriyeyi kuyumcuya bağışladı. Birbirini özleyen bu iki dostu birleştirdi.
- Böylece onlar, altı ay kadar muradlarına erdiler, câriye de tamamiyle iyileşti.
- Ondan sonra, hekîm, kuyumcu için bir şerbet yaptı. Kuyumcu şerbeti içince, kızın gözü önünde yavaş yavaş erimeye başladı.
- Hastalık yüzünden, kuyumcunun güzelliği gidince, câriyenin de ona karşı ilgisi kalmadı.
- Kuyumcu zayıflayıp çirkinleşti. Yüzü sararıp soldu. Kızın gönlü de ondan soğudu.
- 206 • Keşki kuyumcu baştan başa ayıp, âr ve tamamiyle çirkinlik tim-sali olaydı da, başına bu kötü hal gelmeyeydi.

- Kuyumcunun gözlerinden dere gibi kanlı yaşlar akıyordu. Çünkü onun yüzünün güzelliği, canının düşmanı olmuştur.
- “Tavus kuşunun kanadı, canının düşmanı olmuştur. Bir çok pâdişahların da kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur.
- 212 • Rûhumdan ve gönlümden aşağı olan, benim gerçek varlığım olmayan güzelliğim için beni öldüren, bilmiyor mu ki kanım uyu-
maz ve mazlumun kanı yerde kalmaz.
- Bugün benim başıma gelen, yarın onun başına gelecektir. Benim gibi bir adamın kanı nasıl boş yere akar?
- Bu dünya, bir dağa benzer. İşlerimiz, yaptıklarımız da seslenmek gibidir. Seslerimiz, güzel de olsa, çirkin de olsa, dağa çarpar, döner yine bize gelir.”
- Kuyumcu, bu sözleri söyledi ve hemen ölüp toprak altına gitti. O câriye de aşktan ve hastalıktan arındı, tertemiz oldu.¹⁵

¹⁵ Bu hikâyede geçen pâdişah, Allah tarafından insana nefhedilmiş, verilmiş, en kıymetli varlığımız, canımız olan rûhumuzu temsil eder. Cârîye, daha doğrusu, varlığımızın en aşağı, en bayağı duygusu olan nefis; hislerimizin, şehvetimizin sembolüdür. Hekim, ilâhî tabib, mürşid-i kâmilî göstermektedir. Kuyumcu; dünya sevgisini, altını, gümüşü, maddî zenginliği, hevâ ve hevesi ifade eder.

Pâdişah rûh, her bakımdan üstün bir varlık olduğu halde, kendi mevkiini, şerefini düşünmeden, bir câriyeye (=nefse) gönül vermiştir. Böylece rûh aslının ne olduğunu hesaba katmadan nefsin esiri olmuş ve şehveti sevgili olarak seçmiştir. Nefs tîneti icabı gözü aşağılardır. Hevâ ve hevesine kapılmıştır. Onun dünyevî istekleri, altını ve gümüşü sevmesi, hastalığı, kuyumcuya olan aşkıyla sembolize edilmiştir. Cârîyenin yani nefsin maddeye karşı duyduğu şiddetli arzu, onu pâdişah rûhdan uzaklaştırmaktadır. Rûh; gönül verdiği nefsin kendisine yâr olamayışından ve hastalığından çok üzgündür. Onu bir çok hekimlere gösterir. Onu tedavi edemeyen hekimler, sahte şeyhlerin sembolüdür. Rûhun, nefsi sıhate kavuşturması için becerikli bir hekime yani mürşid-i kâmile ihtiyacı vardır Allah'ın lütfuyla rûh gerçek bir hekime bir mürşid-i kâmile kavuşunca hakikati anlar ve ona; “Benim gerçek sevgilim sensin.” der. Çünkü mürşid-i kâmilin yüzünde ilâhî nûru, ilâhî güzelliği bulur. Fakat gönül verdiği câriye (=nefs)'in, aşağı duygulardan, mânevî hastalıktan kurtulmasını istemektedir. Pâdişah (=rûh) mürşid-i kâmil'in tavsiyesine uyarak câriye (=nefs)'i vaktiyle gönül vermiş olduğu cismânî arzu ve şehveti temsil eden kuyumcu ile evlendirir. Nefsin maddî sevgiliye kavuşması, onun şehvetten bıkmalarını sağladı. Neticede, dünyevî arzuların, maddî zenginliğin sembolü olan kuyumcu yok olunca, nefis, düştüğü hatayı anladı. Şehvetten, ihtirastan yakasını sıyrıldı, temizledi ve rûha lâyık bir sevgili oldu.

Bu güzel hikâyenin hakikatini anlar ve üzerinde bir az düşünersek, buna benzer başka hikâyeler de hatırlayabiliriz:

**Cenâb-ı Hakk'tan her hususta
başarıya ulaşmamız için edeb niyâz edelim.**

- 78 • Kendimizi kontrol ederek, Cenâb-ı Hakk'tan, edebli bir insan olmak hususunda bizi başarıya ulaştırmasını niyâz edelim. Çünkü edebi olmayan Allah'ın lûtfundan mahrum kalır.
- Edebi olmayan, yalnız kendisine kötülük etmiş olmaz, belki edepsizliği yüzünden bütün dünyayı ateşe vermiş olur.
- 80 • Zahmet ve baş ağrısı olmaksızın, ilâhî lûtfu olarak İsrâîloğulları'na gökten sofra iniyordu.¹⁶
- Mûsâ kavmi arasında bulunan bir kaç edepsiz,; “Hani sarımsak, hani mercimek?” diye söylediler.
 - Bunun üzerine gökyüzünden inen sofranın inmez oldu. Ekmek keşildi, bıldırcın kuşu ile kudret helvası bulunmaz oldu. Bundan sonra insanlara, ekin ekme, bel belleme, çapa ve orak yorgunluğu kaldı.¹⁷
 - Hz. Mûsâ, tekrar şefaât edince, Cenâb-ı Hakk gökten sofrayı indirdi. Tabaklar içinde ni'met gönderdi.¹⁸

Ezcümle, yine *Mesnevî-i Şerif*'in VI. cildinde 3085. beyitle başlayan *Kâbil Sihirbazı ile Pâdişah* hikâyesini hatırlayabileceğimiz gibi Abdurrahman Câmî hazretlerinin *Salman ve Absal* hikâyesini ve lâtin yazarlarından Apule'nin *Psyche* (=Rûh) ve *Eros* (=Aşk) mitini de hatırlarız. Bilindiği gibi Câmî Hazretleri “aşk” vasıtasıyla rûhun nasıl temizlendiğini, yüceltiğini anlatmaktadır.

Apule'nin hikâyesinde ise, “rûh” ile “aşk”ın sevişmeleri açıklanır. Mutlu ve kaygısız yaşayan rûhun, günahı yüzünden, saadetini kaybetmesi ve müthiş ızdırap çekmesi anlatılır. Aynı zamanda bu mitte sayısız üzüntülere katlandıktan ve aşka bağlılığı denendikten sonra rûhun bütün sıkıntılardan kurtularak sonunda “aşk”ı kavuştuğu ifade edilir.

Asıl hikâyemizin açıklanmasını; yine Hz. Mevlâna'nın kendi ifadesi ile bitirmek isterim.

Daha hikâyeye başlarken büyük Mevlâna; pâdişah ile hasta câriye hikâyesi için; “Bu hikâye, gerçekte, bizim kendi halimizi anlatan bir hikâyedir.” diye buyurarak, ezelde, rûh âleminde mutlu bir hayat sürerken, bu dünyaya sürgün edilen “rûh”un, nereden geldiğini unutarak, maddî arzulara kapılması, fanî güzellere gönül vermesi yüzünden uğradığı musîbetlerin, ızdırapların hikâyesidir, demek istemektedir.

¹⁶ A'raf Sûresi'nin 160. âyetine işaret var.

¹⁷ Bakara Sûresi'nin 61. âyetine işaret var.

¹⁸ Mâide Sûresi'nin 114. âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere, İsâ (a.s.)'nin

- Fakat küstahlar, yine edepsizlik ettiler. Dilenciler gibi sofradan yemek aşırıdılar.
- 85 • Hz. Mûsâ onlara yalvardı. Dedi ki: “Bu sofraya devamlıdır. Yeryüzünden kalkmayacak, eksilmeyecektir.”
- Büyük bir zâtın sofrasında bulunup da aç gözlülük etmek, hırsla kapılmak nankörlüktür.
- O dilenci suratlı görmemişlerin hırsı yüzünden, kendilerine o ilâhî rahmet kapısı kapandı.
- 89 • Gamdan, kederden, sıkıntıdan başına ne gelirse bunlar, korkusuzluktan, edepsizlikten ve küstahlıktan gelir.
- 90 • Dost yolunda edepsiz, korkusuz olan kişi, başkalarının da yolunu vurmuş olur. Böyle kişi mert değil nâmerttir.
- Edepten dolayı bu gökler, nûra gark olmuştur. Melekler de edeblerinden ötürü temiz ve masum olmuşlardır.

(Mesnevî, c. I. 78-91)

Hayâl, güneş ve gölge

- 70 • Hayâl ettiğimiz şey, yani rûhumuzdaki hayâl, yok gibidir. Fakat sen, bütün cihan halkını birer hayâl peşinde koşuyor bil. Bütün insanları, yürüten, gezip dolaşan birer hayâl, birer gölge olarak gör.
- İnsanların barışları da, savaşları da birer hayâlden doğmaktadır. Öğünmeleri de, utanmaları da birer hayâle dayanmaktadır.
- Velîleri yoldan çıkaran, onlara tuzak olan o hayaller ise, Allah bahçelerindeki güzellerin, ay yüzlülerin akisleridir.¹⁹
- Güneşin varlığına delil yine güneştir. Yani güneş, kendi varlığını

duâsı üzerine, mucize olarak gökten bir sofraya geldi. Fakat o sofradan bir şey alıp saklamaları men edilmişti. Halbuki edepten mahrum olan küstahlar, hem karınlarını doyurdular, hem de çıkın yapıp evlerine yemek aşırıyorlardı.

¹⁹ Misâl âleminin yâni şu maddî âlemin hayalleri, bir bakıma Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının tecellîsidir. Böyle oldukları için, bu hayâller, velîleri kendilerine çeker. Kendi güzellik ve yüceliklerine kul, köle ederler. Erenler böyle bir güneze kul, köle olmanın mânevî zevki içinde, ilâhî hakîkate doğru yol alırlar. Halkın gördüğü hayâl, yeryüzü güzelleri ve güzellikleridir. Velîlerin gördükleri hayâl ise, Allah'ın güzellikleridir. Güzelliklerin tâ kendisidir.

İÇİNDEKİLER

Tercüme Edenin Önsözü	7
Mesnevî-i Şerif'in Birinci Cildine Hz. Mevlâna'nın Yazdığı Önsöz	11
Ney'in ayrılıktan şikâyeti	13
Topraktan yaratılan beden aşktan nasib alınca göklere çıktı, yüceldi.....	15
Aşk ve âşıklık	17
Pâdişah ve hasta câriye.....	17
Cenâb-ı Hakk'tan her hususta başarıya ulaşmamız için edeb niyâz edelim.....	25
Hayâl, güneş ve gölge.....	26
Gerçek sevgiliyi nasıl anlatayım?	27
Yanlış yorumlamanın, hatalı benzetmenin tehlikelerine dair bakkal ve papağan hikâyesi.....	28
Şekle aldanan, kıyas yüzünden hataya düşen gâfiller.....	30
İyi ve kötü kişiler.....	31
His merdivenleri.....	32
Taassub yüzünden hristiyanları öldüren yahudi pâdişahın hikâyesi	33
Aldatıcı çeşitli renkler vahdet küpüne daldırılınca tek renk olur, aynı topraktan da çeşitli meyveler, bitkiler çıkar.....	44
Bütün peygamberler, başka başka devirlerde insanlara doğru yolu göstermek için Hakk tarafından gönderilmiştir. Biz, onları ve getirdiklerini birbirinden ayırt etmeyiz.	46
Var olan sensin ancak Allah'ım!	48
Allah'ım! Bu duamızı sana ulaşan dualardan et!.....	49
Nefsin hilesi	50
Hased.....	51
Anbar ve fare	52
Bizi etkileyen dalgalar	53
Ârif uyanık iken de dünyaya karşı uykudadır.	54
Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi.....	56
Allah'ın kudreti karşısında bu âlem bir hiçten ibârettir.....	58
Topraktan yaratılan Âdem bilgi ile yüceldi.	59
Sûret ve mânâ = Kabuk ve öz	61
Bir yahudi pâdişahın, kucığında çocuğu bulunan bir anneyi getirtip, çocuğunu ateşe attırması, çocuğun ateş içinde dile gelerek; halkı ateşe atılmaya teşvik etmesi.....	63
Muhammed (s.a.v.)'in mübârek adını alay ederek anan kimsenin ağzının çarpık kalması	65
Sebeb iplerini feleğin çektiğini sanma.....	66
Hûd (a.s.) zamanında Âd kavmini helâk eden rûzgârın hikâyesi.....	68
Arslan ve av hayvanları.....	69
Azrâil(a.s.)'in bir adama bakması; o adamın da Hz. Süleyman'a gitmesi hikâyesi.	77
Kazâdan korkma, sonunda senin elinden tutacak yine kazâdır.	78
Kazâ gelince, uyanık gözlerin bile bağlanacağını bildiren Hüdâ hikâyesi.....	79
Allah'ın takdirine karşı ölü gibi olmak gerek.....	81

Cebre inanmak, Allah'ın verdiği nîmeti inkâr etmektir.	83
Çalışıp çabalamak kazâ ve kadere karşı gelmek değildir.	84
Bizim ihtiyarımız, cüz'î irâdemiz yâni yapma gücümüz vardır.	85
İlâhî kazâ gelip çatınca yalvarmaya başla, duâ et.	87
Âdem (a.s.)'in yaptığı hatayı kadere yüklememesi, kendi üstüne alması.	88
Akıl ve nûr.	89
Bizim gözlerimiz O'nu idrâk edemez.	91
Yüz, gönlün aynasıdır; biz de bir bütünün cüz'üyüz.	94
Kusuru, kötülüğü başkasında değil, kendimizde aramalıyız.	96
Başarıdan gururlanma, başarı Hakk'ın ihsanıdır.	97
Hakk yolu tehlikelerle doludur.	98
“En büyük savaş kulun nefsi ile, nefsinin istekleri ile savaştır.” hadisinin açıklanması.	100
Dallar, yapıklar ve canlar.	101
Rum Kayseri elçisinin gelip Emîrül-müminin Ömer(r.a.)'in kerametlerini görmesi.	101
Kimin gönlünden bir kapı açılırsa, o her zerrede bir güneş görür.	108
Âdem(a.s.)'in; “Rabb'imiz, kendimize zulmettik.” diyerek yaptığı yanlış hareketi kendi üstüne alışı, İblis'in ise; “Sen beni azdırdın.” diye suçu üstünden atışı.	109
“Her nerede bulunursanız bulunun, Allah sizinle beraberdir.” âyetinin tefsiri	111
Tâcir ile papağanı.	113
İlâhî akıl kuşlarının kanatlarının evsâfı.	116
Ben Allah'ın lûtfuna da, kahrına da âşıkım.	117
Söze çok dikkat etmek gerektir.	118
Feridüddin Attar hazretlerinin; “Sen nefis sahibisin, ey gâfil! Riyâzâtla kendini erit, Hakk uğrunda uğraş, için yanarak, yüreğinden kanlar akıtarak savaş. Fakat ermişlerin hâlini, kendine kıyas etme. Çünkü bir velî, zehir de yese, o zehir, ona bal olur.” sözünün açıklanması.	119
Can çocuğunu şeytan sütünden kes.	120
Velîlerin kudreti.	122
Hakk âşıklarının hayatı ölümdedir.	123
Hakim Senâî'nin; “Küfür olsun, iman olsun, seni yoldan alıkoyan, geri bırakan her şey birdir. Aralarında fark yoktur. Seni dost'tan uzaklaştıran ister çirkin olsun, ister güzel; ikisi de birdir.” sözünün açıklanması.	126
Gösterişten uzak dur, kendini gizle.	130
Halkın bir kişiyi büyük görmesinin veya parmakla gösterilmesinin kötülüğü.	130
“Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.” hadîs-i şerifinin açıklaması.	132
Hz. Ömer zamanında, ihtiyar bir çalgıcının aç kaldığı bir gün mezarlığa gidip Allah için çeng çalması hikâyesi.	135
Velîler vaktin İsrâfilleridir.	141
“Yaşadığın günlerde Rabb'inizin güzel, hoş mânevî kokuları vardır. Uyanık bulun, kendinize gelin de o güzel kokuları almaya çalışın.” hadîsinin açıklanması.	144

Lokma ve ilham	147
Hz. Âişe'nin –Allah ondan râzı olsun– Mustafa (s.a.v.) Efendimize; “Bu gün yağmur yağdı, siz mezarlığa gittiğiniz halde niçin elbiseniz ıslanmamış.” diye sorması.....	148
Ağaçların hakikati.....	151
Peygamber Efendimizden ayrı düştüğü için Hannâne Direği'nin inlemesi mu'cizesi	152
Peygamber Efendimizin bir mu'cizesi gereği Ebû Cehil'in avucundaki taş kırıklarının dile gelmesi ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek peygamber olduğuna tanıklık etmesi.	155
İyilik et, başkalarına hizmette bulun da kendinden kurtul, ten âleminden dışarı çık.	156
Akıl ile nefsin savaşını anlatan, simgeleyen bir bedevî ile karısının hikâyesi	158
Kadının kocasına rızık arama yolunu göstermesi, kocasının da bunu kabul etmesi.	167
Bedevînin su testisini keçeyle sarıp dikmesi ve ağzını kapatması.	168
Yoksul nasıl iyiliğe, iyilik sahibine âşık ise, iyilik sahibinin iyiliği de yoksula âşıktır. Yoksulun sabrı fazla ise, iyilik sahibi onun kapısına gelir. İyilik sahibinin iyiliği fazla ise yoksul onun kapısına gelir. Yoksulun sabrı onun olgunluğudur. İyilik sahibinin sabrı ise onun kusurudur.	170
Bedevînin armağanını, yâni su testisini halifenin kullarına teslim etmesi.	171
Bizim bedenimiz de bir su testisine benzer	173
Zehir ile panzehir; karanlık ile nûr nasıl Allah'ın emrine uymuşlarsa, Hz. Mûsâ da, Firavun da Allah'ın emrine, takdirine boyun eğmişlerdir. Birisî hidâyet yolunu tutmuş, o yolda yürümüş, gerçeği bulmuş; öteki sapıklık yoluna düşmüş, sapıtmış.	175
Firavun'un şerefının yitmemesi için gizlice duâ etmesi.	175
Herkes âleme kendi görüşü zâviyesinden bakar.	178
Velîlerin gönülleri çok güçlüdür	178
Sadece maddî şeyleri gören Semûd kavminin, Sâlih(a.s.)'ı ve onun mu'cize devesini küçük görmesi. Hakk Teâlâ bir orduyu helâk etmek isteyince, düşmanları üstün ve güçlü bile olsa, ordunun gözüne onları küçük gösterir, az gösterir.	180
Yoksul ve cömert	181
Küll ve Cüz. Dünyaya âşık olan kişi, üstüne güneş ışığı vurmuş bir duvara âşık olmuş kişiye benzer. O duvar âşığı, duvardaki ışığın güneşten geldiğini anlamaya çalışmaz ve duvara gönül verir. Güneşin ışığı güneşe geri dönünce, duvar âşığı ebedî olarak mahrum kalır.	183
Bir nahivci yâni gramerci ile gemici hikâyesi	184
Mânâ kapısını çalarsan açarlar.	185
Sabır; gamdan kurtulmak için bir anahtardır.	186
Harfler ve insanlar	187
Kıyâmet günü; her şeyin Hakk'a arz edileceği gündür.	187
Pîrin sıfatları ve ona uyma lüzumuna dair	189

Bir gün Resûlullah Efendimizin Hz. Ali'ye; "Herkes Cenâb-ı Hakk'a bir çeşit ibâdetle yaklaşmak ister. Sen, Allah'ın has kullarından, ermiş, akıllı bir kulunu bul, onunla sohbet etmek suretiyle Allah'a yaklaşmayı dile de herkesten daha ileri geçmiş ol." diye vasiyet buyurması.	191
Bir Kazvinlinin vücuduna arslan resmi döğdürmesi	192
Kurt ile tilkinin arslanın maiyyetinde ava gitmeleri	194
Arslanın kurdu imtihan etmesi; "Ey kurt! Avları aramızda pay et." demesi.	196
Allah'tan başka her şey fânîdir.	198
Allah, her gün, her an yeni bir iştedir.	200
Kesret(=çokluk)teki vahdet(=birlik)i görmeye gayret et.....	201
Gerçek sözler ilham yoluyla ötelelerden gelmektedir. Dinleyiciler ilgi duymazlarsa söz söyleyen elbette sözünü keser.	201
Nuh(a.s.)'ın: "Benimle uğraşmayın, Allah ile uğraşmış olursunuz; çünkü, benim şu görülen varlığım, Hakk'a perde olmuştur." diye kavmini korkutması.....	202
"Gözleri yüzlerinin nûru ile nûrlansın." diye pâdişahların ârif sofileri karşılarına oturtmaları.	203
Yusuf(a.s.)'ın huzûruna bir misafir gelmesi ve Hz. Yusuf'un ondan armağan istemesi	204
Armağan	206
Uyku ve duygular	207
Kendini olgun sanmaktan daha kötü bir hastalık olmaz. Bu hastalık İblis hastalığıdır.	208
Vahiy kâtibine vahyin ışığı vurunca, âyeti Peygamber efendimizden önce okuması ve "Bana da vahiy geliyor." diye sapıtması	209
Gönlünde bulduğun mânevî zevkten ötürü gurura kapılma. Kendini görme, kendini bir şey sanma.	210
Yaz mevsiminin yeşilliklere, rûhun da bedene seslenmesi.....	211
Hak yolunun bağları ve engelleri.....	212
Felsefeci gönül ehli olmadığı için aklına güvenir de inkâr yollarına sapar.	213
Bâûr oğlu Bel'am'ın hikâyesi.....	215
Hârut ve Mârut hikâyesi.....	217
Mânevî neşeyi ve kendinden geçiş halini câhillerden, anlayışsız kişilerden saklamak gerekir.....	219
Sağırın hasta komşusuna hatır sormaya gitmesi.....	222
Rum halkı ile Çinlilerin ressamlıkta bahse girişmeleri	225
Peygamber efendimizin; "Bugün nasılsın, nasıl kalktın?" diye Zeyd'e sorması, onun da; "İnanarak sabahladım yâ Resûlallah." diye cevap vermesi.	227
Şu tenimiz can çocuğuna gebedir.	230
Hiç ayna ile terazi yalan söyler mi?	232
Gönül isterse neler yapar.....	232
"Getirdiğimiz turfanda meyveleri Lokman yemiştir." diye kölelerin ve kapı yoldaşlarının ona iftira etmeleri.	234

Gaybe iman etmek görünen şeye imandan daha değerlidir.....	235
Aziz Peygamberimizin nûrundan nûr al, beşerî sıfatları bırak, rûhânî sıfatları benimse, nefis isteklerinden kurtul da Hakk gönlüne vasıtasız olarak hükmetisin.....	237
Yokluk, varlık; ölüm, ölümsüzlük	238
Ölmek aslında dirilmektir.	240
En büyük düşman olan şehvetten kaç da gerçek aşkı bulmaya çalış.....	241
Hz. Ömer zamanında Medine’de yangın çıkması.....	243
Düşmanın Hz. Ali’nin yüzüne tükürmesi üzerine Hz. Ali’nin onu affetmesi.	244
Hz. Ali’nin imanı ve aşkı yüzünden müslüman olan hasmının sorularına verdiği cevap.....	246
Hz. Peygamber efendimizin, Hz. Ali’nin seyisinin kulağına; “Ali’nin şehid edilmesi senin elinle olacak Bunu sana haber veriyorum.” diye buyurması.	249
Hz. Peygamber efendimizin, Mekke’yi ve diğer yerleri fethetmek istemesi dünya mülkünü sevdiğinden değil de, Allah’ın emri ile idi. Çünkü Peygamber “Dünya cifedir.” diye buyurmuştu.....	251
Zıtlar, zıtlardan zuhur etmektedir.	253
Şeytanın sapıklığına karşı, Âdem(a.s.)’ın şaşırıp kalması ve kendini beğenmesi.	255
Ekmek mânâ halinde iken çok yararlıdır.	257

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
İkinci Cilt

Tercüme eden ve açıklayan
Şefik Can
Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-358-0 978-605-155-355-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997

21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
ve yayımlanamaz.

Mesnevî'-i Şerîf in ikinci cildine Hz. Mevlâna'nın yazdığı önsöz.

Bu ikinci cildin gecikmesinde bazı hikmetler vardır. İşin fâidelerine dâir ilâhî hikmetler kula tamamıyla malum olsa, kul o işi yapamaz, âciz kalır. Allah'ın sonsuz hikmetleri idrâkini yıkar, harâb eder. Kul o işe giremez. Cenâb-ı Hakk, o sonsuz hikmetlerden çok ufak bir cüz'ünü kula yular yapar, onu o işe çeker götürür. O işin fâidesinden hiç haber vermese, kul hiç harekete geçmez. Çünkü hareket, insanların yararı içindir ve biz o yüzden işe gireriz. O işin hikmetini tamamıyla bildirse kul yine harekete geçemez. Nitekim devenin yuları çekilmese yürümez. Fakat yuları çok büyük olsa yine gidemez. Çöküverir.

وَإِنْ مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ

“Hiç bir şey yoktur ki, hazineleri bizde olmasın. Fakat biz onu ancak malum bir miktarda indiririz.”¹ Toprak susuz kerpiç olmaz ve su çok olursa yine kerpiç yapılamaz.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

“Allah gökyüzünü yüceltti, ölçülü yaptı.”² Her şeyi de ölçülü verir, sayısız ve ölçüsüz değil. Ancak, halk ve beşeriyet âleminde geçen kişiler, (يَزُوقُ مَن يَشَاءُ بَغِيرِ حِسَابٍ) “Allah, dilediğini sayısız bir sûrette rızıklandırır.”³ hikmetine mazhar olanlar, (وَمَنْ لَّمْ يَذُقْ لَّمْ يَذُرْ) “Tatmayan bilemez.” sırrına erenler, bundan müstesnâdır.

¹ Hicr Sûresi 21.

² Rahman Sûresi 7.

³ Bakara Sûresi 212.

پرسید یکی که عاشقی چیست
گفتم که چو من شوی بدانی

(Birisi, âşıklık nedir? diye sordu. Ona dedim ki: Benim gibi olursan bilirsin.) Aşk, sevgi sayıya gelmez, ölçüye sığmaz. Bundan ötürü aşk, gerçekte, hakikatte Hakk sıfatıdır. Kula nisbet edilmesi mecâzîdir. (يُحِبُّهُمْ) “Allah, onları sever”, sözü kâfi. (يُحِبُّونَهُ) “Onlar da Allah’ı severler.” sözü nerede kaldı?

Allah Peygamberine dâimî ve çok çok salâtü selâm olsun.

Mesnevî'nin yazılmasının bir müddet gecikmesi.

- Bu *Mesnevî*'nin yazılması bir müddet gecikti. Kanın süt hâline gelmesi için bir zaman lâzımdır.⁴
- Ey hakîkati arayan kişi! Senin bahtın, yeni bir çocuk doğurmadıkça, kan tatlı süt hâline gelmez. Bunu iyi dinle.
- Hakk'ın nûru olan Hüsameddin Çelebi, mânâ âleminin yüceliklerinden, yine bu âleme yöneldi. İlâhî sevgi ile kendinden geçmiş "mahv" olmuşken, tekrar "sahv"e yani kendine geldi.
- O, mânen yükselmiş, hakikatler mîrâcına gitmişti. Bu yüzden onun bahârı olmayınca, irfân goncaları açılmamıştı. Yâni *Mesnevî* yazılmasına devam edilmemişti.
- 5 • Hüsameddin Çelebi, vahdet denizinden, kesret kıyısına dönünce, *Mesnevî* şiirinin çengi de, yeniden düzene girdi, çalışmaya başladı.
- Rûhların aydınlanmasına, parlamasına sebep olan *Mesnevî*'nin

⁴ İkinci cilt *Mesnevî*'nin bir kaç sene gecikmesine, yalnız Hüsameddin Çelebi'nin hanımının vefâtı sebep olmamıştır. Hz. Mevlâna'nın Şems'den sonra en yakın can dostu olan, Selahaddin Zerkûbî hazretlerinin vefâtı da araya girmiştir. Dikkat edilirse 1264'de yazılmaya başlanan ikinci cilt *Mesnevî*'nin yukardaki dokuz beytinde, Hz. Mevlâna Hüsameddin Çelebi'nin mânevî gelişmesi üzerinde durmaktadır. Kadında kanın süt haline girmesi, çocuğun doğumuna bağlı olduğu gibi, mânevî sütün, hikmet ve hakikat sütünün meydana gelmesi için, Hakk âşıkında veled-i kalbin (=kalb çocuğunun) doğması gerekmektedir. Sâlikte bu hal zuhûr edince, mürşidden gönlüne akıp gelen himmet, ilâhî hakikatler sütünü emer ve o rabbânî gıda ile beslenince, mürebbilik derecesini bulur. Ve mânâ göklerine, melekûta yükselir. Yukarıdaki beyitlerin ifâde ettiği mânâ şu ki: Birinci cilt *Mesnevî*'nin tamamlanmasına kadar, Hüsameddin Çelebi, Mevlâna'nın mârifet sütüyle beslenmiş ve mânevîyât âlemine doğmuş, ve vahdet deryâsına gark olmuştur. Hüsameddin Çelebi, âdetâ ilâhî sevgi ile mahv olmuştur. Bu sebeple Hüsameddin Çelebi melekût âleminden "sehve", "vahdet" denizinden "kesret" kıyısına dönünce, *Mesnevî* yazılmaya başlamıştır.

tekrar yazılmasına, Hüsameddin Çelebi'nin "sehv"e gelmesi, başlangıç günü oldu.

- Bu mânevî alış-verişin, bu kâr edişin başlangıcı, hicretin altıyüz altmışikinci (miladî 1264) yılında idi.
- Sanki bir bülbül buradan uçup gitti. Benim gönlümdeki mânâları avlamak için, yani beni söyletmek için, doğan kuşu oldu da yine geri geldi.
- Pâdişahın bileği, bu doğan kuşunun yurdu olsun. Bu hakikat kapısı ebedî olarak açık kalsın... Âmin.

Hız. Âdem'in dünyaya sürgün edilmesi

- 10 • İlâhî feyz ve manâ kapısının âfeti, şehvet ve nefsânî arzular, kötü istekler, kötü özlemlerdir. Yoksa burada (*Mesnevî*'den duyulan mânêvî zevkte) şerbet üstüne şerbet içilir.
- Ey hakîkati arayan kişi, bu ağız bağla. Yâni çok yemekten, çok konuşmaktan vazgeç. Çünkü bunlar, hakikat âlemi için birer göz bağıdır. Fazla yemenin ve değersiz şeyler konuşmanın mânâ âlemini müşâhede etmeye engel olduğunu gör.
- Ey ağız! Sen aslında cehennemin bir alevisin. Ey dünya, sen de bir berzaha benziyorsun.
- Ebedî sonsuz nûr, bu fânî, bu değersiz dünyanın ötesindedir. Saf süt, mânâ sütü kan ırmaklarının; dünyaya âit nefsânî duygularımızın öte yanındadır.
- Ey Hakk yolunun yolcusu, eğer ihtiyatsız olarak kan, yâni nefsânîyet tarafına bir adım atacak olursan, senin mânâ sütün kanla karışır, bulanır, kan olur gider.
- 15 • Hz. Âdem nefsinde uydu, nefsinin zevki için bir adım attı da, o yüzden cennetin baş köşesinden ayrıldı, oradan kovuldu.
- Vaktiyle ona secde eden melekler, şeytandan kaçır gibi ondan kaçtılar. Bir lokma ekmek için o ne kadar göz yaş döktü.
- Hz. Âdem'in işlediği suç, belki kıl kadardı; fakat o kıl, iki gözünde bitmişti.
- Hz. Âdem, ezeli ve ebedî olan kadîm ve sonsuz nûrun gözü idi. Gözde biten kıl, insana büyük bir dağ gibi olur da, o nisbette ızdırıp verir.
- Havvâ'nın sözüne kanıp da yasaklanmış meyveyi yiyen Âdem, yemeden önce meleklerle danışsaydı, pişman olup da özür dilemezdi.

- 20 • Çünkü bir akıl, başka bir akılla birleşirse, kötü iş işlemekten, kötü söz söylemekten kurtulur.
- Fakat nefs başka bir nefisle dost olursa, cüz'î akıl işsiz güçsüz kalır, bir iş göremez olur.
- Yalnız kaldığın ve danışacak bir akıl sahibi bulamadığın için, ümitsizliğe düşersen hakikat güneşine mensup bir dostun, bir müşdidin gölgesi altına girersin.
- Yürü, çabucak kendine bir Hakk dostu ara; böyle yaparsan Allah senin dostun olur, yardımcın olur.
- Yalnızca bir köşeye çekilip dünyaya gözünü kapamış, bu yüzden hakikati görmüş olan erler de, bu hâli yine bir dosttan öğrenmişlerdir.
- 25 • Halvete girmek, yalnız kalmak yabancılara karşı olur, dosta karşı değil. Kürk kış içindir, bahar için değil.
- Akıl, bir başka akılla birleşince güçlenir, nûru çoğalır, yolunu iyi görür.
- Fakat nefs, bir başka nefisle dost olmaktan hoşlanır, gülerse karanlık artar. Hakikat yolu görünmez olur.
- Ey hakikati arayan kişi, Hakk dostu, müşdid senin gözün gibidir. Onu çerçöpten, tozdan temiz tut.
- Aklını başına al da, dil süpürgesi ile ona toz kondurma, gözün gibi olan müşdidine çerçöp ve toz armağan etme.
- 30 • Mümin müminin aynası olduğu için, aynanın yüzü kirden, pasdan arınmış olmalı, saf ve cilâlı bulunmalıdır.⁵

⁵ Bu beyitte; “Mümin müminin aynasıdır.” hadisine işâret var. Müminin yüzü mânevî kirlerden, günâh tozlarından temizlenmiş olursa, oraya bakınca bir ayna gibi iç yüzümüzü, gönül yüzümüzü görürüz. Dünya üzerinde görülen bütün varlıkların, Allah'ın güzel isimlerinden birinin mazharı oldukları malûmdur. İnsan ise, bütün varlıkların en mükürremi, en üstünü olup; (نفخت فيه من روحي) “Rûhumdan ona üfurdüm.” âyetinin sırrına mazhar olduğundan, Hakk'ın kudretini, sanatını, yaratma gücünü kendinde toplamıştır. Bu sebeple insan, mânevî kirliliklerden, nefsânî arzulardan arınır da, tam mânâsıyla kâmil insan olursa, Hakk'ın mazharı, yâni Hakk'ın aynası yerine geçer. O zaman, o aynaya bakan orada mânen Hakk'ı müşâhede eder. Bu görüş tamamıyla mânevî ve rûhânîdir. Maddî düşünme insanı şirke götürür. Bu beyitten sonraki beyitte; “Rûh üzgün ve mahzûn olduğu zamanlarda, yâr, hakîkî dost ona ayna olur.” diye buyrulmaktadır. Nitekim, Mevlâna bu cildin 96 numaralı beytinde yine bu konuya değinerek der ki: “Cân aynası, ancak

- Rûh üzgün ve mahzun olduğu zamanlarda yâr ona ayna olur. Ey cân, aynanın yüzünü nefse buğulandırma.
- Senin nefesinle buğulanıp, yüzünü senden gizlemesin. Seni sana göstermez hâlê gelmesin, onun için sana, her vakit nefes tutmak, susmak, yersiz, lüzumsuz söz söylememek gerekir.
- Sen topraktan da aşağı mısın? Toprak bahar gibi bir yâr bulunca, ondan yüz binlerce nûr elde eder, çiçeklenir.
- O ağaç, yâri olan baharla buluşunca, onun hoş havasından, sevgisinden ötürü, baştan ayağa dek çiçeklerle donanır.
- 35 • Bahar mevsiminde çiçeklerle süslenen o toprak, güz mevsimi gibi soğuk, uygunsuz bir yâr görünce, yüzünü ve başını yorgan altına çeker, gizlenir.
- Ağaç der ki: “Kötü huylu bir yâr ile karşılaşmak, belâya uğramaktır. Öyle soğuk biri yanıma gelince, onun varlığını hissetmemek için uykuya dalarım.
- Uyuyayım da Ashab-ı Kehf’den olayım, mağaradaki uyku, mağarada haps olunup kalmak, Dikyânûs’a hizmetten hayırlıdır.”⁶
- Onlar, uyanık iken Dikyânûs’a hizmet etmişlerdi. Mağarada uykuya dalmakla, bir zâlîme hizmetten kurtuldular. Şereflerini korudular.
- Bilgi ile irfân ile uyumak, yâni uyuyanın bilgili ve hikmet sahibi bir kişi ile arkadaş oluşu, rûhânî uyanıklıktır. Fakat duygusuz, bilgisiz ile oturup konuşan uyanık kişiye yazıklar olsun, ona acımak gerekir.⁷

sevgilinin yüzüdür. Ama, o sevgili bu bizim dünyamızdan değildir. Mânâ âlemin-dendir. O mânâ diyârındandır.”

⁶ Kehf Sûresi’nin 9-27. âyetlerinde beyân buyrulduğu üzere, Allah’tan başkasına kulluk etmemek için kaçıp bir mağaraya gizlenen kişiler anlamına gelen, “Ashâb-ı Kehf” rivâyete göre yedi kişi idi. Bir de Kıtımrı adlı köpekleri vardı. Bunlar, Dikyânûs adlı, zâlîm bir hükümdârın zulmünden kurtulmak için mağaraya sığınmış-lar, orada tam 309 sene uyuyup kalmışlardı.

⁷ Şînâsi merhûmun şu beyti, Mevlâna’nın bu beytini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir:

“Bedbaht ona derler ki, elinde cühelânın

Kahr olmak için, kesb-i kemâl-i hüner eyler.”

(Bilgisiz, irfânsız kişilerin elinde harcanmak, kahr olmak için okuyan, kemâl sahibi olan kişi, gerçekten bahtsız kişidir).

- 40 • Kış mevsiminde, Ocak ayında kargalar bağlara ve bahçelere çadır kurunca, yâni oralara yerleşince bülbüller gizlenirler, susarlar.
- Çünkü gül ve gül bahçesi olmayınca bülbül ötmez, susar; güneşin batması, gece olması da uyanıklığı öldürür, uyku getirir.
- 51 • Bedene âit duygular, gönlü daraltan, huzursuz eden cismânî zevkler, gıdâlarını karanlıklardan alırlar, karanlık gıdâsı ile beslenirler. Hâlbuki can duygusu, gıdasını bir mânevî güneşten, bir hakikat güneşinden alır.

Ma'rifet güneşi

- 42 • Ey güneş! Sen, dünyanın başka taraflarını aydınlatmak için bu gül bahçesini bırakıp gidiyorsun.
- Fakat mânâ güneşi için hareket, yer değiştirme, batma, doğma gibi hâller yoktur. Ona candan, akıldan başka bir tân yeri de düşünülemez.
- Hele işi gücü, gündüz olsun, gece olsun kabiliyetli gönülleri aydınlatmak olan ötelerin, hakikat âleminin kemâl güneşi, irfân güneşi hiç kaybolmaz, batmaz.
- 45 • Ey hakikati arayan kişi! Eğer sen, bir İskender isen, hakikat güneşinin doğduğu yere gel, bir ârife yaklaş, ondan nûr al; sonra nereye gidersen git; artık sen bir ışıksın, bir nûrsun.⁸
- Ondan sonra nereye gidersen git, orası “Doğu” olur, hatta “doğular” bile senin “Batı”na âşık olur.⁹
- Yarasaya benzeyen “zâhiri duygun”, güneşin battığı ışıksız yöne doğru koşmada,; inciler saçan “bâtînî duygun” ise, Doğu’ya, güneşe doğru gitmededir.

⁸ Bu beyitte geçen, İskender, Makedonyalı meşhur Büyük İskender değildir. Mevlâna’nın bahsettiği İskender, Yemenli olup peygamber olduğundan da bahs edilir. Hızır (a.s.)’la konuştuğu, hatta onunla ölümsüz bir hayata kavuşmak için “Âb-ı Hayât”ı aradığından sözedilir. Sıkıntılara katlanmayı göze alamadığı için, “Âb-ı Hayat”ın bulunduğu karanlıklar diyârına gidememiş ve âb-ı hayatı bulamamıştır. Bu zâtın başında iki büyük ur, boynuz gibi görüldüğünden buna “İskender-i Zülkarneyn”, (=İki Boynuzlu İskender) lakabı verilmiştir.

⁹ Hakikati arayan kişi, hakikat menziline ulaşınca, doğu, batı kalmaz. Her yerde Hakk’ın tecellisine mazhar olur. Her yerde onu bulur. “Ne tarafa dönerseniz vech-i ilâhî oradadır.” sırrı tecellî eder. Mutasavvıflarca, doğu; mânevî aydınlığın, batı; mânevî karanlıkların sembolüdür.

- Bedene âit duygu yolu, şehvet yolu eşeklerin yoludur. Ey aşağı duyguların bineğine binmiş ve eşekler arasına katılmış kişi, insanlığından utan.
- Senin bildiğin beş duygudan başka beş duygu daha vardır ki, o duygular, kırmızı altına benzer, bu duygular ise bakır gibidir.
- 50 • Mahşer ehlinin pazarında, bakır duyguları altın duygular yerine satın alırlar mı? Bakır duygular, zahirî, nefsânî duygularımızın; altın duygular da bâtınî, mânevî duygularımızın sembolüdür.
- 52 • Ey duygularını derleyip toplayarak gayb âlemine götüren kişi! Sen de Hz. Mûsâ gibi düşünce elini gönlünün cebinden çıkar da, etrafa hakikat nûru saç.¹⁰
- Ey sıfatları ilâhî bilginin güneşi olan ârif! Göklerdeki güneşin bir sıfatı var; ısıtır, aydınlatır ama, sen öyle değilsin.
- Sen bazen güneş, bazen deniz, bazen kaf dağı, bazen de zümrüdü ankâ olursun.¹¹
- 55 • Ey vehimlerden uzak, ey ileriden ileri olan insan-ı kâmil! Sen kendi zâtında ne “o”sun, ne de “bu”sun; yâni söylediklerimden hiç biri değil, onlardan da çok yüksek bir varlıksın.
- Rûh bilgi ile, akıl ile dosttur. Onun beden denilen gölge varlıkla ne ilgisi vardır? O gölge varlık, ister Arab olmuş, ister Türk olmuş ne önemi var?
- Ey bu kadar sûret ve şekil ile, şekle ve sûrete sığmayan Rabb'im! Aklınca, sana şekil veren “müşebbihe” (=benzeten) de, şekilden berî olduğuna inanan “müvahhid”in (=birleyen, Allah'ın bir ve tek olduğuna inanan) da, seni anlamak hususunda başı dönmüş, şaşırıp kalmıştır.¹²

¹⁰ Hz. Mûsâ'nın başlıca iki mu'cizesi vardı. Biri elindeki asa(=sopa)sının yılana çevrilmesi, birisi de, elini koynuna sokup çıkarınca göz kamaştıracak derecede nûr saçması idi.

¹¹ İnsan-ı Kâmil, Cenâb-ı Hakk'ın, birbirine zıt isimlerinin mazharı olduğu için, bazen güneş gibi etrafa mânevî nûrlar saçar, halkı uyandırır. Bazen, ilâhî aşk ile denizler gibi coşar. Bazen, Kaf dağı gibi yücelir, dünyayı kaplar. Bazen de zümrüdü ankâ gibi var mı, yok mu, denecek kadar yokluk içindedir.

¹² Cenâb-ı Hakk'ı idrâkte âciz olan insan, küçük aklı ile, çeşitli yorumlara baş vurarak O'nu anlamaya çalışmaktadır. Bu beyitte geçen “müvahhid” (=Allah'ı birleyen), bir tek bilenlerdir. Onlara göre, dünya üzerinde görülen bütün eşyâ, bütün varlıklar, Hakk'ın mazharıdır. Yâni Allah'ın kudretini, güzelliğini, yaratma gücünü gösteren birer ayna gibidir. “Müşebbiheler” (Allah'ı insana benzetenler) ise,

- Hikmetine akıl ermez, Allah bazen, aklınca ona şekil veren, onu şekilli tanıyan “müşebbih”i “muvahhid” hâline getirir, bazen de şekiller “muvahhid”in yolunu keser, onu şaşırtır.¹³
- Kendinden geçmiş bir hâlde, bazen sana; “Ey Hasan’ın babası!” der. Bazen de “Ey güzel, ey başı küçük bedeni taze!” diye seslenir.¹⁴

Hakk’ın halk tarafından anlaşılması için, Kur’ân’da, hadislerde yapılan bazı benzetmelere bakarak, Allah’ın hâşâ eli, ayağı, gözü, kulağı gibi uzuvları varmış vehmine kapılan zavallılardır. Bunlar kendilerini bilginlerden sayarlar. Bunlar “müces-sime” hâşâ Allah’ın cismi olduğuna inanırlar. Bir kısım “müşebbihe”ler (Allah’ı insana benzetenler) Cenâb-ı Hakk’ı zamandan, mekândan ve her şeyden tenzih etmekle beraber, yâni her şeyden berî, her şeyden üstün bir varlık olarak düşünmekle beraber, yine zihinlerinde Hakk’ı bir şeye benzetmekten kurtulamazlar. Hiç olmazsa, “hiç bir şeye benzemez” kaydı altına almak isterler. Eski şâirlerimizden birisi: “Âkil biliyor ki, var bir Allah, mâhiyeti anlaşılmıyor âh...” (Akıllı bir insan, Allah’ın varlığını, tek oluşunu anlıyor ama, niteliğini, nasıl olduğunu idrâk edemiyor.) dediği zaman aynı duyguyu ifâde etmiştir. Allah şu mevhûm varlık âleminde hadd ve hesâba gelmez renk ve sûrette tecellî etmektedir. O’nun kudreti, yaratma gücü, üstünlüğü her şeye başka nûrlu bir nakş, bir sûret göstermiştir. Fakat bu kadar muhtelif nakışlar, sûretler, görüntüler “O’nun kesret (çokluk) hâlindeki vahdetini (birliğini) sergilemektedir. O, eşsizdir, renksizdir, sûretsizdir, şekilsizdir. O tasavvur edilemez. Bu yüzdendir ki, Hz. Mevlâna, O’nu idrâkte, “muvahhid” de, “müşebbih” de şaşırmış kalmıştır, diye buyurmaktadır. Hz. Cüneyd’in şu sözü dikkat çekicidir: “Tefrikasız cem’, zındıklıktır. Cem’siz tefrika bâtıldır. Cem’ tefrika ile birlikte mütâlâa edilirse tevhîd olur.”

¹³ Allah’ı, şekil ve sûretlere kapılarak anlamaya çalışan “müşebbih”in gönlüne, Cenâb-ı Hakk, gerçek varlığı ve hakikî birliği ile tecellî ederse, onu teşbihden kurtarır, hâlis “muvahhid” kılar. Bazen de “muvahhid”in kalbine, çeşitli sûretler, şekiller hâlinde tecellî kılarsa onu tevhîd zevkinden mahrum eder. Yolunu şaşırtır. Teşbih çukuruna düşürür. Bir gün Şems-i Tebrizî hazretleri, Evhadüddin Kirmânî hazretlerine: “Ne işle meşgulsün?” diye sordu. Evhadüddin, “Hakikat ‘ay’ını, yâni Allah’ın nûrunu leğendeki suda seyrediyorum. Yâni güzel çehrelerde, Allah’ın san’atını, kudretini, güzelliğini görüyorum.” deyince; “Ensende çaban mı çıktı ki, hakikat ‘ay’ını gökyüzünde göremiyorsun da, yeryüzünde dolaşan fânî güzellerin yüzünde O’nu arıyorsun” dedi.

¹⁴ Beyitte geçen; “Ey Hasan’ın babası!” terkindeki “Hasan” Çelebi Hüsameddin’in adıdır. Bu beyitteki hitâbın kendisine âit olması gerekiyor. Hüsameddin Çelebi, Mevlâna’nın mânevî oğlu sayılmaktadır. Beytin ikinci mısraındaki “Ey başı küçük! Ey bedeni taze!” mısraı Arapça’dır. Bu mısra Hallâc-ı Mansûr’undur. Mevlâna, Dîvân-ı Kebîr’indeki bu mısra ile başlayan gazelinde, Hüsameddin Çelebi’ye iltifât maksadıyla “Hallâc-ı Mansûr bu şiiri senin için söylemiştir.” diye buyurur. (Dîvân-ı Kebîr, Firûzanfer baskısı, c. IV, s. 236).

- 60 • Bazen de kendi nakşını, sûretini yıkar gider. Bunu da sevgilinin şekilsiz sûretsiz bilinmesini sağlamak için yapar.¹⁵
- Duygu gözünün mezhebi, yolu Mu'tezile yoludur. Akıl gözü ise vuslata ermiştir. Sünnîdir, peygamberin yolundadır.¹⁶
- Mu'tezile inancında olanlar, hislerinin maskarası olmuşlardır. Ama sapıklıklarından kendilerini sünnî gösterirler.
- 63 • Kim duygusuna kapılıp kaldı ise mu'teziledir. Ben sünnîyim demesi bilgisizliktendir.
- Kim duygudan dışarı çıkarsa, sünnî odur. Gören göz, hoş gidişli olan aklın görür gözüdür.
- 65 • Hayvanın gözü pâdişahı görebilseydi, öküz de, eşek de Allah'ı görürdü.
- Sende, hayvanlarda da bulunan nefsânî duygulardan başka bir duygu olmasaydı...
- Âdemoğulları nasıl olur da yücelirlerdi? Mükerrerem sayılırlardı? İnsan hayvanla ortak duyguları paylaştığı hâlde, nasıl olurdu da ilâhî sırlara mahrem olurdu?
- Sen şekilden, sûretten kurtulmadıkça, Allah'a "Şekle sığar, yahut şekle sığmaz." demen yersizdir, boştur.¹⁷

¹⁵ Ârif, kendi maddî varlığını öldürürse, şekilden, sûretten kurtulur. Hakk'ı mânen bulur. Bu beyitte bâtının, iç yüzün ve hakîkatin aydınlanmasına işâret vardır.

¹⁶ Mu'tezile Mezhebi: Bu mezhebin kurucusu, Hasan-ı Basrî (h. 110/m. 728) hazretlerinin talebelerinden Atâ oğlu Vâsıl'dır. Üstâdının mezhebinden, yâni sünnilikten ayrılmış olduğu için kurduğu mezhebe, "i'tizâl" ve mensuplarına "mu'tezile" denmiştir. Bu mezheb mensupları çoğu zaman hislerine kapılırlar. Sünnet ehline uymayan bazı inançları şöyle özetlenebilir:

1- Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarını reddederler.

2- Cenâb-ı Hakk'ın görülmesini kabul etmezler.

3- Bu mezhebde bulunanlar; "Kul kendi işinin, fiilinin hâlikıdır." diyerek, kazâ ve kaderi inkar ettikleri ve "İnsan kendi kaderinin yaratıcısıdır." inancına vardıkları için, bu mezheb mensuplarına "Kaderiyye" de denir. Cebriyye inancının tam zıttıdır. Cebriyeye göre, kul yaptığı hiç bir işten sorumlu değildir. Sanki o işi Allah, insana zorla yaptırıyor. Mümin kadere iman etmekle beraber "cebre" inanmaz. Bu iki yolun ortasındadır.

¹⁷ Hakk'ın sayısız tecellilerinden beşine, sûfler, "Hazerât-ı Hams" adını vermişlerdir. Bunlar, bir çeşit mertebelerin açıklanmasıdır. Bu mertebelerin birincisine "Hazret-i Ehadiyyet" demişlerdir. Bu mertebe, Cenâb-ı Hakk'ın zâtî âlemidir. Bu âleme "lâ ta'ayyün, gaybü'l-gayb", "kenzü mahfî", "a'mâ-yı mutlak" adları da verilir. Bu âlemde Allah'ın isimleri, sıfatları bile tecellî etmemiştir. İlk ta'ayyün,

- “Şekle sığmaz yahut şekle sığar.” diye konuşmak, tamamıyla iç olmuş, öz kesilmiş; kabuktan, deriden kurtulmuş, mânâyâ ulaşmış kişinin hakkıdır; başkası konuşamaz.
- 70 • Eğer sen kör isen, köre teklif yoktur. Değilsen yürü git, sabr et; sabır darlık anahtarıdır.
- Çünkü sabr ilâcı, hem gözdeki gaflet perdelerini yakar, hem sahibinin gönlünü ferahlatır, göğsünü açar.

Gönül aynası

- 72 • Gönül aynası dünya sevgisi tozundan, nefsânî arzulardan temizlenir, pâk ve sâf bir hâle getirilirse, orada su ve toprak nakışlarından başka şeyler görürsün.
- Gönül aynasında hem resmi, nakşı görürsün; hem de resmi ve nakşı yapanı; hem devlet, saâdet yaygısı seyr edersin; hem de onu yayanı ve döşeyeni.
- Benim mânevî yârim olan kâmil insanın hayâli, bana Halil İbrahim (a.s.) gibi göründü. Aslında o, görünüşte puttur; maddî varlıktır. Hakîkatte ise put kırandır.¹⁸

ilk tecelliyi gösteren ehadiyet mertebesine “Hakikat-i Muhammediye” mertebesi diyenler de vardır. Bu mertebede Allah’ın zâtı düşünülemez. Bir hadis-i şerifte “Allah’ın nimetlerini düşünün, fakat zât-ı ilâhîyeyi düşünmeye kalkışmayın.” diye buyurulmuştur.

İkinci meretebe, “Hazret-i Vâhidiyyet”tir. Bu mertebede Allah’ın isimleri ve sıfatları açık ve seçik hale gelmiştir. Bu mertebeye “Hakikat-i İnsaniyye” mertebesi de denir. Birinci mertebede Allah, zâtı ile tasavvur olunamaz. Yâni insanın hatırına her ne gelirse, Allah, onun dışındadır. Tasavvur ettiğin şey gibi de değildir. Hakk, bu mertebede Mevlâna’nın bu beytinde buyurduğu gibi, “nâ-mutasavver” (=şekle, tasavvura sığmaz) bir haldedir. Bu ikinci mertebede yâni “Vâhidiyyet Mertebesi”nde ise, sıfatı ile açık hale gelmiştir. Meselâ, Allah, semî’ (=işitici)dir, basîr’ (=görücü)dir. Yâni Allah, işitir, görür. Hakk’ın yarattığı mahluklar arasında da işitenler ve görenler olduğu gibi, onlara kıyas ederek Allah’ın işitme, görme sıfatlarına dâir fikir peydâ edilebilir. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk, “Musavver” (=şekle, târife sığar), “Mutasavvere” (=tasavvur edilebilir), demek mümkündür. Hz. Mevlâna bu görüşlere işâret ettikten sonra; “Sûret âleminden kurtulmamış, maddede takılıp kalmış bir kişinin, Allah’ın tasavvur edilebilmesi, şekle sığması, yahut tasavvur edilemez, şekle sığmaz diye konuşması bâtıldır, yersizdir.” diye buyurmaktadır.

¹⁸ Mevlâna, kâmil insanın sûretini, maddî varlığını da rûhun kafesi olduğu için çok

- 75 • Allah’a şükürler olsun ki, kâmil insan göründü de can onun hayâlinde kendi hayâlini gördü.¹⁹
- Ey kâmil insan! Dergâhının toprağı gönlümü büyüledi. Senin hakikatini, mânevî gücünü göremeyenin, sana karşı büyüklük taslayanın toprak başına olsun.
 - Kendi kendime dedim ki, eğer ben güzel isem, bu güzelliğim ondan, onun lûtfundandır. Güzel değilsem, zâten çirkinler bile bana gülerler.
 - Bunun çâresi, kendime bakmamdır. Ona lâıyk değilsem, ben seni hiç alır mıyım? diye bana güler.²⁰
- 79 • O güzeldir, güzelliğı sever. Genç bir delikanlı, eli ayağı tutmaz bunamış bir ihtiyar kadını seçer, alır mı?²¹
- Güzel, güzeli cezb eder, çeker, alır. Bunu bil de doğruluğunu anlayan için “Temizler temizlerindir.” âyetini oku.
 - Dünyada her şey, kendi cinsi olan şeyi çeker; sıcak, sıcakı çeker, soğuk da soğuk.
 - Aslı olmayan bâtıllar, bâtıllardan; bakîler yâni Hakk yolunda

değerli, sevimli buluyor. Onu puta benzetiyor. Mânâsını da maddeyi, nefsânî arzuları ayak altına aldığından, put kıran Halil İbrahim’e benzetiyor.

¹⁹ “Mümin, müminin aynasıdır.” hadisi gereğince, kâmil insan, bize, lekesiz, tertemiz, tozsuz bir ayna olur da, rûhumuz o parlak aynada kendini görür. Yâni Hakk âşığı, kâmil insanın yüzünde kendi özünü, kendi gerçek varlığını görür. Bu görüş maddî bir görüş değildir. İnsanın aynada gördüğü kendi hayali de değildir. Bu tamamıyla gönüle bağlı, insanın rûhu ile ilgili bir haldir. Dostun maddî varlığının ötesinden gelen sarhoşluk, bir iç rahatlığı, bir hoşlanıştır ki, bu târif edilemez. Mevlâna’nın gördüğü için hoşlandığı ve Allah’a şükrettiği kâmil insandan maksadı, Hüsameddin Çelebi olduğu gibi, Tebrizli Şems de düşünülebilir.

²⁰ Bir kimse Hakk’ın nazarında makbûl bir kişi olup olmadığını anlamak için kendine bakmalı ve gönlüne danışmalıdır. Eğer kalbinde Allah’a karşı bir hayranlık, bir sevgi duyuyorsa, kendisinin de Allah tarafından sevildiğini anlamalıdır. Gönlüne o hayranlığı, o sevgiyi veren kimdir? O sevgiyi uyandıran Allah’tır. Çünkü bir hadis-i şerifte aynen şöyle buyrulmaktadır: “Bir kimse, Allah tarafından sevilip sevilmediğini anlamak için, kendi gönül durumuna baksın. Eğer, o kul Allah’ı gönlünde mânen buluyorsa, hissediyorsa, Allah’ın yarattığı eserlerde onun güzelliğini, yaratma gücünü görüp de hayrân oluyorsa, Allah da onu sevmektedir. Çünkü, kul Allah’ı ne kadar severse, Allah’da o kulu, o kadar sever.” (*Mesnevî Şerhi*, Ankaravî Hazretleri, c. II, s. 35, 1289).

²¹ “Allah güzeldir, güzelliğı sever.” hadisine işâret edilmiştir.

olanlar da bâkîlerden hoşlanır. Cehennemlikler cehennemlikleri seçer. Nûrlu kişiler de cennetlikleri isterler.

- Gözünü kapayınca, nûru göremez olursun da, içine bir huzursuzluk çöker, canın sıkılır; göz, güneşin nûrundan ayrı düşmeye nasıl sabreder?
- Gözünü yumunca, canın kopuyormuş gibi bir ızdıraba düşersin. Gözün gündüzün nûrundan ayrılmaya sabrı yoktur.
- 85 • Senin üzüntün, sıkıntın gündüz nûruna çabucak kavuşmak isteyen göz nûrunun özleminden ileri gelir.
- Gözün açık iken içine bir üzüntü çökerse, üzümlür, perişan olursan; bilmiş ol ki, gönül gözün kapalıdır; onu aç ki gamdan, elemenden kurtulasın.
- Çektiğin sıkıntıyı, ızdırabı gönlünün iki gözünün de kapalı olduğundan bil; çünkü, gönül gözü kıyasa sığmaz sonsuz nûr aramaktadır.
- Sen iki baş gözünü kapayınca, az bir zaman için nûrdan ayrı düştüğüne üzülyorsun da, bu yüzden hemen gözlerini açıyor-sun.
- O sonsuz olan gönül gözünün iki nûrundan (akıl ve basîret nûrundan) mahrûm kalmak da seni perişan etmededir. Kendine gel de onları koru.
- 90 • Gönlüme Hakk'ın bir cezbesi düştü, (O) beni çağırıyor; ben de kendime bakayım; O'nun tarafından cezb edilmeye lâayık mıyım, yoksa bed sûratlı, çirkin biri miyim?
- Çünkü, bir güzel, bir çirkin peşine düşürürse onunla alay ediyor demektir.
- Acabâ kendi yüzümü nasıl görebilirim? Ne renkteyim, gündüz gibi miyim? Yoksa gece gibi mi?
- Kendi rûhumun nakşını, resmini bir hayli zamandır aradım, durdum. Fakat o nakş, o resmi hiç kimsede göremedim.
- Sonunda kendi kendime dedim ki: "Ayna ne içindir? Neye yarar? İnsan kendini görsün, bilsin diye icâd edilmemiş midir?"
- 95 • Demiri cilâlayarak yaptıkları aynalar, görünen yüzleri görmek içindir. Can yüzünü gösteren aynanın değeri ise çok pahalıdır.
- Bizim can aynamız ancak sevgilinin yüzüdür. O sevgili, o diyardan, hakikat âleminde olan sevgilidir.
- Gönle dedim ki: "Ey gönül! Sen küllü gösteren bir ayna ara, yâni

- sana Cenâb-ı Hakk'ı düşündüren, içine her şeyi aks ettiren, sonsuz bir deniz gibi olan kâmil insana git; dereden fayda olmaz.”
- Senin gözün gönlüme göz olunca, bu görmeyen gönül göz kesildi; gözün ta kendisi oldu.
 - 100 • Seni ebedî ve küllî bir ayna olarak gördüm, senin yüzünde ben kendimi, gerçek varlığımı müşâhede ettim.
 - Sonunda o kâmil insanın iki gözünde parlak bir yol gördüm ve o yola düşerek “Orada kendimi buldum.” dedim.
 - Vehmim dedi ki: “Kendine gel, o senin gördüğün hayâlidir; aklını başına al da kendini hayâlisten ayırt et.”
 - Benim nakşım, hayâlîm senin gözünden seslendi de dedi ki: “Zaten biz birlikteyiz, ayrı değiliz. Aramızda birlik vardır... Ben senim, sen de bensin.”
 - Kâmil insanın bu nûrlu ve ölümsüz gözünde bunca gerçekler dururken, hayâl, nasıl olur da vehim tesiri ile bu göze yol bulabilir?
 - 105 • Eğer benden başka senin gözlerinde, sen kendi nakşını görürsen, onu hayâl bil de def et, sür gitsin.
 - Çünkü o senin gözlerine yok olan şeylerin sürmesini çeker; şeytanın resminden şarap içer.
 - Onun gözleri hayâl ve yokluk evidir. Bu yüzden onlar, yokları var gibi görürler.
 - Benim gözüm Allah'ın sürmesi ile sürmelendi. O, varlık evidir; hayâl evi değildir.
 - Gözünün önünde bir tek kıl bile olsa, hayâlinde sana inci ve yeşim taş gibi görünür.
 - 110 • Sen kendi hayâlisten tamamıyla geçip uzaklaşırsan, o vakit yeşim taşını inciden ayırt edebilirsin.

**Hız. Ömer zamanında
birisinin, hayâlini, yâni kaşındaki beyaz kılı
ramazan hilâli sanması**

- 112 • Hız. Ömer'in halife olduğı zamanlarda, Ramazan ayı geldi. Bir kaç kişı, hilâli yâni yeni ayı görmek için bir dağın tepesine çıktılar.
- Oruç ayının hilâlini görüp kutlulanmak, onu hayra yormak istiyorlardı. İçlerinden biri; “Yâ Ömer, işte hilâl, şuracıkta!” dedi.

- Hz. Ömer, yeni ayı gökte göremeyince; “O, ay senin hayâlinden meydana geldi, yâni senin hayâlinde göründü.
- 115 • Yoksa ben gökyüzünü senden daha iyi görürüm. Ben tertemiz yeni ayı göremiyorum.
- Sen elini ıslat da başına sür, ondan sonra yeni ay tarafına bak.”
- O adam, elini ıslattı, başına sürdü. Ayı göremedi. “Ey müminlerin emîri!” dedi. “Ay yok, görünmez oldu.”
- Hz. Ömer; “Evet” dedi. “Kaşının bir kılı kıvrılmış, gözünün önüne gelmişti; o kıl sana bir vehim oku attı.”
- Böylece kıvrılmış bir kıl onu şaşırttı da adamcağız hilâli gördüm dâvâsına kalkıştı.
- 120 • Kıvrılmış basit bir kıl gökyüzüne perde olursa, senin her uzvun, her cüz’ün eğri olunca hâlin nice olur?
- Doğrulara uy da, vücudunun eğriliklerini düzelt. Ey doğru gidişli kişi! O işinden baş çekme.
- Terâziyi doğrultan da, eksik tarttığını meydana çıkaran da yine terâzidir.²²
- Herhangibir kişi doğru olmayanlarla kendini ölçer, onlarla dost olursa, eksikliğe düşer, akı şaşırır kalır.
- Ey Hakk yolcusu! Sen doğru bildiğin yolda yürü. İmansızlara karşı boyun eğme, yabancılardan yüz çevir.
- 125 • Din düşmanı olanların başına kılıç ol; sakın tilki gibi yaltaklanmaya kalkışma; arslan ol arslan.
- Hakk yolunun yolcuları sevdikleri bir kimseyi nefesine uymuş, nefsânî duygularına düşkün kişilerle dost olmuş görürlerse, gayretlerinden ötürü o kimseyi bırakıp giderler. Sen arslan ol, nefesine hâkim ol da, dostlar seni terk etmesinler. Çünkü Hakk yolunun yabancıları olan o dikenler, hakikat bahçesinin gülleri olan Hakk ehlinin düşmanıdırlar.
- Ateşe üzerlik tohumu serper gibi o nefesine düşkün olan kurtların başlarına ateş saç; çünkü o kurtlar, gönülleri tertemiz, mânâları Yusuf gibi güzel olan Hakk dostlarının düşmanıdırlar.

²² Bir terâzinin doğru mu, yanlış mı tarttığını anlamak için, o terâzide tartılmış bir şeyi, denenmiş başka bir terâzi ile tartarlar. İkisi de denk olursa, birinci terâzinin doğru tarttığına inanılır.

- İblis sana babasının canı, yâni; “Sevgili evlâdım.” der. Böylece o lânetlenmiş şeytan, sözü ile seni kandırmak ister.
- Bu kara yüzlü, vaktiyle babana da bu şeytanlığı yaptı. Hz. Âdem’i mat etti.
- 130 • Bu karga suratlı, satranç tahtasının başında gâyet çevik ve kurnazdır. Sen, onun oyununa yarı uykulu gözlerle bakma, aldanırsın.
- Çünkü o seni aldatacak çok oyunlar bilir. Boğazına bir çöp gibi takılıp kalabilir.
- Onun çöpu boğazında yıllarca kalabilir. O çöp nedir? Mevkî, mal ve mülk sevdâsı.
- Ey Hakk yolunda kararsız olan kişi! Mal çerçöptür. Ama, sende sevdâsı oldukça da boğazında durur. Âb-ı hayât içmene engel olur.
- Eğer düzenbaz, kurnaz bir kişi seni Hakk’tan alıkoyar, senin yolunu keser, malını çalarsa üzülme; Allah’a şükret; bir yol kesiciyi başka bir yol kesici alıp götürmüş oluyor. Tehlikeli bir düşmandan kurtulmuş sayılırsın.

Bir yılanının başka bir yılanıdan yılan çalması

- 135 • Bir hırsız, bir yılanıdan bir yılan çaldı, ahmaklığından onu ganimet saydı.
- Yılanı, bir baş belâsından, zehirli yılanıdan kurtuldu. Yılan da, kendini çalanı inlete inlete öldürdü.
- Sonra yılanın sahibi, hırsızın zehirlenip öldüğünü görünce; “Bizim yılan onu temizlemiş.” dedi.
- “Canım onu bulmayı, yılanı ondan almayı istiyordu. ‘Yılanı bulayım da yılanımı geri alayım.’ diye duâ ediyordum.
- Allah’a şükürler olsun ki, o duâ kabul edilmedi. Yılanımın çalınmasını ben ziyan sanıyordum, hâlbuki o bana kâr oldu.”
- 140 • Nice duâlar vardır ki, duâ edenin aleyhinedir. Onun ziyanına ve helâkine sebep olacak bu duâları, pâk ve mukaddes olan Allah, kereminden, merhametinden dolayı kabul etmez.

**Îsâ (a.s.)'ın yol arkadaşının
ondan kemikleri diriltmesini istemesi**

- 141 • Ahmakın biri Hz. Îsâ'ya yol arkadaşı oldu. O, yolda yürürlerken derin bir çukur içinde kemikleri görünce;
- “Ey yol arkadaşım!” dedi. “Ölüleri diriltmek için okuduğun o mübârek, o yüce adı...
 - Bana da öğret de, ben de yararlı bir insan olayım, ben de ölülerin kemiklerini dirilteyim.”
 - Hz. Îsâ; “Sus!” dedi. “O iş senin yapacağın iş değildir. O ad senin nefeslerine, senin sözüne lâıyk bir ad değildir.
- 145 • İsim-i a'zamı okuyup ölü diriltmek için, yağmurlardan daha temiz bir nefes sahibi, kullukta meleklerden daha anlayışlı bir kişi olmak gerek.
- İnsanın nefesinin pâk ve göklerin emini olması için ömürler, yâni uzun uzun zamanlar, çalışmalar gerek.
 - Sen de sağ eline bir asa aldın ama, senin elin nerede, Hz. Mûsâ'nın eli nerede?”
 - Hz. Îsâ'nın yol arkadaşı; “Benim o sırları okumak harcım değilse, o mübârek adı sen oku.” dedi.
 - Hz. Îsâ; “Yâ Rabbi!” dedi. “Bu sırlar nedir? Bu ahmakın bu hussustaki ısrarı nedendir?
- 150 • Nasıl oluyor da bu hasta adam kendi derdine düşmüyor? Nasıl oluyor da bu münâsebetsiz adam kendi canı derdi ile uğraşmıyor?
- Bu aptal kişi kendi ölüsünü, mânen ölmüş olan gönlünü bırakmış da, yabancı bir ölüye derman aramakta, onu diriltmeye uğraşmakta.”
 - Herkes kendi kaderini izler; mutluluğunu kaybetmiş kişi mutluluğu değil de mutsuzluğu ararsa, o isteğinde şaşırarak başkalarının yolunda ektiği dikenin kendi ayağına battığını görür.
 - Ey dünyada diken tohumu eken kişi, kendine gel kendine. Sakın ektiğin dikenin gül bahçesinde arama.
 - Eğer o bahtsız, eline bir gül alsa, o gül başkalarına diken olur. Bir dostun yanına gitse, onu yılan gibi sokar.
- 155 • O kötü kişi, muttakilerin, âriflerin kimyâsının aksine zehir kimyâsıdır, yılan kimyâsıdır.

- 457 • Hz. İsâ o gencin dileğine uydu, kemiklere Allah'ın ismini okudu.
- Allah'ın hükmü, buyruğu da o ham adam için o kemikleri diriltti.
 - Dirilen kemiklerin arasından siyah bir arslan sıçrayıp çıktı. Adama bir pençe vurup öldürdü.
- 460 • Çabucak başını kopardı, ezdi, beynini akıttı, ceviz içi kadar bir beyni vardı. Aslında onun başı, içi yok bir ceviz gibi idi.
- Eğer onun beyni olsaydı, o kırılmakla dökülmekle yalnız bedeni yok olurdu.
 - İsâ (a.s.) arslana; “Neden bu adamı hemen öldürdün?” diye sorunca, arslan; “Sen ondan sıkılmış, perişan bir hâle gelmiştin de onun için.” cevabını verdi.
 - Yine İsâ; “Adamın kanını niçin içmedin?” diye sordu. Arslan da; “Onun kanı rızıklar dağıtılırken bana verilmemişti.” dedi.
 - Nice kişiler vardır ki, o kükremiş arslan gibi, avladığını yiyemeden dünyadan geçmiş gitmişlerdir.
- 465 • Onların kısmeti, payı saman çöpü kadardır. Fakat hırsları dağıbidir. Onların Allah'ın huzuruna çıkacak yüzleri yoktur. Ama insanlar arasında üstün görünürler, şerefli dirler.
- Ey bize dünyadaki zor işleri kolaylaştıran Allah! Dünyada olmayacak şeylerden, faydasız işlerden bizi kurtar.
 - Bize rızık diye gösterdiğin meğer tuzakmış; Allah'ım her şeyi nasılsa bize öyle göster.
 - O arslan; “Ey İsâ, bu avlanma yemek için değil, ibret içindi.” dedi.
 - “Eğer dünyada benim rızığım olsaydı, ölümlerle benim ne işim vardı? Hiç ölüp de çürür mü idim?”
- 472 • O aptal kişi, İsâ (a.s.) gibi bir peygamberi ve hayat bağışlayan bir suyun sahibi olan Rûhullah hazretlerini bulmuş iken...
- Fırsatı kaçırdı da, onun önünde olarak; “Ey âb-ı hayat sahibi ‘kün’ (=ol) emri ile beni dirilt!” diye yalvarmadı.
 - Ey Hakk âşığı! Aklını başına al da, senin köpek nefsinin dirilmesini sakın isteme, çünkü o nefs çoktan beri senin can düşmanıdır.
- 475 • Köpek nefsin sembolü olan kemiğin, yâni bedenın başına toprak dökülsün. Çürüsün; çünkü nefs-i emmâre köpeği seni can evinden, mânevî zevkler peşinde koştırmaktan alıkoymaktadır.

- Köpek değil isen, neden kemiğe âşıksın? Neden sülük gibi kan emmeyi seviyorsun?
- Mânen kör olan, önünü göremeyen, Hakk'tan gelen imtihanlarda başarıya ulaşamayan ve perdeli olan göz nasıl gözdür?
- Zaman zaman zanlar insanı aldatır. Sendeki zan nasıl bir zandır ki yolu görmüyor?
- Ey başkalarına ağlayan göz, bir müddet otur da kendin için ağla.
- 480 • Ağaç dalı, ağlayan bulutun yüzünden yeşerir, tazelenir. Mum, ağlayıp gözyaşı dökünce daha da aydın bir hâl alır.
- Nerede ağlayanlar var ise, orada otur; çünkü ağlayıp sızlamaya sen onlardan ziyâde muhtaçsın.
- Çünkü onlar fânî bir insandan ayrılmışlardır. Yakınlarından biri öldüğü için feryâd ediyorlar, onların hakikat mâdenindeki sonsuzluk la'linden haberleri bile yok.

**Sûfinin hizmetçiye
hayvanını tımar etmesini söylemesi,
hizmetçinin de “Bıktım usandım.” demesi²³**

- 156 • Bir sûfî seyahate çıktı. Döne dolaşa bir gece bir tekkeye konuk oldu.
- Sûfinin bir hayvanı vardı. Onu ahıra bağladı. Kendisi dostlarla sofanın başköşesine geçti oturdu.
- O dostları ile murâkabeye vardı. Hakk'ın huzûru önünde gönlünü bir defter gibi açtı.²⁴
- Sûfinin defteri harflerin yazılması için değildir. Sûfinin kar gibi bembeyaz gönülden başka defteri yoktur.

²³ Bu hikâyede Hz. Mevlâna, bir sûfî, hizmetçi, bir de sûfinin eşeğinden bahsetmektedir. Sûfî Allah yolunda yürüyen bir dervişin sembolüdür. Hizmetçi, tekkenin işlerini gören bir kişiyi, sûfinin eşeği de nefsi temsil etmektedir. Bir hadis-i şerifte; “Nefsin senin merkebidir, yâni binek hayvanındır. Ona iyi bak, ona tatlılıkla muâmele et.” diye buyrulmaktadır. Nefse iyi bakmak, ona tatlılıkla muâmele etmek, Nefs-i Emmâre'yi okşamak onu azdırmak diye anlaşılmamalıdır. Nefse iyi bakmak, onu felâkete götürecek, cehennem sokacak kötü hareketlerden sakınmaktır. Hz. Âdem “Nefsime zulm ettim.” dediği zaman, bu mânâyı kast etmiştir

²⁴ Dervişin yol arkadaşları ile yâhut yalnız olarak, diz çöküp gözlerini kapayarak Allah'tan başka gerçek varlık olmadığını düşünmesine ve kendini tamâmiyle Allah'a vermesine, gönlünde mânen Allah'ı bulmasına “murâkabe” denir.

- 160 • Bilgin kişinin azığı, kaleminden meydana gelen eserler, kitaplar ve onlardaki bilgilerdir. Sûfinin azığı nedir? Hakk yolunda yürürken bıraktığı ayak izleri.
- 203 • Allah'ın zikri ile kendilerinden geçen o sûfiler halkasının vecdi, neşesi sona erdi.
- Misafire sofrâ çıkardılar, yemek verdiler, sûfinin o zaman hayvanı aklına geldi.
- 205 • Hizmetçiye; "Ahıra git, hayvana saman ver, arpa ver." dedi.
- Hizmetçi; "Bu ne kadar fazla söylemiş? Bu işler eskiden beri benim işim." dedi.
 - Sûfi; "Önce arpayı ıslat, çünkü eşek karttır dişleri kesmez." dedi.
 - Hizmetçi; "Yersiz konuşuyorsun; bu usulleri hep benden öğrenirler." dedi.
 - Sûfi; "Herşeyden önce palanını indir, yaralı olan sırtına acı gidecek ilâç koy."
- 210 • Hizmetçi; "Çok konuşuyorsun; bana senin gibi yüzbinlerce misâfir geldi gitti..."
- Hepsî de benden memnun kalarak döndüler, misâfir bizim canımızdır bizim yakınımızdır."
 - Sûfi; "Suyunu da ver. Hayvan susuz kalmasın ama, suyu ılık olsun." dedi. Hizmetçi; "Bıktım artık; beni utandırıyorsun." diye söylendi.
 - Sûfi; "Arpaya bir azcık da saman kat." diye seslendi. Hizmetçi de; "Sözü artık kısa kes; bıktım usandım." dedi.
 - Sûfi; "Hayvanın yattığı yeri de süpür, taş toprak kırıntıları olmasın, ıslaksa yere kuru toprak serp." dedi.
- 215 • Hizmetçi; "Bıktım babacığım bıktım. Bir işin ehlini bir işe yollayınca, az konuş; boyuna tavsiyelerde bulunma."
- Sûfi; "Kaşağıyı al da eşeğin sırtını güzelce tımar et." dedi. Hizmetçi de; "Baba artık utan."
 - Diye söylendikten sonra, eteklerini topladı, belini bağladı. "Gideyim önce arpa saman getireyim." dedi.
 - Gitti ama, ahır aklına bile gelmedi. O sûfiyi tavşan uykusuna yatırdı. Onu aldattı.
 - Hizmetçi bir kaç külhânbeyinin yanına gitti. Sûfinin sözlerine, tavsiyelerine acı acı gülmeye koyuldu.

- 220 • Sûfî ise, o uzun yolculuktan yorulmuş bitmişti. Açık gözlerle rüyâlar görüyordu.
- Eşeği bir kurdun pençesine düşmüştü; kurt sırtından, budundan onu paralıyordu.
 - Uyanınca; “Bu ne saçma rüyâ.” dedi. “Acaba o şefkatli, o anlayışlı hizmetçi nerede?”
 - Derken tekrar bir rüyâya dalıyor, eşeği bazen kuyuya, bazen çukura düşmüş görüyordu.
 - Çeşit çeşit korkulu rüyâlar görüyor, korkusundan bazen Fâtîha, bazen Kari’a Sûresi’ni okuyordu.²⁵
- 225 • Uyanınca; “Bunun çâresi nedir?” dedi. Dostların hepsi de kalktı gitti, bütün kapılarda kapandı.
- Sonra yine zavallı hizmetçiyi düşündü. “O bizimle bir sofraya oturmadı mı? O bize kötülük yapamaz.” dedi.
 - “Ben ona iyilikten hoşluktan başka ne yaptım ki? O neden bunun aksini yapsın?
 - Her düşmanlığın bir sebebi, bir dayanağı vardır. Yoksa aynı cinsten oluş, insana vefâ telkin eder. İnsanları birbirine bağlar.”
 - Derken yine “Peki!” diyordu. “Hz. Âdem lûtuf sahibi idi. Eli açıktı iblise ne cefâ etmişti ki, İblis onu aldattı?
- 230 • İnsan yılana, akrebe ne kötülük yaptı ki, onlar dâimâ insanı sokarlar, sançar, öldürürler?
- Kurdun huyu, tabiatı yırtıcılıktır. Bu haset de insan yaratılışında var; hem de apaçık.”
 - Sonra dönüyor; “Bu kötü zan yanlış bir şey, tarîkat kardeşime karşı neden böyle bir zanna düşüyorum?” diyordu.
 - Sonra yine böyle bir kötü zanna düşmekte de, insanı ihtiyatlı olmaya sürüklediği için bir yarar vardır. Kötü zanna düşmeyen kişi, doğru bir iş başarabilir mi? diye kendi kendini teselli ediyordu.
 - Sûfî bu çeşit vesveselerle kıvranırken, hayvanı öyle bir hâlde idi ki, düşmanlar başına.

²⁵ Kur’ân-ı Kerîm’in 101. Sûresi olan Kari’a Sûresi, kıyâmet gününün şiddetinden, dehşetinden bahseder. “Kim bu sûreyi okursa, kıyâmet gününün şiddetinden emin olacaktır.” diye bir hadis vardır. Sûfî de korkulu rüyâlarda, kıyâmet kopmuş gibi dehşete kapıldığından, korkularının hayra çevrilmesi için, bazen Fâtîha, bazen de Kâri’a sûresini okumakta imiş.

İÇİNDEKİLER

Mesnevî’i Şerîf’in İkinci Cildine	
Hz. Mevlâna’nın Yazdığı Önsöz.....	5
Mesnevî’nin Yazılmasının	
Bir Müddet Gecikmesi.....	7
Hz. Âdem’in Dünyaya Sürgün Edilmesi.....	9
Ma’rifet Güneşi.....	12
Gönül Aynası.....	16
Hz. Ömer Zamanında Birisinin, Hayâlini, Yâni Kaşındaki Beyaz Kılı	
Ramazan Hilâli Sanması.....	19
Bir Yılancının Başka Bir Yılancıdan Yılan Çalması.....	21
Îsâ (A.s.)’ın Yol Arkadaşının Ondaki Kemikleri Diriltmesini İstemesi.....	22
Sûfinin Hizmetçiye Hayvanını Tımar Etmesini Söylemesi, Hizmetçinin de “Bıktım Usandım.” Demesi.....	24
Aslında Sûfî Hakikat Avcısıdır.....	28
Cenâb-ı Hakk’ın Mahlûkatı Yaratmak Hususunda Meleklerle Müşâveresi.....	29
Yabancı Kimdir?.....	32
Pâdişahın, Doğan Kuşunu İhtiyar Köylü Kadının Evinde Bulması.....	36
Şeyh Ahmed Hıdraveyh –Kaddesealluhu Sırrıhî’l-Azîz-’in	
Hakk’ın İlhâmiyle Borçlular İçin Helva Satması.....	39
Bir Kişinin Bir Zâhidi “Çok Ağlama ki Gözün Kör Olmasın.” diye Korkutması.....	44
Taklit Her İyiliğe Bir Âfettir.....	45
Bir Köylünün Karanlıkta Kendi Öküzü Sanarak Arslanı Okşaması.....	46
Sûfilerin Semâ Meclisi Tertip Etmek İçin Misâfirin Eşğini Satmaları.....	47
Kadı Tellâllarının Bir Müflisi Şehirde Dolaştırarak Halka Bildirmeleri.....	52
Kanaat, Hayâl, İman, Sabır.....	56
Allah’ın Has Kullarını Dâvet Ettiği Kanaat Ziyâfetinden Uzak Kalan Kimse,	
Pâdişah Bile Olsa, Dilenci Gibi Aç Gözlüdür.....	56
Şeytanın İnsanlara Yaptıkları.....	57
Varlıktan Yokluğa Dönüş.....	59
İnsanların Bazısı Gözle Görülen Güzelleri, Güzellikleri Değil de	
Görünmeyen Güzeli, Güzellikleri Sevmek Mutluluğuna Ermişlerdir.....	61
Harap Ev.....	64
İş Sahibi, İş Yurdu.....	66
Halkın Bir Suç Yüzünden Anasını Öldüren Kişiyi Kınaması.....	69
Peygamberler ve Velîler.....	70
Her Devirde Peygamber Yerine Bir Velî Yaşamaktadır.....	73
Pâdişahın Yeni Satın Aldığı İki Köleyi İmtihan Etmesi.....	76
Testiye Bakma, İçindeki Suyu Bak.....	86
Pâdişahın Has Bir Kölesine Saraya Mensup Adamların Haset Etmeleri.....	88
İnsan Kendi Ayıbını Görmez de Başkasının Ayıbını Görür, Söyler.....	91
Cömertlik ve Cimrilik.....	91
Kur’ân’ın Nûrunu Görmeğe Çalış; Bakışını, Düşünceni Doğrult da	
Şüpheye Düşüp Sorular Sorma.....	92

Allah'ın Kudreti, Lûtfu, Keremi ve Kâinatı Kaplayan Sonsuz Mübarek Nûru.....	93
Gerçekten De İnsanın Asıl Gıdası Allah'ın Nûrudur.....	95
Bir Doğan Kuşunun Virâne'de Baykuşlar İçine Düşmesi	99
Sûret, Dış Görünüş Bir Çok Kişileri Yoldan Çıkarmıştır.	103
Duvarın Üzerinde Bulunan Susamış Bir Kişinin Suya Kerpiç Atması	104
Gençlik Günleri	106
Bir Vâlinin Yola Dikenli Çalı Dikene	
"Diktiğin Dikenleri Sök." Diye Emir Vermesi	106
Aklını Başına Al; Ömür Güneşi Batmak Üzere!	109
Hakk Nûru Deniz Gibidir, Duygu İse Bir Çiğ Tanesidir	110
Bu Cihan İlâhî Kudretin Önünde Bir Saman Çöpüne Benzer.....	112
Gönül Dağlarında Duyulan Bu Ses Kimin Sesidir?	115
Vahdet Küpünün Rengi Allah Boyasıdır.	117
Hakikat Denizi	118
Gönül Havuzundan Hakikat Denizine Gizli Bir Yol Vardır	118
Hakk Âşıkının Gönü, İçinde Aşk Ateşi Yanan Bir Ocak Gibidir.	120
Zünnûn-ı Mısırî -Allah'ın Rahmeti Onun Üzerine Olsun-	
Hazretlerinin Hatırını Sormak İçin Dostlarının Timarhâne'ye Gelmeleri.....	122
Kâmil İnsan Bir Damla İçinde Gizlenmiş Bir Güneştir.....	125
Yûsuf'lar Çirkin Kişilerin Hasedinden Korkarlar	126
İnsanın Varlığı Bir Ormana Benzer.....	126
Efendisinin Lokman'ın Zekâsını Anlamaya Çalışması.....	128
Sevgi Ancak Âriflere Verilmiştir.	134
Hocası ile Kendini Bir Gören Talebe.....	138
Kendisine Mektup Getiren Hüdhüd'ün Küçük Çenesi Belkıs'ın Gönünde	
Hz. Süleyman'a Saygı Uyandırdı.	140
Bir Filozofun; "Suyu Kaynağından Keserse.." Âyetini İnkâr Etmesi	143
Hikmet Teşrîfâtçı Gibidir, İnsanı Pâdişaha Götürür	146
Mûsâ (A.s.)'ın Bir Çobanın Candan Yakarışını, Münâcâtını	
Hoş Görmemesi.....	149
Kan Pistir, Ama Azıcık Su ile Temizlenir; ya İnsanın İçindeki Mânevî Pislikler	
Ne ile Temizlenir?	154
Mûsâ(A.s.)'ın Cenâb-ı Hakk'tan	
Zâlimlerin Gâlip Gelmelerindeki Sırrı Sorması	155
Bir Emîrin, Ağzına Yılan Kaçan Birisini İncitmesi	160
Bir Adamın Ayının Yaltaklanmasına, Vefâsına Güvenmemesi.....	163
Dünyada Çok İyi Kalpli Örnek İnsanlar da Vardır.	166
Kör Bir Dilencinin; "Bende İki Türlü Körlük Var." Demesi.....	168
Her Cins, Kendi Cinsini Sever.	169
Bir Delinin Calinus'a Yaltaklanması; Calinus'un Da Bundan Korkması	171
Bir Kuşun Kendi Cinsinden Olmayan Bir Kuşla	
Beraber Uçmasının ve Tane Toplamasının Sebebi	172

Hız. Peygamberimiz'in Hasta Bir Sahabeye Hatır Sormaya Gitmesi ve "Kendine Hastalık İsteme!" diye Duâ Öğretmesi	173
Hasta Yoklamanın, Hastanın Hâlini Hatırını Sormanın Faydası	177
"Hastalığımda Niçin Benim Hâlimi Hatırımı Sormaya Gelmedin?" diye Hakk Teâlâ'nın Mûsâ(A.s.)'A Vahyetmesi	178
Bir Bahçıvanın Sûfî, Fakih ve Alevîyi Birbirinden Ayırıp Yalnız Bırakması	180
Ermış Bir Zâtın Bâyezid-İ Bestamî Hazretlerine; "Kâbe Benim; Etrafımda Tavaf Et!" Demesi	183
Hastalık, Ağrı, Sızı; İçinde Merhametler Bulunan Bir Hazînedir.	185
Sonunda Pişmân Olmamak İçin, Yapacağın İşlerde Danışman, Müşâvere Etmen Gerekir.	186
Ey Felek! Acımayı; Allah'ın Rahmetinden, Acıyışından Öğren!	187
Seyyid Ecclî'nin "Neden Bir Fahişeyi Nikahla Aldın?" Sorusuna Delkâk'ın Özü Getirmesi	189
Bir Kişinin, Kendini Deli Gösteren Büyük Bir Zâta Hile ile Söz Söyletmesi	190
Eğer Senin Yakîn ve Gönül Gözün Açık İse Her Yerde Bir Velîyi Görebilirsin.	193
Bir Köpeğin Kör Bir Dilenciye Saldırması	193
Muhtesibin, Yıkılıp Yerlere Düşmüş Olan Bir Sarhoşu Zindana Çağırması	196
Gösteriş İçin, Mevki Sahibi Olmak İçin, Her Tarafı Fâre Gibi Delik Deşik Eden Araştırmalar Yapan Kişiler de Vardır. Fakat Onlar Hakikate Ulaşamazlar. Çünkü Ledûn İlminin Nûru Onları Hakk Kapısından Sürer, Uzaklaştırır.	197
Bu Dünya Tih Sahrası Gibidir.	200
Büyük Acılar, Dayanılmaz Izdıraplar İlahî Afvın Doğacağına Bir Müjdesidir.	201
Cehennem Huyulu, Cehennem Ateşli Nefsin Kötülüklerini İbâdetle, İyiliklerle Temizleyiniz, Arıtınız.	204
Bedenini Beslemeye, Onun İhtiyaçlarını Gidermeye Çalışıyorsun; Rûhunu Beslemek İçin de Çalış!	207
İblis'in "Namaz Vakti Geldi, Kalk!" diye Muâviye'yi Uyandırması.	208
Bir Kadı'nın Kadılıktan Şikâyet Etmesi, Vekilinin de Ona Cevap Vermesi	220
Özü Temiz, İhlâs Sahibi Birisinin Cemaatle Namaz Kılmayı Kaçırmasından Ötürü Duyduğu Üzüntü ve İçyanışı	221
Ev Sahibinin Hırsız Yakalamak Üzere İken, Birisinin Seslenmesi Yüzünden Hırsız Kaçırması	221
Münâfıkların İslâm'A Zarar Verecek Bir Mescidi (Mescid-i Dırâr'ı) Yapmalarının Hikâyesi.	224
Kaybolmuş Devesini Arayan ve Onu Herkese Soran Kişinin Hikâyesi.	231

Herkes Görünmeyi, Yâni Cenâb-ı Hakk'ı	
Bir Sıfatla Sıfatlandırır.	234
Kendisinde Bulunan Hayrın ve Şerrin Meydana Çıkması İçin	
Her Şeyin İmtihan Edilmesi	236
Bir Hindlinin Kendisini de Uğraştıran,	
Kendisinin de Başına Belâ Olan Bir İş Yüzünden,	
Arkadaşı İle Kavga Etmesinin Hikâyesi.....	238
Oğuzların, Birini Korkutmak İçin	
Başka Birini Öldürmeye Kalkışmaları.....	240
Doğru Yolu Göstermek, İnsanlığı Öğretmek Bakımından	
Peygamberlerle Velîlerin Varlıkları Kendilerine Manevî Bir Nimetken,	
Buna Şükretmeyip de Benliğe Kapılanların, Kendilerini Beğenen	
ve Herkesten Üstün Görenlerin Hâlleri.....	241
Yaşı İlerlemiş Bir Adamın Hastalıklardan Hekîme Şikâyet Etmesi;	
Hekîmin de Ona Cevap Vermesi.....	244
Babasının Cenâzesi Önünde Feryâd Eden Bir Çocuk	
ile Cuha'nın Hikâyesi	247
Yûnus(A.s.)'ın Balık Karnından Kurtuluşunun Sebebi	
ve Rûhun Nefisten Halâsı.....	248
Bir Bedevinin Çuvala Kum Doldurması ve	
Bir Filozofun da Onu Kınaması	250
İbrahim Edhem Hazretlerinin Deniz Kıyısında Gösterdiği Kerâmetler	252
Gönül Sahibi Elerin Huzurunda Gönlünüzü Koruyun;	
Sakin İçinizden Onları İnkâr Yoluna Sapmayın!	254
Ârifin Gaybı Gören Nûr ile	
Duygularının Aydınlanması.....	255
Bir Yabancıncın, Bir Hâl Bilmezsin Bir Şeyhin Aleyhinde Bulunması	
ve Mürîdinin de Ona Cevap Vermesi.....	262
Kâmil İnsanın, Şeyhin Hakîkatini Görmeyenin	
İmandan Haberi Yoktur.	266
Bir Kişinin "Allah Benim Suçuma Bakmıyor, İşlediğim Günâhlara Karşılık	
Bana Bir Şey Yapmıyor." Demesi ve Şuayb(A.s.)'ın da	
Ona Cevap Vermesi	269
Bir Fârenin Bir Devenin Yularından Tutup Çekmesi	
ve Bu Yüzden Kendini Üstün Görmesi, Gurura Kapılması	272
Gemide Hırsızlıkla Suçlanan Bir Dervişin Kerâmetleri	275
Şeyhin Önünde Çok Konuşan Bir Sûfîyi Arkadaşlarının Kınaması	278
"Çok Uyuyor" diye Ayıplanan Sûfinin Sözleri.....	280
Doğruluğuna Kendisi Şâhit Olan Bir Dava.....	282
Yahya(A.s.)'ın Anasının Karnında İken İsâ(A.s.)a Secde Etmesi	284
Meyvesinden Yiyenin Ölmeyeceği Bir Ağacı Arayış	285
Üzümü Her Biri Başka Bir Adla Tanıyan Dört Kişinin	
Üzüm İçin Kavgayla Tutuşmaları.....	288

Hız. Süleyman'a Allah Tarafından Peygamberlik Verilince, O, Bütün Kuşların Dilini Bildi.	289
Peygamber Efendimiz'in Kutluluğu Yüzünden Ensar Arasındaki Düşmanlığın Dostluğa Çevrilmesi	290
Şimdi de Bizi Kurtaracak Bir Süleyman Vardır; Fakat Biz O Süleyman'ı Göremiyoruz.....	291
Tavuk Tarafından Büyütölen Kaz Yavrularının Hikâyesi.....	294
Hacıların Çölde Yapayalnız Buldukları Zâhidin Kerâmetlerine Şaşıırıp Kalmaları.....	297

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
Üçüncü Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-359-7 978-605-155-356-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997
21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50 • [0212] 293 88 71 - Faks: [0212] 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: [0212] 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
veye yayımlanamaz.

Üçüncü Cildin ÖNSÖZÜ

Hikmetler, Allah ordusudur. Allah onlarla müridlerin rûhlarını kuvvetlendirir, ilimlerini bilgisizlik, adâletlerini zulüm ayıbından arıtır; cömertliklerini gösteriş, hilimlerini akılsızlık lekesinden temizler. Âhirete ait olup onlardan uzaklaşmış olan şeyleri, o hikmetlerle müridlerin anlayışlarına yaklaştırır, onlara anlatır. Zorlarına giden ibâdetleri, iyilikleri, çalışıp çabalamaları, onlara kolaylaştırır. Hikmetler peygamberlerin apaçık sözleridir, delilleridir. Peygamberlerin delilleri ise, âriflere mahsus olan Allah sırlarını, O'nun kudretini haber verir. Dumandan meydana gelen şu yuvarlak gök kubbesine hâkim inciden meydana gelmiş olan parıl parıl parlayan yıldızları, Rahman'a mensup göğü çevirişini bildirir. Akıl nasıl topraktan meydana gelen şekillere, onların dış duyguları ile iç duygularına buyruk yürütüyorsa, bu rûhanî göğün dönüşü de, şu yuvarlak, şu dumandan meydana gelmiş göğe, parıl parıl parlayan şihablara, nûrlu kandillere, hoş kokulu rüzgârlara, yayılmış yerlere, akıp giden sulara buyruk yürütür.

Allah kullarını bu hikmetlerle faydalandırsın, bu hikmetlerle anlayışlarını artırsın. Her okuyan, ancak akılı erdiği kadar anlar; her kulluk eden, gücü yettiği kadar, çalışabildiği derecede kulluk eder. Müftü fetvayı anlayışı miktarınca verir. Sadaka veren, gücü yettiği miktarda sadaka verir. Cömert, verdiği ne kadarsa o kadar bağışta bulunur. Bağış elde eden de, bağışta bulunan ne kadar verdi ise, o kadar elde eder. Çölde susayıp su arayan, denizlerin varlığını bilmekle beraber, suyu aramaktan geri kalmaz. Bu âb-ı hayatı kaybedenin de, dünya geçimi kendisini bu istekten alıkoymadan, sebeplerle ihtiyaçlar işini aksatmadan, dileği ile arasına engeller girmeden arayıp bulması gerek. Nefsinin dileğine uyan, rahat etmesine düşkün olan, usanıp vazgeçen, dünya geçimine düşen, kendisinden emin olmayan, zah-

metlere katlanmayan; bu ledünnî ilme kavuşamaz. Bu ilme ancak, Allah'a sığınan, dinini dünyasından üstün tutan kavuşur ve hikmet hazinesinden bir çok mal elde eder. O mallar ne eksilip tükenir, ne mirasçılara kalır. O kişi hikmet hazinelerinden nice nûrlar, kıymetli cevherler, vâridatlı akarlar ve çiftlikler almış olur. Hem de Allah'ın başışına şükrederek, takdirini yüce bularak, payına düşeni fazla ve üstün bilerek, Allah'tan razı, gönlü minnet hisleri ile dolu olarak takdir olunan yolda yürür. Dünya hazarının aşağılığından, nefsanî arzuların kötülüğünden Allah'a sığınan, kendisinin yaptığı az bir ibâdeti, kulluğu, iyilikleri çok gören, aksine başkalarının gerçekleştirdiği iyi işleri, ibâdeti, kulluğu az gören, az bulan kişinin bu kötü huylardan kurtulması için de Allah'a sığınması gerekmektedir. Allah'ın izin vermediği şeylerle benliğe düşüp kendisini beğenmekten, üstün görmekten Allah'a sığınan kişi de bu hikmetlerden yararlanır, bu ledünnî bilgiye kavuşur. Hakk'ın kendisinden razı olmasını isteyen kişinin bilmediğini öğrenmesi, öğrendiğini de başkalarına öğretmesi gerekmektedir. Bilgili kişinin zihinsizlere, anlayışı kıt kişilere yumuşak muâmele etmesi, ahmakların ahmaklığını görüp kendini beğenmemesi, onları horlamaması gerekir. Ey bilgili kişiler! Siz de evvelce onlar gibi idiniz. Bu zekâyı, bu anlayışı size Allah lûtfetti, ihsan etti. Allah'ı mülhidlerin, yâni Allah'ı inkâr edenlerin sözlerinden, müşriklerin şirk koşmalarından, kusurluların kusur bulmalarından, benzetenlerin benzetişlerinden, düşünenlerin yanlış anlamalarından, vehme kapılanların vehimlerinden, çeşitli hayâllerinden tenzih ederim.

İlahî ve Rabbanî olan *Mesnevî* kitabının nazım ve tertibine muvaffak kılmasından ötürü hamdim ve yüce buluşum Allah'a muhsustur. Başarı veren de O'dur, üstünlük veren de O; başış da O'nundur, nimet de O'nundur. "Hele ilahî nûru nefesleri ile söndürmek isteyenlerin inadına.." Ârif kullarına başarılar veren, ihsanlarda bulunan, güç ve nimet başışlayan O'dur. "Kâfirler zorlasalar, inkâr etseler bile Allah yine kendi nûrunu büsbütün tamamlayacaktır. *Kur'ân*'ı biz indirdik, şüphesiz yine biz koruyacağız. *Kur'ân*'ı işittikten sonra onu her kim değiştirirse, günahı kendi boynuna. Allah, şüphesiz her şeyi duyan, her şeyi bilendir."

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddin! Üçüncü Defter'e de başla!

- Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddin! Üçüncü Defter'ini de getir yazmaya başla ki, bir şeyin üç defa yapılması sünnettir.
- Hastalığın yüzünden Üçüncü Defter'i geç yazmaya başladığın için özür dilemeyi bırak da, Allah'ın sırlar hazinesini aç!
- Senin gücünü, kuvvetini veren Allah'tır. Yoksa bedeninde duyduğun sıcaklık, atan damarlarından değildir.
- Şu güneş kandilinin de parlaklığı; fitilden, pamuktan, yağdan değildir. O göz kamaştırıcı parlaklık, Allah'ın ona ihsan ettiği nûrdandır.
- 5 ● Her zaman şu başımızın üstünde duran gök kubbenin de çok yukarılarda duruşunun; direk, ipe ilgisi yoktur.
- Cebrâil(a.s.)'ın da akıl almaz kuvveti, mutfakta pişen yemekten değildir. Yaratan ve kullarını seven Allah'ın kuvvetindendir.
- Bunun gibi, Hakk'ın “abdâl”ı olan has kullarının mânevî güçlerini, kuvvetlerini de; yemekten, tabaktan değil, Hakk'tan bil!¹
- Onların bedenlerini nûrla yoğurdular da, bu yüzden onlar, melekleri de geçtiler, rûhdan da ileri gittiler.

¹ Süfilere göre, dünyayı mânen idâre eden ilahî bir teşkilât vardır ki, bunların başında “kutub” bulunur. Bunlar 4000 kişilik yaşayan bir veliler topluluğudur. Bunlar gizlidir, hiç kimse bunları tanımaz, hâllerindeki güzelliği bilmez. Bunların velî olduklarını kendileri de, halk da bilmez. Hakk dergâhında hâl ehli, komutan velîlerin sayısı 300'dür. Bunlara “ahyâr” (=hayırlılar) adı verilir. Bunların otuz, bir rivâyete göre kırk tanesine “abdâl” denir. Halka, bunların yüzü suyu hürmetine yağmur gönderilir; mahlûkâta onların hürmetine rızık verilir. Ne zaman onlardan biri vefât ederse, Allah onun yerine başka bir velîyi “bedel” kılar.

- Mâdemki sen de her bakımdan üstün, pek büyük bir varlık olan Allah'ın sıfatları ile sıfatlanmışsın, İbrahim Halil (a.s.) gibi has-talıkların ateşinden geç ve âfiyet bul!
- 10 ● Ey su, toprak, ateş ve hava gibi unsurların mizâcına kul, köle kesildiği Hüsâmeddin! O ateş, sana da İbrahim Peygamber'e ol-duğu gibi yakıcılığını kaybeder, esenlik olur.
- Her mizâcın mayası, dört unsurdur. Fakat, senin mizâcın her pâ-yenin, her derecenin üstündedir.
- Senin mizâcın şu geniş, yayılmış âlemde birlik vasfını bir araya derlemiş, toplamıştır.
- Ne yazık ki, halkın anlayış sahası pek dardır. Halkın ilahî sırları kavrayacak, içlerine sindirecek hâlleri yoktur. Onlarda bu mânâ lokmasını yutacak boğaz da mevcut değildir.
- Fakat ey Hakk'ın ışığı Hüsâmeddin! Doğru olarak, yerli yerinde verdiği kararlar senin helva gibi tatlı olan sözlerin taş a bile bo-ğaz verir, ağız bağışlar.
- 15 ● Tûr Dağı, ilahî tecelliye mazhar olunca, sanki boğaz sahibi oldu. Şarap içti ve içtiği mânâ şarabına dayanamadı da,²
- Yarıldı, parça parça oldu. Dağın deve gibi oynadığını hiç gördü-nüz mü?

**Sen bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bill!
Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yöneldiklerini
ve Hakk'ın makbûlü olduklarını anla!**

- Herkes, herkese bir lokma bir şey verir, bağışta bulunabilir, ye-mek yedirebilir, fakat, boğaz yâni istidat, kabiliyet bağışlamak ancak Allah'ın işidir.
- Allah; rûha da, bedene de boğaz bağışlar, yâni istidat verir. Senin de her uzvuna meziyetler, kabiliyetler ihsan eder.

² Bu beyitte bazı âyetlere işâret var: Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'a; "Ya Rabbi; bana cemâlini göster!" (A'raf 143) diye yalvardı. Cenâb-ı Hakk'tan; "Ya Mûsâ! Sen beni hiç bir vakit göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde durursa, sen de beni gö-rürsün." (A'raf 143) cevabını almıştı. Cenâb-ı Hakk dağa tecellî edince, dağ parça parça oldu. Mûsâ da kendinden geçerek düştü bayıldı. Bu beyitlerde Hz. Mevlâna, sanki dağ mânâ şarabı içmiş de kendinden geçmiş diye mânâlandırıyor.

- Sen; kendi kendini kontrol eder de, bazı hatâlarından, kusurlarından kurtulursan; mânen arınır, temiz insan olursan; ey Hakk yolcusu, işte o zaman o iyiliklere, lûtuflara nâil olursun!
- 20 ● Hakk'ın sırlarını ehli olmayan kişilere söylemez, artık şekeri si-neğin önüne koymazsın!
- Allah'ın büyüklüğünü, kudretini, yaratma gücünün sırlarını su-sam çiçeği gibi yüz dili olduğu hâlde susan, dilsiz gibi duran kişi duyabilir.
- “Su içsin de, yüzlerce ot bitirsin.” diye, Allah'ın lûtfu, keremi toprağa görünmez boğazlar ihsan eder.
- Sonra topraktan yaratılan mahlûklara boğaz verir, dudak verir. Onlar da, topraktan biten otları arayıp otlarlar.
- Hayvan, toprağın otunu otlayıp semirince; insana lokma olur, ortadan kalkar gider.
- 25 ● Hayvan etini yiyerek beslenen insandan da rûh ayrılınca, insan toprağın kucağına düşer. Bu defa da toprak insanı yer.
- Ben, zerrelere gördüm ki, hepsi de ağızlarını açmışlar, lokmalar bekliyorlardı. Eğer onların yediklerini söyleyecek olursam, bahis uzar gider.
- Ağaçların, bitkilerin yaprakları bile, O'nun nimetinden rızıklan-mada. Yarattığı her varlığı düşünen, esirgeyen lûtfu dadılara da dadılık etmede.
- Rızıklara bile O rızık vermededir. Çünkü, bir rızık olan buğday; rızıklanmadan, yâni gıdalanmadan, nasıl olur da boy atar, yeti-şir?
- Bu sözün şerhine son yoktur, söylemekle bitmez. Ben, bir parça-sını söyledim, öbür parçasını da artık sen bil, sen anla!
- 30 ● Sen, bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bil! Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yöneldiklerini ve Hakk'ın makbûlü oldukla-rını anla.
- Bu sûret âlemi, yâni üstünde yaşadığımız bu dünya ile bu dünya-da bulunan bütün varlıklar dağılıp durmadadır. Mânâ âlemi olan o dünya ile, o dünyadakiler ebedî olarak kalacaklar.
- Bu dünyanın da sonu gelecektir, bu dünyaya âşık olanların da... O âlemdekiler ise, ölümsüzdür; onlara ayrılık yoktur. Hepsî de bir arada bulunmaktadır.

- Öyle ise, kerem sahibi o kişidir ki, ölümsüz kalabilmek için kendisine âb-ı hayatı sunar.³
- Kerem sahibi olanlar, temiz olarak kalanlardır. Onlar; yüzlerce âfetten, yüzlerce korkudan kurtulmuşlardır.⁴
- 35 ● Kerem sahipleri bin kişi bile olsa, bir kişiden fazla değillerdir. Onlar, hayâllere dalanlar gibi sayı düşünmezler.⁵
- Yenenin de, yenilenin de boğazı, gırtlığı var. Galibin de, mağlûbun da aklı var, kararı var.
- Allah, Hz. Mûsâ'nın adâlet esasına öyle bir boğaz bağışladı ki, Mısır sihirbazlarının ortaya attıkları o kadar değneği ve ipi yuttu.
- Asa, o kadar değneği ve ipleri yuttuğu hâlde semirmedi. Çünkü kendisi de hayvan değildi, yiyişi de hayvan yiyişi değildi.
- Allah, insandaki "yakîn"e, yâni tam inanışa da Mûsâ'nın esasına verdiği gibi mânevî bir boğaz verdi de, o boğaz, doğan her hayâli yedi yuttu.
- 40 ● Demek ki, görünen maddî mahlûklar gibi mânâların da boğazı var. Mânâların boğazlarına rızık veren de Allah'tır.
- Öyle ise balıktan aya kadar her mahlûkun, her varlığın gıdasını sömürüp yemeğe yarayan bir boğazı vardır.⁶

³ Kerem sahibi, yâni Allah'ın ikrâmına, lûtfuna kavuşmuş bahtlı kişinin kendine âb-ı hayatı, yâni ölümsüzlük suyunu sunması demek; fanîlikten kurtulması demektir. Allah'ın lûtfu ile ledûn ilmiyle beslenen, daha doğrusu Hakk'ı bilmekle, yarattıklarına bakıp hayran olmakla, O'nu candan sevmekle insan; maddî sevgiden, dünya sevgisinden kurtulur. Böylece o, kendisine ölümsüzlük suyunu (âb-ı hayatı) sunmuş olur.

⁴ Temiz olarak kalmak; yüzlerce âfetten, yüzlerce korkudan kurtulmak için "Sübhâna'llâhi ve'l-hamdü li'llâhi ve lâ ilâhe illa'llâhü va'llâhü ekber, ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'l-azîm." tesbihine çok devam ve beş vakit namaz kılmanın gerektiğini söyleyen ârifler var. Aynı zamanda bu beyitte Kehf Sûresi'nin anlamı şu olan 46. âyetine işaret edildiğini yazmışlardır: "Mal ve evlât, dünya hayatının süsüdür. İnsanların dâima faydalanacakları ve âlemde sürüp gidecek temiz hayırlar, Rabbinin nezdinde daha iyi, daha sevaplı, daha istekli şeylerdir."

⁵ Bu beyitte, şu mânâyâ gelen bir hadîse işaret edilmektedir: "İnsanlar, bir tek adam gibidirler. Adamın başı ağrısa, bütün vücûdu rahatsız olur. Gözü ağrısa, bütün vücudu şikâyet eder, rahatsız olur." (*Câmi'u's-Sağîr*, c. II) Ankaravî hazretleri; "Müminler binlerce olsalar bile, kardeş sayıldıkları için, bir varlık gibi düşünülmektedir." diye yorumlar.

⁶ Yeryüzünden arşa kadar mevcut olan maddî ve mânevî bütün varlıkların Hakk'tan feyz aldıklarını anlatmak için, ağız ve boğaz kelimeleri kullanılmıştır. Âriflere göre her varlığın kendine has özel gıdası vardır. Ayânın gıdası varlık, cevherin gıdası a'râz, ruhların gıdası da bilgi ve irfandır.

- Canın boğazı, bedeni düşünmekten vazgeçince, beden düşüncesinden boşalınca, onun rızkı o vakit mânevî olur. Yâni, rûh beden kaydından kurtulunca rûhanî gıda alır.
- Nefsin boğazı vesveseden boşalınca; ululuk, mânevî üstünlük ve ilahî ilham gönüle misafir olur.
- Fakat şunu iyi bil ki, Hakk yolunda yürümenin şartı mizâcın değişmesidir. Yâni, insanda bulunan hayvanlık tabiatının insanlık tabiatına çevrilmesidir. Çünkü kötülerin ölümü, mizâclarının kötü oluşundandır.⁷
- İnsanın mizâcı toprak yemeye alışır, yüzü sararır, rengi kötüleşir, hastalanır, düşkün bir hâle gelir.⁸
- 45 • O topraktan biten şeyleri yiyen insanın kötü mizâcı değişirse, çirkinliği gider, yüzü mum gibi parlar.
- Bir süt anne, süt emmeye alışmış çocuğun ağzını çeşitli mamalarla hoş bir hâle getirir.
- Eğer çocuğu memeden keser, onu süt emmekten alırsa, onu gereği gibi beslemek için bu defa ona yüzlerce bağın, bahçenin yolunu açar.
- Çünkü anne memesi, o zayıf çocuğun gelişmesi için onu beslemiş, fakat o yavrunun binlerce nimetten gıda almasına, binlerce yemekten, ekmekten faydalanmasına perde olmuştur, engel olmuştur.
- Demek ki bizim yaşayışımız, gerçek hayata kavuşmamız, memeden kesilmeye, yâni nefsanî gıdalardan vazgeçmeye bağlıdır. Ancak, bu kesilme ile biz, mânevî gıdaları bulabileceğiz. Ey Hakk yolunun yolcusu! Azar azar sen de kendini nefsanî gıdalardan çekmeye çalış; sözün özü budur.
- 50 • İnsanın ana karnında iken gıdası kandır. Kan damarından gelen gıda ile beslenmektedir. Kan pis bir şey iken o yavruya gıda olmuştur.⁹

⁷ Mizâcın değişmesi; dünya istekleri, nefsanî arzularla kirlenmiş olan rûhun ezeldeki temizliğine yüz tutmasıdır. Kötü kişileri harap eden, öldüren kendi günahlarıdır. Günahkâr, cehenneme ateşi kendisi götürür.

⁸ İnsanın toprak yemesi; toprakta yetişen bitkileri, meyveleri yiyen hayvanların etlerini yemesidir. Aslında insanın gıdası, yeryüzünde değildir, gökyüzündedir. İnsan asıl gıdasını bırakıp da yeryüzü gıdasına düşünce, yüzü sararır, hastalanır.

⁹ Dikkat edilirse anlaşılacaktır ki; Hz. Mevlâna ceninin pis kokan daracık bir yer olan

- Çocuk, anasından doğup da kan içmekten kesilince, bu defa gıdası süt olur. Sütten kesilince de lokma yemeye başlar.
- İnsan, kemâle gelince, olgunlaşınca; lokmadan, yâni nefsanî gıdalardan kendini çekince, Lokman olur; gizli sevgiliyi açıkça istemeye koyulur.¹⁰

**Nasıl ki, ana karnındaki çocuk
o pis kokulu, iğrenç yerde içtiği kana tama' ederek
dünya nimetlerinden habersiz kalırsa;
ıstıraplarla, kederlerle, bin türlü sıkıntılarla dolu
bu dünya hayatının ötesinde, çok geniş, çok hoş,
mânevî güzelliklerle dolu bir hayatın bulunduğundan
insan habersiz yaşamaktadır.**

- Ana karnındaki çocuğa birisi deseydi ki: “Dışarda pek düzgün, pek hoş bir dünya var.

ana rahmindeki dünyasını, yalnız madde için çırpınan, bu yüzden çok sıkıntılar çeken mânevî ve rûhanî zevklerden habersiz yaşayan insanın dünya hayatına benzetmektedir.

¹⁰ 17. beyitle başlayan ve buraya kadar gelen bölümde kâinatın her zerresinin birbirini yiyen ve yenilenden ibâret olduğunu, canlı, cansız her şeyin istidât ve kabiliyetine göre başkalarını kendi varlığına aldığını, fakat onun da diğerleri tarafından yenildiğini, her eskiden bir yeni varlık doğduğunu, o varlığın zerresinin de başka varlıkların meydana gelmesine sebep olduğunu anlatmaktadır. Böylece kâinatın dâimî bir oluş-bozuluş âlemi olup, yaratılışın dâimî bulunduğunu, fakat bunun madde âleminde hüküm sürdüğünü, mücerred âlem olan bu mânâ âleminin ise bundan müteessir olmadığını bildirmektedir. Ziya Paşa merhum da, meşhur Tercî-i Bend'inin dördüncü bölümünde kâinattaki bu yiyen ve yenilenlere işaretle demektedir ki: “Zavallı ceylanlar arslanların dişlerine lokma olurlar. Koyunu kurt parçalar. Suçu yokken sinek örümceğe gıda olur. Güvercini şahin avlar. Âciz bir varlık olan kaplumbağayı tavşancıl kuşu kapar. Zavallı güçsüz kurbağayı yılan yakalar, yutar. Hiç kabahati olmayan civcivi çaylak kapar. Fareyi de kartal yakalayıp yer. Küçükük serçeyi atmaca pençesine alır, helâk eder. Sülün gibi güzel bir kuşu da doğan güçlü pençesiyle yakalar, götürür. Ne şaşılacak şeydir ki, yerde sürünen yılan zaman olur, havada uçan kuşu yakalar. Bazen de denizde yüzen balık havada uçan kuşa yiyecek olur. Yaratığı varlıklarda, gösterdiği sanat ve yaratma gücü, sanatında ve işlerinde akılların hayran oldukları büyük yaratıcıyı tamamıyla tenzih ederim. Kudreti karşısında akranına üstün gelenlerin âciz kaldıkları eşsiz varlığı tamamıyla tenzih ederim.”

- Enine boyuna geniş, kutlu yeryüzü var. Orada nice nimetler, nice sayısız yiyecek şeyler var.
- 55 ● Dağlar, denizler, çöller, bostanlar, bağlar, bahçeler, çayırliklar, çimenlikler var.
- Çok yüksek ve ışıklarla dolu aydınlık bir gökyüzü, güneş, ay, yıldızlar ve suhâ yıldızı vardır.
- Güneyden, kuzeyden, doğudan, batıdan rüzgârlar esiyor. Bağlar, bahçeler gelinler gibi süslenmiş, sanki düğünler yapıyor.
- Dünyanın şaşılacak güzellikleri, acâyip hâlleri dille anlatılamaz ki... Sen ana rahminde, o karanlık yerde sıkıntılar, mihnetler içindesin.
- Ey çocuk! Sen, o daracık işkence yerinde çarımha gerilmiş, kan emmekte. Hapse düşmüşsün; pislikler, eziyetler içindesin.”
- 60 ● Çocuk kendi hâline bakar, durumu gereği bir şikâyetle bulunmaz ve söylenen bu sözleri inkâr ederdi, bu haberlere inanmazdı.
- “Bu söylenen sözler, olmayacak şeylerdir. Siz, çocuk kandırıyorsunuz, beni aldatıyorsunuz.” derdi. Çünkü kör bir kimse dahi, dünyanın bu kadar güzel, süslü olduğundan habersizdir.
- O körün, yâhut ana rahmindeki çocuğun anlayışı, anlatılana benzer bir şey görmediği için, inkâra sapıyordu. Böyle güzel şeylerin olacağına akıl erdiremiyordu.
- İşte dünyadaki insanların çoğu da böyledir. İlahî abdalların, yâni yaşayan seçkin velîlerin sözlerini, onların mânâ âleminde haberlerini inkâr ederler.
- Hakk abdalı, onlara; “Bu dünya pek karanlık, pek dar bir kuyu gibidir. Bu dünyanın ötesinde ise, kokusuz, renksiz, hoş bir dünya vardır.” der.
- 65 ● Fakat bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez. Çünkü insanların dünya nimetlerine karşı duydukları tama’ onlara pek büyük ve kalın perde olmuş da, Hakk’ı ve hakîkati onlardan gizlemiştir.
- Tama’; kulağı, söz duymaz bir hâle kor. Garaz da gözü bağlar, insanı kör eder.
- Nasıl ki, ana karnındaki çocuk o pis kokulu iğrenç yerde içtiği kana tama’ eder de,
- Tama’ı ona, bu dünyaya ait sözleri duyurmaz, onu bu dünyanın sözlerine karşı perde ardında bırakır, bedenindeki kanı, yâni anasının kanını gönlüne sevdirse,

- Sen de ey zavallı insan, bu dünyanın güzelliğine tama' etmekte-
sin de, bu tama' o sonsuz âlemin, o mânâ âleminin güzelliğine
perde oluyor.
- Gururla dopdolu olan bu hayatın zevki, seni gerçek hayattan,
doğruluk hayatından uzaklaştırmadadır.
- İyi bil ki, dünya malına aşırı düşkünlük, maddeye karşı duyulan
tama' seni kör eder. Senden "yakîn"i, yâni tam inancı alır götü-
rür de, seni şüphelere düşürür.
- Tama' yüzünden Hakk sana bâtlı görünür. Tama' yüzünden sen-
de yüzlerce körlükler meydana gelir.
- Hakk yolunda yürüyen temiz insanlar gibi sen de tama'dan kaç,
kurtul da, ayağını hakikat dergâhının eşîğinin başına bas!
- O kapıdan içeri girebilersen, şu dünya hayatının kötülüklerin-
den, iğrenç hâllerinden kurtulursun, olgunlaşırsın da, dünyanın
gamından da, neşesinden de dışarıya ayak atmış olursun.
- O zaman senin gönül gözün, can gözün aydınlanır. Hakk'ı, hakî-
kati görür, küfür karanlığından kurtulur, din ve iman nûru ile
parlar.
- Sen aklını başına al da, velîlerin öğütlerini canla başla dinle!
Dinle de, üzüntüden, korkudan kurtul, mânevî rahata kavuş,
eminliğe eriş!

**Hırs ve tama'ları yüzünden fil yavrusunu yiyenlerin
ve "Yemeyin." diye öğüt verenin
öğüdünü dinlemeyenlerin hikâyesi.**

- Belki işitmişsindir; Hindistan'da bir ârif, dostlarından beş on ki-
şinin,
- 70 • Uzun bir yolculuktan aç, çıplak olarak geldiğini gördü.
- Ârifin merhameti ve sevgisi coştı, onlara hoşça bir selâm verdi.
Onlara gül gibi güldü, açıldı.
- Ve dedi ki: "Herhâlde mideniz bomboştur. Açsınız, sizler açlık
kerbelâsında bir çok zahmetlere, meşakatlere, sıkıntılara düş-
tünüz.
- Fakat ne olursa olsun dostlar; Allah aşkına olsun, sakın fil yavru-
su yemeyiniz.

- Şimdi gideceğiniz bu tarafta bir fil yavrusu vardır. Benim öğüdümü candan, gönülden dinleyin de, o fil yavrusuna dokunmayın.
- 75 ● Zaten gideceğiniz bölgede yolunuza fil yavruları çıkacaktır. Onları avlamayı gönlünüz pek ister.
- Çünkü onlar çok körpedir, çok sevimlidir, çok semizdir. Fakat anaları pusuya yatmış, onları gözetmektedir.
- Her ana gibi, ana fil de yavrusuna çok düşkündür. Gereğince yavrusunun arkasına düşer, inleyerek, ah ederek yüz fersah yol alır.
- Onun hortumundan ateşler çıkar, dumanlar tüter. Bu sebeple onun yavrusunu yemekten sakının.”
- 138 ● Onlara öğüt veren kişi; “Öğüdümü dinleyin de gönlünüz ve canınız mihnetlere, zorluklara düşmesin.” dedi.
- “Otları, yaprakları yeter bulun da, fil yavrularını avlamaya pek varmayın.
- 140 ● Ben vazifemi yaptım; öğüt verme borcumu ödedim. Öğüt dinlemenin sonu ancak selâmettir.
- Ben sizi pişman olmaktan kurtarmak için elçi olarak geldim ve aldığım haberleri size ulaştırdım.
- Sakın ki, tama’ sizin yolunuzu kesmesin; azık hırsı sizi kökünüzden söküp atmasın.”
- Öğüt veren kişi bunları söyledikten sonra “Allah hayırlar versin!” diyerek gitti ve o uzun yolda yolcular kıtlığa düştüler, fenâ hâlde acıktılar.
- Ansızın, yolda yeni doğmuş, semiz bir fil yavrusu gördüler.
- 145 ● O fil yavrusunun üstüne azgın kurtlar gibi üşüştüler. Onu kestiler, pişirdiler; tamamıyla yiyip ellerini yıkadılar.
- Yol arkadaşlarından birisi, fil yavrusunun etinden yemedi. Onlara da yememeleri için öğüt verdi. Çünkü, yolda kendilerine öğüt veren kişinin sözleri onun hatırında idi.
- O söz, adamın fil yavrusunu kebab edip yemesine engel oldu. Eski ve tecrübeli bir akıl, sana yeni bir taht bağışlar.
- Fil yavrusunu yiyenlerin hepsi uzanıp yattılar, uykuya daldılar. O aç adam ise, sürüyü bekleyen çoban gibi uyanıktı.
- O, birdenbire korkunç bir filin geldiğini gördü. Fil, önce o uyumayan bekçiye doğru koştu.
- 150 ● Onun ağzını üç defa kokladı; ağzından filin yavrusunun kokusu gelmiyordu.

- Bir kaç kere etrafında döndü, dolaştı sonra gitti. Böylece o kocaman, korkunç fil, ona ziyan vermedi, onu incitmedi.
- Sonra, uyuyanların hepsinin de ayrı ayrı ağızlarını kokladı. Onların ağızlarından yavrusunun kokusu geliyordu.
- Çünkü onlar, filin yavrusunu kızartıp yemişlerdi. Fil de hemen onları paraladı, öldürdü.
- Böylece bir bir hepsini öldürdü. Onlardan ürkmüyor, korkmuyordu.
- 155 • Yavrusunun intikamını almak için onların her birini havaya kaldırıp yere vurdu, param parça etti.
- Ey halkın başına geçip, kanını içen zâlim! Bu işten vazgeç de, halkın kanı seni savaşa düşürmesin, senden intikam almasın.
- Halkın malı, onların kanı gibidir. Bunu iyi bil ki, mal beden kuvveti ile elde edilir.
- Fil yavrularının anaları kin güderler; bu yüzdendir ki, fil, yavrusunu yiyeceklerden intikam alır.¹¹
- Ey rüşvet yiyen kişi! Sen, fil yavrusu yiyorsun. Sana düşman olan fil kökünü kazır, seni mahveder.
- 160 • Ağzındaki haram lokma kokusu, hileciyi rezil eder. Çünkü fil, kendi yavrusunun kokusunu bilir.
- Yemen'deki ilahî kokuyu Medine'de hisseden azîz Peygamberimiz, bendeki bâtil kokuyu nasıl olur da duymaz?
- Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz, Yemen ile Medine arası gibi uzak bir mesâfeden rahmânî nefesi duyar da, bizim ağızımızdaki onu bunu çekiştirmeyi, onda bunda kusur görmeyi ve sâir kötülüklerimizin, kötü huylarımızın kokusunu duymaz mı?

¹¹ 69. beyitle başlayan ve bu beyitle sona eren fil hikâyesi çok meşhûrdur. Abdurrahman Câmî hazretlerinin *Nefehâtü'l-Üns* adlı kitabında Ebu Abdullah Kalamîsi hazretlerinin hâl tercemesinde (Lâmi'î merhûmun tercümesi, s. 161-162) geçtiği gibi Demiri'nin *Hayvanların Hayatı* adlı kitabında ve Avfî'nin *Câmî'u'l-Hikâyât* adlı kitabında da bulunmaktadır. Hz. Mevlâna *Mesnevî*'sine bu hikâyeyi almakla, bundan bazı mânâlar, ibret alınacak neticeler çıkarmaktadır.

Öğüt dinlemenin gerektiğini, yapılan kötülüklerin, işlenen günahların kokusunun çıkacağını, yâni belli olacağını haber vermektedir. Bu hikâye münâsebeti ile Hz. Mevlâna'nın ifâde buyurduğu bazı nükteli sözler, hakikatlar 159. beyitten sonra gelecek beyitlerde görülecektir. Bu hikâyedeki fil analarından maksat, veliler ve nebilerdir. Yavruları ise, onların mânevî evlâdı demek olan gerçek müslümanlardır. Bu yüzden o müslümanlara zulüm etmek, hattâ etlerini yemek gibi sayılan gıybetlerinde bulunmak, velilerin intikamına uğramakla neticelenir.

- Duyar, duyar ama bizden gizler; yüzümüze vurmaz. Çünkü bizim ağızımızdaki iyi kokular da, kötü kokular da göklere yükselmektedir.¹²
- Ey gâfil! Sen uyuyorsun; fakat, yediğin veya işlediğin bir haramın kokusu, şu yeşil renkli gökyüzüne yükselir durur.
- 165 • Senin çirkin, kötü nefeslerinle birlikte o haram kokusu göklere yükselir. Gökyüzünde o kokuları kontrol etmekle vazifelendirilmiş olan meleklerle kadar gider.¹³
- Kibir kokusu, hırs kokusu, tama' kokusu, şehvet kokusu, söz söylerken soğan kokusu gibi duyulur.¹⁴

¹² Bu beyitte Fâtır Sûresi'nin şu meâlde olan 10. âyet-i kerimesine işâret vardır: "Güzel sözler, Allah'ın kabul dergâhına yükselir. Allah, iyi amelleri mükâfatlandırma makamına yükseltir, yahut iyi amel; güzel sözleri, duâları, zikirleri yücelere götürür." Allah'ı anmak, duâ etmek, *Kur'ân* okumak gibi bütün güzel sözler, hadisler, velîlerin ilahî sözleri Allah'a mânen yükselir. İbn-i Abbas hazretleri buyurmuş-tur ki: "Farzları edâ ederken, Allah'ı zikrederken, Allah'ı zikreden kimsenin ameli, onun zikirlerini alır, Allah'a yükseltir." Bu âyetten, sözün ancak amel ile zikir değeri kazanacağı, amelsiz sözün, yâni inandığını yaşamayanın sözünün zikir olmayacağı belirtilmiştir.

¹³ Neden duâlarımız kabul edilmez? Bazı ârifler buyuruyorlar ki: Her bir huyun, her bir hareketin, her bir amelin kendine has mânevî birer kokusu vardır. Bu kokuları bazı melekler kontrolden geçirirler. İnandığını yaşayan, iyi insan, tam müslüman olan kişinin duâsını Hakk'ın dergâhına ulaştırırlarmış. Aksine kötü huylu insanların niyâzlarını geri çevirirlermiş. Kötü huylar, günahlar yüzünden duâların yukarılara çıkmasına, Hakk'a ulaşmasına engel olurlarmış.

Yedi kat göğün her birinde bu vazife ile vazifelendirilmiş özel melekler bulunurmuş. Bu vazifeli melekler, şu yedi kötü huyun sahiplerinin duâlarının ilahî dergâha yükselmesine mani olurmuş:

Birinci kat gökte bulunan vazifeli melekler; duâ eden kişi "hile" yapan, onu bunu kandıran bir kişi ise, onun istediklerinin kokusundan o kişinin hileci bir kişi olduğunu anlarlar, duâyı oraya sokmazlar, geri çevirirlermiş.

İkinci kat göktekiler; "riyâ" sahibinin duâsını; üçüncü kat gökte bulunanlar, gönüllerinde "kin ve nefret" bulunan kişilerin duâsını yukarılara bırakmazlarmış.

Dördüncü kat gökte bulunan melekler de "kibir" sahibinin, yâni kendini beğenen, başkalarında kusur, ayıp arayan kişinin duâsının yukarılara çıkmasına engel olurlarmış.

Beşinci kat gökte bulunanlar; "hased"i, altıncı kattakiler; "insafsızlığı" (merhametsizliği), yedinci kat gökte bulunan melekler de gözü doymayan, dünya malına karşı çok "haris" olan kişinin duâsının yücelere yükselmesine engel olurlarmış.

¹⁴ Daha önceki beyitlerin açıklamasında arzedildiği gibi, bizim iyi ve kötü, yaptığımız her işin kendine mahsus mânevî kokuları vardır. İbâdetlerin, iyiliklerin koku-

- Ağzı kokan kişi “Ben, ne zaman soğan yemişim? Ben soğandan da, sarımsaktan da titizlikle sakınırım.” diye yemin bile etse;
- O yemin ederken pis kokan nefesi, onun ayıbını meydana çıkarır ve yanında oturanların burunlarına vurur.
- Sonunda, o kötü kokular yüzünden, ettiği duâlar reddedilir ve gönlün yanlış adım attığını dili ortaya koyar.
- 170 • Öyle duâların cevabı; “Sesinizi kesin!” hitâbı olmuştur. Çünkü, her azgının cezası red sopasıdır.¹⁵
- Eğer sözün eğri, fakat anlamı doğru olursa, o eğri söz, Allah’a makbûldür.¹⁶

Velîlerin noksan yönlerini bulup sakın onları hor görmeyin, onları çekıştirmeyin!

- Yavrum! Velîler, Hakk’ın çocukları gibidir. Görünsünler görünmesinler, burada olsunlar olmasınlar, Hakk’ın onlardan haberi vardır.¹⁷

ları gül gibi, şebboy gibi kokarken, günahların kokuları soğan ve sarımsak kokuları gibidir. Ama, insan zalûm ve cehûl olduğu için ne yaptıklarının farkındadır, ne de onların kokularını duyar. Ama melekler ve ârifler, o kokuları duyarlar.

¹⁵ Bu beyitte Mü’min Sûresi’nin 108. âyetinden lafzî iktibas vardır.

¹⁶ Çünkü Cenâb-ı Hakk, bizim sözlerimize değil, gönüllerimize bakmaktadır.

¹⁷ Bu beyitlerde, şu meâldeki bir hadîse işâret vardır: “Halkın hepsi Allah’ın âilesidir. Allah’a en sevgili olanı da, âilesine en fazla faydalı olanıdır.” (*Câmi’u’s-Sağîr*, c. I, s. 59) Gerçekten de bütün insanlar, hangi dinde, hangi mezhepte, hangi renkte olurlarsa olsunlar, hepsi de Allah’ın verdiği rızıklarla beslenmektedir. Yalnız insanlar değil bütün canlı varlıklar, denizlerde yüzen balıklar, havalarda uçan kuşlar, yeryüzünde, dağlarda, ormanlarda dolaşan bütün yaratıklar, Allah’ın açtığı sofrada lûtuftan ihsan sofrasında karınlarını doyurmaktadırlar. Bu sebeple Allah, “Razzâk-ı Âlem” (=Bütün Varlıkların Rızkını Veren)dir. Âdetâ her canlının rızkını temin eden âile reisidir. Bu Allah âilesi içinde, Allah’ın en sevgilisi de âileye en fazla yararı olanıdır. Bu yüzdendir ki, azîz Peygamberimiz Efendimiz bir başka hadîslerinde; “İnsanların en hayırlısı, insanlara hayırlı olanıdır.” diye buyurmuşlardır. Ne mutlu o insana ki, mensup olduğu bu muazzam insanlık âilesinde büyük işler yapar, büyük hizmetlerde bulunur, bu kubbede hoş bir sadâ bırakır da Allah’ın sevgilisi olur. Peygamberler, velîler ve insanlığa yararlı hizmetlerde bulunan bilginler, Allah’ın çok sevdiği çocukları gibidir. Bu ifâde, sembolik bir mânâ taşımaktadır. Yoksa, hristiyanların Hz. İsa’ya “Allah’ın oğludur.” demeleri gibi değildir. Çünkü bizim dinimizde

- 80 ● Sakın onların hatâlarını, noksanlarını bulup, onları çekiştirme-
yesiniz. Allah, onların tertemiz canı için sizden intikam alır.
- Cenâb-ı Hakk; “Velîler, benim çocuklarım gibidir. Gariptirler, iş
ve güçten ayrılmışlardır. Bu yüzden benim terbiyeme, benim ye-
tiştirmeme muhtaçtırlar.” diye buyurmuştur.
- “Onlar imtihandadırlar, denenmek için hor olmuşlardır. Yetim
kalmışlardır. Fakat, içyüzlerinde onlar benim dostumdur, nedi-
mimdir.
- Hepsi de benim tarafımdan korunmaktadırlar. Çünkü, hepsi de
benim korumama arka vermişlerdir. Sanki onlar, benim cüz’le-
rimdir.
- Bu aba giyenler benim velilerimdir; sakın ha sakın onları incit-
meyiniz. Onlar yüzbinlerce olsalar da, hakîkatte bir kişi gibidir-
ler. Çünkü; onların bedenleri yüzbinlercedir ama, hepsinde bir
rûh, aynı ilahî emânet bulunmaktadır.¹⁸
- Eğer böyle olmasaydı, Mûsâ (a.s.) bir değnek ile Firavun’un altı-
nı üstüne getirebilir miydi?⁸⁵
- Eğer böyle olmasaydı, Nûh (a.s.) bir bedduâ ile doğuyu, batıyı
nasıl olurdu da sulara boğabilirdi?
- Eğer böyle olmasaydı, ihsan ve kerem sahibi Lût Peygamber, bir
duâsı ile onların bütün şehirlerini muradlarına erdirmeden yer-
lere batırabilir miydi?
- Onların cennet gibi olan şehirleri Karasu Diclesi oldu; git de du-
rumu gör!
- Bahsedilen bu Karasu, Şam civarındadır; Kudüs’e doğru gidersen
yolda görürsün.
- 90 ● Hakk’a ibâdet eden yüzbinlerce peygamber ve velîlerden dolayı
her yüzyılda nice azaplar oldu.
- Eğer onları söyleyecek olursam, söz uzar gider. Yalnız dinleyen-
lerin ciğerleri değil, dağlar bile kan kesilir.

(=لم يلد ولم يولد) “Allah doğmadı ve doğurmadı.” inancı esastır.

¹⁸ Hz. Mevlâna diğer bir beytinde buyurur ki: “Müminler çoktur, fakat imanları birdir. Müminlerin bedenleri sayısı çoktur, fakat rûhları birdir. Bir yerden gelmişlerdir.” Velî; Allah’ı seven ve Allah tarafından sevilen kâmil insandır. Cenâb-ı Hakk iyi insanların velîsi olduğu gibi, onlar da Allah’ın velîleridir. Bir kudsî hadîste Cenâb-ı Hakk; “Kim benim bir dostumu severse, beni sevmiş olur. Kim bir dostumu incitirse, beni incitmiş olur.” diye buyurmuştur. Başka bir kudsî hadîste de: “Kim bir dostuma hıyânette bulunursa, benimle savaşa girişmiştir.” buyurulmaktadır.

- Dağlar kan kesilir, sonra tekrar donar ve eski hâline döner. Sen, yaratılmış her şeyin bir anda yok olup tekrar varlığa döndüklerini göremezsin. Çünkü, körsün ve hakîkati görmekten uzak düşmüşsün
 - Sen öyle acâîp bir körsün ki, keskin bakışlı ve uzakları görür olduğun hâlde, deve de ancak yükü görebiliyorsun; yâni, görünüşe kapılmışsın da, içyüzü, mânâyı müşâhede edemiyorsun.¹⁹
 - İnsanın hırsı dünyaya ait işleri, kendine yararlı olacak her şeyi, inceden inceye, kıldan kıla görür. Fakat ayı gibi maksatsız oynar durur. Yâni, dünyaya ait boş şeylerle uğraşır, Hakk'tan ve hakîkatten uzak kalır.
- 95 ● Ey harîs kişi! Varlığını, benliğini kırıp yok et de, öyle sevin, oyna; oyna da, bir an önce kapanması için şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek çıkar!
- Hakk yolunun yolcuları, raksı, oynamayı nefis savaşı meydanında kanlara bulanarak yaparlar. Yâni, onlar nefislerini yendikleri için kendilerinden geçerler de, rûhanî oyun, gönül oyunu, aşk oyunu oynarlar. Nefis zindanında kalan dünyalık âşıkları ise, nefislerinin hevâsına uyarak, sadece kendilerini göstermek için, bedenleri ile oynarlar. Bu yüzdendir ki semâ', iyi kişilerin mânevî ve rûhanî oyunu, kötü kişilerin de sırf tenlerine, bedenlerine ait bir oyundan ibârettir.
 - Varlıklarının ellerinden yâni, benliklerinden kurtulunca el çırpırlar; kendi noksanlarından, hatâlarından sıyrılınca mânevî bir neşe duyarlar da oynamaya başlarlar.²⁰
 - Onların mutripleri, yâni çalgıcıları, gönüllerinden def çalarlar. Denizler bile onların coşkuluğunu görüp dalgalanır, köpürür, coşar.

¹⁹ İnsan gaflettedir. Başkalarının hatâlarını kılı kırk yararcasına görür de, kendi hatâlarına karşı kördür. Dünyaya bağlı kişi, kendi menfaatine ait her şeyi çok iyi görür de, hakîkati görmez; o mânevî bir kördür.

²⁰ İmam Aliyyü'r-Rızâ (M. 818)'nın şu sözünü bu beytin açıklanması münâsebetiyle Firûzanfer merhûm almış: "Cenâb-ı Hakk'ın dostlarına sunduğu bir mânevî şerbet vardır ki, onlar bu şerbeti içince kendilerinden geçerler, kendilerinden geçince coşarlar, coşunca tertemiz olurlar, tertemiz olunca erir giderler, eridiler mi ihlase ererler, ihlase erince ulaşırlar, ulaşıncı dostlarına kavuşurlar, kavuşunca da sevgilileri ile aralarında ayrılık kalmaz." Bu hâl; "fenâ fillâh" (=Allah'ta mânen yok olma) hâlidir, "bekâ billâh" mertebesine ulaşmaktır.

- Ey gâfil! Sen görmüyorsun ama, Hakk âşıklarının coşkunuğu yüzünden dallar üstündeki yapraklar bile el çırpmakta, oynamaktadır.
- 100 ● Sen yaprakların el çırpıp gıybetini göremezsin. Onların çıkardıkları neşe seslerini, zikirlerini, tesbihlerini duyamazsın; bunları duymak için can kulağı, gönül kulağı gerek, baş kulağı değil!
- Aklını başına al da, baş kulağını yalana, faydasız sözlerle tıka; tıka da “can şehrinin” aydınlanmış olarak gör!
- Hz. Muhammed(a.s.)’ın mübârek kulağı, dünyadaki bütün seslerin, sözlerin sırrını, içyüzünü duyduğu için Cenâb-ı Hakk *Kur’ân*’da o eşsiz varlığa; “Kulağın tâ kendisi.” diye buyurmuştu.²¹
- O azîz Peygamber; baştan başa kulaktır, gözdür. O mübârek yüzünden yenileşiriz, gençleşiriz. O bizim süt annemizdir. Biz de onun süt emer çocuklarıyız.

Her an canından bir miktar yokluğa gitmekte ve ömrün tükenmektedir.

- Ey gâfil insan! Fil yavrusunu kebab edip yiyen kişiler gibi sen de Allah’ın kullarının etlerini yiyor, yâni onları çekiştiriyorsun. Onların bulunmadıkları yerlerde kötülüklerini söylüyor, günaha giriyorsun.²²
- Aklınızı başınıza alın; sizin ağzınızı koklayan Allah’tır. Temiz olandan, doğru olandan başka o muâyeneden kim canını kurtarabilir?

²¹ Bu beyitte Tevbe Sûresi’nin şu meâldeki 61. âyetine işâret var: “İçlerinden bazıları da Peygamber’e ziyet ediyorlar. ‘O her söyleneni dinleyen bir kulaktır.’ diyorlar. De ki: ‘(O) sizin için bir hayır kulağıdır. Allah’a inanır, müminlere inanır. Sizden hakikaten inananlar için de (O) bir rahmettir. Allah’ın Resûlü’nü incitenlere acı bir azap vardır.’”

²² Ebu Hüreyre hazretlerinden rivâyet edilmiştir ki: “Bir gün Peygamberimiz Efendimiz; ‘Gıybet nedir, biliyor musunuz?’ diye sordu. ‘Allah Resûlü daha iyi bilir.’ dediler. Peygamberimiz; ‘Din kardeşini, onun hoşuna gitmeyecek şekilde yâdetmesidir.’ diye buyurdu. ‘Eğer söylediğin din kardeşinde mevcut ise?’ denildi. Peygamberimiz buyurdu ki: ‘Senin söylediğin onda mevcut ise gıybet etmiş olursun; mevcut değil ise iftirâ etmiş olursun.’” *Kur’ân-ı Kerîm*’de Hucurât Sûresi’nin 12. âyetinin meâlî şöyledir: “Ey müslümanlar! Bazınız bazınızı gıybet etmesin. Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Hâlbuki, onu yemekten iğrenirsiniz.” diye buyrulmuştur.

- Yazıklar olsun o kişiye ki, mezarda onun ağzını koklayacak olan ya Münker'dir veya Nekir!²³
- 110 • O büyük meleklerden ne ağız kokusunu, yâni dünyada edilmiş gıybet kokusunu gizlemeye imkân vardır, ne de bir ilâc bulup ağzı hoş bir hâle getirmeye, yâni pis kokan ağzın kokusunu gidermeye zaman vardır.
- Orada günahkârın gizlenmek için hile yapması ve aklın fikrin de hile yoluna sapması mümkün değildir.
- Meleklerin topuzu onu bunu çekiştirenlerin başlarına ve arkalarına kadar iner ve yara açar.
- Her ne kadar sen Azrâil'in güzünü, sopasını göremiyorsan da, onun korkutan, titreten tesirine bak!
- Bazen Azrâil'in güzü, maddî olarak da görünür, fakat onu ancak can vermekte olan hastalar görür.
- 115 • Can çekişmekte olan hasta; "Ey dostlar!" der. "Başımın üstündeki bu kılıç nedir?"
- Hastanın yanındakiler; "Biz bir şey görmüyoruz. Senin gördüğün hayâl olmalı." derler. Aslında hayâl değildir, göçme zamanıdır.
- Nasıl hayâl olur ki? Şu baş aşağı dönmüş gök kubbe bile onun korkusundan maddî varlık olmaktan çıkmış da, bir hayâl gibi olmuştur.
- O mânevî güzler, kılıçlar, can vermekte olan hastanın gözüne görünür olurlar da, korkudan hastanın başı aşağı eğilir.
- Hasta bu güzlerin, kılıçların kendisine çekildiğini görür, fakat düşmanın da, dostunun da gözü o şeyleri görmez.
- 120 • O hastadan dünya hırsı gitmiş, gözlerinin görmesi keskinleşmiştir. O gözler, ölüm korkusundan ağlayıp kanlı yaşlar dökmesi gereken bir anda aydınlanmıştır.²⁴

²³ Münker, Nekir: Ölüye kabirde Rabbi'nden, peygamberinden, dininden, imanından suâl soracak olan meleklerdir. Onların ağız koklaması, ölünün iman ve itikadını, yaptığı işleri, işlediği günahları teftiş etmesidir. Kabirde suâl haktır ve herkes için olacaktır. Bundan kurtuluş yoktur. Fakat kabir neresidir? Kabire girmeyen ölüler de bulunur. Meselâ denizde boğulan bir kimsenin cesedini balıklar yer. Savaşta ölen bir asker gülle yahut bomba ile parça parça olur. Şüphesiz bunların kabri rûhlarının ilk ulaştıkları makamdır ki, suâl orada olacaktır.

²⁴ Bu beyitte Kaf Süresi'nin şu meâlideki 22. âyetine işaret var: "Allah ona; 'Andolsun ki sen, bundan gaflet içinde idin. Biz, senin gözünden perdeni açtık da bugün artık gözün keskindir.' dedi."

- Çünkü o hastanın sağlıklı iken kendini üstün görerek, hidde-te kapılarak, yâni Nemrudluk ederek, ağlamayıp da can vermek üze iken ağlaması, vakitsiz öten horozun ötmesine dönmüştür.
- Vakitsiz öten horozun başını kesmek gerek. Çünkü o, halkı vakitsiz ayağa kaldırır.
- Aslında her an canının bir cüz'ü ölüm hâlidir. Her an can verme zamanıdır; her an canından bir miktar yokluğa gitmektedir ve ömrün tükenmektedir.²⁵
- Senin ömrün, bir altın torbaya benzer. Gece ile gündüz de altınları sayan iki kişidir.
- 125 • O iki kişi ömür torbasındaki altınları bilmeden, anlamadan sayar dururlar ve yokluğa atarlar. Sonunda ömür torbası boşalır. Hayatın anlamı ve nûru kalmaz.
- Eğer sen, bir dağdan durmadan bir şeyler alsan da, yerine bir şey koymasın, o koca dağ zamanla oyulur, eksilir, tükenir.
- Fakat, dünya işlerine de böyle sarılma; din işlerinden başka bir işle o kadar çok uğraşma!
- Çünkü, sonunda dünya işi bitmeden bırakıp gideceksin. Dünyadaki işlerin yarım ve ekmeğin de pişmemiş olarak kalacaktır.
- 130 • Mezar yapmak; ne taşladır, ne tahta ile, ne de keçe ile.
- Lekesiz bir gönülde, kendi iç temizlik âleminde, kendine bir mezar kazman ve Allah'ın benliği, büyük varlığı önünde kendi benliğini, küçük varlığını defnetmen, yok etmen gerekir.²⁶

²⁵ Şeyh Sadî hazretlerinin bir beytinin anlamı şudur: “Akıp giden bir derenin kıyısına otur da biraz düşün: O suyun hızla akıp gittiği gibi senin ömrünün de her an akıp gittiğini gözlerinle gör.” Aslında bizler, anamızdan doğduğumuz günden beri her gün bir parça ölüyoruz, farkında olmadan her gün ölüme doğru yol almaktayız. Hakk'ın sayı ile bize verdiği nefesleri harcayarak, son nefesi verdiğimiz gün ölümle buluşacağız. Ölümün bizi nerede bulacağı, nerede beklediği de belli değil. Bu sebeple aklımızı başımıza alalım da, biz onu her yerde, her zaman bekleyelim. “Ölmeden evvel ölünüz.” hadîsinin sırrına erelim. Nefsânî duygularımızı, dünyevî isteklerimizi öldürüp, asıl yaşamının hayvanların yaşadığı gibi hayvanî rûhla değil, bizde bulunanla, bize üfürülenle beraber yaşayalım. Bir an için olsun, ondan ayrılmalım. Allah'a olan imanımızı kaybedersek, dâima O'nun huzûrunda bulunduğumuza inanmazsak, O'ndan ayrı yaşadığımızı sanırsak, işte o zaman hayatın bizim için bir ölüm olduğunu bilelim. İkbâl hazretleri bir beytinde; “Allah'ı inkâr eden imanın nazarında kâfirdir. Kendinde bulunanı inkâr eden benim nazarımda kâfirin de kâfiridir.” demiştir. Hâfız-ı Şîrâzî de demiştir ki: “Bir an için olsun, kendinde bulunanı gâfil olan, o an kâfir olmuştur, fakat onun kâfirliği gizlidir.”

²⁶ Hz. Mevlâna bu beyitlerde; “Mezar yapmak taşla, tahta ile değildir. Süslü, kubbeli

- Allah yolunda toprak olarak onun gamına gömülmeden, aşkının Mecnûn'u, güzelliğinin meftûnu olman gerektir ki, nefsin O'nun mânevî nefesinden feyz alsın, yardımlar görsün.
- Mezarın üstüne türbe yapmak, kubbe kurmak, yüksek duvar ör-
mek mânâ sahiplerince makbûl bir şey değildir.
- Diri iken atlaslara bürünmüş, ipekliler giymiş kişiye bir bak; giy-
diği atlas, ipek onun aklının elini tutuyor mu? Onun idrâkine,
anlayışına yardım ediyor mu?
- 135 • Giydiği değerli, süslü elbiselerle gurura kapıldığı için onun canı
Münker ve Nekir'in azabına uğramış, gamlı gönlünde ise gam
akrebi yer tutmuştur.
- Onun dışardan görünüşü süslü püslü, fakat gönlü huzûrsuzdur,
düşüncelere dalmıştır, inlemektedir.
- Eski püskü hırkaya bürünmüş birisini görürsün; o hırka içinde
tatlı düşüncelere dalmış, şeker gibi sözler söylemede..

Dostların yanlışları, yabancıların doğrusundan daha iyidir.

- Peygamber Efendimiz'in sâdık dostu olan Bilâl, ezan okurken
“hayye” kelimesini Habeşli olduğu için Araplar gibi söyleyemez,
“heyye” diye okurdu.
- Bazıları Peygamberimiz'e; “Ey Peygamber! İslâm binası yeni ku-
rulurken böyle bir hatâlı söyleyiş doğru değildir.” dediler.
- “Ey Allah'ın nebîsi! Bilâl'den daha düzgün sözlü bir müezzin
bul!
- 175 • Dinin daha başında, dinî düzen daha yeni kurulurken ezandaki
bu çağırışı yanlış okumak ayıptır.” dediler.

gösteriş için yapılan mezarlar mezar değildir. Asıl mezar, kendi benliğini, Hakk'ın benliğine defnetmektir. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîrî*'nde;

دل و جان شهید عشقت به درون کور قالب
سوی کور این شهیدان بگذر زیارتی کُن

“Gönül de, can da, senin aşkının şehitleridir. Onlar, beden kabrinde yatmaktadır. Bu şehitlerin mezarlarına gel de, onları ziyaret et!” diye buyurmaktadır. Bun-
dan çıkan mânâ şudur ki: “Ey Hakk yolcusu! Maddî varlığını, fanî olan benliğini
terket de, Allah'ın sana ihsan ettiği gerçek varlığını bul!”

- Peygamber Efendimiz'in öfkesi coştı da, gizli kalan lûtuflarından bir iki remiz söyledi.
- Dedi ki: "Ey münâsebet sizler! Allah'ın yanında Bilâl'in 'he'si, yüzlerce 'hayye'den ve böyle dedikodudan daha iyidir.
- İş çok karıştırmayın da, sırlarınızı açmayayım; evvelinizi ve âhîrinizi söylemeyeyim."
- Eğer sen iyi duâ etmesini bilmiyorsan, eğer senin duâda tesirli nefesin yoksa, git de özü sözü doğru kardeşlerden duâ iste!

Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a;

"Bana günah etmediğin bir ağızla duâ et!" diye buyurması

- 180 ● Cenâb-ı Hakk; "Ey Mûsâ! Bana günah etmediğin, kötü söz söylemediğin bir ağızla duâ et, sığın!" buyurdu.
- Hz. Mûsâ; "Benim öyle ağzım yok." dedi. Hakk da buyurdu ki: "Öyle ise, bize başkalarının ağzı ile duâ et!
- Sen, bana başka birisinin ağzı ile yâni, başkasının ağzından "Allah'ım!" diye yalvar, duâ et! Çünkü sen, başkasının ağzı ile günah etmediğin için o ağız temizdir, günahsızdır.
- Öyle hareket et ki, başkalarının ağzı gece gündüz sana duâ etsin.
- Sen, başka birinin ağzı ile kötü söz söylemediğin, günaha girmediğin için o başka birinin özür dileyen ve duâ eden ağzı yok mu, işte o ağız senin için günah etmediğin bir ağızdır."²⁷
- 185 ● Yâhut da kendi ağzını günahattan, kötü sözlerden arıt, temizle; rûhunu günah yükünden kurtar, çevik hâle getir.
- Allah'ı zikretmek, tertemiz bir hâldir. O tertemiz hâl gelince,

²⁷ Peygamber Efendimiz; "Günah işlemediğiniz dillerle duâ ediniz!" diye buyurmuştur. Ashâb; "Bize böyle diller lûtfet, ey Allah'ın Resûlü!" demişler. Peygamberimiz de buyurmuş ki: "Bazınız bazınıza duâ etsin. Çünkü sen, onun dili ile kötü söz söylemedin; o da senin dilin ile günaha girmedin." buyurmuştur.

Kişinin yanında bulunmayan mümin kardeşine duâ etmesi, Allah'ın makbûlü olur, başucunda bu işe memur edilmiş melek o kardeşine duâ ettikçe; "Âmîn!" der. "Sana da duâ ettiğin gibi olsun!" ve "Kardeşin kardeşe gıyâbında duâsı, reddedilmez!" ve "İki duâ vardır ki, reddedilmez; o duâ edenlerle Allah arasında bir perde yoktur. Biri, zulüm gören kişinin duâsı, öbürü de müminin mümin kardeşine gıyabında ettiği duâ." hadîsleri bu beyitlerin anlaşılmasına yardımcı olurlar.

temizlik erişince; pis hâl, pislik yükünü toplar, dengini bağlar, dışarı çıkar gider.

- Zıtlar zıtlardan kaçar. Nasıl ki güneş doğunca gece dayanamaz, kaçar gider!
- Allah'ın tertemiz adı, ağza gelince, yâni zikir başlayınca, ne pislik kalır, ne de gam ve keder.

**Duâ eden kişinin “Allah” demesinin
Hakk'ın “Lebbeyk” demesi ile
aynı olduğunun açıklanması.**

- Birisi, bir gece Cenâb-ı Hakk'ı zikrederek dilini, dudağını mânen tatlılaştırmak için; “Allah, Allah!” diyordu.
- 190 ● Şeytan ona dedi ki: “Senin ‘Allah, Allah!’ deyişine karşılık; ‘Lebbeyk!’ (=Ne istiyorsun kulum?) sesi nerede? Ey bu sözü çok söyleyen kişi! Ne vakte kadar böyle söyleneceksin?”
- Cenâb-ı Hakk'tan sana bir cevap gelmiyor, sen bu sıkılmaz, bu utanmaz yüzünle daha ne zamana kadar ‘Allah’ deyip duracaksın?”
- Adamın neşesi kaçtı, gönlü kırıldı. Zikri bırakıp başını yastığa koydu ve uyudu. Rüyâsında yemyeşil, çayırılık çimenlik bir yerde Hz. Hızır'ı gördü.
- Hızır (a.s.) o şaşkına dedi ki: “Ne diye zikirden geri kaldın? Allah'ın ismini anmaktan ne diye pişman oldun?”
- Adam; “Ettiğim zikir karşılığında bana bir ‘Lebbeyk’ (=Buyur kulum!) diye bir cevap gelmiyor.” dedi. “Allah'ın kapısından kovulacağım diye korkup durmadayım.”
- 195 ● Hızır dedi ki: “Senin ‘Allah’ deyişin, bizim ‘Buyur!’ dememizdir. Senin o yalvarışın, yanıp yakılman da, bizim habercimizdir. Çünkü zikretmek arzusunu sana biz verdik.
- Senin; ‘İşim çok, zamanım yok, çok da yorgunum!’ demen, hilelere başvurman, ‘Allah'ı gereği gibi zikredemiyorum.’ diye düşünmen, çâreler araman, bizim seni kendimize çekmemizden, ayağındaki dünya sevgisi bağını çözmemizdendir.
- Senin korkun, aşkın, bizim lûtfumuzun kemendidir. Senin her ‘Yâ Rabbî!’ deyişin altında ‘Lebbeyk’ (=Buyur) deyişler vardır.
- Hakk bilgisinden haberi olmayan kişinin canı, bu duâdan uzak-

İÇİNDEKİLER

Ey Hakk'ın ışığı olan Hüsâmeddin! Üçüncü Defter'e de başla!	7
Sen bütün âlemi yiyen ve yenilenden ibâret bil! Hakk'la bakî olanların da Hakk'a yöneldiklerini ve Hakk'ın makbûlü olduklarını anla!	8
Nasıl ki, ana karnındaki çocuk o pis kokulu, iğrenç yerde içtiği kana tama' ederek dünya nimetlerinden habersiz kalırsa; ıstıraplarla, kederlerle, bin türlü sıkıntılarla dolu bu dünya hayatının ötesinde, çok geniş, çok hoş, mânevî güzelliklerle dolu bir hayatın bulunduğundan insan habersiz yaşamaktadır... 12	
Hırs ve tama'ları yüzünden fil yavrusunu yiyenlerin ve "Yemeyin." diye öğüt verenin öğüdünü dinlemeyenlerin hikâyesi.	14
Velîlerin noksan yönlerini bulup sakın onları hor görmeyin, onları çekıştirmeyin!.....	18
Her an canından bir miktar yokluğa gitmekte ve ömrün tükenmektedir.	21
Dostların yanlışları, yabancılardan doğrusundan daha iyidir.	24
Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a; "Bana günah etmediğin bir ağızla duâ et!" diye buyurması	25
Duâ eden kişinin "Allah" demesinin Hakk'ın "Lebbeyk" demesi ile aynı olduğunun açıklanması.	26
Nefsın isteklerine uyan kişi saman çöpü gibidir. O, her arzu rûzgârının önüne düşer, savrulur.....	28
Tedbirsiz şehirli ile kurnaz köylünün hikâyesi.	30
Söz vardır, keskin kılıç gibidir; söz vardır, ilkbahar mevsimi gibidir.	37
Peygamber Efendimiz; "Kötüye karşı kötü zanda bulunmak, ihtiyat tedbiridir." diye buyurmuştur.....	38
Sebe'lilerin hikâyesi: onların nimete karşı azgınlık etmeleri; azgınlıklarından, nankörlüklerinden başlarına gelenler.....	39
Peygamber Efendimiz; "Kazâ gelince, en geniş alan darlaşır." diye buyurmuştur... 40	
Sen, ötelerden, rûh âleminden gelen rûhu beden zindanında hapsedmişsin.....	42
Sen, köpekten de aşağı mısın?	43
Hastaların her sabah İsâ(a.s.)'ın	44
ibâdet yerinin önünde şifâ ve duâ isteği ile toplanmaları.....	44
Allah'ın üzerimizde olan haklarından sonra ana hakkı gelir.	46
Allah, bazen insanı sıkıntılarla, kederlerle, hastalıklarla imtihân eder. Onun olgunluğa ulaşmasını sağlar.....	49
Şunu bil ki; Cenâb-ı Hakk Peygamberin ashâbını bile azarlamıştır.....	50
Doğan kuşunun, kazları dere kenarından ovaya çağırması.	51
Yeryüzü, gökyüzüne teslim olmuştur da "Ben bir esirim; ne dilersem yağdır." demektedir.	52
Kazâ ve kader gökten baş çıkarınca bütün akıllılar kör olur, sağır olur.....	53

Darvanlıların, fakirlerle bir şey vermeden bağlardan bahçelerden meyve toplamak için hileye baş vurmaları.....	54
Allah'tan başka her şey, insanı yavaş yavaş ölüme doğru götüren şeylerdir.....	56
Herkes bir sevgili uğruna çalışır, uğraşır, didinir durur.....	58
Mecnûn'un Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeği okşaması.....	60
Gösteriştin, yalandan, riyâdan ibâret yüzler de vardır.....	61
Akrabadan gelen kötülük can yakıcıdır.....	61
Benim kendimden bile haberim yok.....	62
Hakk'a yakınlık, kabiliyet ve istidât sebebiyle çeşit çeşittir.....	63
Çakalın boya küpüne düşüp boyanması ve çakallar arasında tâvusluk dâvâsına kalkışması.....	64
Geveze adamın birinin, her sabah bir kuyruk parçası ile bıyığını yağlayıp dostları arasında; "Şunu bunu yedim." diye öğrenmesi.....	65
Hakk yolunda çok imtihanlar ve çok imtihan mihenk taşları vardır.....	67
Hârût ile Mârût'un hikâyesi ve onların Hakk Teâlâ'nın imtihanına karşı yiğitlik taslamaları.....	68
Firavun'un Mûsâ(a.s.)'ı rüyasında görmesi ve onun doğmaması için tedbirlere girişmesi.....	71
Firavun'da olan kötü ahlâk, sende de var!.....	77
Yılanının donmuş, uyuşmuş bir ejderhayı ipe bağlayıp Bağdat'a getirmesi.....	78
Arayan, sonunda aradığını bulur.....	81
Bu dünyada herşey –senin cansız sandığın şeyler de– canlıdır!.....	84
Düşünceleri, endişeleri silip süpürmek için hayret gerekir!.....	86
Kadri yüce Kur'ân sonsuza kadar yaşayacaktır. Çünkü onun koruyucusu Allah'tır.	91
Gönül gözü uyur mu?.....	92
Ayrı ayrı yanan kandillerden hep aynı ışık gelir!.....	93
Filin nasıl bir hayvan olduğu ve şekli husûsunda ihtilâf edilmesi.....	93
Deniz ve üstündeki köpükler.....	94
"Gerçek akl"ı bulmaya çalış!.....	96
Hız. Nûh ve oğlu Kenan.....	98
Hız. Mûsâ ve Firavun.....	103
Mûsâ(a.s.)'ın Firavun'a cevabı.....	103
Firavun'un Hız. Mûsâ'ya cevap vermesi ve Mûsâ(a.s.)'a vahiy gelmesi.....	104
Sihirbazları çağırmak için Firavun'un şehirlere adamlar göndermesi.....	106
"Küfre râzî olmak küfürdür." hadîsi ile; "Kazâ ve kaderime râzî olmayan, kendisine benden başka bir Rab arasın!" hadîsinin mânâlarının birleştirilmesi.....	111
Hayranlık duygusu düşünceye engel olabilir.....	113
Kur'ân'a karşı duyulan sevgi.....	114
Bir âşıkın sevgilisinin yanında aşk mektubu okumaya kalkışması, sevgilinin de bu hâli beğenmemesi.....	117
Sevgili, gerçek sevgili ancak Allah'tır.....	118
Dâvud (a.s.) zamanında bir adamın; "Allahım; bana eziyetsiz, helâl bir rızık ver!" diye duâ etmesi.....	122

Hız. Mevlâna bu hikâyesin ihtivâ ettiğı hakikatleri bizzat kendisi şöyle yorumlamaktadır:.....	133
İnsanın nefsi, öküzün sahibi kaatile benzer; öküzü kesen de akıldır. Hız. Dâvud; Hakk'ın yâhut Hakk'ın yerine kaim olan, ve O'nun emirlerini, nehiyelerini halka hatırlatan şeyhin sembolüdür. Zâlim; onun yardımı ile öldürülebilir. Çalışıp kazanmadan hesapsız mânevî zevk, onun himmeti ile elde edilebilir. İnsan; onun sâyesinde devlete erişir, mânen zenginleşir.	133
Kan uyumaz, kaatilleri tutar!.....	134
Herkes günahlarını örten perdeleri bu dünyada kendi elleri ile yırtar.	135
Zâlim ve mazlûm.....	136
Mesnevî-i Şerif'in tamamlanması için Hız. Mevlâna'nın Cenâb-ı Hakk'tan yardım isteğinde bulunması.....	136
Allahım! Sen, her şeyi seni tesbih eder bir hâle koymuşsun!	137
Bilginin iki kanadı, şüphenin ise tek kanadı vardır. ("Zan" ile "yakîn"e örnek) ...	139
Halkın üstün görmesi, râğbeti yüzünden birisinin vehme düşerek hastalanmasına örnek: Bir öğretmen hikâyesi.	140
Beden, rûhun elbisesine benzer; bu el, rûhun elinin yeni; bu ayak da, rûhun ayağına giydiği mest.....	145
Cüz'î aklın (istidlâlin) vehim ile zan âfetidir.....	146
Dağda yalnız başına yaşayan bir dervişin hikâyesi: Yalnızlıktaki tat: "Ben, beni zikredenin yanındayım, onunla beraber dururum, benimle uzlaşanla uzlaşıyorum." kudsî hadîsinin açıklaması için Hız. Mevlâna şu rubâ'î beytini almış: Herşeyle olsun da, bensiz olunca herşeyden mahrûmsun. Eğer hiç bir şeyin olmasa, benimle olunca herşeyisin, yâni herşey senindir.....	146
Eğer gönlünde göklere yükselmek isteğı varsa, mânâ kanadını aç, yüksel!	150
Sen işin sonunu başlangıcında gör; işin sonunu gören kuyumcunun gerekenleri söylemesi.	151
Herşey Hakk'ın takdiri ile olur; kazâ ve kader bağı gizlidir, görünmez.....	152
Kazâ ve kader tuzağının eseriyle, belirtisiyle görünen, kendisi gizli olan bir şeye benzemesi	152
Açlık, canlılar için bir âfettir.....	154
Fıravun sihirbazlarının elleri ile ayaklarının kesilmesine aldırış etmemelerinin sebebi.	155
Katırın, "Ben yürürken çoğu zaman yüzükoyun düşünüyorum; sen ise pek az düşünüyorsun." diye deveye şikâyetinde bulunması	158
İnsanın gelişmesi.....	158
Üzeyir(a.s.)'ın çürümüş eşeğinin parçalarının Allah'ın izni ile Üzeyir'in gözü önünde tekrar toplanması ve dirilmesi.	160
Bir şeyhin, oğullarının ölümüne ağlamaması.....	161
Bedene ait duygular, nefsanî düşünceler, rûhumuzun mânevî yüzünü çerçöp gibi kaplamıştır.	163
Şeyh kime derler?.....	164
Allah; nebîleri ve velîleri âlemlere rahmet olarak dünyaya getirmiştir.	165

Kör bir ihtiyarın Kur'ân'ı yüzünden okuması ve Kur'ân okurken gözlerinin görmesi.	166
Lokman'ın sabrı.....	168
Bazı velîler vardır; Allah'ın kazâ ve kaderine râzıdırlar da “Yâ Rabbi; bu hükmü değiştiri!” diye yalvarmazlar.	169
Bühlül'ün dervîşe sorusu.	170
Allah'ın takdiri kulun rızâsıdır.	173
Şeyh Dakûkî ve kerâmetleri.....	175
Cüz' küll'den ayrılınca gâib olur.....	187
Ermişlerin hırsı rûhânîyet yönündedir ve bu hırs makbûl bir hırstır.	188
Bütün bu telvînler, bu renkten renge girişler, zamanla belirirler, zamandan kurtulan renkten renge girişten yakasını sıyrır, kurtulur.	189
Baş gözü körlüğü gibi gönül gözü körlüğü de var.	190
Hüsameddin Çelebi'ye övgü.....	192
Aşlında bütün övgüler ve güzelliğler Hakk'a aittir.....	193
Dakûkî hazretlerinin Yediler'e imam oluşu.	195
Bilgisizin sonunda göreceğini, akıllı önceden görür.	197
İhtiyatlı kişinin düşünceleri.	198
Kendinde olmaksızın edilen duâ bambaşkadır.	198
Tilkileri ayakları kurtarır; onlar kendilerini kuyrukları kurtardı sanırlar.....	199
Cenâb-ı Hakk; “Biz dâima gönüle bakarız.” diye buyurdu.....	201
Hz. Yûsuf'un rüyâsı	204
Kur'ân-ı Kerîm, sebeplerden ziyâde Müsebbibü'l-Esbâb olan Allah'a tevekkül etmeyi tavsiye eder.....	206
Felsefeci akla bağlanmıştır. Sûfî ise aklın aklına yâni akl-ı külle güvenir.....	208
Nefsî yenmek için bir mürşide, bir şeyhe uymak gerekir.	209
Îsâ (a.s.)'ın ahmaklardan dağa kaçması.....	211
Sebe'lilerin ahmaklığı ve Peygamber nasihatlerinin kendilerini etkilememesi.	213
Çok uzağı gören kör, çok iyi işiten sağır ve uzun elbiseli çıplağın Mevlâna'ya göre mânâsı.....	216
Peygamberler ve onların vârisleri olan velîler gönül hastalarını başka türlü tedâvi ederler.	219
Sebe'lilerin peygamberleri töhmetli bilmesi.	221
Peygamberlerin, onların kınayışlarına cevap vermeleri ve örnek göstermeleri.	222
Peygamberlerin cebrîlere cevapları.....	223
Peygamberlerin tekrar onlara cevap vermesi.....	224
Bir hırsız “Gece yarısı bir duvarın dibinde ne yapıyorsun?” demeleri, hırsızın da “Burada davul çalışıyorum.” demesi.....	228
Tavşanın gökteki “ay”dan, elçi olarak file haber getirmesini inkâr ettiler ya, işte o uydurma masalın sırrı, hakîkatî:.....	228
İhtiyatın anlamı ve ihtiyatlı kişinin hâli.	231
Bize insanlığımızı kaybettiren en büyük düşmanımız şeytandır.	232
Her kış köpeklerin “Yaz gelince kendimize kışın barınmak için bir ev yapalım.” diye ahdetmelerinin hikâyesi.....	235

Nimete şükretmek, nimetten daha hoştur.	236
Velîler birbirlerini özlerler, ararlar ve anarlar.	237
Siz, kendinize, kendi sıfatınıza âşık olduğunuz için Allah'ın yarattıklarına bakmıyorsunuz.	238
Kaderin hükmü herşeyi uygun olarak yerli yerine koymuştur.	238
Herkes Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı işler hakkında örnek getiremez.	240
Gaflet hastalığı insanı hak ve hakikatın düşmanı yapar.	241
Sabır ve sükût ilâhî rahmete sebep olur.	242
Öğüt verenleri dinlemek gerekir.	243
Âhiret âleminde cehennem, dünya hayatında zindanın, yâni zahmet ve meşakkatin yaratılmasının sebebi.	244
Cenâb-ı Hakk hükümdarları, Allah'a boyun eğmeyen zorbaları yola getirmekle vazifelendirmiştir. Nasıl ki Hz. Mûsâ, Benî İsrail'in secde edercesine eğilerek girmeleri için Kudüs kalesinin duvarına küçük ve alçak bir kapı açtırmıştı.	245
Sûfinin boş bir sofraya duyduğu aşk.	247
İlâhî neşe Hakk kokusunu Hz. Yûsuf'un yüzünde ve kokusunda bulmak Yâkup peygambere mahsustur. Yûsuf'un kardeşleri de bundan mahrûmdur, başkaları da.	248
Bir bey ile, namaza pek düşkün olan ve namazda Cenâb-ı Hakk'a niyâzdan zevk alan kölesinin hikâyesi.	252
Kazâ ve kader kilidini Allah'tan başkası açamaz.	253
Mukallidin imanı korku ile ümididir.	255
Peygamber Efendimiz bir hadislerinde; "Allah'ın hakîkaten bir takım gizli velîleri vardır. Onların saçları bakımsızlıktan keçeleşmiş, yüzleri kirlenmiştir. Bir emîrin yanına girmek isteseler, kendilerine müsaade edilmez. Uzun zaman görünmeseler, onları kimse aramaz. Bulunsalar toplantılara çağırılmazlar. Hastalansalar yoklanmazlar, ölseler cenazelerine gelinmez. Onlar yeryüzünde bilinmezler ama, gökyüzünde meşhûrdurlar." diye buyurmuştur.	256
Mâlik oğlu Enes hazretlerinin peşkirini ateşle dolu tandıra atması ve peşkirin yanmaması.	257
Aklını başına al da güvenini, gücünü, kuvvetini artır.	258
Yolda kalıp su bulamadıklarından bunalmış, gönüllerini ölüme vermiş, ölümlerini bekleyen, kendilerinin de, develerinin de dilleri	259
dışarıda kalmış olan bir kervan halkının yardımına Peygamber Efendimizin yetişmesi.	259
Sebepleri görüyorsun da, sebebi, sebep edenden, yâni sebepleri yaratandan gaflettesin.	262
Sen can ol da, canı can yolundan tanı.	263
Allah, gökte ve yerde a'yân ve a'râzdan her ne yaratmışsa ve vermişse hepsini de ihtiyaca karşılık vermiş ve yaratmıştır. Onların bir şeye muhtaç olduklarını söylemeleri, Cenâb-ı Hakk'ın vermesine sebeptir ki; "Allah bunalan kişinin duâsını kabul eder." buyurulmuştur.	264

Kâfir bir kadının, süt emen çocuğu ile Mustafa(s.a.v.)'ın huzûruna gelmesi, çocuğun, Peygamber Efendimizin mücizelerinden olarak İsâ (a.s.) gibi dile gelip söz söylemesi.	266
Bir tavşancıl kuşunun Peygamber Efendimizin pabucunu kapıp havalanması; pabucu ters çevirince içinden bir kara yılanın düşmesi.	267
Kaybettiğin bir şey için sakın üzülme; iyi bil ki, o kaybettiğin şey, başına gelecek bir belâdan seni kurtaracaktır.	269
Bir adamın Hz. Mûsâ'dan hayvanların, kuşların dillerini öğrenmeyi istemesi.	270
İnsanın cüz'î bile olsa, irâdesinin, yâni yapma gücünün bulunması, onun güvenini artırır da, yaptığı ibâdetten, kulluk ve iyiliklerden mânevî bir zevk alır.	276
İnsanı hırstan kurtaracak şey; âcizlik, yokluk ve yoksulluktur.	276
Riyâzatla bedenın ölmesi; rûhun dirilmesidir. Herkes dünyada olsun, âhirette olsun bir karşılık umarak bir şey verir.	277
Çocuğu yaşamayan bir kadının ağlaması ve Allah'a yalvarması. "Bu çektiğin riyâzatların karşılığıdır, senin için savaşların savaşları yerine geçer." diye ses duyması.	279
İç elbette kabuktan daha değerlidir.	280
Hz. Hamza'nın zırhsız savaşa girmesi.	281
Oğul, herkesin ölümü kendi rengindedir.	282
Her işin tam olmamakla berâber bir karşılığı vardır. Bu yüzdendir ki yaptığımız iyilik de, kötülük de renk değiştirerek, şekil değiştirerek bir gün muhakkak karşımıza çıkacaktır.	282
Alış-verişte aldanmamanın çaresi.	286
Hz. Bilal'in sevinerek neşe ile ölmesi.	287
Bedenin ölümlle harab olmasındaki hikmet.	289
Dünya görünüşte çok geniş olmasına rağmen mânen dardır ve rûhumuzu sıkıktadır. İşte uyku, rûhun bu darlıktan kurtuluşudur.	290
Gaflet, gam, dert, tenbellik ve gönül karanlığı gibi ne varsa, hepsinin yere mensup ve aşığılık bir şey olan bedenden ileri geldiğinin beyanı.	292
Şeyhin dilinden hikmetler coşunca dinleyenlerde ve müridlerde bulunması gereken edep!	296
Her hayvanın, düşmanını kokusundan tanıması ve ondan çekinmesi. Kaçınılması, karşı durulması mümkün olmayan kişiye karşı düşmanlığa kalkışmanın da insanı zarara sokacağıının, yoksulluğa düşüreceğinin bildirilmesi.	297
Bir şeyi örnekle, taklitle bilmek ile, o şeyin hakikatini bilmenin farkı.	298
Nisbet ve ayrılık bakımından bir şeyde hem nefy, hem isbat birleşebilir.	300
Dervişlerin hem yok, hem var oluşu meselesi.	301
Sadr-ı Cihân'ın töhmet altına alınan vekilinin can korkusundan Buhâra'dan kaçması. Sadr-ı Cihân'a karşı duyduğu saygının ve sevginin vekili çeke- sürüye tekrar Buhâra'ya götürüşü. "Can vermek âşıklar için kolay bir iştir." (Aşkın kudretine dair bir hikâye)	303
Canından vazgeçen âşkın sevgilisine kavuşması.	308
Ayrılık; âh ayrılık.	313

Hiz. Meryem yıkanmak için çıplak bulunduğu bir sırada Rûhu'l-Kudüs'ün insan şeklinde görünmesi ve Meryem'in ondan korkarak Allah'a sığınması.....	314
Bakışlar ve anlayışlar.	316
Geceler rahmet hazînesidir.	318
Bütün kötülükleri bizim nefsimiz hazırlıyor.	321
Bir sevgilinin, garib âşıkına; "Gezdiğin şehirlerden hangi şehri daha güzel buldun? Hangi şehir daha kalabalık, daha büyük? Hangi şehrin nimetleri daha bol? Hangi şehir daha ziyâde iç açıcı?" diye sorması.....	322
Başımızdaki gizli memurlar.	322
Âşıkların ölümü çeşit çeşittir.	323
Âşıklara ders veren sevgilinin güzelliğidir.	324
Âşık öldüren mescit ile ölümünü arayan bir âşıkın hiçbir şeye aldırış etmeden o mescide konuk oluşu.	325
Calinus bu dünya yaşayışına âşıktı. Çünkü onun hüneri ancak bu dünyada işe yarardı. Öteki âlemde bir işe yaramazdı.	332
Mademki arslan değilsin, ileri doğru adım atma.	334
Nefis ile şeytan.	336
Mal ile beden kar gibi erir gider.	338
Ben Hakk'ı mânen görür gibi oldum.	340
Her an yeni bir baht, yeni bir tecelli var!.....	342
Allah'a inanan kişinin, belâlara uğrayınca çırpınarak kaçması, sabretmemesi, tencerede kaynayan nohudun ve başka yiyecek şeylerin sıçrayarak dışarı çıkmaya çalışmalarına benzer.....	343
Rûhlar kervan hâlinde alış-veriş için hergün göklerden yeryüzüne gelmedeler.	346
Bilmiş ol ki yeryüzünde işimize çok yarayan ateş, yakıcı bir rüzgâr gibidir. O asıl ateşin ışığıdır, kendisi değildir.	348
Konuyu anlamayanların kötü hayâllere düşmeleri.	350
Hiz. Peygamber Efendimizin; "Kur'an'ın zâhirî (yâni dış yüzü) mânâsı var, bâtınî (yâni iç yüzü) mânâsı var. Bâtınının da yedinci bâtına kadar bâtınî mânâsı var." hadîsinin açıklaması.....	351
Peygamberlerin ve velîlerin dağlara gidip mağaralarda oturmaları, kendilerini gizlemek için yâhut halkın akıllarına çeşitli şeyler geleceğinden korktuklarından değildir. Mümkün olduğu kadar halkı dünyaya bağlanmamaya, doğru yola sokmak içindir.....	352
Velîlerle, velîlerin sözleri, Mûsâ'nın asası ile İsa'nın diriltici nefesine benzer.	353
"Ey dağlar ve ey kuşlar, Dâvud peygamberle beraber Allah'ı yüceltin, ilâhîler söyleyin." anlamlındaki âyetin tefsiri.....	354
Kendi anlayışsızlığı yüzünden Mesnevî'yi kınayan hayvan.	355
Seyislerin ılık çalmaları yüzünden tayın ürküp su içmemesi.....	356
Benliğe kapılıp Hiz. Âdem'e secde etmediği için şeytan, Allah'ın huzûrundan kovuldu. Cenâb-ı Hakk'ın ona; "Defol git, insanlardan sana uyanları haram yollara düşür. Atlı ve yaya yardımcılarını onları şaşırt, ama benim gerçek kullarımı kandırmaya gücün yetmez." diye buyurması.....	358
İnsanın sırrı ağacın kökü gibidir.....	360

Gönülden gönüle pencere vardır.	360
İnsan bedeninde bulunan unsurların kendi cinsleri tarafından çekilmesi.	363
Rûhun da, rûh âlemine dönmeyi dilemesi, kendi vatanına gitmeyi istemesi, ayağını bağlayan bedene ait cüz'lerden kurtulmayı arzu etmesi.	364
Allah kuvvet ve kudretin yalnız kendisinde olduğunu anlatmak için, insanların karar verdikleri şeyleri bozar ve zıttını meydana getirir. Bazen de kararında dirensin, yapacağı işin daha çok üstüne düşsün diye, o kararı önce bozmaz da sonunda bozar. Bu, insanı uyandırmak, aklını başına getirmek içindir.	366
Hz. Peygamberin esirlere bakıp gülümsemesi ve; “Şaşarım o topluluğa ki, onları zincirlere, bukağılara vurmuşlar da çeke sürükleye cennete götürüyorlar.” diye buyurması.	367
Peygamber Efendimizin esirlerin kınamalarını, dedikodularını duyması.	370
Hz. Mustafa(s.a.v.)'in “Beni, Yûnus ibn Mettâ'dan üstün tutmayınız.” diye buyurması.	371
Azgın, kahredicilik sıfatı ile görünürse de, aslında kendisi kahr olmuştur. Gâlip gelmiş, üst olmuş, yardım görmüş görünürse de, yenilmiş, esir düşmüş demektir.	372
Ey taklitçi; körükörüne taklitten kurtul!	373
Sevilenin, âşıkı, onun bilmediği, ümit etmediği, hatırına getirmedeği bir sûrette kendisine çekişi, bu çekişten, âşıkta boyuna sürüp giden bir istekle, ümitsizlikle beraber korkudan başka bir belirti belirmemesi.	375
Sivrisineğin Hz. Süleyman'a gelip, rüzgârdan şikâyet etmesi.	376
İnsan gurûra kapılmamalıdır, âciz ve zavallı olduğunu bilmelidir.	379
Aşk ve âşıklık.	380
Uzun bir ayrılığa düşmüş ve pek çok imtihanlara ma'rûz kalmış bir âşıkın hikâyesi.	382
Âşıkın sevgilisini bulması, bir şeyi arayanın muhakkak onu bulacağını bildirilmesi.	385

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
Dördüncü Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay

(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-360-3 978-605-155-356-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997

21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50 • [0212] 293 88 71 - Faks: [0212] 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: [0212] 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
ve yayımlanamaz.

Dördüncü Cildin Önsözü

Bu, fâideleri çok olan, yüce olan konakların en güzeline dördüncü göçtür. Bağlar, bahçeler gökgürültüsünün sesi ile nasıl sevinir, gözler nasıl rahat uyku ile uzlaşırsa, âriflerin, olgun insanların gönülleri de bu kitabı okuyunca öyle sevinir, öyle neşelenir. Rûhların huzuru, bedenlerin şifâsı, bu dördüncü göçtedir. Bu göç tam ihlas sahiplerinin sevip istedikleri, yolcuların dileyip arzuladıkları gibidir. Gözlere nûrdur, rûhlara şifâdır. Devşirenlere yemişlerin en güzeli, en iyisi; dileklerin, isteklerin en hoşsu, en büyüğüdür. Hastayı alır, doktoruna götürür. Âşıkı alır, sevgilisine ulaştırır. Hamdolsun Allah'a ki, bu dördüncü göç, lûtufların, ihsanların en büyüğüdür. Dileklerin, isteklerin en değerlisidir. Ülfet zamanını, buluşup konuşma vaktini yeniler, mihnet ve ızdırap çekenlerin dertlerini ve kederlerini azaltır. Güç işlerini kolaylaştırır. Bu dördüncü cilt, dağılmış bulutların arasından doğan güneşe benzer. Bizi görenlere, bizimle görüşenlere nûrdur. Arkamızdan gelenlere define! Allah'a şükretmek için bize yardım etmesini yine ondan dileriz. Çünkü şükür, ele geçen nimetin değerini bilip, onu elden çıkarmamak ve daha fazlasını elde etmek için gayret sarfetmektir. Ancak Allah'ın dilediği olur.

ومما شجاني أنني كنت نايما
اعل من برد بطيب النسيم

“Beni mahzûn eden şeylerden biri de şu: Ben uyuyordum. Hava güzeldi. Rüzgâr da serin serin esiyordu. Ben de o serinlikte dalmış kalmıştım.”

الى ان دعت ورقاء فى غصن ائكة
تُفَرِّد ميكاهها بحسن الترنم

“Neşe ağacına boz renkli bir güvercin konmuştu. O güvercin, güzel terennümlerle ağlaması ile beni çağırınca kadar dala-kalmışım. Güzel güzel ötüyor, bu ötüşlerle ağlayıp duruyordu.”

فلو قبل ميكاهها بكيت صباة
لسعدى شفيت النفس قبل التندم

“O ağlamaya başlamadan, ben aşkımdan ağlamaya başlasaydım, ‘Sua-dâ’ya sevgimden feryâd edip ağlamaya koyulsaydım, pişman olmaz, teselli bulurdum.”

ولكن بكت قبلى فهنج لى البكا
بكاهها فقلت الفضل للمتقدم

“Fakat o, benden önce ağlamaya başladı. Beni de ağlattı. Evet, onun ağlaması beni de ağlattı da, ona dedim ki: ‘Fazilet, bu işte önyak olanındır.’”

Allah, korumada herkesten daha hayırlıdır. O merhametlilerin en merhametlisidir. Allah Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun pek yüce olan soyuna, bütün peygamberlere ve şerîat sahiplerine rahmet etsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi!

**H.z. Mevlâna'nın
Hüsâmeddin Çelebi'ye
sevgi ile dolu hitapları.**

- 1 ● Ey Hakk ışığı olan Hüsâmeddin! Sen öyle üstün bir ersin ki, *Mesnevî* senin nûrunla aydınlandı, parlak bir hâle geldi de, ay'ı bile geçti.
- Ey kendisinden bir çok şeyler umulan büyük insan, senin himmetinin, kereminin bu *Mesnevî*'yi nerelere kadar götüreceğini Allah bilir.
- Bu *Mesnevî*'nin boynunu bağlamış, onu bildiğin yere çekip götürüyorsun.
- *Mesnevî* koşup gitmede ama, onu çekip götüren görünmüyor. Görünmüyor ama herkese değil, gönül gözü kapalı olan gâfillere görünmüyor.
- 5 ● *Mesnevî*'ye başlamaya sen sebep oldun; artarsa, uzarsa yine sen artırır, uzatırsın.
- Sen böyle istiyorsan, Allah da böyle istiyor demektir. Çünkü Allah, takvâ sahiplerinin dilediklerini verir.
- Önce sen kendi varlığını Allah'a verdin, karşılık olarak da Allah, varlığını sana verdi.¹
- *Mesnevî*'nin sana binlerce şükürü var. Sana duâlar etmek, şükretmek için avuçlarını açmıştır.

¹ Bir hadîse işâret var: "Her kim Allah için olursa, Allah da onun için olur." Allah için olmak; onun emirlerine uymak, "Yapma!" diye emrettiklerinden uzak durmaktır. Mümin Allah'ın emirlerine tamamiyle uysa, onu çok zikrederse, gönlünde mânen onun varlığını duyar da, yalnız olmadığını anlar.

- Allah *Mesnevî*'nin dili ile, eli ile sana şükrettiğini gördü de kerem etti. Lûtfu buyurdu, keremini, lûtfunu artırdıkça artırdı.
- 10 ● Çünkü, şükredene, nimetin artırılacağı vaadedilmiştir. Nitekim secdenin karşılığı Allah'a yakın olmaktır.
- Allah'ımız bize; "Secde et de yakınlaş." diye buyurmuştur. Böylece bedenlerimizin secde etmesi, ruhlarımızın ona yakınlaşmasına sebep olmuştur.²
- *Mesnevî* de artıyorsa, uzuyorsa, bu yüzden artıyor ve uzuyor. Yoksa çok sahifeli, büyük görünmek için, lâf olsun diye değil.
- Biz seninle, üzüm asmasının yaz mevsiminden hoşlandığı gibi hoşuz. Hükmediyorsan haydi *Mesnevî*'yi çek götür; biz de çekip uzatalım.
- "Sabır; neşenin, rahata kavuşmanın anahtarıdır." sırrının emîri, beyi olan Hüsâmeddin, *Mesnevî*'yi; bu beyitler kervanını hacca kadar çek götür.
- 15 ● Hacc; bir evi yâni Kâbe'yi ziyâret etmektir. Evin sâhibini ziyâret etmek ise erliktir. Bu ziyâret her kula nasip olmaz.³
- Ey Hüsâmeddin, sen bir mânâ güneşisin, onun için sana "ziyâ" dedim. Bu iki söz; "hüsâm" ve "ziyâ" senin vasıflarıdır.
- Bu Hüsâm (=kılıç) ile ziyâ ikisi de birdir. Çünkü, güneşin kılıcı ziyâdan olur.
- Nûr ayın vasfıdır, bu ziyâ da güneşin; sen bunu Kur'ân'dan oku.
- Babacığım, Kur'ân güneşe "ziyâ" adını taktı. Ay'a da "nûr" dedi. Buna dikkat et.⁴

² Bu beyit de Alak Sûresi'nin 9-18. âyetlerine işâret edilmektedir.

³ Sağlık durumu yerinde olan, parası bulunan her müslümana hacca gitmek, Kâbe'yi ziyâret etmek farzdır ve bugün için hacc etmek kolaydır. Müşkil olan, her kula nasîb olmayan da Kâbe'yi değil, sâhibini yâni Allah'ı mânen bulmaktır. Nice kişiler vardır ki, şekil ve sûret bakımından hacı olurlar. Fakat gönül hacı yapamazlar. Gönül hacısı olamazlar. Evin sâhibini ziyâret edemezler. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde de bu konuya çok temas eder:

گر صورت بی صورت معشوق ببینید
هم خواجه وهم خانه وهم کعبه شمايید

"Eğer sevgilinin mânevî olan sûretini, yüzünü görseydiniz, ev sâhibi de siz olurdu-
nuz, ev de siz olurdu, Kâbe de siz olurdu."

⁴ Bu ve bu beyitten önceki iki beyitte Yûnus Sûresi'nin 5. âyetine işâret var. Güneş ışık saçtığı için ziyâ kaynağıdır. Ay ışığını güneşten aldığı için nûr saçmaktadır. Bu-

- 20 ● Güneş ay’dan daha yüce olduğundan, derece ve mertebe bakımından ziyâyı da nûrdan üstün bil.
- Hiç kimse hakikat yolunu ay ışığı ile göremedi. Fakat güneş doğunca, o yol aydınlandı. Apaçık göründü.
- 30 ● Ey Hüsâmeddin, güneşin dördüncü kat gökten doğarak âlemi aydınlattığı gibi sen de bir mânâ güneşi olarak *Mesnevî*’nin dördüncü defterine nûrlar saç.
- Haydi sen de, güneş gibi bu dördüncü deftere nûrlar saç da bel-deler, memleketler parıl parıl parlansın.
- Kim bu *Mesnevî*’yi masal diye okursa, onun için masaldır. Fakat kendisinin hâlini bu kitapta gören kişi de er kişidir.

**Kalpazan, güneşi hiç istemez,
güneş ona uğursuz gelir.**

- 22 ● Güneş alınacak ve satılacak şeyleri daha iyi gösterir. Bunun için çarşılar, pazarlar gündüz açılır, kurulur.
- Böylece de kalp akçe ile geçer akçe, iyiden iyiye belli olsun, görünsün de, alış-verişte herkes aldanmaktan korunsun.
- Güneşin ışığı, yeryüzüne tam olarak vursun da, alış-veriş edenler için âlemlere rahmet olsun.
- 25 ● Fakat, kalpazan güneşi hiç istemez. Güneş ona uğursuz gelir. Çünkü güneş yüzünden kalp akçe geçmez olur.⁵
- Zâten kalp akçe sarrafın can düşmanıdır. Nitekim perişân kıyâfetli dervişe köpekten başka kim düşman olur?⁶

rada güneş, kâmil insanın sembolü, ay da müridini göstermektedir. Hüsâmeddin Çelebi’ye “Hakk’ın Ziyâsı” demekle onu kutup olarak görmektedir.

⁵ Ahmed Hâşim merhûm, mensûr bir yazısında, güneşin her şeyi açıkça göstermesinden şikâyet eder de, ay ışığını güneşe tercih eder. Çünkü güneş bütün çirkinlikleri olduğu gibi gösterir. Hâlbuki solgun ay ışığında, her şey şâirâne bir renge boyanır. Çirkinler ay ışığında güzel görünürler. Kötü manzaralar ay ışığında târif edilmez bir güzellik elde eder. Kâmil insan da güneş gibidir. Her şeyi açıkça görür. Kalpler de kötü duyguları bile sezer. Fakat açığa vurmaz, o da Cenâb-ı Hakk gibi ayıpları örtmeyi sever.

⁶ Şaşılacak şeydir ki, köpekler, perişân kıyâfetli yoksul kişilere saldırırlar. Temiz giyinmiş, yeni elbiseler içinde bulunanlara ses çıkarmazlar. Çoğu zaman, dilenci-

- Peygamberler din düşmanları ile, Allah’a inanmayanlarla savaşırlar. Melekler de, peygamberlerin başarıya ulaşmaları için: “Yâ Rabbî, sen esenlik ver. Onları koru.” diye duâ ederler.
- “Allah’ım” derler, “Nûrlu bir kandil gibi olan bu peygamberleri hırsızların üflemesinden, nefeslerinden uzak tut da, onlar sönmessinler, nûr saçsınlar.”
- Hırsız da nûrun, ışığın düşmanıdır, kalpazan da. Ey feryâd edenin feryâdına erişen Allah! Bize yardım et. Bu ikisinin de, (yâni hırsızın ve kalpazanın) şerrinden bizi koru.⁷

**Bekçiden kaçıp bilmediği bir bağa giren
ve sevgilisini orada bulan
âşıkın hikâyesinin tamamı.⁸**

- 40 ● Sevgilisini arayan âşık bekçiden korkmuş, bir bağa gelmişti. Onu anlatıyorduk.
- Gamı ile sekiz senedenberi yanıp tutuştuğu o güzel, meğer o bağ içinde imiş.
 - O sevgilinin gölgesini bile görmeye imkân yoktu. Zümrüd-i

ler perişân kıyâfetli oldukları için köpeklerin saldırısına uğrarlar. Çünkü onlar o mahalleye yabancıdır.

⁷ Bu beyitte geçen hırsız, bildiğimiz hırsız değildir. Tarikat yolunu vuran mânâ hırsızlarıdır. Yâni velîlerin sözlerini çalıp, -içleri fesat dolu olduğu halde- onu bunu kandıran sahte şeyhlerdir. Kalpazan da şeriatin hükümlerini kendi çıkarlarına doğru çekip götüren, onlara İslâm’a uymayan bâtinî mânâlar veren sahte müridlerdir.

⁸ Baş tarafı III. cildin 4749-4805 numaralı beyitleri arasında bulunan bu hikâyesinin özeti şöyle: Bir genç, bir kadını çılgınca seviyormuş. Fakat zaman bir türlü kavuşup buluşmalarına fırsat vermiyormuş. Kadının aşkı o genci hırpalıyor, perişân ediyormuş. Kadına aracı olarak bir adam gönderecek olsa, giden adam hasedinden buluşma yolunu kesen bir haydut olurmuş. Sevgilisine mektup yazıp gönderse, yazılan mektubun sözleri kadına değiştirilerek okunurmuş. Âşık, sevgilisine bağlılığını, vefâsını bildirmek için seher rüzgârına ricâda bulunsa, o tatlı, hoş seher rüzgârı öfkeli, kızgın bir hâlde, kudurmuş gibi esmeye başlarmış. Bir mektup yazsa da, kuşun kanadına bağlasa, mektubun hararetinden kuşun kanadı tutuşur, yanarmış. Bütün zorluklara rağmen o genç buluşma ümidini kaybetmedi. İbâdete başladı. İnsanlara iyilik etmek için çâreler aradı. Ümitsizliğe kapılmadan çalıştığı, hayırlı işlerde bulunduğu için Allah da o gence acıdı, sevgilisine kavuşmayı nasîb etti. Sevgilisini arayan o âşık, bekçiden korkmuş, bir bağa girmişti. Orada sevgilisi ile karşılaştı.

Anka gibi onun sadece adı vardı, kendisi yoktu.

- Onu nasılsa bir kere görmüştü ve ona gönül vermişti. Ancak görüşü, o görüşü.
- Ondandır sonra ne kadar çalıştı, çabaladı ise de o sert huylu güzel bir türlü ona yüzünü göstermedi.
- 45 ● Ne yalvarmasının bir çâresi olmuştu, ne mal, mülk vermesinin. O fidan boylu sevgilinin gözü toktu, tamâ'ı yoktu.
- Allah; her san'ata, her istenen şeye âşık olan kişinin, o şeye ilk önce dudağını dokundurur, o işin, o şeyin ona tadını tattırır.
- Âşık tattığının zevkine varıp da, onu aramaya başlayınca bu defa ilâhî kazâ her gün ayaklarına bağ vurur ve önüne bir tuzak kurar.
- Âşık o işin peşine düşünce, bu defa kaderi ona kapıyı kapar da; "Haydi nikâh parasını getir." der.
- Âşık olanlar aldıkları koku sebebi ile dönerler dolaşırlar. Her an ümide kapılırlar, ümitsizliğe düşerler.
- 50 ● Herkes bir ümide kapılmıştır. Sonunda bir gün olur ona bir kapı açılır.
- Ümit kapısını açarlar ama, yine kaparlar. O kapıya yönelmiş kişi de ateş kesilir, işin üstüne daha çok düşer.
- O genç de o bağa girince, ansızın ayağı bir defne çukuruna batmış gibi oldu.
- Allah o gence bekçi korkusunu sebep etti de, gece vakti onu o bağa koşturdu.
- Sevgilisini, elinde bir fener, bağın arkında yüzüğünü ararken görüverdi.
- 55 ● O anda zevk ve heyecandan Allah'a şükrederek, bekçiye hayır duâlarda bulunmaya başladı.
- "Allah'ım!" dedi. "Ben kaçışımla bekçiye ziyâna soktum. Sen uğradığı ziyânın yirmi misli altını, gümüşü onun başına saç.
- Onu kötü huylardan, kötü kişilikten kurtar. Ben nasıl neşeli isem, sen onu da öyle neşelendir.
- Onu bu dünyada da mutlu et, kutlu hâle getir. Öbür dünyada da onu fenâ insan olmaktan, köpeklikten kurtar.
- Yâ Rabbi! O kötü kişinin huyu, halkın dâimâ belâsını istemektir."
- 63 ● Böyle olmakla beraber âşık genç, o kötü huylu bekçiye hayır duâlar edip duruyordu. Çünkü o kötü kişi yüzünden böyle bir rahmete kavuşmuştu.

- Bekçi herkese zehir iken, ona panzehir olmuştu da, iştîyak çeken, özlem içinde kıvranan âşıkı sevgilisine kavuşturmuştu.
- 120 ● O saf âşık, sevgilisini yalnız görünce, hemen onu kucaklamak ve öpmek istedi.
- O güzel ona; “Küstahlık etme, edebini takın, aklını başına al!” diye bağırdı.
- Âşık; “Yapayalınız.” dedi, “Kimsecikler yok, su akıp durmada, bir de benim gibi bir susamış var.
- Burada rüzgârdan başka kımıldayan yok. Kim var? Bu açılıp saçılmaya engel olan kim?” dedi.
- Sevgilisi; “Ey deli âşık!” dedi. “Sen gerçekten ahmakmışsın. Akıllı olanlardan iştîmedin mi ki;
- 125 ● ‘Rüzgârı esiyor görünce bil ki, burada bir de onu kımıldatan, estiren biri var.’ demişlerdir.
- 225 ● Ben seninle görüşmeden, buluşmadan önce de, senin güzel yüz-lü, fakat kötü huylu olduğunu biliyordum.
- Ben senin seninle buluşmadan evvel de kötülüğe alışmış, kötülükte ayak direyen bir inatçı olduğunu bilirdim.
- 228 ● Sen beni çobansız bir kuzu gibi gördün de, beni gözleyen, koruyan yok sandın. Beni Allah gözetmektedir.
- Âşıklar bakılmaması gereken yere bakarlar, yâni Hakk’ı bırakır da fânî güzellere gönül verirlerse, derde düşerler. O dert yüzünden de ağlarlar, inlerler.
- 232 ● Ben bir kuzu ve oğlaktan da aşağı mıyım ki, arkamda bekçilik ve koruyuculuk eden bir çoban bulunmasın?
- Bir bekçim ve bir koruyucum var ki, pâdişahlık ona yaraşır. Bana esip gelen rüzgârı cezâ mıdır, lûtuf mudur, ancak o bilir.⁹
- O her şeyi bilen Rabbim, bana doğru esip gelen rüzgârın soğuk mu, sıcak mı, olduğundan bilgisiz değildir.
- 235 ● Şehvetli, azgın nefis Hakk’a karşı sağırdır, kördür. Ben de gönül gözümle senin körlüğünü tâ uzaklardan görmüştüm.
- Onun için de sekiz seneden beri seni, hiç sormadım, aramadım. Çünkü senin kat kat gafletle, bilgisizlikle dolu olduğunu gördüm.

⁹ Bu beyitte ve bundan sonraki beyitte; Bakara Sûresi’nin 74. ve İbrahim Sûresi’nin 42. âyetlerine işâret vardır. Lûtfen o âyetleri okuyunuz.

- 301 ● Senin gönül gözün kapalı olduğu için, Hakk nûrundan uzak düşmüşse benziyorsun. Çünkü burnunu günah pisliğine sokuyorsun.
- Ayrılıktan ötürü yanağın solmuş, yüzün sararmış. Ama sen kendin sararmış yapraksın; olmamış, olgunlaşmamış bir meyvesin.
- 303 ● Tencere ateşin dumanından kapkara olduğu hâlde, içindeki et kartlığı yüzünden çiğ kalmış, öylece duruyor. Yâni, ey âşık, sen aşk ateşi ile iyice kaynamışsın ama, huyundaki hamalık sebebi ile hâlâ pişmemişsin.
- Seni tam sekiz sene ayrılık ateşinde kaynattığım hâlde, hamlığın eksilmedi, münâfıklığın gitmedi.”
- 306 ● Âşık dedi ki: “Ben seni uysal mısın, temiz bir hanım mısın diye denedim; bu yüzden bana çıkışma.
- Ben seni denemeden de biliyordum ama, bir şeyden haber alış, o şeyi apaçık görüşe benzer mi?
- Sen bilinen, tanınan bir güzellik güneşisin. Ben o güneşi denemeye kalkıştı isem ona ne ziyân var?
- Sen bensin, benden ibâretsin. Ben her gün kârda mıyım, ziyânda mıyım diye kendimi sınamadayım.
- 310 ● Hakikat düşmanları, onlardan mûcizeler meydana gelsin diye peygamberleri sınadılar.
- Ey güzel gözlerinden kem gözler uzak olasıca sevgili! Ben senin güzel yüzündeki nûr ile kendi gözümü sınadım.
- Bu dünya bir harâbeye, bir yıkık yere benzer. Sen onun içindeki defîne gibisin. Defînde seni aramaya kalktımsa bana incinme.
- Ben her zaman senin nâmûsundan, iffetinden düşmanlara bahsetmek için lâf edeyim diye küstahlıklarda bulundum.
- İstedim ki, dilim senin adını anarken, göz de sende gördüğü doğruluğa, nâmûsa şahid olsun.
- 315 ● Saygı yolunu vurdumsa, sana hürmette kusur ettimse, ey ay yüz-lü sevgili, kılıç ve kefenle önüne geldim.
- Benim başımı ve ayağımı kendi ellerinle kes de, beni başkasına öldürtme. Çünkü ben bu ele aidim, başkasına değil.
- Yine ayrılıktan ve beni tekrar uzaklaştırmaktan bahsediyorsun, etme eyleme, ne dilerse yap da bunu yapma.”
- Âşıka karşılık vermek üzere, sevgili ağzını açtı, dedi ki: “Ey kur-naz hileci, bizce senin hâlin gün gibi aydınlık ama, sence gece.

- Bu kapkara hileleri, adâlet gününde gözü açık olanların önüne ne diye getirirsin?
- Gönlündeki hilelerin, düzenlerin hepsi de bizim önümüzde.. Bize karşı rezil ve rüsvây olmada.. Hepsini de gün gibi görüp duruyoruz.
- Biz kulumuza acıdığımız için, onları örtüyorsak, sen de yüz­süz­lüğü, hayâsızlığı hadden aşırıyorsun.
- Ey soysuz! Özür dilemeyi babandan öğrensene. Âdem baban suç işleyince, hemen özür dileme, suçu kendi üstüne alma yoluna gitti. Kendini alçalttı.
- 325 ● O sırları bilenin gücünü gördü de, iki ayağının üstünde durdu. Suçunun bağışlanmasını niyâz etti.
- Gam ve keder gölünün üstüne oturdu. Bahâneler bulup, daldan dala sıçramadı.
- Önünde ve arkasında azap meleklerini görünce; ‘Rabbimiz, biz gerçekten de kendimize zulmettik.’ dedi.
- 346 ● Ey âşık! Senin de suçun meydana çıktı. Artık suyu, yağı; yâni hile ve kurnazlığı bırak da, kırık ve dökük; harâp bir hâle gel.
- 352 ● Senin gibi benliğe kapılmış bir kişinin, benim gibi bir dostu im-tihana kalkışması, denemesi doğru olur mu?”

Dünyada “mutlak olarak kötü” diye bir şey yoktur.

- 65 ● Dünyada mutlak olarak kötülük yoktur. Şunu iyi bil ki: Kötü de, kötülük de nisbîdir, herkese göre değişir¹⁰.

¹⁰ Aslında bütün varlıklar, ilâhî isimlerin tecellisine mazhar oldukları için birbirine zıt olan o isimlerin gösterdiği yollarda yaşarlar. Sözleri, işleri, huyuları güzel olan kişiler, Allah’ın Cemâl, Hâdî, Muizz (=izzet veren) isimlerini yaşarlar. Bunun zıttı olan yâni hâlleri, yaptıkları işler kötü olan sapıklar, zâlimler Hakk’ın Mu-dîl, Celâl, Muzill (=zilette düşüren, hor ve hakîr eden) isimlerinin mazharıdır. Böylece bütün insanların yaptıkları işler, ilâhî isimlerin çeşitlerine göre bir şekil almıştır. İlâhî zâtı, çeşitli sıfatlarla donatan hikmet, onların o yolu tutmalarını gerektirmiştir. İbn Fârız hazretleri Kasîde-i Tâiyye’sinin şu 744 numaralı beytinde bu hakikati bildirmiştir:

فلا عبث والخلق لم يخلقو سدى
وان لم تكن افعالهم بالسديّة

“Halkın yaratılması boş yere değildir. Yaptıkları işler doğru olmasa bile bunda bir hikmet vardır.” Kur’ân-ı Kerîm’de Müminûn Sûresi’nin şu meâldeki 115. âyeti de

- 66 ● Dünyada hiç bir zehir, hiç bir şeker yoktur ki, birine ayak, öbürüne ayak bağı olmasın.
- Birine ayaktır, öbürüne ayak bağı; birine zehirdir, öbürüne sanki şeker.
- Yılanların zehri, yılanlara hayattır. Fakat insana nisbetle ölüm.
- Deniz suda yaşayan mahluklara sanki bağı, bahçedir. Fakat karada yaşayanlara ölümdür.
- 70 ● Ey gerçeği öğrenmek isteyen çalışkan er! Bu nisbeti, bu karşılaştırmaları birden al bine kadar say.
- Her hangi bir kişi, meselâ Zeyd, birine göre şeytandır. Başka birine göre ise pâdişahdır. Sultandır.
- Birisi; “Zeyd pek doğrudur. Namûslu, üstün bir müslümandır.” der. Öbürü; “Zeyd gebertilecek bir kâfirdir.” diye konuşur.
- Zeyd bir kişidir ama, biri için öyledir. Şuna ise tamamıyla zahmettir. Tamamıyla ziyandır.
- Zeyd’in sana şeker gibi olmasını istersen, sen de ona, onu sevenlerin gözü ile bak.
- 75 ● Sen de bir güzele kendi gözünle bakma. Arzu edilen, istenen kişiyi isteyenlerin, sevenlerin gözleri ile gör.
- O güzel gözlüye karşı, sen kendi gözünü kapa. Ona âşık olanların gözlerinden eğreti bir göz al da onunla bak.¹¹
- Ve hattâ gözü, bakışı o güzelin kendisinden al da, onun yüzüne, onun gözü ile bak.¹²
- Böyle bak da, doymaktan da, usanmaktan da emin ol. Bu sebeptedir ki azîz Peygamberimiz; “Kim Allah için olursa, Allah da onun için olur.” diye buyurmuştur.¹³
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: “Bana nâfile ibâdetlerle yaklaşan ku-

bu konuya temas eder: “Bizim sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı mı sandınız!” Yine Kur’ân-ı Kerîm’de Kıyâmet Sûresi’nin 36. âyeti de bu konuyu hatırlatır: “İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır!”

¹¹ Mecnûn’a; “Leylâ senin sevgine değecek kadar güzel bir hanım değil, çirkin, kara kuru bir şey.” dediler. Mecnûn; “Leylâ’yı siz benim gözümle görünüz. O eşsiz bir güzel, dünyada onun kadar güzel biri olamaz.” dedi.

¹² Mehmed Âkif merhûm;
“Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir.
Lâkin ilânı edilmez bu acâyip aşkın.”

¹³ *Keşfu’l-Esrâr*’dan alınan hadîs-i şerîfin mânâsı şöyle: “Kim kendini Allah’a verirse, Allah da lûtfu ile, keremi ile onun yardımcısı olur.”

lumun gözü, eli, kalbi ben olurum da, böylece onun saâdeti, mutluluğu felâketten kurtulur.¹⁴

- 80 ● Kötü, istenmez bir şey bile olsa seni sevgiliye götürürse, o şey sevimlidir, güzeldir.

**Vaaza başlayınca
zâlimlere, merhametsizlere, imansızlara
hayır duâda bulunan vâiz.**

- 81 ● Bir vâiz vardı. Vaaz etmek için kürsüye çıkınca, yol kesici eşkiyâya duâ ederdi.
- Elini kaldırır; “Yâ Rabbi!” derdi. “Kötülere, bozgunculara, eşkiyâya merhamet et. Onlara acı.
 - Hayır sahipleri ile alay edenlerin hepsine, bütün kâfir gönüllülere, kiliselerde, manastırlarda bulunanlara sen merhamet et.”
 - O temiz kişilere, iyi huylu insanlara duâ etmezdi. Pis, ahlâksız, kötü kişilerden başkalarına hayır duâda bulunmazdı.
- 85 ● Ona dediler ki: “Senin bu duâların alışılmış, işitilmiş duâlar değildir. Sapıklara hayır duâda bulunmak, büyüklük, asâlet değildir.
- Vâiz dedi ki: “Ben onlardan iyilik gördüğüm için haklarında hayır duâda bulunmayı âdet edinmişimdir.
 - Onlar, bana karşı o kadar kötülüklerde bulundular. O kadar zulümler ve cefâlar ettiler ki, sonunda beni şerden kurtardılar, hayra ulaştırdılar.
 - Ben ne vakit dünyaya yöneldimse, dünya işlerine cândan bağlandımsa, onlardan dayaklar yedim, eziyetlere uğradım, yaralar aldım.
 - Yediğim dayaklardan, uğradığım belâlardan, hakaretlerden Allah’a sığınmaya, yalvarmaya başladım, böylece o kurt gibi zâlimler, beni doğru yola, Hakk yoluna getirdiler.”
- 90 ● Ey akıllı kişi, onlar benim doğru yolu bulmama sebep oldukları için, haklarında hayırlı duâlarda bulunmak boynumun borcu oldu.

¹⁴ Bu beyitte şu kudsi hadîse işâret vardır: “Kulum, farzlardan başka nâfile ibâdetlerle bana öyle yaklaşı ki, ben onun gözü olurum benimle görür, kulağı olurum benimle işitir, eli olurum benimle iş görür.”

**Hakîkatte her düşman,
bizim için bir dosttur.**

- 91 ● Kul, dertlerden, uğradığı zulümlerden, başına gelen belâlardan, aldığı yaralardan sızlanır, feryâd eder. Hastalıkların getirdiği ağrılardan, sızılardan Cenâb-ı Hakk’a yüzlerce şikâyetle bulunur.
- Cenâb-ı Hakk da buyurur ki: Ağrı, sızı, dert, zahmet sonunda seni yalvaran, yakaran bir kul etti. Seni gafletten uyandırdı. Doğru yola düşürdü.
- Sen ağrıdan, sızıdan değil, asıl senin yolunu kesenden, seni bizim kapımızdan uzaklaştıran çeşitli nimetlerden, zenginlikten şikâyet et.
- Hakîkatte her düşman senin ilâcın, kimyandır. Onun kötülüğü, zulmü seni faydalandırır. Seni içine kapanmaya, gönlünü bulmaya, “Aman Allah’ım!” demeye zorlar.
- 95 ● Bu yüzdendir ki, sen onun şerrinden ve zulmünden kaçarsın, yalnızlığa sığınırsın; Allah’ın lûtfundan yardım dilersin.
- Hakîkatte senin en yakın dostların, senin en belâlı düşmanlarındır. Çünkü dostların tatlı dilleri ile seni oylarlar. Hakk’tan uzak düşürürler.¹⁵
- Hani porsuk adlı bir hayvan vardır. Dayak yedikçe şişmanlar, semirir. Dayak yedikçe daha iyileşir, sopa vuruldukça daha semirir.
- Müminin canı da porsuk gibidir. Hastalık, dert, mihnet ve ızdıraplarla kuvvetlenir, semirir.
- 100 ● Bu sebeptir ki peygamberler, dünyada yaşayan bütün insanlar-

¹⁵ Büyük mütefekkir, büyük şâir Şîrâzlı Şeyh Sâdi hazretleri *Gülîstân* adlı kitabının “Susmanın Fâideleri”ne ait IV. bölümünde der ki:

از صحبت دوستان بر نجم
کاخلاق بدم حسن نماید
عییم هنر و کمال بنید
خارم کل ویاسمن نماید
کودشمن شوح چشم بی باک
تاعیب مرا بمن نماید

“Dostların konuşmalarından azap çekerim, çünkü onlar, çirkin huylarımı güzel gösterirler. Kusurumu hüner ve olgunluk sanırlar, dikenimi gül ve yâsemin yaparlar. Nerede o pervâsız, küstah düşmanlar ki bana, benim ayıbımı, kusurumu gösterirler. Hatâlarımı çekinmeden yüzüme vururlar.”

dan daha fazla zahmetlere düştüler. Izdıraplara katlandılar.¹⁶

- Onların başlarına gelen ızdıraplara, belâlara başkaları katlanamadıkları için, peygamberlerin canları bütün insanların canlarından daha üstün, daha büyük bir hâle gelir.
- 102 ● Hayvan derisi, terbiye gördüğü sıralarda acı ilâçlarla belâlar çeker, dertlere uğrar, ızdıraplara katlanır da sonunda “Tâif derisi” gibi hoş bir hâle gelir.
- Eğer onu o acı, o keskin ilâçlarla terbiye etmeselerdi, pis hâlde kalır, fenâ hâlde kokar dururdu.
- Sen de şu insan denilen mahluku tabaklanmamış, terbiye edilmemiş, rutûbetten nem kapmış, çirkinleşmiş, ağır kokulu, ham bir deri gibi bil.
- 105 ● Sen ona, keskin ve acı ilâçları bolca sür de temizlensin, arınsın, güzel ve parlak bir hâle gelsin.
- Bu acılara katlanmaya, yâni Allah’tan dert istemeye gücün yetmiyorsa, sen istemeden Allah sana bir dert, bir musîbet, bir ağrı sızı verirse, hiç olmazsa buna râzı ol. Ses çıkarma, şikâyet etme.¹⁷
- Çünkü dosttan gelen belâ, musîbet sizi temizler, onun bilgisi sizin tedbîrlerinizden üstündür.
- Belâya uğrayan kişi onda safâ görececek olursa, o belâ ona hoş gelir. Bir hastayı iyileştiren acı ilâç da hastaya tatlı gelir.¹⁸
- Cenâb-ı Hakk’ın verdiği belâlara, musîbetlere mağlûp olduğu,

¹⁶ Nefsin acz ve ızdırap içinde bulunması, rûhun kuvvetlenmesine ve yükselmesine sebep olduğu için, peygamberler, velîler gibi büyüklerin hepsi de ibtilâyâ marûz kalmışlardır. Bir hadîste şöyle buyrulmuştur: “Belânın en şiddetlisi önce peygamberlere, sonra velîlere, sonra mânevî derecesine göre şâir halka gelir.” Hz. Mevlâna da *Dîvân-ı Kebîr*’in VI. cildinin 2675 numaralı şiirinde;

مبارکتر زغم چیزی نباشد

که باداشش ندارد متتهایی

“Gamdan, ızdıraptan daha tatlı, daha mübârek bir şey olamaz. Karşılığı sonsuzdur.” diye buyurmuştur.

¹⁷ Bu sebeptendir ki ârifler, dertten belâdan şikâyet değil de, daha fazlasını isterler. Nitekim büyük şâir Fuzûlî Cenâb-ı Hakk’a yalvarırken:

“Az eyleme inâyetini ehl-i dertten,

Yâni ki; çok belâlara kıl mübtelâ beni.” buyurmuştur.

¹⁸ Başka bir şâir de:

“Yârin cefâsı; cümle safâdır, cefâ değil

Yâri cefâ eder diyen ehl-i vefâ değil.”

yenildiği hâlde, kendini gâlip görür de; “Ey benim güvendiğim kişiler, beni öldürün.” diye söylenir.¹⁹

**Birinin Îsâ(a.s.)’dan;
“Dünyada bütün güç işlerin en gücü nedir?” diye sorması.**

- 113 ● Akıllı adamın biri, Hz. Îsâ’ya; “Varlık âleminde her şeyden daha güç, daha zor ne vardır?” diye sordu.
- Hz. Îsâ buyurdu ki: “Ey cân, her şeyden güç, Allah’ın gazâbıdır. Çünkü o gazâptan cehennem bile su gibi titrer durur.”
- 115 ● Adam; “Peki!” dedi, “Allah’ın gazâbından nasıl emân bulmalı?” deyince, Hz. Îsâ; “Kızdığın zaman kızgınlığını yenmekle.” cevâbını verdi.²⁰
- Kötü kişi, kızgınlık mâdenidir. Onun çirkin öfkesi, canavarları bile geride bırakır.
- O hünersiz kişi, huyundan vazgeçmedikçe, Allah’ın rahmetinden nasıl ümitli olur?
- Her ne kadar, onların varlığı da (Hakk yarattığı için) bu âleme lâzım ise de, bu sözü söylemek, onları büsbütün sapıklığa düşürmektir.

**Rüzgârlar kendiliklerinden esmezler,
onları kımıldatan ve estiren biri var.**

- 126 ● Hakk’ın tasarruf ve tedbîr yelpâzesi, o rüzgâra dokunur, onu estirir durur.
- Rüzgârın, buyruğumuz altına giren bir cüz’ü bile, yelpâzeyi sallamadıkça kımıldamaz, esmez.
- Ey aptal adam! Bu çok hafif esinti bile sen ve yelpâzen olmaksızın esmez, meydana gelmez.
- Dudaktan çıkan hafif nefes rüzgârının bile esmesi, rûhun ve bedeninin emrine tâbidir.

¹⁹ Nefsin zayıf olması rûhu kuvvetlendirdiği için, ârif nefsin zaafını yumn-i kuvvet görür. Hallâc-ı Mansûr gibi; “Dostlar, beni öldürün, çünkü benim ebedî hayâtım ölümümde.” der.

²⁰ Bir kudsi hadîste buyrulmuştur ki: “Ey âdemoğlu, hiddete kapıldığın zaman beni hatırla, ben de gazâba geldiğim vakit seni hatırlayayım.”

- 130 ● O nefesle bazen birisini över, birisine haber yollarsın, bazen de birini kınar, aleyhinde bulunur, söversin.
- Bunları gör de, öteki rüzgârların hâllerini anla; akıllı olanlar, cüz'ü de küll'ü görürler.
- Allah, rüzgârı bazen hoş kokulu, bahar rüzgârı yapar. Bazen de kış gelince, ondan o güzelliği alıverir.
- Allah, rüzgârı Âd kavmine kasırğa yapar. Hûd(a.s.)'a ise onu güzel kokulu bir hâlde estirir.
- Allah, bir rüzgârı Sâ'm yeli gibi zehirli bir hâle getirir. Sabânın, seher yelinin esmesini de mübârek ve latîf kılar.
- 135 ● Her rüzgârı ona kıyas edesin diye, Allah sana da hafif bir nefes yeli ihsan etti, verdi.
- Nefes, lûtufsuz, kahırsız söz hâline gelmez. Bu söz ise bazı insanlara baldır, bazılarına ise zehir.
- Yelpâze sıcaktan rahatsız olan insanı rahatlatmak için sallanır. Fakat o sallanış kara sinekleri, sivrisinekleri kahreder.
- O hâlde Allah'ın takdir yelpâzesi, nasıl olur da imtihanlarla, ibtilâlarla dolu olmaz?
- Mâdemki cüz'î olan yelpâze ve nefes rüzgârı bile, yâ bir şeyi bozmak veya bir şeyi düzene koymak için esmekte..
- 140 ● Yâ bu poyraz, bu lodos, bu seher, bu batı rüzgârı nasıl olur da lûtuflardan, nimetlerden, ihsanlardan uzak bulunur?
- Bir anbardan alınmış bir avuç buğdaya bak. O anbardaki buğdayların hepsinin, o avucundaki gibi olduğunu anla.
- Gökyüzünün, rüzgâr burcundan esip gelen bütün rüzgârlar, o rüzgâr koparanın yelpâzesi sallanmadan, yâni Allah'ın irâdesi olmadan nasıl eser!
- Harman başında dâne savurmak için çiftçiler, Allah'tan rüzgâr isterler.
- Evet buğday samandan ayrılışın da, yâ anbara yâhut kör kuyulara konsun diye rüzgâr isterler.
- 145 ● Rüzgârın esmesi gecikince, bütün çiftçilerin Hakk'a yalvardıklarını, duâ ettiklerini görürsün.
- Doğum zamanında da böyledir. O doğum yeli, o doğum sancısı gelmezse; "Aman yâ Rabbi, sen imdâd eyle!" diye sesler gelmeye başlar.
- Eğer yeli Allah'ın estirdiğini insanlar bilmeselerdi, ona niçin yalvarsınlar?

- Gemide bulunanlar da uygun rüzgârlar isterler. Hepsi de o rüzgârı Allah'tan dilerler.
- 152 • Şunu herkes iyiden iyiye biliyor ki, rüzgârları âlemlerin Rabbi olan Allah gönderiyor.
- Şu hâlde her akı başında olan, iyiden iyiye düşünür de bilir ki: Her hareket edenin bir hareket ettiricisi var. Yâni her oynayan şeyin bir oynaticısı var.
- Eğer sen o oynatanı gözünle görmüyorsan da, eserlerini açığa vurduğunu gör; onun varlığını anla.
- 155 • Beden de, cân ile kımıldadığı hâlde, sen canı görmüyorsun ama, bedeninin hareket ettiğinden ötürü, onun varlığını anlıyorsun.

Karısını bir yabancı erkek ile yakalayan sûfî.

- 158 • Sûfînin biri, gündüz evine geldi. Evin bir kapısı vardı. Yâni sa-
vuşacak başka bir kapısı yoktu. İçerde karısı bir kunduracı ile
beraberdi.
- Kadın nefsinin hilelerine uymuş, bir kunduracıya kul köle kesil-
mişti. O bir göz evde, o tek odada sevgilisi ile buluşmuştu.
- 160 • Kuşluk vakti sûfî gelip de hızlı hızlı kapıyı çalınca, ikisi de şaşır-
dı. Çünkü ne bir hileye baş vurma imkânı, ne de kaçıp kurtulma
yolu vardı.
- Sûfînin o vakitlerde dükkânını bırakıp eve gelmek hiç âdeti de-
ğildi.
- O, karısının bazı davranışlarından şüphelenmiş, onu kontrol için
o gün vakitsiz olarak eve gelmişti.
- Kocasının hiç bir vakit, işini bırakıp da eve geleceğini kadın tah-
min etmiyordu. Bu yüzden onun içi rahatı.
- Onun bu itimat ve kıyası, kazâ ve kader yüzünden doğru çıkmadı.
Allah suçları örter ama, gereken cezâyı da verir.
- 165 • Bir kötülük edince, bir günah işleyince, ondan kork; çünkü kötü-
lük ekilen bir tohumdur. Allah onu yeşertir, meydana çıkarır.
- Bir kaç zaman, belki yaptığına pişman olur, utanırsın diye, o gü-
nahı örter, gizler.
- Hz. Ömer halife olduğu zamanlarda, bir hırsız cellâda, cezâ
memuruna verdi.

- Hırsız; “Ey emîr!” diye bağırdı. “Ben bu suçu ilk defa işledim.”
- Hz. Ömer; “Hâşâ.” dedi, “Allah ilk suçta kahrını yağdırmaz, cezâ vermez.”
- 170 ● Allah, üstün lûtfunu belirtmek için, defalarca suçu örter, sonunda adâletini göstermek için cezâlandırır.
- Böylece de, her iki sıfatının meydana çıkmasını, lûtfunun müjdeleyici, kahrının da korkutucu olmasını sağlar.
- Kadın defalarca bu kötülüğü işlemiş, kocasını aldatmıştı da, böylece, bu kötü iş onun kolayına gelmeye başlamıştı.
- Zayıf akıllı, düşünemiyordu ki, su testisi her zaman ırmaktan sağlam dönmez.
- Fakat bu defa ilâhî kazâ onları, ölüm, münâfığı nasıl sımsıkı yakalarsa öyle yakalamıştı.²¹
- 175 ● Münâfığa ânî ölüm gelince, onun için ne kurtuluş yolu, ne kurtaracak bir arkadaşı, ne de emân vardır. Cân alıcı melek de onun canına el uzatmıştı.
- Kadın da kendilerine safâ yurdu iken, birdenbire cefâ yurdu kesilen o odada oynası ile bu belâya uğradı da âdetâ ikisi de kuruyup kaldılar.
- Sûfî gönlünden; “Ey kâfirler!” diyordu. “Size kin güdüyorum ama, biraz daha sabredeyim.
- Bir müddet bilmemezlikten geleyim de, herkes bu çan sesini duymasın. Yânî herkes bu rezâleti bilmesin.” diyordu.
- 182 ● O evde, kadının adamı gizleyeceği ne bir kovuk vardı, ne de bir aralık, ne de yüksek bir yer.
- Ne bir tandır vardı ki; oynasını orada gizlesin, ne de bir çuval vardı ki; önüne çeksın de onu perde yapsın.
- 186 ● Kadın hemen kendi çarşafını adamın üstüne attı. Erkeği kadın kılığına soktuktan sonra kapıyı açtı.
- Fakat çarşafın altındakinin erkek olduğu, oluk üstündeki deve gibi besbelli idi. Adam rezil olmuş gitmişti.
- Sûfî onu görünce şaşırdı da; “Bu nedir? Ben bunu aslâ görme-

²¹ Âni ölüm mümin için hayırlıdır. Çünkü o her vakit tevbe ve istiğfâr hâlinindedir. Ve ölüme hazır bulunur. Münâfık olan kişiye ânî ölüm felâkettir. Çünkü hazırlığı yoktur. Bu sebeple dâimâ günâhlardan tövbe ve istiğfâr etmeli, yarın ederim diye geciktirmemelidir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Yarın iyi işler yaparım, öbür gün tövbe ederim, diyen helâk olmuştur.” (Zümer Sûresi 54. âyete işâret var.)

miştım. Bu kimdir?” diye söylendi.

- Kadın; “Şehrin ileri gelenlerinden bir hanımdır. Malı, mülkü, bahtı, devleti var.” diye cevap verdi.
- Yabancı biri bilmeden girivermesin diye kapıyı kapamıştım.”
- 190 ● Sûfî; “Hanımın bir isteği var mı? Arzusunu canla başla yerine getirmeye hazırım.” dedi.
- Karısı; “Bize akraba olmak istiyor, iyi bir hanım görünüyor ama, içinin nasıl olduğunu Allah bilir?
- Kızımızı habersizce görmek istedi ama; ‘Kız..
- Nasıl olursa olsun, ben onu candan, gönülden gelinliğe kabul edeceğim.’ dedi.
- Bir oğlu var, şehirde benzeri yok. Güzel, yakışıklı, zeki; işi, kazancı da yerinde.”
- 195 ● Sûfî; “Biz fakir, yoksul kişileriz. Hâlimiz perişân, elimiz dar. Hanımın âilesi ise mal ve mülk sâhibidir.
- Evlenmede eşitlik şarttır. Kapı kanadının biri ağaçtan, biri fil dişinden.
- Nikâhta eşitlik gerek. Yoksa sıkıntı başlar. Geçim olmaz.” dedi.
- Kadın dedi ki: “Ben de bu özürleri söyledim, ‘Bu iş olmaz.’ dedim. O hanım ‘Hayır’ dedi. ‘Ben çeyiz arayanlardan değilim.
- Biz mala altına doymuşuz. Zenginlikten usanmışız. Bizde halk gibi hırsla düşmek, para, pul, mal ve mülk toplamaya kalkışmak yok.
- 200 ● Bizim istediğimiz şey, kapalılık, iffet, temizlik, durgunluk. İki dünyada da kurtuluş bunlarla olur.”
- Sûfî yine fakirliklerini, yoksulluklarını söyledi. Özürler getirdi. Gizli kalmaması için bunları tekrar tekrar anlattı.
- Kadın; “Ben de tekrar tekrar söyledim, çeyizimiz olmadığını iyice anlattım.” dedi.
- “Fakat onun inancı dağdan bile kuvvetli, yüzlerce yoksulluk olsa şikâyeti yok.
- ‘Benim tek istediğim şey nâmûstur. Sizden dilediğim doğruluktur, himmettir.’ deyip duruyor.”
- 205 ● Sûfî dedi ki: “Zâten çeyizimizi, malımızı, mülkümüzü açıkça gördü. Hâlâ da açık olarak görüyor.
- Ancak bir kişinin barınacağı daracık bir ev, öyle dar bir evimiz var ki, orada bir iğne bile gizli kalmaz.

- Hele kapalı olduğumuzu, nâmûsumuzu, iffetimizi, dine bağılı-
ğımızı o bizden daha iyi biliyor.
- Kapalılığımızı, nâmuslu oluşumuzu önünde de sonunda da biz-
den daha iyi biliyor.
- Biz yoksuluz. Kızımızın çeyizi, hizmetçisi yoktur; ama iffeti,
doğruluğu temizliği vardır.
- 210 ● Kızın nâmûslu olduğunu anlatmak babaya şart değildir. Zâten
bu hâl aydın bir gün gibi meydanda, görünüyor.”

**Allah’a Semî’ (=işiten),
Basîr (=gören) demekteki maksat.**

- 215 ● Cenâb-ı Hakk, görüşü her an seni korkutucu olsun diye, kendisi-
ne “Basîr” (=her şeyi çok iyi gören) dedi.
- Çirkin ve kötü sözlerden dudaklarını kapatсын diye, kendisine
“Semî” (=her şeyi çok iyi işiten) dedi²².
- Korkasın da fesat çıkarmayasın, bozgunculuğa ait şeyler
düşünmeysin diye, Allah kendisine “Alîm” (=her şeyi çok iyi
bilen) dedi.
- Bu adlar, bizim adlarımız gibi Cenâb-ı Hakk’a verilmiş adlar de-
ğildir. Çünkü zenciye de kâfûr adını korlar.²³
- Allah’ın isimleri, sıfatlardan meydana gelmiştir. Allah’ın sıfatları
ise kadîmdir. Yâni önüne ön yoktur. “İllet-i ûlâ” örneği gibi saç-
ma, sakat bir şey değildir.
- 220 ● Öyle olmasaydı, sağıra “duyan”, köre “ziyâ-aydın” adları veril-
mesi gibi alay olur, maskaralık sayılırdı.

²² Bu beyitte Yûnus Sûresi’nin şu meâldeki 61. âyetine işâret var: “Ne yerde, ne gök-
te zerre ağırlığında bir şey Rabbinden uzak ve gizli kalmaz.” Hz. Mevlâna, *Dîvân-ı
Kebîr*’in I. cildinin 188 numaralı şiirinde aynen şöyle buyurur:

اینجا کسیست پنهان، خود را مگر تنها
بس تیز گوش دارد، مکشا بد زبانی

“Burada gizli birisi var. Kendini yalnız sanma, onun kulağı pek hassastır. Her şeyi
çok iyi işitir. Sakın kötü söz söyleme.”

²³ Zenciye verilen kâfûr, o zencinin adı olur, sıfatı olmaz. Allah’ın adları öyle değildir.
Allah’ın 99 güzel isimlerinden bir tanesi onun İsm-i Âzam’ı, Hakk’ın en büyük adı
olup, diğerleri onun sıfatlarıdır.

- Utanmaz, hayâsız birine; “Mahcûb” (=utangaç), çirkin ve kara yüzlü birine; “Sabîh” (=güzel) adı, tanımak için rastgele konmuş adlardır.²⁴
- Yeni doğmuş küçük bir çocuğa; “Hacı”, yâhut soyunda var diye; “Gâzi” lakabını korsun.
- Bu adları, bu lâkapları övmek için korlarsa, konulan kişilerde de o sıfatlar yoksa bu adlar, doğru konulmuş olmaz.
- Bu hâl, alay etmek, maskaralıkta bulunmaktır. Yâhut da delilik tir. Cenâb-ı Hakk’ın zâtı, zâlimlerin söylediklerinden, ona isnâd ettiklerinden pâk ve münezzehtir.²⁵

**Dünya külhân gibidir;
takvâ, Allah’tan çekinmek ve korkmak da
hamama benzer.**

- 238 • Dünya istekleri, nefsânî arzular, hamamların ısıtılması için odun ve tezek gibi şeylerin yakıldığı yer olan külhâna benzer. Dindârlık, takvâ hamamı; dünya isteklerini, nefsânî arzuları yakarak ısıtır, parlar.
- Fakat dindâr kişiler, dünya isteklerinin, şehvetlerinin yakıldığı bu külhânda safâ ve zevk içindedirler. Çünkü onlar, hamama girmiş, yıkanmış, temizlenmiş, arınmışlardır. Onların külhânda yanacak, kötü huyları kalmamıştır.
- 240 • Dünya isteklerine, şehvete esir olmuş zenginler, yakmak için külhâna, hamamcıya tezek, süprüntü taşıyan hamallar gibidir.
- Cenâb-ı Hakk, takvâ hamamı ısınsın, kızsın diye zenginlere hırs vermiştir. Onların dünya malı ile gözleri bir türlü doymaz.²⁶

²⁴ İnsanlara konan adlarda mânâ düşünülmez. O adı yaşayıp yaşamadığı hesaba katılmaz. Zayıf, çelimsiz bir kişiye “Arslan” adı konulabiliyor. Bu beyitte şu hadîse işâret var:

“Hakîkatte Rabbiniz hayâ ve kerem sahibidir. Bir kul ona karşı ellerini kaldırıp duâ edince, o elleri boş bırakmaktan, yâni kulun istediğini vermemekten hayâ eder.”

²⁵ Allah’ın güzel isimlerinden her biri, Allah’ın sıfatlarından birini bildirir.

²⁶ “Ahmaklar olmasa, dünya harâp olurdu.” diye bir söz vardır. Ârif bir şâirin şu kıtası bu konuyu açıklar:

“Bir misâfirhânedir, dünya-yı dün,
Anda bir kâşâne de, vîrâne de,

- Ey Hakk yolunda yürüyen kişi, sen şu külhânı bırak da, hamama git. Külhânı terk etmeyi, hamama girmenin tâ kendisi bil.
- Külhânı terk etmeyen, orada kalan kişi, külhânı yakmakla meşgul olan sabırlı ve ihtiyatlı kişinin hizmetçisi gibidir. Ona yaka-
cak taşır, durur.
- Hamama girip yıkananın temizliği, onun tertemiz ve güzel yü-
zünden belli olur.²⁷
- 245 • Külhândakiler de; yüzlerindeki, elbiselerindeki dumandan, is-
ten, kirli tozdan, kurumdan apaçık anlaşılır.²⁸
- Kirli işlerle uğraşan günahkârların yüzündeki kirleri görmüyor-
san, hiç olmazsa, kokusuna dikkat et. Çünkü koku; gözü görme-
yen kişiye değnek olur, yol gösterir.
- Koku da alamıyorsan, onu söze getir, konuşur, yeni sözden eski
sırrı anla.
- Altın babası olan külhâncı, konuşmaya başlayınca; “Geceye ka-
dar yirmi küfe tezek taşıdım.” der.
- Bunun gibi senin mal, para kazanmaya olan hırsın, dünyada ateş
gibidir. Onun her alevi yüzlerce ağız açmıştır.
- 250 • Akla göre bu altın, hırs ateşini alevlendiren hoşla gitmeyen tezek
gibidir.
- Ateşten söz eden, yâni sıcaklık veren güneş, hayvan gübresini
kurutur, ateşe lâıyk tezek yapar.

Bir onulmaz çâresiz sevdâdayım,
Hâne yaptırdım misâfirhânedi.”

Evet dünyanın güzel binâlarla, süslerle süslenmesi; ahmakların yerinde olmayan hırsları ile olmuştur. Fakat bu hırs ve hevesten Allah’tan korkanlar yararlanır. Kötü insanların kötülükleri, çirkinlikleri doğurduğu için, onları gören kemal sahipleri o yollara düşmezler, Allah’ın emrine daha sıkı yapışırlar. İşte takvâ hamamının ısınması bu demektir.

²⁷ Fetih Sûresi’nin 29. âyetinde Hakk’tan çekinen, hayırlı işler yapan, ibâdetle meşgul olan sahâbeler hakkında buyrulmuştur ki: “Secde izinden meydâna gelen belirlitler onların yüzlerindedir.” Gerçek müminlerin yüzlerindeki nûr, hamamda yıkananların, temizlendikleri için değildir. Yâhut da fazla secde ettikleri için secdenin bıraktığı bir iz değildir. Gönüllerinin temizliğinin, imânlarının, iç rahatlıklarının yüzlerine vurmuş nûrudur.

²⁸ Rahmân Sûresi’nin 41. âyetinde; “Günahkârlar yüzlerinden tanınacaktır.” diye buyrulmuştur. Gerçekten de kötü işler peşinde koşan zavallıların hâli yüzlerinden ayırılmaz. Gece gündüz içen alkolik bir adamın yüzüne bakılınca, hemen anlaşılır. Öyle güzel yüzlü hanımlar vardır ki, poker masalarında harcadıkları gecelerin karanlığı yüzlerine düşmüştür. Yorgun ve mutsuzlukları yüzlerinden okunur.

İÇİNDEKİLER

Hız. Mevlâna'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye sevgi ile dolu hitapları.....	7
Kalpazan, güneşini hiç istemez, güneş ona uğursuz gelir.	9
Bekçiden kaçıp bilmediği bir bağa giren ve sevgilisini orada bulan âşıkın hikâyesinin tamamı.....	10
Dünyada "mutlak olarak kötü" diye bir şey yoktur.	14
Vaaza başlayınca zâlimlere, merhametsizlere, imansızlara hayır duâda bulunan vâiz.....	16
Hakîkatte her düşman, bizim için bir dosttur.	17
Birinin İsâ(a.s.)'dan; "Dünyada bütün güç işlerin en gücü nedir?" diye sorması. ..	19
Rüzgârlar kendiliklerinden esmezler, onları kımıldatan ve estiren biri var.....	19
Karısını bir yabancı erkek ile yakalayan sûfi.....	21
Allah'a Semî' (=işiten), Basîr (=gören) demekteki maksat.	24
Dünya külhân gibidir; takvâ, Allah'tan çekinmek ve korkmak da hamama benzer.....	25
Güzel koku satanların çarşısında güzel kokudan, misk kokusundan hastalanan, bayılan debbâğın hikâyesi.	27
Pis şeylerle, temiz şeyler uzlaşmaz.....	30
Kazâ gelince göz kör olur.....	30
Bir Yahûdî'nin Hz. Ali'ye; "Eğer Allah'ın seni koruyacağına güveniyorsan, kendini su yüksek yapının üstünden aşağı at." demesi; Hz. Ali'nin de ona cevâbı.	32
Bir velîyi denemeye kalkışmak saygısızlıktır.	33
Mescid-i Aksâ ve keçiboynuzu hikâyesi. Süleyman(a.s.)'dan önce Hz. Dâvud'un mescidi yapmayı düşünmesi.	34
Gerçek yokluk, Hakk'ta yok oluştur.	37
İlâhî bir nefha oldukları, aynı yerden geldikleri için bütün insanların rûhları kardeşdir, birdir.....	38
İnsanın bütün duygularının da bekası yoktur; onlar da bedeni gibi fânîdir.	41
Arılar ve insan.	44
Hız. Osman'ın halîfeliğinin ilk hutbesi.	44
Ay ve güneş nasıl karanlıkları giderirse, Hakk'ın mânevî yıldızları olan peygamberlerin ve velîlerin rûhları da gönülleri öyle aydınlatır.	46
Hakîmler; "İnsan küçük âlemdir." derler. Allah hakîmleri ise; "İnsan büyük âlemdir." derler. Çünkü o hakîmlerin bilgileri, insanın dış görünüşüne göredir. Bilgileri o kadardır. Allah hakîmlerinin bilgileri ise hakîkatte insanın küçük varlığına, insanın bânîna, iç yüzüne göredir. Bu görüşün anlatılması.	47
"Benim ümmetim Nûh'un gemisine benzer, o gemiye giren kurtulur, girmeyen boğulur, gider." hadîsinin tefsiri.	49
Belkıs'ın Sabâ şehrinde Süleyman(a.s.)'a hediyeler göndermesi.	51
Hız. Süleyman'ın elçilerin gönüllerini alması.	53

Süleyman(a.s.)'ın Belkıs'ın imana gelmesi için elçilerin tez gitmelerini emretmesi	54
Süleyman(a.s.)'ın Belkıs'a; "Senin imana gelmeni istemem ancak Allah rızası içindir." demesi.	55
Duygu gözünü bırak da, Rabb'e mensup bir gönül gözü ara.	58
Mağribli Şeyh Abdullah hazretlerinin kerâmetleri ve nûru.	58
Kil yiyen bir adamın, bir attârın kilden olan tartısını yemesi.	59
Kuş ve yem.	61
Bir pâdişaha yâhut milletin başında en yüksek bir makamda bulunana hitap.	62
Dervişin rüyâsı	64
İbrahim Edhem hazretlerinin tâcını, tahtını terk edip gitmesi.	66
Unutulmayan mûsikî nağmeleri.	68
Susuz bir adamın, su sesi duymak için dereye ceviz atması.	68
Edep; edepsizlerin kabalıklarına sabretmektir.	70
Kâinatta her şey, her hâdise Hakk'ın emri ile onun koyduğu değişmez kurallar gereği olmaktadır.	71
Aslında sen eşi olmayan tek bir varlıksın, sen kendinin güzelsin.	72
Güneş balçık ile sıvanabilir mi?	74
Ey âşıklar! İlâhî aşk şarabının içilmesi size mahsustur.	76
İbret ile baksana, bizler, nereden, nereye geldik.	77
Peygamber efendimizin süt annesi Hz. Halîme'nin Mustafa aleyhisselâmı sütten kesince kaybetmesi ve bulması.	79
Toprak.	84
İnsanların çoğu, âhireti düşünmeden dünya hayatının zevklerini yeter bulmakta ve dünyaya dört elle sarılmaktadırlar. Hâlbuki kendi cinslerinden olan ve rûhânî âlemde mutlu yaşayan rûhlar: "Ne olurdu dünyada yaşayan kardeşlerimiz bizim hâlimizi bilselerdi." diye bağırıp durmaktadırlar. Dünyadakiler onların mânevî devletlerinden, mutluluklarından habersizdir.	87
Ey Belkıs, ölüm gelip çatmadan uyan, kalk!	91
Süleyman(a.s.)'ın, Cenâb-ı Hakk'ın vahyi ile Mescid-i Aksâ'yı yapması, meleklerin, şeytanların, perilerin ve insanların da apaçık yardımında bulunmaları.	92
Şehvet zinciri insanları çeker götürür.	95
Bir şâirin hikâyesi: Pâdişahın şâire ihsanda bulunuşu; Ebu'l-Hasen adındaki vezirin o ihsanı artırması.	96
Herkesin; bütün mahlûkların muhtaç oldukları, sığındıkları eşsiz ve çok büyük varlık "Allah" (c.c.)	100
İhsan, iyilik.	102
Firavun ve veziri Hâmân.	102
Hz. Süleyman'ın Mescid-i Aksâ yapıldıktan sonra her gün kullukta bulunması ve orada ibâdetde bulunanlara doğru yolu göstermesi, mescide gelmesi, mecitte otlar, kökler bitmesi.	104
Dünyada daha mezar kazma san'atı yok iken bir karganın Kabil'e mezar kazma san'atını öğretmesi.	108

Bu dünyanın direği gaflettir ve kötü, uygunsuz işlerimizin sonu pişmanlıktır.	109
Örtülen, gizlenen ayplar, hatâlar.	110
Gül bahçesinde Cenâb-ı Hakk'ın kudretini, san'atını, yaratma gücünü düşünen sûfi.....	111
Aklını başına al da, benliğe kapılma; "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik." de ve Hakk'ın takdirine boyun eğ, ona uy!.....	113
Zeki olmak, akıllı geçinmek İblis'in yoludur; aşk ve kulluk da Âdem'indir.	114
Mayası kötü kişilerin bilgi, mal, mülk, mevkî sahibi olmaları, onları etrafa zararları dokunan daha da kötü kişiler hâline sokar! Bu durum, eşkiyânın eline kılıç vermek gibidir!.....	117
"Ey elbisesine bürünen!" âyetinin tefsiri.	118
"Cevap vermemek de cevaptır!" sözü, "Ahmağa verilecek cevap susmaktır!" sözünü pekiştirir. Bu iki söz, "Pâdişah ile Kölesi" hikâyesinde açıklanmıştır.	120
Mustafa (a.s.): "Allah melekleri yarattı, onlara akıl verdi; hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi; insanları yarattı, onlara hem akıl verdi, hem şehvet verdi. Kimin aklı şehvetinden üstün olursa, meleklerden daha yücedir; kimin şehveti aklından üstünse, o, hayvanlardan da aşağıdır!" diye buyurmuştur. Bu hadisin açıklanması	123
"Kalplerinde hastalık olanlara gelince; Kur'ân onların kalplerindeki kötülüğü arttırır!" ve; "Allah Kur'ân-ı Kerim'deki misallerle çoğunu azdırır, çoğunu da doğru yola götürür!" âyetlerinin tefsiri.....	126
Aklın nefis ile savaşı, Mecnûn'un devesi ile savaşına benzer: Mecnûn'un sevdâsı Leylâ'yadır, devenin sevdâsı ise yavrusuna! Nitekim Mecnûn da dedi ki: "Bindiğim devenin sevdâsı arda gitmek, yâni onun istediği geride bıraktığı yavrusuna; benim sevdâm da ileriye, Leylâ tarafınadır. İkimiz de sevdâlıyız ama, sevdâlarımız ayrı!"	127
Beden mektubunu da, gönül mektubunu da okumak kolay değildir!	130
Dünyanın; hâl dili ile dünya ehline, dünyaya tapanlara öğüt vermesi, kendisinden vefâ umanlara vefâsızlığını göstermesi	133
Aşağı yaradılışlı insanların yaptıkları işlerde parlaklık yoktur!.....	142
Hamd ediş; ârifi, kapkaranlık beden kuyusundan çıkarır!	144
Gönül evinin gizli komşuları da var.....	145
İlâhî hekimler; müridin yâhud yabancı birisinin yüzünden, sözünden, gözlerinin renginden din ve gönül hastalıklarını anlarlar; hattâ gönüllere de yol bulurlar, içten geçeni anlarlar! Çünkü onlar, gönüllerin casuslarıdır; onlarla oturunca doğrulukla, temiz gönülle, kötü düşünceleri içinizden atarak oturun!	147
Bâyezid-i Bestâmî hazretlerinin yıllarca önce Ebu'l-Hasan Harkânî'nin dünyaya geleceğini müjdelemesi; onun sûretini, maddî şeklini, huyunu, ahlâkını bir bir bildirmesi, tarih yazanların da Şeyh Harkânî'yi beklemek üzere o haberi kaydetmeleri.....	148
Sûfinin rûhuna ve gönlüne gelen mânevî Allah yemeğinin azalması.....	152
Rûhumuzdaki yücelikten, şereften bedenın nasibi yoktur; beden, can deryâsının önünde bir damla gibidir!	153
Süleyman(a.s.)'ın küçük bir kusuru yüzünden rüzgârın ters esmesi.....	155

Rûh, nûrdan gayri bir şeyle beslenemez!	157
Bir adamın, birisi ile danışıp görüşmesi, onun da; “Bu işi sen başkasına danış; çünkü ben, senin dostun değilim!” demesi	158
Birisinin, Hz. Peygamber’e, yaşlı ve tecrübeli kumandanlar varken Hüzeyl Kabilesi’nden bir genci kumandan yaptığından ötürü itirazda bulunması.	159
Tam akıllı ile yarım akıllının, tam adam ile yarım adamın ve hiç bir şey olmayan mağrur kötü kişinin belirtileri.	162
Başsız kalmak, birlikten ayrılmak, birliği bozmak kişi için de, toplum için de felâketidir!.....	163
İnsanların çeşitli görüş ve müşâhedeleri, hissi gözdeditir!.....	165
İnsanların rûhları beden zindanında mahpustur; o zindanın anahtarı da kendi ellerindedir!	166
Ağaçların sararmış yapraklarına bakma da, olmuş elmalarını devşir!.....	168
“Beka” küpündeki mânâ şarabı çok kuvvetlidir!	170
Bâyezid-i Bestâmî ve müritleri.	170
Ey vahdet zevki ile kendinden geçen Hakk âşığı! Damın kenarındasın; dikkatli ol, aşığı düşmeyessin!	173
Şarap, edepsiz kişiyi daha da beter edepsiz eder!.....	174
Göl ile balıkçıların biri tam akıllı, biri yarım akıllı, üçüncüsü ise hiç bir şey olmayan, kendini beğenmiş, ahmak, gaflete düşmüş üç balığın hâlleri ve sonları	174
Abdest alırken, abdest duâlarının yerinde okunması gerekir!.....	176
Aklın olmayınca gaflet, senin hâkimin olur; seni istediği yere çeker götürür!.....	179
Vehmin, aklın zıttı oluşu ve akılla savaşıp durması; vehim de akla benzer ama akıl değildir!.....	180
Akla sahip olan Mûsâ (a.s.) ile vehme sahip olan Firavun’un konuşmaları.....	181
Mûsâ(a.s.)’ın Firavun’a; “Benden bir nasîhat kabul et; karşılık olarak dört fazîlet al!” demesi, Firavun’un da “O dört fazîlet nedir?” diye sorması	186
Mûsâ(a.s.)’ın söylediklerini Firavun’un karısı Âsiye’ye danışması ve fikrini öğrenmesi.	188
Mûsâ(a.s.)’ın, Hâman’ın sözlerinin tesiri ile Firavun’un imana gelmesinden ümidini kesmesi.....	192
Öküz Bağdat şehrinden ne anlar?.....	193
İnsanın her duygusu, ayrı şeyler duyar; başka duyguların duyduklarından da haberi yoktur! Her usta san’atkârın başka san’atkârların san’atlarında acemi olmaları ve o san’attan haberleri olmamaları gibi... Bir duygunun öbür duyguların gördükleri işten haberi olmaması, öbür duyguların olmadığına delil olamaz! Her duygu, öbür duyguları inkâr eder görünür ama, buradaki sözü ile; “O duygunun, öbür duygulardan haberi yoktur!” demek isteniyor!	194
Dağların, taşların bile görür gözleri, işitir kulakları vardır!	196
İnsanın topraktan yaratılmış bedeni, iyi bir demire benzer! Bu demirden ayna yapılabilir; bu aynada, dünyada da, cennet, cehennem, kıyâmet ve bunlardan başka şeylerin hayâlen değil, gerçekten görülmesi mümkündür!.....	197
“Ben bir gizli hazîne idim, bilinmeyi arzu ettim!” kudsî hadisinin tefsiri	200

İnsanın kendi anlayışına, düşüncesine aldanarak, gurura kapılarak peygamberlerin bilgisi olan gayb bilgisini istememesi.	201
Hz. Peygamber'in; "Safer ayının çıktığını kim müjdeselerse, ona cennet müjdesi vereceğim!" diye buyurması.....	202
Zenci ile ayna	203
Pâdişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi.....	203
Çocuğu tehlikeli bir durumda olan bir kadının Hz. Ali'den çâre araması.....	204
Öyle bir şarap bul ki, onun sarhoşluğunun sonu gelmesin!	206
Peygamberler rûh ve melek gibi saf ve masumdurlar.	207
Nefsini alçak gören kişi mutludur.	209
"Bizlik", "benlik" merdiveni.....	211
Arap emirlerinin, Hz. Mustafa (s.a.v.)'ya gelip; "Mülkü bizimle paylaş da ortada kavga bulunmasın." diye teklif edişleri.....	211
Kâinatta cansız hiçbirşey yoktur. Herşey harekettedir.	213
Bir mümin ile bir filozofun konuşmaları.....	214
"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi, ancak adâleti, hikmeti, hakkı ve hakîkati meydana koymak için belli bir süreye göre yarattık." âyetinin tefsîri	217
Hz. Mûsâ ve Firavun hikâyesinin sonu.	221
Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a; "Ey Mûsâ! Ben yaratıcı Hakk Teâlâ'yım, seni seviyorum." diye vahiy eylemesi.....	223
Bir pâdişahın nedîmine kızması, birisinin şefâat ederek bağışlamasını dilemesi, pâdişahın da şefâati kabul ve nedîmi af etmesi. Fakat nedîmin; "Niçin benim için şefâatta bulundun?" diye şefâatçiyi incitmesi.	224
Putları kırdığı için ateşe atılmak üzere iken Halil İbrahim hazretlerine Cebbrâil(a.s.)'ın "Bir isteğin, bir hâcetin var mı?" diye sorması, Halil İbrahim'in de, "Var, var ama senden bir şey istemiyorum." diye cevap vermesi	228
Mûsâ(a.s.)'nın Cenâb-ı Hakk'a "Neden halkı yarattın? Sonra da onları helâk ediyorsun?" diye sorması ve kendisine cevap gelmesi.....	231
Bayrağın dalgalanması, gözümüzle görmediğimiz gizli bir rüzgârın varlığından haber vermektedir.	234
Aklını başına al da, nefsine uyma, kendinden yana çıkma!	245
Bilmiş ol ki, sağır kulak ile dilsizlik bir âfettir.....	247
Halkın çoğunun ölüp gittiği bir kıtlık yılında, kendisi fakir ve iyâli çok olduğu hâlde, sevinç içinde gülüp duran bir zâhidin hikâyesi.	249
Üzeyir(a.s.)'in oğullarının, kendisinden babalarının ne olduğunu sormaları, onun da; "Evet onu gördüm, buraya geliyor." demesi. Oğullarından bazılarının onu tanıyıp kendinden geçmeleri, tanımayanların ise "Bu bize müjde verdi, kendinden geçme de ne oluyor?" demeleri.	251
"Ben günde yetmiş defa istiğfâr ederim." hadîsinin açıklanması.....	254
Cüz'î akıl, mezara kadar olan şeyleri görür, öbür kısım da velîlerle peygamberleri taklit eder.	256
Resûlullah Efendimiz "Ne mutlu nefsini alçaltana!" diye buyurdu.	257
"Ey insanlar, Allah'ın ve Resûlullah'ın önüne geçmeyin." âyetini anlatış.....	259

Katır ve deve. Katırın deveye; “Ben yolda yürürken yüzüstü düşüyorum, sen ise düşmüyorsun, bunun sebebi nedir?” diye sorması, devenin de ona cevâp vermesi.....	262
Hüsâmeddin Çelebi’ye hitâp.....	266
Kıbtî (Mısırlı) ile Sibtî (İsrâillî).....	266
Velîlere hor bakma ve hakîkate ulaşamayanların gizli sırları, ilâhî hikmetleri anlayamadıklarını bil, ona göre davran!.....	269
Ey sûrete, resme tapan; kendine gel!.....	271
Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: “Ey insan ben sana kâfiyim, sana yeterim.”.....	273
Gözümüzde şaşılacak bir perde var da; o yüzden hakîkati göremiyoruz.....	274
Kadın ve armut ağacı.....	274
Halkın canı da yayılıp otlayan bir kuzu gibidir.....	276
Nefis Firavun gibidir, onu fazla doyurma da azmasın!.....	277
Yabancı bir şehre yerleşip, kendi şehrini unutan adam.....	278
İnsanın yaratılışının başından itibâren geçirdiği hâlleri, yaratılış menzilleri.....	279
Cehennemlikler açtır; “Yâ Rabbi rızıklarımızı bollaştır!” diye Cenâb-ı Hakk’a yalvarırlar, sızlanırlar.....	282
Allah, Akıl ve İnsan.....	283
İskender-i Zülkarneyn ve Kaf Dağı.....	286
Ateş, Hakk’ın kahrından bir zerredir.....	288
Cebrâil (a.s.)’ın Hz. Peygamber Efendimize, kendisini melek sûretiyle göstermesi, yedi yüz kanadından biri görününce ufku kaplaması ve güneşi görünmez hâle getirmesi.....	290
Çakmak taşı ile demir, ateşi doğurur.....	293
Pâdişahın heybeti fenâlıklara, kötü işlere engel olur.....	294
Yumuşak söyle, doğru sözden başka bir söz söyleme.....	295
Her çirkin ve kötü kişinin hatırı için yüzündeki ayıbı gizleyen ayna, gerçek ayna değildir.....	298

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
Beşinci Cilt

Tercüme eden ve açıklayan
Şefik Can
Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-361-0 978-605-155-356-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997

21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50 • [0212] 293 88 71 - Faks: [0212] 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: [0212] 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
ve yayımlanamaz.

Beşinci cildin önsözü ve zarûrî bir açıklama

Ondan yardım dileriz, ona güveniriz. Gönüllerin anahtarları onun yanındadır. Yarattıklarının en hayırlısı Muhammed(s.a.v.)'e, bütün âline ve ashâbına rahmet niyâz ederiz.

Bu, *Mesnevî* ciltlerinin ve mânevî anlatışların beşincisidir. Bu kitap şunu anlatır:

Şeriat bir muma benzer, ışık tutar, yol gösterir. Mumu ele almakla yol aşılmış olmaz. Ama o ele alınmadan da yola düşülemez. Şeriatın ışığında, yola düşüp gitmeye başladın mı, işte bu gidişin tarîkattir. Maksadına ulaştın mı, o da hakîkattir. Bunun için “Hakikatler meydana çıksaydı, şeriatler bâtil olurdu.” denmiştir. Nitekim bir bakır, kimyâ ilmi ile altın hâline gelse, yâhût aslında altın olsa, onun için kimyâ bilgisine ihtiyaç hâsıl olmaz. Yâni bakırın kimyâ ilmine göre iksir ile muâmelesine artık lüzûm yoktur. Kimyâ ilmi şeriatdir. Bu ilme göre, bakırın iksir ile muâmele görmesi de tarîkati ifâde etmektedir. İşte bu sebeptedir ki: “Kılavuzla varılacak bir yere ulaştıktan sonra, tekrar kılavuz aramak çirkin bir şeydir. Fakat kılavuzla varılacak yere ulaşılmadan kılavuzu bırakmak da kötüdür.” demişlerdir.

Hâsılı şeriat, hocadan yâhut kitaptan kimyâ ilmi öğrenmeye benzer. Tarîkat ise, kimyâ ilmine göre iksirin elde edilmesi ve bakıra sürülmesidir. Hakîkatte kimyânın tesiri ile bakırın altın olmasıdır. Kimyâ ilmini bilenler, “Biz bu bilgiye sâhibiz.” diye sevinirler. Bu ilmi tatbik edenler, iksiri bakıra sürenler de; “Biz herkesin yapamadığı böyle işler yapıyoruz” diye memnun olurlar.

Hakîkati bulanlar ise; “Biz, altın olduk, kimyâ bilgisinden kurtulduk, iksiri de bakıra sürmekten vazgeçtik. Bizler Allah'ın hür kullarıyız, hiç bir şeyle bağlı değiliz.” diye, hakîkati buldukları için mutlu olurlar. Her zümre elde ettiği şeyle sevinir, övünür. Herkes kendi gittiği yoldan memnundur.

Yâhut da şerîat tıp bilgisi öğrenmeye benzer. Tarîkat, tıp bilgisine göre ilâç almak, perhîze riâyet etmektir. Hakikat ise, ebedî olarak sağlık ve huzûr bulmak, dolayısıyla tıp ilminden de, onun tatbikatından da kurtulmaktır. İnsanoğlu şu yaşayıştan geçip, ölüp gidince, şerîat ve tarîkat ahkâmı onun üstünden kalkar. Fakat hakikat kalır. Şöyle ki, o kişi hakikate ulaşmışsa; “Ne olurdu, kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ağırılananlardan kıldığını bilselerdi.” diye nâralar atar. O kişi hakikate ulaşmamış ise; “Keşke bana kitabım verilmeseydi, şu hesabımı hiç öğrenmemiş olsaydım. Keşke ölüm işimi bitirmiş olsaydı. Malım bana hiç bir fayda vermedi, gücüm benden yok olup gitti. Bir şeyim kalmadı.” diye bağırır, feryâd eder. Şerîat ilimdir. Tarîkat bildiğini tatbik etmek, yapmak, amel etmektir. Hakikat ise, Allah’a vâsıl olmak, ulaşmaktır. Kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa, o işi yapsın, Rabbine yaptığı ibâdete hiç kimseyi ortak etmesin. Allah’ın rahmeti yarattıklarının en hayırlısı Muhammed(s.a.v.)’e, âline ashâbına olsun.

* * *

Mesnevî’nin beşinci cildinin önsözü, eski deyimle “dîbâcesi” burada bitti. Bazı hususların açıklanması gerekmektedir:

Bu mukaddime, şerîat, tarîkat ve hakikatten bahsedilmektedir. Bunlar çeşitli benzetmelerle anlatılmaya çalışılmaktadır. *Şerîat* yol gösteren bir muma, bir ışığa benzetilmektedir. “Şerîati ele almadan da yola düşülemez.” diye şerîatin önemi üzerinde durulduktan sonra, şerîatin ışığında yola düşüp gitmenin *tarîkat* olduğu, şerîatin aydınlattığı tarîkat vâsıtasıyla, maksada ulaştığımız zaman *hakikat*’e vardığımız belirtilmektedir. “Hakikatler meydana çıksaydı, şerîatler bâtil olurdu.” “Kılavuzla varılacak bir yere ulaştıktan sonra, tekrar kılavuz aramak çirkin bir şeydir. Fakat kılavuzla varılacak yere ulaşılmadan kılavuzu bırakmak da kötüdür.” gibi bazı ifâdeler insanı düşündürmektedir.

Hakikate ulaştıktan sonra, şerîati ve emirlerini, modası geçmiş bir lamba gibi kaldırıp atacak mıyız? Şerîatin kılavuzluk ettiği yere, hakikate varınca, şerîati aramamız çirkin bir hâl mi olacak? Hakikate varınca şerîati bırakacak mıyız? Bir şârih Türkçe yaptığı şerhte bu konuyu, kendi anlayışına göre şöyle yorumlamış:

“İrâdî ölümle Hakk’ta fânî olan insan-ı kâmil taat, ibâdet, kulluk külfetlerinden kurtulmuştur.” İrâdî ölümle Hakk’ta yok olan kimse, “Ölmeden önce ölünüz” hadîsinin sırrına ermiş, mutlu kişidir. Böyle bir kişi şerîatin

emrettiği ibâdeti, kulluk vazîfesini bırakacak mı? Artık namaz kılmayacak, oruç tutmayacak, Cenâb-ı Hakk'ı zikretmeyecek midir? Hayır, böyle bir kişi Hakk'a daha çok yaklaşacak, şerîatin emirlerine, sevgi ve iştiaqla daha çok bağlanacaktır.

Eşsiz büyük, bütün peygamberlerin sultânı efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) hakikatlerin hakikatine ulaşmış olduğu hâlde, sabahlara kadar namaz kılıyor, fazla ibâdetten mübârek ayakları şişiyordu. Buraya konu ile ilgili olduğu için Kuşeyrî hazretlerinin meşhûr *Risâle*'sinden bir iki cümle almayı yararlı buldum. Doktor Abdülhalîm Mahmud ile Muhammed Şerîf'in 1966 senesinde Mısır'da bastırdıkları *Kuşeyrî Risâlesi*'nin 240. sahîfesinde bulunan, şerîat ve hakikat hakkındaki görüşlerini arz ediyorum: “Şerîat nedir? Şerîat, gerçek bir kul olmak için gerekli şeyleri yapmak, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini titizlikle yerine getirmektir. Hakikat, Hakk'ın büyüklüğünü, kudretini, eserlerini, sanatını hayranlıkla müşâhede etmektir. Hakikat tarafından tutulmayan, kabul edilmeyen hiç bir şey şerîatte makbul değildir. Şerîate bağlı olmayan hiç bir hakikat de kabul edilemez. Aslında Hakk'a ibâdet etmek şerîat, yarattıklarında onun sanatını, kudretini müşâhede etmek, onu gönülde hissetmek de hakikattir.”

Hucvîî hazretleri de *Keşfü'l-Mahcub* (9. baskısı sahîfe 498)'da: “Şerîat ile hakikat arasında fark görmeyiz. Aslında ikisi de birdir. Yâni şerîat hakikattir. Hakikat de şerîattir.” diye yazmaktadır. Yûnus Emre hazretleri de:

“Şerîat, tarîkat yoldur varana,
Hakikat, ma'rifet bundan içeru.”

demedi mi?

Bu görüşleri öz olarak ifâde etmek istersek, şu neticeye varırız: Bu hâl, şerîatin rehberliğinde, tarîkat yolunda yürüyerek hakikate ulaşmak, Hakk'ı idrâk etmenin, onu mânen gönülde bulmanın zevkine varmaktır. Candan, severek, ibâdetle Hakk'a daha yakın olmaktadır.

Bu konu üzerinde fazla durmamın sebebi, tasavvufî bazı konuları yanlış anlayanlar, yanlış görüşlere kapılanlar var. Şerîat *Kur'ân*'ın emirleri, Peygamberimizin yoludur. Tam islâmî ve Muhammedî bir yolda yürüyen Hz. Mevlâna şerîati bırakınız der mi?

Tasavvufa dâir yazılmış bulunan kitapları okuyarak zevk alan, sohbetlere devam eden bazı kardeşlerimiz vardır ki, gönüllerinde bir uyanıklık, rûhlalarında azıcık bir mânevî neşe duyunca, benliğe kapılmakta, kendilerini üstün görmeye başlamaktadırlar. Bunlar şerîat hükümlerine sınırsız sarılan, mun-

tazaman namaz kılan, oruç tutan, hacca giden kardeşlerini hor görmekte, onları avamdan saymakta, hattâ yobazlıkla, gericilikle suçlamaktadırlar.

Bu kişiler, ne yazık ki nefislerinin esîri olmakta, kendilerini hakikat ehli sanırken, benlikleri yüzünden Hakk'tan uzaklaşmaktadırlar. Öte tarafta şeriat emirlerine sımsıkı sarılan, şekilde kalıp rûha inemeyen, kıldıkları namazlarla, yaptıkları ibâdetle gurura kapılan, imanlarını taklitten tahkîke götüremeyen sûfî kardeşlerimiz de, tarikat erbâbına yukarıdan bakmakta, onları doğru yolda görmemekteler. Yedi asır önce Yûnus Emre hazretlerini korkutan Molla Kasım'lar bugün de mevcuttur. Böylece yüzyıllardan beri devam eden “şeriat ehli” geçinenlerle, “kendilerini tarikat ehli” sayanlar arasındaki çekişme, günümüzde de devam edegelmektedir. Bu iki görüş de, Muhammedî ve tam islâmî görüş değildir. Bunlar, aynı imânı taşıdıkları hâlde neden birbirlerini hoş görmüyorlar, sevmiyorlar? Ne şeriâte sımsıkı sarıldıklarını sanarak şekilde kalan, hakikate ulaşamayan kardeşlerimizin tarikat erbâbını hor görmeleri doğrudur; ne de tarikatçı geçinen kişilerin kendileri gibi olmayanları beğenmemeleri yerindedir. Bugün azîz milletimizi lâik-antilâik, yâni lâik olanlarla, lâik olmayanlar diye ikiye bölmek, birbirine düşürmek isteyen kötü niyetli kişiler var. Dindar kardeşlerimizi de şeriatçı ve tarikatçı diye bölersek hâlimiz nice olur? Elhamdülillah hepimiz müslümanız. Hepimiz Peygamberimizin yolundayız.

Nimetullah Kirmânî hazretleri, üzerinde durduğumuz konuyu şu kıt'asında özetlemiş:

دانستن علم دین شریعت باشد
چون در عمل آوردی طریقت باشد
گر علم و عمل جمع کنی با اخلاص
از بهر رضای حق حقیقت باشد

“Din ilmini bilmek şeriatıdır. Şeriatî yaşamak, yâni şeriatin emrettiği şeyleri yerine getirmek tarıktır. Allah rızâsı için ihlas ile şeriatı ve tarikatı bir araya toplamak da hakıktır.”

Şeyh Sâdi hazretleri de *Bostan* adlı kitabında bu konuya temas etmiştir.

طریقت بجز خدمت خلق نیست
به تسبیح و سجاده و دلّی نیست

“Tarikat, insanlara hizmet etmekten, yararlı olmaktan başka bir şey değildir. Derviş hırkası giymekle, tesbîh çekmekle, namaz kılmakla insan tarikat ehli sayılmaz.”

Âzîz okuyucularım, bu konu üzerinde sizi hayli yorduktan sonra şunu arz etmek isterim ki: “Ben *Kur’ân*’ın kuluym, kölesiyim. Ben Hz. Muhammed’in ayağının bastığı yerin toprağıyım.” diyen Hz. Mevlâna, nasıl olur da; “Hakikatler meydana çıksaydı, şeriatlar bâtil olurdu. Kılavuzla (yâni şeriatla) varılacak bir yere ulaştıktan sonra, tekrar şeriatı aramak çirkin bir şeydir.” diyebilir? Bu sözler, tam Muhammedî yolda olan Mevlâna’nın meşrebine aykırıdır. Bu sebeple, bu önsöz Mevlâna tarafından değil, kötü niyetli başka birisi tarafından yazılıp beşinci cildin başına sonradan konulmuş olabilir. Mevlâna’yı gözden düşürmek için üşenmeden nasıl sahte bir yedinci cilt uydurmuşlarsa, bu önsözü de öyle uydurmuş olabilirler. Nitekim Konya’da Mevlâna türbesinde, camekân içinde teşhir edilen en eski ve en güvenilir *Mesnevî*’deki bütün ciltlerin önsözlerinin (dîbâcelerinin) etrafında o devrin tanınmış Selçuklu sanatkarları tarafından yapılmış tezhipler varken, beşinci cildin dîbâcesinde tezhipler yoktur. Yazı itibâriyle de ayrı olduğu ve başka bir hattat tarafından yazıldığı apaçık olarak görülmektedir. Aynı zamanda yazılar edebî yönden, üslup bakımından zayıftır. Muhtevâ itibâriyle de Mevlâna’nın görüşlerine uymamaktadır. Nitekim Mevlâna’nın eserleri üzerinde en çok duran, *Mesnevî*’yi şerh eden, *Dîvân-ı Kebîr*’i ve diğer eserlerini dilimize kazandıran değerli âlim Abdülbâkî Gölpınarlı merhûm da 1974 senesinde Başbakanlık Kültür Yayınları arasında bastırılan *Mesnevî ve Şerhi* adlı kitabının V. cildinin 9. sahîfesinde aynen şöyle yazmaktadır:

“Bu dîbâce (yâni önsöz) tezhîpsiz bir kâğıda yazılmıştır. Yazısı metnin yazısından ayrı, bu nesih, hicrî VIII-IX. belki de X. asır-ı hicrînin neshi. *Mesnevî* ciltlerinin hepsinde dîbâce var; bu cildin de bir dîbâcesi olduğu muhakkak. Fakat ayrı ve yenyazı ile (Mevlâna’dan sonraki asırlara âit bir yazı ile) yazılmış olan bu dîbâce, (V. cildin dîbâcesi) sonradan bulunduğu için mi yazılıp cilde eklenmiştir? Yoksa sonradan biri tarafından mı yazılmıştır? Bu husûsta kesin bir söz söylememize imkân yok.”

Bu konuda karar vermelerini sayın okuyucularımın kanaatlerine, inançlarına, vicdanlarına bırakıyorum. Sözümlü burada kesiyorum. Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Cenâb-ı Hakk’tır vesselâm.

Hüsâmeddin Çelebi'ye övgü.

- Yıldızların nûru olan şâh Hüsâmeddin, *Mesnevî*'nin beşinci cildine başlanılmasını istemektedir.
 - Ey Hakk'ın ziyâsı cömert Hüsâmeddin! Ey beşerî kirliliklerden kurtulanların üstâdlarının üstâdı.
 - Eğer halkın gözleri, hakîkati görmekten perdeli olmasaydı, açık olsaydı, anlayışlar, idrâkler dar ve zayıf olmasaydı.
 - Seni çok mânâlı olarak bütün meziyetinle, bütün yüceliğin ile, sana lâayık bir şekilde methederdim. Seni övmek için kullandığım kelimeleri beğenmez, seni hakkıyla anlatacak başka sözler, başka ifâdeler arardım.
- 5 ● Fakat doğan kuşunun lokmasını yunt kuşu yutamaz. Burada yapılacak şey, yağa su karıştırmak, satıhta kalmak, derinlere inmemek, işi idâre etmek, herkesin anlayacağı kadar söylemektir.
- Mânevî zindanda bulunanlara, şehvetlerinin, maddî arzularının esiri olanlara seni methetmek, övmek yazıktır. Ben o methi, o övgüyü, velîlerin bulundukları toplantıda söyledim.
 - Dünya ehline seni methetmek, seni anlatmak, boş yere nefes tüketmektir. Bu övmeler, dünya ehline bir fayda sağlamaz, onlara zarar verir. Bu sebeple ben seni, aşk sırrı gibi gizledim.
 - Övmek; bir insanın iyi vasıflarını, güzel huylarını ortaya koymaktır. Perdeyi yırtarak onun meziyetlerini açığa çıkarmaktır. Güneş ise ne anlaşılmaya muhtaçtır, ne de târif edilmeye.
 - Güneşi öven, kendini övmüş olur. "İki gözüm de aydındır. Çapaklı değil, ağrımıyor." demek ister.
- 10 ● Dünyayı aydınlatan, hayat veren güneşi kusurlu görmek, onu kınamak da: "İki gözüm kördür, karanlıktır, kötüdür." diye kendini kınamak gibidir.

- Âlemde muradına ermiş, mânâ güneşine haset eden kişiye sen acı, şefkat göster, onu bağışla.
- Bir adam, gözlerden güneşin ışığını gizleyebilir mi? Onun her günkü tazeliğini pörsüdüp, soldurabilir mi?
- Yâhut onun hadsiz, hesapsız nûrunu eksiltmeye ve bulunduğu yüksek mevkîden onu düşürmeye gücü yeter mi?
- Mânevî büyüklerle haset ederek, onları küçültmek isteyenlerin hasedi, kendileri için ebedî, sonsuz bir ölüm olmaz mı? Bu yüzdendir ki; “Her haset edenin hasedi, onun yaptığı iyilikleri, ibâdeti yakar.” denmiştir.
- 15 ● Ey Hüsâmeddin, senin mânevî üstünlüğün, akılların erebileceği dereceyi çoktan geçti. Akıl senin büyüklüğünü anlamakta âciz kaldı.
- Gerçi akıl seni anlamakta âciz kaldı ama, yine de âcizcesine anlatması gerek.
- Çünkü bütünü ile anlaşılamayan bir şey atılırvermez.
- Bulutlardan dökülen şiddetli yağmurun hepsini içemezsin ama, içmekten de vazgeçemezsin.
- Eğer sırların özünü ortaya dökemiyorsan, hiç olmazsa, özün kabuklarından olsun anlat da, anlayışları, idrâkleri tazele.
- 20 ● Sözlerim sana göre kabuklardan ibârettir. Ama o kabuklar, başka anlayışlara göre tamamıyla güzel bir içtir, özdür.
- Gökyüzü arşa göre aşağılardadır. Fakat şu toprak yığını olan yeryüzüne göre ise çok yükseklerdedir.
- Senden sonra “Vâh zamanında yetişemedik.” diye hasret çekmemeleri için, ben şimdiden senin iyi huylarını, meziyetlerini, vasıflarını söyleyeyim de, onlar seni tanımaya yol bulsunlar.
- Ey Hüsâmeddin, sen Hakk’ın nûrusun, Hakk yoluna düşenlerin ruhlarını çeker, Hakk’a götürürsün. Halk ise, şüphe ve vehim karanlıklarında, zanlar içindedir.
- Sendeki o hoş, o ilâhî nûru, şu gözsüz, görüşsüz kişilerin sürme gibi gözlerine çekmelerinin şartı, o nûrun değerini, üstünlüğünü bilmeleri, o nûru yücelemedir.¹

¹ Ankaravî hazretleri bu beytin şerhinde şöyle bir menkıbe anlatmaktadır: “İki kardeş mürşit aramak için yola düşmüşler. Bir çok yer gezdikten sonra Mısır’da siyâhî bir şeyhe derviş olmuşlar. Kardeşlerden biri mânen terakkî etmiş, öbüründe bir feyz eseri görünmemiş. Feyz alıp ilerleyen kardeş ‘Kardeşim’ demiş,

- 25 • O nûru, kulağı, gözü keskin, istidâdı olan bulur. Çünkü o istidât sâhibi fâre gibi karanlığa âşık değildir.
- Yarasa gibi gözleri zayıf olduğu için, ancak karanlıkta dönüp dolaşabilir. Nasıl olur da imân meş'alesini tavâf edebilir?
- Dinin, imânın nûrundan nasip almamış ve karanlıkta kalmış olanlara gizli, mânâlı sözler, nükteler tabii bir bağ olur da, o bağdan kurtulup kâmil bir mürşidin hakikatini göremezler.
- Böyle bir kişi, kendi hünerini dokumak, söylemek için gözlerini güneşe açamaz.
- Hurma ağacı gibi göklere yükselemez de, köstebek gibi yerlerde sürünür. Yeri delik deşik eder. Yâni ancak âdî ve maddî meselelere akli erer.
- 30 • Bizde insan olarak aklımızı öldüren, çarmıha geren dört vasıf vardır. Onlar da; şehvet, hırs, çok istekte bulunmak, yüksek mevkî peşinde koşmaktır.

**“Dört kuş al, onları yanında topla.”
âyetinin tefsiri.**

- Ey idrâki güneşe benzeyen, güneş akıllı kişi, sen vaktinin Halil’isin. Şu yol vuran, bizi insanlıktan alıkoyan dört kuşu kes, öldür.
- Çünkü bu kuşların her biri, karga gibi, akılların, akıl gözlerini oyar.
- Bedene ait dört huy, dört sıfat, Halil İbrahim’in kestiği kuşlar gibidir. Onların boğazlanması, cana yol açar.
- Ey Halil! İyiden, kötüden kurtulmak için, onların başlarını kes de, Hakk yolunda yol alan ayaklar, engelden kurtulsun.
- 35 • Küll sensin, bu sıfatlar senin cüz’lerindir. Onların ayaklarının bağıni çöz. Zâten o ayaklar senindir. Senin kötü huylarının ayaklarıdır.

‘Şeyhimiz cuma gecesı teheccüd namazına kalkar ve boy abdesti alır. Bu defa suyunu sen ısıt.’ der. Kardeşi de suyu ısıtır. Şeyh onu görünce gülümser ve; ‘Önceki küstahlığını affettik.’ der. Mürîd; ‘Küstahlığım ne idi?’ diye sorar. Şeyh şu cevabı verir: ‘Benden el aldığın sırada; o kadar yer dolaştık, sonra geldik bir kalın dudaklı zenciye mürîd olduk, demiştin. İşte o sözün şimdiye kadar ilerlemene mâni olmuştu.’ Ondan sonra feyz gelir.”

- Sen o kötü huylardan kurtulunca, âlem senin yüzünden can yurdu kesilir. Yâni çok üstün bir hâl kazanır. O zaman bir atlı yüzlerce orduya destek olur.
- Çünkü bu beden, dört huyun durağı olmuştur. O huyların adları, fitneler çıkaran, hileler kuran dört kuştur.
- Eğer halkın ölümsüz olarak diriliğine kavuşmasını istiyorsan, bu uğursuz dört kuşun başlarını kes.
- Sonra da onları, bir başka çeşit dirilt ki, artık onlardan insanlara zarar gelmesin.
- 40 ● O yol kesen mânevî dört kuş, halkın gönlünde yurt edinmiştir.
- Ey Allah'ın halîfesi olan Hüsâmeddin Çelebi, bu devirde gönüller emîri olduğun için,
- Şu diri dört kuşun başlarını kes de, hayatları fânî olan insanları ebedî hayata, ölümsüzlüğe kavuştur.
- Bu kuşlar; kaz, tâvus, karga ve horoz idi. Bunlar insanlardaki dört huyu gösteriyordu.²
- Kaz, hırsıdır. Horoz da şehvettir. Mevkî, makam tâvusa benzer. Karga ise, insanlardaki bitmez, tükenmez istekler, dileklerdir.
- 45 ● Karganın emeli, sonsuz olmak, yâhut uzun bir ömür sürmektir. Bunu umar durur.
- Kaz hırsı temsil eder. Kuru, yaş ne bulursa yere gömer.
- Onun boğazı bir an için olsun durup dinlenmez. “Yiyiniz” emrinden başka hiç bir ilâhî emre kulak vermez.
- Bir yağmacı gibidir. Bulunduğu evi kazar, çabuk çabuk dağarcığını, yâni kursağını doldurur.
- İnci veya nohut tanesi, ne bulursa iyi, kötü demeksizin dağarcığına atar.
- 50 ● Başka bir yabancı gelip de ortak olmasın diye, yaş, kuru ne bulursa çuvalına doldurur.
- Vakit dardır. Fırsat pek az. Oysa korku içindedir, durmadan ne bulursa acele acele koltuğuna sıkıştırır.
- Karşısına bir başka yağmacının çıkmayacağı husûsunda, pâdişahına bile güveni yoktur.
- Fakat mümin, o yaşayırsa güvenir, Allah'a itimât eder de, bu yüzden dünyadaki rızkını yavaş yavaş teennî ile toplar.

² Tâvus, şöreti; kaz, hırsı; karga, sonsuz emeli; horoz, şehveti göstermektedir.

- O rızkının kesilmeyeceğinden ve kendisine ayrılmış bir şeyin, bir yağmacı tarafından yağma edilmeyeceğinden emindir. Öyle bir yağmacıdan korkmaz. Pâdişahın düşmanı kahredeceğine inanmıştır.
- 55 ● Kapı yoldaşlarının gelip de ona zahmet vermeyeceklerini, elindekileri almayacaklarını bilir. Onlardan da emniyet içindedir.
- Pâdişahın teb'asını adâletle idâre ettiğini de görmüştür. İnanmıştır ki, kimse kimseye zulüm edemez.
- Şüphesiz acele etmez, gönlü rahattır. Çünkü nasîbinin kaybolmayacağından emindir.
- Pek yavaş davranır, sabreder. Gözü toktur. Eline geçeni başkalarına ihsan eder.
- Çünkü yavaş davranış, bu ihtiyatlı hareket, Allah'ın nûrudur. Acele etmek de şeytanın kışkırtmasındandır.
- 60 ● Çünkü şeytan onu yoklukla, yoksullukla korkutur. Onun sabır beygirini keser, öldürür.
- *Kur'ân*'dan duy; şeytan başa gelecek kötülükleri söyler, seni çetin bir yoksullukla korkutur.
- Böylece de sen acele, ile helâl haram demeyip toplarsın. Ne adamlığın kalır, ne ihtiyatın, ne de sevap düşünmen.
- 393 ● Bu sözler, bu anlatış; hırs kazınındır. Halil Peygamber(a.s.)'dan öğren, o hırs kazı öldürülmeye lâyıktır.
- Bu hırs kazında, bundan başka hayırlar, şerler var ama, bazı sözleri söyleyemeyeceğimden korktuğum için, onları geçiyorum.

Yol kesen dört kuşan **“Şöhret Tâvusı.”**

- 395 ● Şimdi ad, sân için, şöhret için cilveler eden süslü kanatlı, renkleri göz alıcı tâvusun anlatılmasına geldik.
- Onun bütün uğraşması, halkı hayır yönünden olsun, şer yönünden olsun, bir çeşit avlamak, kendisi ile meşgul etmektir. Ama sonucunu ve faydasını o da bilmez, haberi bile yoktur.
- Tuzak gibi, haberi olmadan av tutar; tuzağın, av tutmaktan maksadın ne olduğunu bilmesine imkân var mı?
- Aslında tuzağın av yakalamaktan ne faydası, ne de zararı vardır.

- Bu yüzdendir ki, ben onun böyle boş yere av tutmasına şaşarım.
- Ey kardeş, sen de dostları artırdın. İki yüz güzelle dost oldun. Sonra onları terk ettin, hepsinden vazgeçtin.
 - 400 ● Doğduğun günden beri için bu, sevgi tuzağı ile onları avlarsın.
 - Bu avlamaktan, bu kalabalıktan, bu baş olmaktan el çek, hiç bunlarla bir şey ördün, bu yüzden bir şey elde ettin mi?
 - Ömrünün çoğu gitti. Gün akşama yaklaştı. Sen ise hâlâ halkı avlamakla uğraşıyorsun.
 - Birini tuzağa düşür, öbürünü tuzaktan azâd et, derken aşağılık kişiler gibi başka birini avla.
 - Derken yine birini salıver. Bir başkasını ara. İşte hiç bir şeyden haberi olmayan çocukların oyunu.
 - 505 ● Gece gelip çatar. Senin tuzağında bir av bile yok. Tuzak senin için bir bağ ve baş ağrısından başka bir şey değil.
 - Demek ki sen hayatın müddetince kendini avladın durdun. Kendini hapsedtin, maksada erişmekten de mahrum kaldın.
 - Dünyada böyle kendi kendini avlayan, bizim gibi bir tuzak sahibi ahmak var mıdır?
 - Basit insanların, aşağılık kişilerin avladığı av domuzdur. Bu avın tehlikesi, zahmeti çoktur ve etinden bir lokma bile yemek haramdır.
 - Avlamaya değer şey, ancak aşktır. Ama o herkesin tuzağına nasıl düşer?
 - 410 ● Meğer ki kendin gidip onun avı olasın. Kendi tuzağını bırakıp onun tuzağına düşesin.
 - Aşk hafifce kulağıma diyor ki: “Av olmak, avcılıktan daha hoştur.
 - Bana karşı aptal ol, aldanma, gurura kapılma. Güneş olmaktan vazgeç de, zerre ol.
 - Benim kapımda otur. Evsiz barksız ol. Yâni şunun bunun kapısına baş vurma. Mumluk davasına kalkışma, pervâne ol.
 - Böyle ol da dirilik tadı al, kulluktaki gizli sultanlığı seyret!”
 - 415 ● O vakit, dünyada tersine çakılmış nallar, yâni ters verilmiş ünvanlar vardır. Meselâ tahtına, tâcına esir olmuş kişilere pâdişah adı verildiğini duyarsın.³

³ IV. cilt *Mesnevî*'nin şu beyitleri aynı fikri ifâde buyurmaktadır:

- Boğazına ipler takılmış, kendi dar ağacının tâcı olmuş kişiye, bir yığın halk toplanmış; “Tâc, taht sâhibi pâdişahımız!” diyor.

Hakîm ve Tâvus Kuşu.

Hakîmin birinin, gagasıyla güzel kanatlarını yolup atan ve kendini kel ve çirkin bir hâle sokan bir tâvus kuşu görüp hayretle; “Kendine acımıyor musun?” demesi ve tâvus kuşunun da; “Acıyorum ama, bence can kanattan değerlidir. Bu kanatsa benim canıma düşmandır.” diye cevap vermesi.

- 536 ● Ovada bir tâvus kuşu, kendi gagası ile kendi tüylerini yoluyordu. Hakîmin biri oralarda gezmeye çıkmıştı.
- Hakîm; “Ey tâvus!” dedi, “Böyle güzel tüylerini nasıl oluyor da kökünden yoluyorsun?”
 - Bu süslü kanatları yolup çamura atmaya gönlün nasıl râzı oluyor?
 - Hâfızlar senin kanatlarını, tüylerini değerli, üstün görüyorlar, beğeniyorlar da onları mushaf arasına koyuyorlar.
- 540 ● Halk havalanmak, serinlemek için senin kanatlarından yelpâzeler yaparlar.
- Bu ne nankörlüktür, bu ne saygısızlıktır? Seni süsleyenin, o renkleri verenin, o tüyleri nakışlarla güzelleştirenin kim olduğunu bilmiyor musun?
 - Yâhut biliyorsun da, nazlanmak için mi o tüyleri yoluyorsun?
 - Fakat nice naz vardır ki, o naz suç olur. Kulu pâdişahın gözünden düşürür.

شاه خود این صالحست آرز اداوست
نی اسیر حرص فرجست و گلوست
مراسیران را لقب کردند شاه
عکس چون کافور نام آن سیاه

“Pâdişah zâten bu temiz ve sâlih kişidir. Hür olan da odur. Ne şehvetinin esiridir, ne de boğazının. Fakat halk, aksine olarak esirlere pâdişah adını taktılar, hani siyâhî zencilere kâfur adını taktıkları gibi.” *Mesnevî*, c. IV, beyit no: 3123-3124.

- Nazlanmak, nazlanana şekerden daha tatlı gelirse de, şekeri az çiğne. Yâni nazlanmayı ara sıra yap ki, yüz türlü tehlikesi vardır.
- 545 • Niyâz, yâni yalvarış yolu emin bir yoldur. Sen nazı bırak da, niyaz yoluna git.
- Nice nazlananlar vardır ki, kol kanat çırpırlar. Ama işin sonunda bu nazlanış, nazlanana suç olur.
- 553 • O kanatları yolma ki, onlar bir daha yerine yapışmaz. Ey güzel yüzlü, yasa düşüp yüzünü yırtma.
- Kuşluk güneşine benzeyen o güzelim yüzü yırtmak, yanlış bir iştir.
- Öyle güzel bir yüzü yaralamak, berelemek güzelliği inkâr etmektir. Ay bile onun ayrılığından ağlamaktadır.
- Sen yoksa yüzünün ne kadar güzel olduğunu görmüyor musun? Bırak bu inatçılığı, bu düşünmeyi, bu ayak diremeyi.
- 574 • Ey tâvus, kanadını yolma! Gönlünü bu işten çek, çünkü bir savaş için düşmanın bulunması şarttır.
- Düşman olmadıkça savaşmanın imkânı yoktur. Şehvet olmayınca da ondan kaçınma emrine uyman mümkün değil.
- Bir şeye meylin ve isteğin yok iken, onu yapmamak sabır olmaz. Düşman olmayınca, senin orduya ne ihtiyâcın var?
- Aklını başına al da, kendini hadım etmeye kalkışma. Çünkü iffet ve temiz kalma, şehvet varken olur.
- Hevâ ve heves, nefsânî duygular olmasaydı, onlardan sakınmak emredilmezdi. Şehvet olmasaydı, iffet ve temizlik olur mu idi? Ölümlerle savaşıp gâzilik elde edilir mi?
- 610 • Hırsa ve tama'a düşüp kanaat yüzünü tırmalama, kibire kapılarak, kendini büyük görerek, huşû ve huzû'un, yâni kendini küçük görme huyunun çehresini yırtma.
- Yine böylece hasislikle cömertliğin yüzünü, iblisliğe kalkışıp secdenin güzel çehresini tırmalama.
- Ey tâvus, o sonsuzluk cennetini süsleyen, o yollar alan kanatları yolma.”
- Tâvus kuşu bu öğütleri duyunca, önce öğüt verenin yüzüne baktı. Sonra da hıçkırı hıçkırı ağlamaya başladı.
- Öyle uzun uzun, dertli dertli ağladı ki, orada bulunanlar da ağlamaya başladılar.
- 615 • “Neden kanatlarını yoluyorsun?” diye soran da, cevapsız kaldı.

Sorduğuna pişman oldu. Üzüntüsünden o da ağlamaya başladı.

- İçinden de, “Ne diye soruyu boş yere sordum? Gamlarla, kederlerle dolu imiş. Ben bu sorumla, onu coşturdum. Derdine dert kattım.” diyordu.
- Tâvusun yaşlı gözlerinden toprağa damlayan yaşların her damlasında, yüzlerce cevap vardı.
- 641 ● Tâvus, ağlaması bitince dedi ki: “Haydi işine git, çünkü sen kokuya ve renge kapılmışsın.
- Şunu görmüyor musun? Bu kanatlar yüzünden bana her taraftan yüzlerce belâ gelmede.
- Nice merhametsiz avcı, bu kanatlar için, bana her tarafta tuzaklar kurmadalar.
- Nice okçular yine bu kanatlar için bana ok yağdırıyorlar.
- 645 ● Mâdemki bu kazadan, bu belâdan ve bu fitnelerden kendimi korumaya gücüm yetmiyor;
- Çirkin ve tiksinti verir bir hâle girmem, benim için daha iyi. Böylece şu dağda, şu ovada belâdan kurtulmuş olurum.
- Ey yiğit, kanatlarımin rengi ve güzelliği, bana kendimi beğenme, üstün görme sebebi olmuştur. Kendini beğenmek ise, sâhibine yüzlerce belâ getirir.”

**Hünerler, ma‘rifetler, zenginlik, dünya malı;
tâvus kuşunun kanadı gibi,
insanın canına düşmandır.**

- “Nice hüner ve ma‘rifet vardır ki, ham kişiyi öldürür. Helâk eder. Çünkü o kişi hırs ve tama‘ ile tuzaktaki yemi görür de, tuzağı görmez.
- Dilediğini yapmak ihtiyarına sâhip olmak, ‘Sakının.’ emrine uyup kendini zapt eden kişiye iyidir.
- 650 ● Sende takvâ, yâni kötülükten çekinme, nefsini haramdan koruma gücü yoksa, mal, mülk ve yüksek mevki sâhibi olmak arzusu-
sunu içinden at. İrâdeni, yapma gücünü terk et gitsin.
- Benim de cilvelendiğim şey, dileğimi bana yaptıran o kanatlardır. Onun için hayatıma kastetmiş olan, başıma belâ kesilen o kanadı yoluyorum.

- Sabırlı kişi, kanadını yok sayar da, kanatları onu kötülöklere düşürmez.
- Sabrı bulunan kişiye kanadın, yâni mal ve mülkün ziyânı yoktur. Ona; ‘Kanadını yolma, sana zararı yok ki.’ de. Çünkü ona bir ok atılsa, yâni şeytan bir vesvese verse, sabır kalkanını ona karşı tutar.
- Fakat bu süslü kanatlar, benim düşmanımdır. Çünkü sabredemiyor, onlarla cilveleniyorum.
- 655 ● Sabredebilseydim, kendimi koruyabilseydim, bu huylar bana kılavuz olsaydı, benim irâdemden, yapma gücümden büyüklüğüm artardı. “

**Yol kesen dört kuştan uzun ömür isteyen karga.
Halil İbrahim (a.s.)’ın kargayı öldürmesi,
bunun bir müritte bulunan kötü, helâk edici sıfatlardan
hangisinin giderilmesine işâret olduğu.**

- 765 ● Bu sözün sonu yoktur, bitip tükenmez. Ey Allah’ın Halil’i, sen kargayı ne diye öldürdün?
- Allah’ın emrini yerine getirmek için değil mi? Peki Allah’ın emrindeki hikmet ne idi? Onun sırlarını biraz açmak gerek.
- Kara karganın “gak, gak” diye ötmesi, onun dünyada çok uzun bir ömür istemesindendir.
- O da İblis gibi, büyük ve eşsiz Allah’tan kıyâmete kadar yaşama-yı istemektedir.
- İblis: “Yâ Rabbi, bana kıyâmet gününe kadar ömür ve mühlet ver!” dedi. Keşke “Rabbimiz, tövbe ettik.” deseydi.
- 770 ● Tövbesez ömür, can çekişmekten, ibârettir. İnsanı yaşayan ölü hâline sokan ölüm ise Allah’tan habersiz olmaktır.
- Allah ile olunca, Allah ile beraber yaşayınca ömür de hoştur, ölüm de. Fakat Allah’sız olan, Allah’ı bulamayan kişiye ise âb-ı hayat bile ateştir.
- Şeytanın, Allah’ın huzûrunda uzun ömür isteyip af dilememesi, lânetinin tesiri idi.
- Allah’tan başkasını istemek, istenen şeyin artması zannını verir

ama, bu istek, hakîkatte artmasını istediği şeyin tamamıyla ek-silmesini dilemektir.⁴

- Hele toplum içinde yaşadığı hâlde, insanı sevdiklerinden ayıran, onu yabancığa daldıran ömür yok mu? Bu âdetâ arslanın huzû-runda tilkilik taslamaya benzer.
- 775 ● Bana daha fazla ömür ver ki, daha çok geri gideyim, mühletimi artır ki, daha ziyâde alçalayım.
- Şeytanın ve ona bağlı olanların uzun ömür istemeleri, Allah'ın lânetine hedef olmaları içindir. Çünkü onlar yaşadıkça günaha girerler. Ve Hakk'ın lânetine hedef olurlar. Kendi hakkında lânet arayan da kötü bir mahlûktur.
- Hoş ömür, Allah'a yakın olmak için can beslemektir. Uzun sene-leri sayan karganın ömrü ise leş yemeye, fışkı yemeye yarar.
- Karga duâ eder de der ki: “Bana fazla ömür ver de, fazla pislik yiyeyim. Bana dâimâ onu ver ki, benim yaradılışım pek kötüdür.”
- Eğer o kokmuş ağızlı karga, pislik yiyici olmasaydı, “Yâ Rabbi, beni kargalık tabiatından kurtar.” diye yalvarırdı.

Yol kesen dört kuştan şehvet horozu.

**İbrahim(a.s.)'ın horozu kesmesinin,
müridin bâtınındaki kötü ve helâk edici sıfatlardan
hangisinin giderilmesine işâret olduğunun beyanı.**

- 940 ● Horoz, şehvete pek düşkündür. O zehirli ve kötü şarapla sarhoş-tur.
- Eğer şehvet, soyu üretmek için lâzım olmasaydı, Hz. Âdem on-dan utandığı için kendini hadım ederdi.
- Lânetlenmiş şeytan ilâhî dergâhtan kovulunca ve kendisine kıyâ-mete kadar, insanları azdırmak için mühlet verilince, Cenâb-ı

⁴ Yûnus Emre hazretleri bir ilâhîsinde Cenâb-ı Hakk'a şöyle niyâzda bulun-muştu:

“Cennet cennet dedikleri,
Bir kaç köşkle bir kaç huri,
İsteyene ver anları,
Bana, seni gerek seni.”

Hakk'a dedi ki: "Ey herkesin rızkını veren Allah'ım, insanı avlamak, doğru yoldan sapıtmak için senden büyük bir tuzak isterim."

- Allah, ona altını, gümüşü ve at sürülerini gösterdi. "Bunlarla insanları avlayabilirsin." diye buyurdu.
- Şeytan, "Çok güzel." dedi. Ama suratını da ekşitti. Sıkılmış turunç gibi dudaklarını sarkıttı.
- 945 ● Sonra Cenâb-ı Hakk o aç gözlüye, o ahlâksıza, çok değerli altın mâdenleri, görülmemiş inci, elmas yığınları armağan etti de...
- "Ey lânetlenmiş, şu tuzakları da al." diye buyurdu. Şeytan da; "Ey güzel yaratıcı!" dedi. Ben senden bunlardan daha fazlasını, daha başka şeyler istiyorum."
- Bunun üzerine şeytana yağlı, ballı şeyler, nefis yiyecekler, çeşitli meyveler, değerli şaraplar, kat kat elbiseler, ipekli kumaşlar ihsan edildi.
- Şeytan dedi ki: "Yâ Rabbi, insanoğlunu azdırmam, onların ellerini, kollarını bağlamam, onları kötü yollara sürüklemem, onların hürriyetlerini ellerinden alıp köleleştirmem için, bu verdiklerinden daha fazlasını, daha tesirlisini istiyorum.
- Sana gönüllerini vermiş, senin sevgin ile mest olmuş kişiler, o Hakk âşıkları, bu verdiklerinle yoldan çıkmazlar, benim tuzağıma düşmezler, benim bu bağlarımı koparır çıkarlar.
- 950 ● Bana öyle kuvvetli bağlar, öyle tuzaklar ver ki, o tuzakları kurarak, sana gönüllerini vermiş, gerçek sevdiklerin ile seni sever gibi görünenleri birbirinden ayırdedeyim.
- Ey tâç taht sâhibi büyük pâdişah, insanı baş aşağı düşürecek, adam akıllı aldatacak, onu hayvanlaştıracak, başka bir tuzak istiyorum." dedi.
- Cenâb-ı Hakk, insanın aklını başından alan şarabı, nağmeleri ile insanı baştan çıkaran ceng çalgısını onun önüne koydu. Şeytan gülümsedi ve yarı memnun göründü.
- Sonunda Allah, erkeklerin akıllarını, sabırlarını alan kadın güzelliğini şeytana gösterdi. Kadın güzelliğini görünce..
- Parmaklarını şıkırdatarak oynamaya başladı. "Yâ Rabbi! Bana onu ver, onu. Onun yüzünden ben muradıma kavuştum." dedi.
- Şeytan aklı, fikri alan, kararsız hâle getiren mahmur gözleri görünce..

- Gönül alan gözlerini, o tertemiz yanaklarını, gönlü çörek otu gibi yakan yandıran yüzlerini..
- 960 ● Yüzlerindeki benlerini, başlarını, akîka benzeyen dudaklarını seyredince, ince bir tül perde arkasından, Hakk'ın cemâli, güzelliği parladı sandı.
- Kadınlarda o cilve ve edâyı, Hakk'ın ince bir tül perdesi ardından tecellisini andıran o güzelliği seyredince, şeytan duramadı, sıçradı, yerinden kalktı, hemen oynamaya başladı.

İmânsız obur misâfir.

- 64 ● Bir takım müşrikler akşam vakti mescide gelip, Peygamber efendimize misâfir oldular.
- Dediler ki: “Ey bütün dünyadaki insanları mânen misâfir eden pâdişah, biz buraya sana misâfir olarak geldik.
- Yiyeceğimiz, içeceğimize yok. Sonra biz çok uzaklardan geldik. Burada tanıyanlarımız da yok. Haydi keremini, ihsanını göster, nûrlar saç, yâni faziletinden, kereminden ihsan et. Biz garipleri sevindir, gönüllerimize neşe nûrları saç.”
- Peygamber Efendimiz sahâbelerine; “Ey dostlar!” diye buyurdu. “Bunları pay edin, evlerinize götürün, ikrâmlarda bulunun, çünkü siz, benimle bir huydasınız. Benim ahlâkımla dolusunuz.”
- 74 ● Ashabdan her biri bir misâfir seçti, götürdü. Aralarında eşi, benzeri olmayan, iri yarı biri vardı.
- Onun pek iri bir bedeni vardı. Bu fil gibi cüsseli adamı kimse alıp evine götürmedi. Kadehteki tortu gibi mescitte kalakaldı.
- Kimsenin götürmediği o iri adamı Hz. Mustafa (s.a.v.) aldı, götürdü. Peygamberimizin sürüde yedi baş süt verir keçisi vardı.
- Keçiler yemek vakti sağılmak için evde idi.
- Kıtık babası gibi olan o iri misâfir, sofrada ekmeği de, yemeği de, o yedi keçinin sütünü de tamamıyla yedi ve içti.
- Bütün ev halkı öfkeleni. Çünkü hepsi keçi sütü umuyorlardı.
- 80 ● O obur adam karnını davul gibi şişirdi, onsekiz adamın yiyeceğini yalnız başına yedi.
- Yatma zamanı gelince bir odaya girdi. Hizmet eden kızcağız kızgınlığından kapıyı üstüne kilitledi.

- Dışardan kapının zincirini taktı. Çünkü ona pek kızmış, pek dertlenmişti.
- Misâfirin gece yarısı dışarı çıkması lâzım geldi. Sabaha kadar karnı ağrıdı.
- Yatağından fırlayıp kalktı. Kapiya doğru koştu. Elini kapiya götürünce, onun kapalı ve zincirli olduğunu anladı.
- 85 ● Kapiyı açmak için o obur hileci, çeşit çeşit hileler yaptı, uğraştı, durdu. Fakat kapiyı açamadı.
- Sıkıştıkça sıkıştı. Oda kendine dar gelmeye başladı. Şaşırdı kaldı. Ne dermanı vardı, ne rahatı.
- Çâre olmak, sıkıntısını unutmak üzere uyumak için kıvrıldı, uyudu. Rüyâsında kendini bir virânede, yıkık bir yerde gördü.
- Hatırında yıkık bir ev vardı. Rüyâda da kendine orası göründü.
- Kendisini, tenhâ bir yıkık yerde görünce, oracıkta abdestini bozuverdi.
- 90 ● Uyanıp da yattığı yeri pislik içinde görünce, utancından deli gibi oldu.
- “Bu çeşit pislik toprakla bile örtülemez.” diye içinden kendi kendine kızdı, köpürdü.
- “Uykum, uyanıklığımdan beter, burada yiyor, orada pisliyorum.” dedi.
- “Bu gece bir geçse de, kapının açılmasını duysam.” diye beklemeye başladı.
- 95 ● Bu bekleyiş böyle pislik içinde görünmemek için, kapı açılınca ok yaydan fırlar gibi kaçmak içindi.
- Sabahleyin Hz. Mustafa (s.a.v.) geldi. Oda kapısını açtı. O yolunu kaybetmiş adama yol verdi.
- Mustafa (s.a.v.) kapiyı açtı. Fakat o belâlara uğramış kişi görüp de utanmasın diye kendisini gizledi.
- Peygamber Efendimizin gizlenmesi, mübârek yüzünü, sîretini ona göstermemesi, misâfirin dışarı çıkıp serbestçe gitmesi içindi.
- 101 ● Misâfir kaçtı gitti. Fakat bir kendini bilmez, pislik bulaşmış yatağı aldı, utanmadan Peygamberimizin huzûruna getirdi.
- Sanki “Bak!” diyordu, “Misâfirin ma’rifetini gör.” Âlemlere rahmet olan Peygamber efendimiz, gülümsedi.
- “Bana o su kabını getir, hepsini kendi elimle yıkayayım.” diye buyurdu.

- 110 ● Hücrede bulunanların hepsi de yerlerinden fırladılar ve dediler ki: “Bizim tenimiz de canımız da sana kurban olsun.”
- “Sen bırak da pisliği biz yıkayalım. Bu iş el işidir. Gönül işi değildir.
- Biz sana hizmet etmek için yaşıyoruz. Hizmeti sen yaparsan biz neyiz? Yâni biz ne işe yararız?”
- Hz. Peygamber buyurdu ki: “Bana olan sevginizi biliyorum. Fakat bunu şimdi benim yıkamamda bir hikmet var.”
- 115 ● Hücredekiler, Peygamberin bu sözünü duyunca, bu işteki sır meydana çıksın diye beklemeye başladılar.
- Peygamberimiz o pisliği canla, başla yıkamakta, Allah’ın emrine candan uymada idi. Bu işi gösteriş için yapmıyordu.
- Çünkü mübâreğin gönlü, “Bunları sen yıka.” diyordu. Bu işte kat kat hikmetler var.
- O imânsız misâfirin kendisine armağan edilmiş küçük bir putu, bir muskası vardı. Boynuna takıyordu. Onun kaybolduğunu anlayınca kararı kalmadı.
- Kendi kendine dedi ki: “Bu değerli armağanı haberim olmaksızın, yattığım odada bırakmış olmalıyım.”
- 120 ● Yaptığı kötü işten utanıyordu ama, boynuna astığı muska puta olan hırsı utancını giderdi.
- Putunu aramak için koştu geldi. Hz. Mustafa’nın odasında putunu gördü.
- Gördü ama kendisinin pislediği yatağı, Allah’ın kudret eli olan Hz. Mustafa’nın bir hoşça, âdetâ zevk duyarak yıkadığını gördü.
- Putu hatırandan çıktı. Kendine bir cezbe geldi. Yenini yakasını yırttı.
- İki elini yüzüne, başına vuruyor, kafasını kapı ve duvara çarpıyordu.
- 125 ● Öyle vuruyor ve çarpıyordu ki, yüzünden ve yarılmış kafasından kanlar akıyordu. Âlemlere rahmet olan sevgili Peygamber Efendimiz onun bu hâline acıdı.
- Kendinden geçmişti, nâralar atıyor ve başına toplanan halka; “Ey ahâlî! Benden sakının, çekinin.” diyordu.
- Başına vuruyor; “Ey akılsız baş!” diyordu. Göğsüne vuruyor; “Ey nûrsuz göğüs!” diye bağınyordu.

- Secdeye kapanıyor; “Ey yeryüzünün küll’ü, şu aşağılık cüz’ senden utanmaktadır.” diyordu.
- “Ey yeryüzü, sen bir küll olduğun hâlde Allah’ın emrine uyuyor, ona boyun eğiyor, onun aşkı ile dönüp duruyorsun; ben senin üstünde yaşayan bir cüz’ iken zulüm ediyorum, kötülükte bulunuyor, azıyorum.
- 130 ● Sen küll iken Allah’a karşı hor, hakîr oluyor, ondan titriyorsun. Ben cüz’ iken ona, emirlerine karşı geliyorum. “
- Her an yüzünü göğe kaldırıyor; “Ey cihânın kıblesi, sana bakacak yüzüm yok!” diye feryâd ediyordu.
- Onun cezbe hâli, titremesi, çırpınması hadden aşınca, Hz. Mustafa (s.a.v.) o kâfiri kucakladı, bağrına bastı.
- Onu okşayarak rahatlattı. Gözünü açtı. Ona Hakk’ı ve kendini tanıttı.
- 168 ● O Arap Hz. Peygamberin, o mânâ pâdişahının lûtuflarından, alçak gönüllü oluşundan şaşırıp kaldı.
- Nerede ise deli olacaktı. Akli nerede ise uçacaktı. Hz. Mustafa’nın akıl eli tuttu, onu çekti, kendine getirdi.
- 170 ● Hz. Peygamber ona; “Bu tarafa gel.” diye buyurdu. Adam ağır bir uykudan uyanır gibi, uyandı, o tarafa geldi.
- Peygamber Efendimiz ona; “Bu tarafa yâni kendine gel, aklını başına al, bu tarafta senin için işler vardır. “
- Yüzüne su serpti, adam söyleyecek hâle gelince; “Ey Allah’ın birliğinin şâhidi bana kelime-i şehâdet öğret de..
- Allah’ın birliğine imân ve senin peygamberliğini tasdîk ettikten sonra çıkıp gideyim. Ben bu varlıktan usandım, artık imânın sonsuz sahrâsına varayım.”
- 261 ● Mustafa (s.a.v.) o adama önce imâna gelmesini söyledi. O da kabul etti.
- O mübârek şehâdet kelimesini, yâni “Lâilâhe illâllah Muhammedün Resûlullah” demesi, bağlanmış düğümleri çözdü.
- İmâna geldi. Hz. Mustafa; “Bu gece de bizim misâfirimiz ol.” diye buyurdu.
- Müslüman olan o adam dedi ki: “Vallâhi nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim, ebede kadar senin misâfirinim.

- 265 ● Ben ölü idim, beni dirilttin. Artık ben senin azâdlı kölenim. Senin kapıcınım. Zâten dünya da, âhiret de senin şefaât sofranın misâfirleridir.”
- 277 ● O gece Arap, Peygamberin misâfiri oldu. Bir keçiden sağılan sütün ancak yarısını içti. Ağzını sildi. Sofradan çekildi.
- Peygamber Efendimiz; “Süt iç, yufka ekmeği ye.” diye üstüne düştü ise de; “Vallâhi ben gerçekten de doydum.” dedi.
 - “Bunu ne ağız yapmak, ne utanmak sıkılmak, yâhut gösteriş yapmak için söylemiyorum. Ben dün gece doyduğumdan daha fazla doydum.”
- 280 ● “Bu kandil, bir damla zeytinyağı ile nasıl oldu da doldu?” diye bütün ev halkı şaşı kaldı.
- “Bir ebâbil kuşunun gıdası, böyle bir filin karnını nasıl doyurdu?” diyorlardı.
 - “Fil vücutlu adam, sivrisinek kadar yiyor.” diye fısıldamaya başladılar.
 - Kâfirlik hırsı, kâfirlik vehmi baş aşağı olunca ejderha, bir karınca gıdası ile doydur, gitti.

Ağlamak da bir zevktir, bu yüzden çok ağlayınız.

- 134 ● Bulut ağlamayınca, yâni yağmur yağmayınca, yerdeki çimenler nasıl güler? Çocuk ağlamayınca anasının sütü nasıl çoşar?
- Bir günlük çocuk bile, yolunu bilir, “Ağlayayım da şefkatli dadım yetişsin gelsin.” der.
 - Sen bilmiyor musun ki, dadıların dadısı olan “Kerîm Allah” ağlamayınca, bedavaca sütünü az verir.
 - Cenâb-ı Hakk; “Çok ağlayın.” diye buyurmuştur. Bu söze kulak ver de, Allah’ın ihsanı ve kerem sütü aksın.⁵
 - Bulutun ağlayışı, güneşin harareti dünyanın, dünyadaki hayatın

⁵ Bu beyitte Tevbe Sûresi’nin şu meâldeki âyetine işâret var: “Onlar, işledikleri günahların karşılığı olarak, az gülsünler, çok ağlasınlar.” Peygamber Efendimiz de bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurmuştur: “Benim bildiğimi eğer siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.”

İÇİNDEKİLER

Beşinci cildin önsözü ve zarûrî bir açıklama	5
Hüsâmeddin Çelebi'ye övgü	11
“Dört kuş al, onları yanında topla.” âyetinin tefsiri	13
Yol kesen dört kuştan “Şöhret Tâvusu.”	15
Hakîm ve Tâvus Kuşu	17
Hünerler, ma'rifetler, zenginlik, dünya malı; tâvus kuşunun kanadı gibi, insanın canına düşmandır.	19
Yol kesen dört kuştan uzun ömür isteyen karga. Halil İbrahim (a.s.)'ın kargayı öldürmesi, bunun bir müritte bulunan kötü, helâk edici sıfatlardan hangisinin giderilmesine işâret olduğu	20
Yol kesen dört kuştan şehvet horozu	21
İmânsız obur misâfir	23
Ağlamak da bir zevktir, bu yüzden çok ağlayınız.	27
Beden azığı ve şeytan.	28
Biz bu dünyaya rûh âleminde Rabbimize verdiğimiz sözü tutmak, şahitliğimizi yerine getirmek için geldik.	30
Namaz da, oruç da bütün görünen ibâdetler, iyilikler de içte imân nûruna şahitlik ederler.	31
Avcının kuşlara yem saçması, onun merhametinden değildir.	32
Suyun bütün pislikleri temizlemesi, Cenâb-ı Hakk'ın da suyu yıkaması, kirlilikten arıtması.	33
Kullanılmış, kirlenmiş suyun Allah'tan yardım dilemesi.	34
Dışarda görünen işin, söylenen sözün gönülde olana, içteki nûra şehâdet etmesi.	36
Ârif bir kişinin gönlündeki ilâhî nûr bir iş yapmadan, bir söz söylemeden, kendini halka gösterir, belli eder.	36
Peygamberin irfân sofrasından başka bir sofraya gidenin, boğazını kemik yırtar ve deler.	38
“Şeytanım benim elimde müslüman oldu.” hadîsine göre, rûhun gıdası olan nûr, rûha eş ve dost olmak için, velîlerin bedenlerine gıda olur	39
Beden ehlinin, can gıdasını inkâr etmeleri ve aşağılık yiyeceklerin, âdî yemeklerin üstüne titremeleri.	40
Münâcaat; yalvarış, yakarış	40
Levh-i Mahfûz ve herkesin günlük nasîbi ne kadersa o Levh'ten o kadarına akıl erdirmesi, Cebrâil (a.s.)'ın her gün o Levh'ten bir şey anlamasına benzer.	41
Birbirine aykırı gidişler ve çeşitli didinişler, karanlıkta kublentin ne tarafta olduğunu arayanların hâline ve denizin dibinde inci arayan dalgıçların durumuna benzer.	42
Pervâne ve mum	43
“Yazıklar olsun o kullara ki” âyetinin tefsiri	44
Gerçek sûfî	45
İlâhî güzellik	46

- Allah'ın lûtfunu ve kahrını herkes bilir. Herkes Allah'ın kahrından kaçır,
lûtfuna sığınır. Fakat Allah kahrını lûtfu içinde, lûtfunu da, kahrı içinde gizlemiş-
tir. 48
- Mûtezile; "Cüz'î akıllar, aslında birdir. Bu çokluk, birbirinden farklı oluş, öğrenmek ve
tecrübe etmekle, yâni denemekle elde edilir." derler. Hâlbuki onların örüşlerinin
aksine, akılların birbirinden farklı oluşu yaratılıştandır. 51
- Hile ile harekete kalkışma; Allah hileciyi muvaffak etmez. 51
- Köpeği aklıktan ölen ve dağarcığı ekmekle dolu olduğu hâlde köpeğine bir lok-
ma bile vermeyen, sonra da köpeği ölünce ona ağlayan, şiirler söyleyen,
başına yüzüne vuran bedevinin (çöl Arabının) hikâyesi. 53
- İnsana, kendini görüp beğenen, kendi gözünden daha tehlikeli kem göz olamaz.
Ancak gözü Hakk nûru ile değişmiş ve "Benimle duyar, benimle görür."
sırrına ermiş, varlığı varlıksız bir hâle gelmiş ise, o başka. 54
- "Az kaldı ki kâfirler, seni gözleri ile yere düşürecekler, helâk edeceklerdi." âyetinin
tefsiri. 55
- Nefs-i mutmainnenin saflığı ve temizliği bir takım düşüncelerle bulanır. Nitekim
aynanın üzerine bir yazı yazsan, yâhut nakış yapsan da sonra silsen, temizlesen,
o yazının veya nakışın aynanın yüzünde eseri kalır. 58
- Allah; "Sabrediniz." diye buyurdu. 59
- Hakk âşıkının ibâdetinin, amelinin, iyiliklerinin sevâbı, karşılığı Hakk tarafından ve-
rilir. Bu da Hakk'ın kendisidir. Canlara can katan karşılık. 60
- "Ölümünü, ölmeden önce isteyen iyi kişi ise, iyiliğe ulaşmaya acele eder.
Kötü kişi ise, kötülüğünün daha az olmasını diler." meâlindeki hadis-i şerifin
tefsiri. 61
- Hârût ile Mârût'un Bâbil kuyusunda mahpus oldukları gibi, "akıl" ve "rûh" da,
su ve çamurdan yaratılmış olan beden kafesine hapsedilmişlerdir. 61
- Kendi kusurlarını, noksanlarını görmek elbette iyi bir şeydir. 63
- Kendini beğenmeyen, bu yüzden kendinden kaçmak isteyen adam. 64
- Gündüz vakti yıldızların güneşte yok oldukları gibi, Hakk'ın varlığında yok olan ken-
di şerrinden de, hünerinden de kurtulan, eman bulan, kendilerinden geçen kişi-
lerin sıfatları. Zaten yok olana ne âfet korkusu vardır, ne zarar korkusu. 64
- Ay ve bulut. 66
- Allah'tan gayrı her şey hem yer, hem de kendisi yenir. Çekirge avlamaya uğraşan bir
kuşun, ardında bulunan, onu avlamayı gözetken aç doğandan haberi bile yoktur.
Ey âdemoğlu! Sen yiyor, avlanıyorsun ama, sen de seni yiyecek olandan gâfil
olma! Eğer seni yiyecek olanı sûret gözüyle göremiyorsan, ibret gözü ile bak ki,
bu bakışla inşallah sûret gözün açılır. 68
- Seni rahatsız eden bir hayâl var, sen o hayâlden kurtulamıyorsun. 69
- Münâcaat, Hakk'a yalvarış. 72
- Vâsıtalar, sebepler ve hayranlık. 74
- Peygamber Efendimiz (s.a.v.); "Üç kişiye acırım." diye buyurdu; "Biri toplumun
şerefli, üstün kişisi iken aşağılık bir hâle düşen, birisi de toplumun zengini iken
yoksul olan, bir diğeri de, bilgisizlere oyuncak olan bilgin." 77

- Bir ceylan yavrusunun eşekler ahırında mahpus olması, eşeklerin o garible kâh itip kakarak ve ısırarak, kâh eğlenmekle alay etmeleri; gıdası olmayan kuru saman yemeye mecbur kalması. Bu hâllerin hepsi dünya, şehvet ve hevâ erbabı arasında kalmış bir hâlis kulun sıfatıdır. Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz “İslâm garip olarak başladı, yine garip olarak biter. Garip olanlara ne mutlu!” buyurmuştur. 78
- Sultan Muhammed Harzemşâh'ın, ahâlisi tamamıyla Râfîzî olan Sebzvar şehrini savaşıla alması, ahâlisinin eman istemesi, Harzemşâh'ın da; “Bu şehirden Ebubekir adında birini bana getirin, size eman vereyim.” demesi. 80
- “Allah sizin sûretlerinize bakmaz, gönlünüze bakar.” 82
- “Biz insanı en güzel bir sıfatta yarattık. Sonra onu en aşağıların aşağısına attık.” âyetleri ile “Kimi yaşatır, ömrünü uzun edersek, onu kocatır, güzelliğini ve gücünü kuvvetini azaltırız.” âyetinin tefsiri. 86
- “Onu aşağılıkların en aşağısına reddettik, ancak Allah'a inanan ve iyiliklerde bulunanlar müstesnâ. Onlara sonu olmayan ve eksilmeyen ecir vardır.” âyet-i kerîmesinin tefsiri. 87
- Bütün güzellikler, güçler, faziletler, ma'rifetler hep güzellik güneşindendir. 88
- Şükredenlerle vefâ sâhiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. 89
- Yok gibi görünen ve hakikatte var olan âlemle,
yok olduğu hâlde var görünen âlem. 91
- Ey Hakk yolu yolcusu! Senin üç yol arkadaşın vardır. 93
- Mustafa (s.a.v.); “Sana diri olduğu hâlde, seninle beraber gömülecek bir dost gerek. O seninle gömülür, sen ölü olduğun hâlde, o diridir. İyi ise sana iyilikte bulunur. Kötü ise seni kötülüğe iter. Bu eş, dost senin yaptığın ameldir, iştir. Gücün yettiği kadar, işini gücünü düzelt.” hadîsinin anlatılması. 93
- “O sizinle beraberdir.” âyetinin tefsiri. 95
- “Bütün dertlerini bir dert yapanı, Cenâb-ı Hakk başka dertlerden kurtarır. Fakat dertlerini dağıtan, bir çok şeyleri kendine dert edinen kişiyi, hangi vâdide helâk olacaksa Hakk, onu kayırmaz.” hadîs-i şerfinin açıklanması. 96
- “Yola düşersen, sana yol açarlar. Yok olursan, seni varlığa ulaştırırlar.” beytinin mânâsını açıklama. 98
- Peygamberlik dâvâsına girişen kişinin hikâyesi. 99
- Halkın, kendilerini ölümsüzlük âb-ı hayatına ve Hakk'a çağıran veliler ile anlaşmalarının ve onlara düşman olmalarının sebebi. 102
- Kötü iş işleyen kimse, kötülükte ayak direr de, iyilik edenlerin elde ettikleri devleti, saadeti görünce, hasedinden şeytan kesilir. Hayırlı işlere engel olur. Harmanı yanan şeytan tabiatlı kişi, başkalarının da harmanlarının yanmasını ister. “Namaz kılarken, bir kulu namazdan men eden gördün mü?” 104
- Münâcaat = Yakarış. 106
- Bir âşîşin sevgilisine ettiği hizmetleri, gösterdiği vefâyı, uzun geceler yanının yatak görmediğini, uzun günlerde ise aç kaldığını, susuz kaldığını, çok ızdırap çektiğini anlatıp da; “Ben bundan fazlasını yapamıyorum, eğer yapılacak başka bir hizmet varsa haber ver, göster ne buyurursan yapayım. Hattâ dilersen Halil (a.s.) gibi ateşe atılayım, Yûnus (a.s.) gibi kendimi deniz canavarının ağzına atayım. Circis (a.s.) gibi yetmiş kere öldürülmem lâzımsa öldürüleyim. Şuayb(a.s.) gibi ağlaya,

- ağlaya kör olmam gerekse kör olayım.” demesi ve sevgilinin de ona cevap vermesi. Zâten peygamberlerin vefâlarını, Hakk yolunda ölümü göze alarak canları ile oynamalarını saymaya imkân yoktur..... 108
- Ay’ın nûru iyiye de, kötüye de vurur. Temiz yerlere de, kirli yerlere de düşer.
- Fakat kirlenmeden temiz olarak yine ay’a döner. 110
- Birisi ârif bir bilginden: “Bir müslüman, namazda sesle ağlar, âh eder, feryâd ederse namazı bozulur mu?” diye sordu. O ârif bilgin de dedi ki: “Akan yaşın adı gözyaşıdır. Ancak o ağlayan ne görmüştür, ne için ağlıyor? Onu bilmek gerek. Eğer o Allah aşkı ile ağlıyorsa, yâhut günahlarına pişman olmuş da gözyaşı döküyorsa, namazı bozulmaz, hattâ o namaz, daha da olgunlaşır, makbul bir namaz olur. Çünkü namaz; ‘Gönül huzûru olmadıkça namaz değildir.’ diye buyrulmuştur.” Namaz kılan kişi, bedenindeki hastalıktan, yâhut oğlunun ayrılığından ötürü ağlıyorsa, namazı bozulur. Çünkü namazın temeli bedeni, oğlu terk etmek, İbrahim (a.s.) gibi Hakk uğruna oğlunu kurban edip, Nemrud’un ateşine atılmaktır. Namazın kemâli için bu lâzımdır. Bu huyları benimsemesi için Mustafa (a.s.)’a da; “İbrahim’in şerîatine uy, İbrahim’de sizin için uyulacak güzel huylar, sıfatlar vardır.” diye emir gelmiştir. 111
- Bir mürid, hizmet etmek maksadı ile bir şeyhin huzûruna çıktı. -Bu şeyh kelimesi ile yaşca büyük, ihtiyar olanı değil, akıl ve mârifet bakımından, anlayış bakımından üstün, büyük olanı kastediyorum. Hz. İsa da çocuktu, çocuktu ama, beşikte konuştu. Yahyâ (a.s.) da çocukların mektebine gidiyordu. Bunların ikisi de çocuktu ama, ikisi de peygamberdi.- Mürid şeyhin huzûruna varınca, onu ağlar gördü. Kendisi de ona uyararak ağlamaya başladı. Şeyhin ağlaması durunca, mürid dışarı çıktı. Şeyhin hâlini ondan daha iyi bilen bir başka mürid gayrete gelip hemen arkasından koştu. Ona yetiştii. Dedi ki: “Kardeş, Allah için olsun, bunu sana söyleyeyim: ‘Şeyh ağlıyor, ben de ağladım.’ diye aklına bir şey getirme sakın. Otuz yıl riyâzat çekmek, hem de gösterişsiz riyâzat çekmek, tehlikeli dönemeçlerden geçmek, timsahlarla dolu denizleri, arslanlarla, kaplanlarla dolu yüksek dağları aşmak gerek ki, şeyhin ağladığı gibi ağlayasın. Bütün bu zahmetlere, zorluklara katlanmakla beraber, o ağlayışı elde edememek de var. O makama erişebilirsen; «Yeryüzü bana gösterildi.» diye Cenâb-ı Hakk’a çok çok şükretmen gerek.” 113
- Her ağlayış bir değildir. Ağlayışlar arasında çok fark vardır. 115
- Yol âfetleri içinde şehvetten beteri yoktur. 116
- Papağan, ayna, mürit ve mürşit. 117
- Gönül sahibinin biri, bir köpek gördü. Köpeğin karnındaki yavrular havlamakta idi. “Köpeğin havlaması bekçilik etmek içindir. Hâlbuki ana karnındaki yavrular bekçilik edemezler. Sonra, köpeğin havlaması yardım istemeye, süt emmeye bunun gibi şeylere delâlet eder. Ana karnında bunlara da ihtiyaç yoktur.” diye şaşırdı kaldı. Kendine gelince, Cenâb-ı Hakk’a yöneldi, münâcaatta bulundu: “Bunun te’vîlini (aydınlatmasını) Allah’tan başka kimse bilemez.” diye düşündü. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hakk, o gönül erinin gönlüne şu cevâbı duyurdu: “Bu hâl hicaptan kurtulmadan, perdeden çıkmadan, gönül gözü açılmadan kendilerini görüş sahibi sananların, bu konularda söz söyleyen-

- lerin hâlidir. Bu sanıştan, bu iddiâdan, bu sözlerden ne bir kuvvet elde edilir, ne de bir yardım. Bunlar, sözleri ile de dinleyenleri doğru yola götüremezler, hakîkate ulaştıramazlar.” 119
- Darvanlıların hikâyesi. Onlar; “Babamız çok saf bir insan olduğundan bahçeden aldığı mahsûlün çoğunu yoksullara verirdi. Üzüm oldu mu onda birini, kuru üzüm elde edildi mi onda birini, helva veya pâluze pişirildi mi onda birini, ekin yığılınca onda birini, harman dökülünce onda birini, buğday samandan ayrılınca onda birini, buğday öğütülüp un hâline gelince onda birini, yoğrulup hamur olunca onda birini, ekmek pişirilince onda birini yoksullara verirdi. Cenâb-ı Hakk bu yüzden o bahçeye, o tarlaya öyle bir bereket vermişti ki, bütün bahçe sahipleri, babamızın bahçesine muhtaç olurlardı. Ondan hem meyve isterlerdi, hem para. Hâlbuki cömert babamız onların hiç birisine muhtaç olmaz.” Ama oğulları, babalarının fakirleri verdiği onda birleri, bir bir görüyorlardı da, Allah’ın o bahçeye ve o tarlaya verdiği bereketi görmüyorlardı. 122
- Rızkın aslının aslı O’dur. Yâni Allah vermektedir. Rızık arayan da O’nu arar. 124
- Kederlerin, üzüntülerin altında gizli bir hazîne vardır. 125
- Allah’ın lûtfu, ihsânı ve kudreti halkın lûtfu ve ihsanı gibi kabiliyete bağlı değildir. Çünkü Allah’ın lûtfu kadîmdir, evveli yoktur. Kabiliyet ise sonradan meydana gelir. Allah’ın lûtfu ve ihsanı, Allah’ın sıfatıdır. Kabiliyet ise mahlûkun sıfatıdır. Kadîm olan, evveline evvel bulunmayan, sonradan meydana gelen şeye muhtaç değildir. Böyle olsaydı, sonradan meydana gelmenin imkânsız olması gerekirdi. 127
- Bu sebepler gözlere, görüşlere birer perdedir. Çünkü her göz, onun san’atını görmeye lâyık değildir. 129
- Âdem(a.s.)’in, bedeninin ilk yaratılışında, Cenâb-ı Hakk’ın Cebrâil(a.s.)’a; “Git yeryüzünden bir avuç toprak al!” diye buyurması, bir rivâyete göre de; “Dünyanın çeşitli yerlerinden avuç avuç toprak al!” diye emretmesi. 130
- İnsanların babası, Hakk’ın halîfesi, meleklerin secde ettikleri ve onlara hocalık eden Âdem(a.s.)’in mübârek bedenini yağurmak üzere bir avuç toprak alması için Cenâb-ı Hakk’ın Mikâil(a.s.)’ı yeryüzüne göndermesi. 133
- Cenâb-ı Hakk’ın Âdem(a.s.)’in bedenine karıştırılmak üzere, bir avuç toprak alması için İsrâfil(a.s.)’ı yeryüzüne göndermesi. 134
- Cenâb-ı Hakk’ın Âdem(a.s.)’in bedenini yağurmak için bir avuç toprak almak üzere, işini çok iyi bilen, acımayan, şiddet sahibi bir melek olan Azrâil(a.s.)’ı yeryüzüne göndermesi. 135
- Sana zulüm eden kişi hakîkatte bir âlettir. O bir âlete benzer. Ârif ona derler ki; her şeyde Hakk’ı görür, âleti görmez. Görünüşte âlete baksa bile, bu bilgisisizlikten değildir. Öyle icâb etmiştir. Öyle gerekmiştir. Nitekim Allah sırrını takdîs etsin Ebâyezid hazretleri demiştir ki: “Ben bunca yıldır halkla konuşmamışım, halkın sözünü duymamış, işitmemişimdir. Hâlbuki halk, beni kendileri ile konuşuyorum, onların sözlerini dinliyorum sanır. Çünkü onlar söz söyleyecek büyük zâtı görmezler. Bence onlar, birinin sesine ses veren dağa benzerler. Duyan akıllı kişi sese bakmaz. Meşhur ata sözüdür: Duvar çiviye ‘Niye beni yaralıyorsun?’ der. Çivi de ‘Bana değil, beni çakana bak!’

- diye cevap verir.” 137
- Gözyaşları çok değerlidir. 139
- Ağlayıp sızlanmanın, gökyüzünden gelen belâyı def’ettiğini, Yûnus(a.s.)’ın kavminin hikâyesi ispat etmektedir. Hakk Teâlâ fâil-i muhtardır. Dilediğini yapar, dilediğine hükmeder. Şu hâlde gözyaşı dökmenin, yalvarıp sızlanmanın insana faydası vardır. Hâlbuki filozoflar; “Allah, tabiata ve sebebe göre iş görür, dilediğine göre iş görmez. Bu yüzden sızlanma ve ağlama, tabiatı ve hâdiseleri değiştirmmez.” derler. 140
- Cennette akan dört ırmak. 141
- Gözleri sebepleri görmeyen kullar da var. 142
- Aslında ölüm kurtuluştur. 143
- Dünyanın yağlı, ballı nimetlerini yemek tehlikelidir. Bu dünya yemekleri, Allah yemeğine engel olurlar. Nitekim Peygamber Efendimiz; “Açlık, Allah yemeğidir. Allah gerçek müminlerin bedenlerini onunla diriltir, onunla yaşattır.” diye buyurmuştur. Yine; “Ben Rabbime misâfir olurum, o beni doyurur, suya kandırır.” buyurmuştur. Cenâb-ı Hakk da; “Ferahlanarak rızıklanılır.” diye buyurmuştur. 146
- “Ne hoştu bu dünya, ölüm olmasaydı, ne hoştu dünya mülkü zeval bulmasaydı.” diyen ve bu çeşit sözler söyleyen gâfil kişiye cevap. 147
- İslâmî olmayan tenâsüh inancını, yâni rûh göçünü Mevlâna reddediyor, “Her rûh kıyâmet günü kendi bedenine girecektir.” diye buyuruyor. 149
- Kul hakketmeden, lâıyk olmadığı hâlde, lûtufılarda, ihsanlarda bulunan Allah’tan dilenen şeyler. Allah öyle bir Allah’tır ki, insanlar ümitsizliğe düştükten, buraldıktan sonra yağmur yağdırır. Nice uzaklıklar vardır, yakınlığa sebep olur. Nice kutlu suçlar vardır, tövbeye sebep olur. Nice kutluluklar vardır, kötülük isteginden meydana gelir. Bütün bunlar “Gerçekten de Allah’ın kötülükleri iyiliklere döndürdüğünün” bilinmesi içindir. 150
- Kıyâmet gününün güneşi doğunca herkes topraktan hemen sıçrar kalkarlar. 152
- Cehennem yolunda arkasına bakan günahkâr adam. 153
- Ayaz’ın çarığı ile postunu sarayda bir odada saklaması; sarayda çalışan arkadaşlarının, o odanın kapısının sağlam ve kilitli olduğunu görerek odada defne olduğunu sanmaları. 156
- O kusur arayan emîrin gece yarısı çavuşlarla gelip Ayaz’ın odasına girmesi, duvarda asılı bulunan çarıklarla postu görmesi, bunu hile sanıp odanın her tarafını kazdırması, şüphelendiği yerleri deşmesi, duvarları deldirtmesi, sonunda hiç bir şey bulamayıp utanması. 158
- Pâdişahın, Ayaz’ı söyletmek için mahsus; “Bunca gamı, neşeyi cansız şeyler olan çarıkla pöstekiye karşı nasıl söylersin?” diye sorması 160
- Sonunda, incinin elden ele dolaşarak Ayaz’a gelmesi ve
Ayaz’ın onlara uymaması 161
- Ayaz’ın şefaati edîşi, kendisini suçlu bilip bu suç yüzünden özür dilemesi; özür dilediğinden de kendisini suçlu bilmesi. Bu perişanlık, bu zavallılık, pâdişahın ululuğunu bilmekten ileri gelir. Çünkü bir hadîs-i şerifte; “Ben, Allah’ı en fazla bileninizim; o yüzden de, Allah’tan en çok korkunuzum!” diye

- buyurulmuştur. Cenâb-ı Hakk da; "Allah'tan, ancak bilgili kulları korkar."
diye buyurmuştur..... 163
- Mahbûbiyyet mertebesine erişen, yâni Allah'a yakınlık makamına varan bir velînin
terennümleri 164
- Varlık sahibi olmak, benliğe kapılmak insanın aklını başından alır. 165
- "Cinlerin babasını da dumansız bir ateşten yarattık." âyeti ile Cenâb-ı Hakk İblis
hakkında; "Şüphe yok ki o, cin tâifesindendi. Rabb'inin emrinden çıktı." buyur-
muştur..... 166
- Mutlak Varlık yokları yaratır, yoklukta iş görür! 168
- "Allahım; her şeyi nasılsa bize öyle göster!" hadîsi ile "Perde açılışaydı, bildiğimden
ve gördüğümden fazla bir şey görmez ve bilmezdim." sözünün açıklanması;
"Kime kötü gözle bakıyor ve kimi kötü görüyorsan, bil ki, kendi varlık dâirenden
bakmakta; sen, kendin kötü olduğundan, onu da kötü görmektesin." beytinin
manâsı; "Eğri merdiven basamağının gölgesi de eğri olur!" 169
- Niyaz (=yalvarış); naz(=yalvarmayı)ın, yalvarmaktan uzak kalmanın zıddı-
dır! Fakat, hakîkatte âşık ile mâşuk, yâni sevenle sevilen birdir! Nitekim
aynada hiç bir sûret yoktur; sûretsizlik de sûretin zıddıdır! Fakat, hakîkatte ayna
ile sûret arasında birlik vardır. Bunu anlatmak uzun sürer; akli olana bir işaret
yeter! 171
- Bir sevgili âşıkına sordu: "Beni mi çok seviyorsun, kendini mi?" Âşıkı şöyle cevap
verdi: "Ben kendimden ölmüşüm, seninle diriyim! Kendimden, kendi varlığım-
dan, kendi sıfatlarımdan geçmişim, yok olmuşum, seninle dirilmişim! Kendi bil-
gimi unutmuşum, senin bilgin ile bilgin olmuşum! Kendi gücümü kuvvetimi ha-
tırdan çıkarmışım, senin gücünle güçlenmişim! Kendimi seversem, seni sevmiş
olurum; seni seversem, kendimi sevmiş sayılırım!" 174
- Hırslar çoğunca sağduyu, akıl, mantık susar. 176
- Allah'ın hilmi ve öfkesi. 177
- Sen; varlığını kırar, iç olursan, iç âleminin destanını okursun. 179
- "Bunca zamandır söylemeyi denedik; biraz da sabrı, susmayı deneyelim!"
sözünü anlatış..... 180
- Sözü özüne uymayan, durumu söylediği söze, giriştiği dâvâyâ ters düşen bir kişiyi
anlatış! Nitekim kâfilere de; "Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı? diye sorsan;
"Elbette Allah!" diyeceklerdir. İyi ama, gökleri ve yeryüzünü yaratan, duyan, gö-
ren, her şeyi bilen, her yerde hazır ve nâzır olan, gözeten, gücü yeten bir Allah'ın
olduğunu bilen kişi nasıl olur da canını, malını taştan yontulmuş bir puta fedâ
eder, nasıl olur da ona tapar? 181
- Aşk ve korku..... 183
- Mahşer günü her gizli şey meydana çıkar, her suçlu kendiliğinden rezil olur. 184
- Süt memeden çıkınca bir daha dönüp memeye giremez. Nasûh tövbesi de böyledir.
İnsan bir günâhdan tövbe edince, bir daha o günâhı aklına bile getirmez; değil
yaptığını beğenmek, her an ondan nefret eder. Hatta nefreti artar ve o nefret
tövbenin kabul edildiğine işarettir. Günâh işlemek isteği, onca tatsız, lezzetsiz
bir hâle geldi, onun yerine nefret geçti. 185

- Aranma sırasının Nasuh'a gelmesi; "Herkesi aradık; Nasuh'u da arayın!" denmesi, Nasuh'un korkudan kendinden geçmesi; son derece sıkıştıktan ve daraldıktan sonra işin düzelmesi, açılması. Nitekim Resûlullah Efendimizin bir hastalığa yâhut büyük bir sıkıntıya uğradığı vakit; "Zorlaş, şiddetlen; açılırsın, savuşursun!" diye buyurması..... 188
- Rahmet denizi coşunca yüz yıllık ölü mezardan çıkar..... 191
- Oduncunun eşiğinin has bir ahırda Arap atlarının çok iyi bakıldıklarını görmesi ve onlar gibi mutlu olmayı dilemesinin hikâyesi. Bu münasebetle, Allah'ın mağfiretinden, inâyetinden, lûtuf ve ihsanından başka bir şey istemenin doğru olmayacağını bildirilmesi. Siz mağfiretin zevkine varır, affedilmenin saadetini tadarsanız, yüz çeşit ızdırabınız da olsa, size tatlı gelir. Ayrıca, sizin çok arzu ettiğiniz denenmiş olan her devletin, her saadetin bir ızdırapla beraber olduğunu şimdi göremiyorsunuz. Nitekim, her tuzakta yem vardır, fakat tuzak gizlidir! Sen, bir tek tuzağa tutulmuşsun; öyle olduğu hâlde, o yemlerin hep senin olmasını istemekte; "Keşke oraya varsam, o yemlerin hepsini toplaysam!" diye düşünürsün! O yemlerin tuzakta bulunduğunu aklına bile getirmiyorsun! 192
- Bir insan tövbe eder, yaptıklarına pişman olur, sonra o pişmanlığı unuttur da yeniden günâh işlerse, yâni deneneni tekrar denemeye kalkışırsa, ebedî olarak ziyana düşer. Tövbesinde direnmeye, pişmanlıkta güç sahibi olmaya, günâh işlemekten bir zevk duymaya muvaffak olamazsa, dolayısıyla tövbesi kabul edilmezse, Allah korusun, o insan köksüz ağaç gibi her gün biraz daha sararır, biraz daha kurur. 194
- Eşek her ne kadar çekindi ise de, sonunda tilki hile ile galip geldi, onu arslanın bulunduğu ormana çekip götürdü. 199
- Tilkinin eşiğe cevap vermesi..... 202
- Kutup, insan-ı kâmil..... 203
- Allah'a tevekkülün ne demek olduğunu anlatmak için bir zâhidin tevekkül denemesi hikâyesi: Zâhidin biri, rızık arama sebeplerini terkederek şehirden ve halkın geçeceği yerlerden uzaklaştı; hiç kimsenin uğramadığı, tanınmaz bilinmez bir dağın eteğine çekildi, rızıkını beklemeye başladı. Sonunda aç kaldı. Başını bir taş koydu, uzanıp yattı ve kendi kendine dedi ki: "Ya Rabbi! Sen'in sebep yaratmana, rızık vermene tevekkül ettim, Sana güvendim; sebepleri bıraktım, buraya geldim. Sana güvenmenin sebepler meydana getirmesini göreyim!" 204
- Bir devleti, bir nimeti haber veren kişide, o haber verdiği devletin yâhut nimetin belirtisini, eserini, nûrunu göremez isen, onun mukallid olduğuna hükmetmen lâzımdır! Bu hususta, bir deve hikâyesini örnek alıyoruz!..... 206
- Ten midesi, gönül midesi. 208
- Kâmil ve Hakk'a mânen ulaşmış gerçek şeyhin Hakk yoluna dâvete dâir sözleri ile tasavvufa ait kitapları okuyup bilgi sahibi olmuş, güzel konuşmasını bilen fakat, söylediklerini yaşamayan, kusurlu kişilerin, sahte şeyhlerin sözleri arasındaki fark 209
- Sende Zülfikar'ı kullanacak kol var mı? 211
- Adamın birinin korkudan yüzü safran gibi sararmış, dudakları morarmış, elleri ağaç yaprağı misâli titreyerek kendini bir eve atması; ev sahibi; "Hayrola, ne oldu?"

- diye sorunca adamın; “Dışarda eşekleri tutup götürüyorlar!” demesi. Ev sahinin; “Peki a mübârek, sen eşek değilsin ya; ne diye korkuyorsun?” demesine karşılık da adamın; “İşe öyle sıkı sarılmışlar, öylesine girişmişler ki, korkarım bugün beni de eşek sanırlar da tutarlar!” demesi. 213
- Gökyüzüne basamak basamak uzanan gizli merdivenler var! 216
- Ahdi ve tövbeyi bozmak, insanı belâya uğratar, hattâ çarpar! Nitekim cumartesi günleri bir iş işlememeleri emredilen Yahudiler’le, İsâ’nın duâsı ile kendilerine gökten sofrâ inenler çarpıldılar. “Onlardan bazılarını maymun ve domuz hâline soktuk!” Bu ümmette de gönül çarpılır; kıyâmette ise beden, gönlün kılığına girer! Bu hâlden Allah’a sığınırız! 216
- Kötü yılan, kötü dosttan iyidir! 217
- Vehim âlemi, hakikat yolunda ilerleyenlere büyük bir engeldir! 218
- Ben canla başla benlikten, bizlikten kurtulmuş birisini arıyordum! 219
- Gazninli Şeyh Muhammed Serrezi’nin hikâyesi 220
- Şeyhin bunca yıl sonra gâipten aldığı emirle çölden Gaznin şehrine gelmesi, zenbil gezdirerek dilenmesi, topladığını yoksullara dağıtması. [“Lebbeyk!” (=Buyur kulum!) hitabını duyan ve bu izzete eren cana mektup üstüne mektup gelir, haber üstüne haber gelir!] Nitekim, evin penceresi açılınca oradan içeriye güneş de girer, ay ışığı da girer! Yağmur da içeri serper, mektup da atılır, daha başka şeyler de... Bunların ardı arkası kesilmez! 222
- Şeyhin Hakk’tan gelen bir ilhâm ile bir gün içinde dört defa dilenmek için bir beyin evine gitmesi; beyin ağır sözlerle onu azarlaması, hakaret etmesi; buna karşılık şeyhin o beyden özür dilemesi. 223
- Beyin şeyhin öğüdünü duyunca ağlaması; şeyhin özünün, gerçekliğinin beyin gönlüne aksetmesi, o yaptığı hakaretlerden, küstahlıktan sonra hazînesini şeyhe bağışlaması; şeyhin de; “Hakk’ın ilhâmı, emri olmadan verdiklerini harcayamam!” diyerek bağışını kabul etmemesi. 224
- Gâipten şeyhe bir işaret, bir ses geldi. Dendi ki: “Şu iki senedir emrimize uyarak zenginlerden aldın, yoksullara verdin. Bundan sonra ver, alma; elini hasırın altına sok! Biz, o hasırı Ebû Hüreyre’nin dağarcığı gibi yaptık; ne dilersen orada bulursun. Böylece dünyadakiler iyice anlasınlar ki; bu âlemin ötesinde başka bir âlem var! Orada, avucuna toprak alsan altın olur! O âleme ölü gelse dirilir! En büyük uğursuzluk, o âleme girince en büyük uğur hâline gelir. O âleme küfür gelse iman olur; zehir girse panzehir kesilir! O âlem ne bu âlemin içindedir, ne de dışındadır; ne altındadır, ne de üstünde! Ne bu âleme bitişiktir, ne bu âlemden ayrı! Neliksiz niteliksiz bir âlemdir o âlem! O âlemden her an binlerce eser, binlerce nümüne, örnek zuhur eder. Nasıl ki elin yaptığı sanat, gözün bakışı, dilin güzel söz söyleyişi elin, gözün, dilin ne içindedir, ne dışında; ele, göze, dile ne bitişiktir ne de elden, gözden, dilden ayırılır; akıllı kişiye bir işaret yeter! 225
- Kulluk et de, belki sen de âşık olursun! 227
- Açlık zahmeti, öbür zahmetlerden daha temizdir! 230
- Bir şeyhin müridinin kalbinden geçenleri bilmesi, onun hırsını anlaması, ona nasihat vererek Allah’ın emri ile bu öğüt yüzünden ona Allah’ın tevekkül kuvvetini bağışlaması. 231

- Cenâb-ı Hakk, ekmek yiyenlere; “İsraf etmeyin!” diye buyurdu, fakat nûr yiyenlere;
 “Fazla yemeyin; kâfi!” demedi! 233
- İbret alınacak açgözlü öküz 233
- İçinde gönül nûru bulunmayan gönlü, gönül sayma! 234
- Acâip bir hâle düşerek gündüzleri pazarda fenerle dolaşan bir râhibin hikâyesi .. 235
- Bir müslümanın bir mecûsiyi dine dâvet etmesi 238
- Sünnî müminin cebrî kâfire cevap verip kulun ihtiyarı olduğuna dâir delil göstermesi, ihtiyarı isbât etmesi. Sünnet öyle bir yoldur ki, peygamberler (hepsinin üzerine selâmlar olsun!) o yolda yürümüş, o yolu ayakları ile çiğneyip açmışlardır! O yolun sağında cebir çölü vardır! O çöle düşen, kendinde ihtiyar olduğunu görmez, emir ve nehyi (yâni bunu yap, bunu yapma buyruklarını) inkâr edip te’vile, kendi görüş ve yorumlama yoluna sapar! Hâlbuki emir ve nehyin inkârından, emre uyanların yeri olan cennet ile emre uymayanların cezâ yeri olan cehenneminkârı çıkar! Artık iş nereye varır, ben söyleyemem! Akıllıya bir işâret yeter! Yine o yolun, yâni Sünnet yolunun solunda kader çölü bulunmaktadır! Bu yola sapan da, yaratanın kudretini, halkın kudretine mağlup olmuş bilir! Bundan da öyle fesatlar meydana gelir, öyle bozuk düzenler doğar ki, o cebrî mecûsi bunları sayıp dökmüştür! 240
- İhtiyar dediğimiz, bir şeyi yapıp yapmama dileği gibi, vicdanî idrâk ile biz çâresizliği, öfkeyi, hoşgörülüğü, sıkıntı ve belâya sabır ve tahammül eylemeyi, tokluğu ve açlığı anlarız. Duygu ile sarıyı kırmızıdan, büyüğü küçükten, acıyı tatlıdan, miski pislikten ayırdederiz. Dokunmakla da, yumuşağı katıdan, sıcakı soğuktan, yakıcı sütü sıcak süttten, yaşı kurudan, duvarı ağaçtan ayırdetmiş oluruz. Şu var ki, vicdanî anlayışı inkâr eden, hissi ve duyguyu da inkâr eder. Hattâ daha da ileri gider. Şu hakikat ki, vicdanî anlayış, yâni iç duygular dış duygulardan daha da açık olarak duyulur. Dış duyguya engel olmak, duygunun meydana geleceği yolu kesmek, bağlamak mümkündür. Fakat vicdanî anlayışı men etmenin imkânı yoktur. Akıllıya işâret yeter. 245
- Türkmen’in köpeği. 247
- Halkın ihtiyarı (yâni yapma gücü, cüz’î irâdesi) olduğuna, kazâ ve kaderin ihtiyarı gidermediğine dâir bir hikâye. 249
- Cebrî’ye cevap verip ihtiyarı isbat edişe emir ve nehyin yâni “Yap, yapma” emirlerinin gerçek oluşuna, cebr inancında olan kişinin getirdiği özrün hiç bir şeriatte, hiç bir dinde makbûl olmadığına, bu özürle yaptığı işin karşılığı olan cezâdan kurtulamayacağına dâir bir hikâye. Nitekim İblis de; “Rabbim, sen beni azdırdın, bu işte benim suçum yok.” dedi ama, sözü kabul edilmedi. Az çoğa delâlet eder. 250
- Biz birer gölge varlıktan ibâretiz, her şey onundur. 252
- “Allah neyi diledi ise, o oldu.” hadîsinin mânâsı. Yâni dilek onun dileğidir, onun rızasıdır. Onun rızasını arayın. Başkalarının hışmından, gazabından, başkalarının sizi reddetmesinden gönlünüz daralmasın. “Hadîste geçen ‘Oldu’ sözü, mâziyi, geçmişî bildirir. Fakat Allah’ın işlerinde geçmiş zaman, gelecek zaman yoktur, olamaz. Nitekim Allah’a göre ne sabah vardır, ne de akşam.” denmiştir. 253

- “Kalem, olacak şeyleri yazdı. O yazının mürekkebi bile kurudu.” hadisi böyledir. Yâni
 “Kalemin mürekkebi kurudu. İbâdet ile günah bir değildir. Emin oluşla hırsızlık
 ediş bir değildir. Kalem yazdı, mürekkebi bile kurudu. Şükretmekle nankörlük
 bir değildir. Kalem bu yazıyı yazdı da mürekkebi bile kurudu.” demektir. Çünkü
 Allah gerçekten de ihsan sahiplerinin ecrini yitirmez. 254
- Yoksul bir derviş, Herat’ta Horasan Amîdi’nin süslü püslü kölelerini gördü. Onlar
 Arap atlarına binmişler, altın sırmalı elbiseler giymişler, daha başka çeşit süs-
 lerle süslenmişlerdi. Derviş; “Bunlar hangi beylerdir? Nerenin pâdişahlarıdır?”
 diye sordu. Ona dediler ki: “Bunlar bey değil, Horasan Amîdi’nin köleleridir.”
 Yoksul derviş, başını göğe kaldırdı da, “Allah’ım!” dedi, “Kula bakmayı Amîd’den
 öğren.” 257
- Başına gelen bütün felâketler, belâlar senin kendi edepsizliğindendir. 258
- Yine o cebrî kâfirin, kendisini islâma dâvet eden, kendisine cebrîliği bırakmasını söy-
 leyen sünniye cevap vermesi. Suâl ve cevabın karşılıklı olarak uzayıp gitmesi.
 Çünkü suâli ve cevabı müşkil olan her şeyi ancak hakîkî aşk halleder. Kesip atar.
 Onun pervâsı yoktur. “Bu Allah’ın bir fazlıdır. Onu dilediğine verir.” 260
- Hakikate köprü olan hâdise. 265
- Aşkın büyüü. 266
- Mecnûn’un akrabalarının ona: “Leylâ pek o kadar güzel değil, şehrimizde ondan
 daha güzel olanlar var. Sana bir tanesini, iki tanesini, hattâ on tanesini göstere-
 lim de içlerinden birisini seç, kendini de bizi de bu meraktan, bu dertten kurtar.”
 demeleri, Mecnûn’un da onlara cevap vermesi. 267
- Münâcaat (=Hakk’a yakarış, yalvarış). 270
- Bâyezid hazretlerinin yaşadığı bir zamanda, bir kâfire; “Müslüman ol!” demeleri,
 onun da söze cevap vermesi. 272
- Çirkın sesli bir müezzinin kâfirler diyarında ezan okuması ve bir kâfirin ona hediye
 vermesi. 273
- Bir kadın kocasına; “Eti kedi yedi.” dedi. Kocasını kediyi terâzîde tarttı. Kedi ya-
 rım batman geldi. Karısına; “Hanım!” dedi, “Et yarım batmandı, belki biraz
 da fazla idi. Yarım batman gelen bu et ise, kedi nerede? Kedi ise et nerede?”
 diye sorması. 275
- Rûh ve beden = Toprak ve su. 276
- Bir beyin kölesine; “Git şarap getir!” demesi, kölenin gidip bir testi şarap alması, yol-
 da şarap testisi ile gelirken, ‘zevk veren şeylerden uzak kalmayı, iyiliği ve doğru-
 luğu’ emreden bir zâhidin taş atarak şarap testisini kırması. Beyin bunu duyunca
 zâhidi cezâlandırmadı. Bu vak’a İsâ (a.s.) zamanında oldu. O zamanlarda daha
 şarap haram olmamıştı. Fakat zâhid Allah’tan korkmakta ve halkı zevklerden
 alıkoymaya gayret sarf etmekte idi. 278
- Emîrin zâhidin haddini bildirmek için hiddetle gitmesi. 280
- Emîrin, şefâatçilere ve zâhidin affedilmesini ricâ eden komşularına; “Neden küs-
 tahlık etti, testimizi kırdı? Şefâat kabul etmem, onun cezâsını vermeye yemin
 ettim.” diye cevap vermesi. 282
- Emîrin yine onlara cevap vermesi. 286

- Ziyâ-yı Delk'in boyu çok uzundu. Kardeşi Şeyhü'l-İslâm Tâc-ı Belh'in ise boyu çok kısa idi. Şeyhü'l-İslâm, kardeşi Ziyâ'dan çok utanırdı. Ziyâ bir gün kardeşinin dersine geldi. Belh şehrinin bütün ileri gelenleri orada idi. Ziyâ, kardeşine saygı göstererek geçti bir yere oturdu. Şeyhü'l-İslâm ise şöyle bir yarı kalktı, oturdu. Ona gereği gibi ehemmiyet vermedi. Bunun üzerine Ziyâ: "Evet" dedi: "Boyun pek uzun, boyundan biraz çalman, yarım kalkarak boyunu tam göstermemen gerek." 287
- Delkak'ın Seyyid Şâh Tirmizî'yi mat etmesi. 288
- Definelere dâima yıkık yerlerdedir. 288
- Mustafa(a.s.)'ın bir aralık Cibrâil(a.s.)'ın geç görünmesi yüzünden, üzüntüye kapılıp, kendisini Hıra dağından aşağıya atmaya kalkışması, Cibrâil(a.s.)'ın ona görünüp "Kendini atma, önünde kavuşacağın devletler, ilâhî lûtuflar var." demesi. 289
- "Âhîret yurduna gelince, şüphe yok ki, o hayatın tâ kendisidir. Bunu bilmiş olsalardı..." âyetinin tefsiri. Yâni o âlemin kapısı, duvarı, meydanı, suyu, testisi, meyvesi, ağacı her şeyi canlıdır. Söz söylerler, söz duyarlar, bu yüzdendir ki Mustafa(a.s.): "Dünya bir leştir, onu isteyenler de köpeklerdir." diye buyurdu. Âhîret âlemi de canlı, diri olmasaydı leş olurdu. Leşe pis kokusundan ve murdarlığından ötürü değil, ölü, cansız olduğundan leş derler. 291
- Bir eve bir misâfir geldi. Ev sahibinin karısının; "Yağmur yağmaya başladı, misâfir gidemiycek, bize yük olup kalacak." diye sızlanmasının hikâyesi. 294
- Her gün gönüle gelen düşünce, o gün sabah vakti eve gelen misâfire benzer. Gelen misafir ev sahibini rahatsız eder, huzursuzluk verir. Ev sahibi olmanın şânı, misafirini gözetmek, ağırlamak, ona ikrâmda bulunmak, onun nazını çekmek, onun sıkıntılarına katlanmaktır. 296
- Nefsi ile savaşmamış, gölgede yetişmiş, aşk derdini çekmemiş, aşk elinden dağlanmamış, yalnız halkın kendisine secde etmesini, elini öpmesini, hürmetle ona bakıp, parmakla da; "İşte zamanımızda ermiş sûfi budur." diye göstermelerini sağlamak için sûfilik yoluna girmiş bir kişinin gevşekliğinin ve yüreksizliğinin anlatılması. 300
- Allah rahmet eylesin, Ayyâzî'nin şehit olma ümidi ile yetmiş kere, zırhsız göğsü açık olarak savaşa girmesi, sonunda küçük savaşta şehit olmaktan ümit keserek "Büyük savaş"a (yâni nefsi ile savaşa) girişmek için halvete çekilmesi, o sırada savaşçı gâzilerin davulunun sesini duyunca nefsinin zincirini sürükleyerek savaşa girmeye kalkışması üzerine, bu dileği yüzünden Ayyazî'nin nefsinin suçlamasının hikâyesi. 303
- Bir savaş eri, gümüş para ile dolu torbasından her gün bir kuruş çıkarır, bir hendeğe atardı. Nefsinden bir hirs, bir istek koptu, kendisini bir vesveseye kaptırdı. Nefsi ona diyordu ki: "Mâdemki bu paraları hendeğe atıyorsun, bâri hepsini birden at da, bu eziyetten kurtulayım. 'Bir şeyden tamamıyla ümit kesmek de iki rahatın biridir.' demişlerdir." O savaş eri, nefesine; "Bu rahatı da sana vermeyeceğim." dedi. 305
- Bir habercinin bir câriyeyi Mısır halifesine methetmesi ve bir kâğıda yapılmış resmini göstermesi. Halifenin de o câriyeye âşık olması. Musul emîrinin câriyesi olan o

güzel kızı alıp getirmesi için, halifenin bir beyi büyük bir ordu ile Musul'a göndermesi; bu yüzden yapılan savaşta bir çok adamın öldürülmesi, bir çok yerin yıkılıp gitmesi.	307
O kumandanın, yaptığı kötülükten, işlediği günahtan pişman olarak, câriyeye bu suçu halifeye söylememesi için yemin verdirmesi.	310
Halifenin; "Doğru söyle, bu gülüşün sebebini açıkla, yoksa seni öldürürüm!" diye ısrar etmesi, câriyenin de kılıç korkusu ile o sırrı halifeye açması.....	311
Aşk, dâimâ dalgalanan, coşup duran büyük, pek büyük bir denizdir.	313
İki canın birleşmesi neticesinde onlara gayb âleminden başka bir cân gelir, aralarına katılır.	315
Hiç kimseyi kadınlara mahrem sayma.	
Çünkü erkekle kadın ateşle pamuğa benzer.	316
Hak nedir? Bâtıl nedir?	317
Âhireti inkâr edenlerin "Biz bu dünyadan başka bir dünya görmüyoruz." demeleri ve delil olarak söyledikleri bu sözün zayıflığı.....	319
Sırlar gizlenemez.	320
"Onların rızıklarını biz taksim ettik." âyeti gereğince, Allah birine eşeklerin gücünü, kuvvetini, şehvetini verir. Birine de peygamberlerin, meleklerin mânevî gücünü, anlayışını, temizliğini ihsan eder. Çünkü: "Baştan şehvet duygusunu atmak büyüklüktür, fazilettir. Hevâ ve hevesi terketmek peygamberlere mahsus bir kuvvettir." Şunu da bilmeli ki: Şehvete ait olmayan tohumların meyveleri ancak kıyâmette devşirilir. Fakat şehvete ait olan tohumların meyveleri bu dünyada iken görülür.	322
Gaflet ve unutma.	323
Affetmeler, bağışlamalar ve ayrılıklar.	324
İmana gelen büyücüler, Firavun öldürteceği zaman, onlar Hakk'a olan imanlarının sevgilerinin kuvveti ile seve seve işkencelere ve ölüme katlandılar da "Zararı yok, biz Rabbimize döneriz." dediler; bu âyetin tefsiri.....	325
Bizim şu yeryüzündeki hayatımız, ölüm şekline bürünmüştür. Aslında bizler, yaşıyor gibi görünen ölüleriz.	328
Cehennem ve Kevser	330
Münâcaat	331
Allah'ım; başım senin aşkınla, senin özleminle dönmededir.	335

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ
Altıncı Cilt

Tercüme eden ve açıklayan
Şefik Can
Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-362-7 978-605-155-356-6 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997

21. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: VİZYON BASİMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
ve yayımlanamaz.

Altıncı Cildin Önsözü

Bu, *Mesnevî*'nin,
mânevî delillerin altıncı cildir.
Vehim ve şüphe karanlıklarını aydınlatan, zan ve şüphe hayâllerini
gideren, insanı tereddütlerden kurtaran bir ışığa benzer.
Fakat bu ışığı hayvanî duygularla görmenin imkânı yoktur.
Çünkü hayvanlık durağı aşağılıkların aşağısıdır.
O duraktakiler, aşağılık âleminin sûretini, yapsınlar,
görüşünü ortaya koysunlar diye yaratılmışlardır.
Onların duyguları ile anlayışlarına,
o çizgiyi aşmasınlar diye bir dâire çizmişlerdir.

(=ذلك تقدير العزيز العليم)

“Yüce, üstün ve her şeyi bilen Allah’ın takdiri böyledir.”
Yâni Allah onlara işleyecekleri işlerle bakıp, görebilecekleri yeri
göstermiştir. Nitekim her yıldızın gökyüzünde belirli bir yeri ve bir işi
vardır. Nasıl ki bir şehrin hâkiminin hükmü yalnız o şehirde geçerse,
dışarıya taşamazsa o yıldız da, ancak kendisine ait olan yerde,
kendisine ait işi işler. Allah bizi bir yerde kalmaktan, hapis olmaktan,
gözlerimizi kulaklarımızı mühürlemekten,
perde altında bıraktığı kullara göstermediği şeyleri bize de
göstermemekten korusun.
Âmin yâ Rabbü’l-âlemîn.

Hüsameddin Çelebi'ye övgü ve hitap

- Ey gönüllerin hayatı Hüsameddin, çoktan beri, *Mesnevî*'nin bu altıncı cildinin yazılmasını istemektesin.
 - *Hüsâmî-nâme*, senin gibi çok bilgili bir insanın himmeti ile, gayreti ile dünyayı dolaşmakta, herkesce tanınmaktadır.¹
 - Ey mânevî er, *Mesnevî*'nin son cildi olan altıncı cildi de sana armağan olarak sunmaktayım.
 - Bu altı cilt *Mesnevî* ile, dünyanın altı cihetine nûr saç da, onun etrafında dolaşmayan da, *Mesnevî*'den haberi olmayan da ondan nûr alsın, nûrlansın.²
- 5 ● Aşkın beşle, altı ile işi yoktur. Aşkın maksadı, ancak sevgilinin kendisini cezb etmesi, çekmesi, kendisini kendisinden almasıdır.³
- Belki bundan sonra bir izin çıkar da, söylenmesi gereken sırlar söylenir.
 - Olabilir ki, ince, üstü kapalı olan bu sırlar, gizli kinâyelerden kurtularak daha açık, daha anlaşılır bir tarzda ifâde edilir.

¹ *Hüsâmî-nâme*, *Mesnevî-i Şerîf*'in lâkabıdır. Hüsameddin Çelebi'nin bu mübârek kitabın yazılmasında büyük hizmeti geçtiği için *Mesnevî* bu lâkapla da yâd edilir. *Hüsâmî-nâme* de denilmekte ise de, en çok *Mesnevî*, *Mesnevî-i Şerîf*, *Mesnevî-i Mânevî* diye anılmaktadır.

² Altı cihet, her cisimde bulunan, sağ-sol, ön-arka, alt-üst yönlerine işârettir.

³ Beyitte geçen, "beş adet", beş duygunun sembolüdür. "Altı adet", altı ciheti göstermektedir.

- Sır, ancak sırrı bilene söylenir, bu sırdan anlayana açılır. Sır onu inkâr eden kişinin kulağına söylenmez.⁴
- Fakat “Yolunu şaşırılmışları, doğru yola çağır.” diye Hakk’tan bir emir gelince, ona uymak zorundayız. Artık bu dâvetin kabul edilip edilmemesi bizi ilgilendirmez.
- 10 • Nûh (a.s.), tam dokuzyüz yıl kavmini imana dâvet edip durdu. Fakat onun bu dâveti kavminin inkârını artırdı.
- Fakat Nûh bıkmadı, dâvetten vazgeçmedi, sessizlik mağarasına çekilmeğe kalkışmadı.
- “Köpeklerin havlamasından kervan hiç yolundan kalır mı?
- Ay ışığının nûrlandırdığı gecede, bedir hâlinde bulunan ay köpeklerin havlaması yüzünden yürüyüşünü hiç aksatır mı?” dedi.
- Ay ışığını saçar, geceyi nûrlandırır, köpek de havlar durur. Herkes yaratılışına, tabiatına göre bir hizmette bulunur.
- 15 • İlâhî takdir, herkese bir hizmet vermiş, herkesi yaratılışına göre bir derde, bir ibtilâyâ düşürmüş, bir işe lâyk görmüştür.
- Ay der ki: “Köpek o pis havlamasını bırakmıyorsa, bırakmasın, ben ay’ım, gökyüzünde dolaşmamı, nûr saçmamı nasıl olur da bırakırım?”
- Sirke, sirkeliğini artırdıkça, şekerin de şekerliğinin artması gerek.
- 20 • Kendilerini Hakk yoluna dâvet etmelerine karşılık, Nûh’un kavmi, ona ezâ ve cefâda bulunuyorlardı. Fakat Allah’ın lûtuflar ve ih-san denizi, iyilikler ve tatlılıklar yağdırıyordu.
- Cenâb-ı Hakk’ın cömertlik denizinden, Hz. Nûh’a lûtuflar, ih-sanlar geliyordu da halkın ona ettiği ezâ ve cefâ, Hakk’ın iyilikleri yanında azalıyordu.
- Tek bir kişi olduğu hâlde bin kişiye bedel olan kimdir? O, Hakk velîsi ermiş kişidir. Hattâ Allah’ın o yüce kulu, yalnız bin kişiye değil, yüzlerce asrın yetiştirdiği bütün insanlara bedeldir.⁵

⁴ Bu beyit, bize ayrılıklardan şikâyet eden ney’in ağızından söylenmiş olan;

سَرِّ من از ناله من دور نیست
لیک چشم و گوش را ان نور نیست

“Benim sırrım, feryâdımdan uzak değildir. Fakat her gözde onu görecek nûr, her kulakta onu işitecek güç yoktur.” (Mesnevî, c. I, beyit nu: 7.) beyitini hatırlatmaktadır.

⁵ Mesnevî şârihi Ankaravî hazretleri, bu beyiti açıklarken diyor ki: “Velî kimdir? Bazıları velîyi şöyle târif etmişlerdir: ‘Velî Hakk’ta fânî olmuş, fakat Hakk’la bâkî

- İçinden denize yol bulmuş olan küpün önünde ırmaklar diz çöker.⁶
- Hele şu deniz, bütün denizler bu örneği, bu sözü duyunca;
- 25 ● “En büyük ad en küçük ada, eş oldu.” diye utanırlar da, bu yüzden ağızları acılaşıp.⁷
- Şu dünyanın öteki dünya ile birleşmesi sebebiyle, bu dünya, utancından sızır, yokluğa gider, yok olur.⁸
- Bu hâli anlatacak kelimeler kifâyetsizdir. Söz bu mevzûda değersizdir. Düşünceyi, duyguları ifâdeden âcizdir. Zavallı bayağı bir şeyin hassın hasıyla, güzelin güzeli ile ne münâsebeti var?
- Karga o rum bağında kendine has bir sesle bed bed haykırır. Fakat bülbül, karga haykırıyor diye, güzel ötüşünü azaltır mı?
- Onların her birinin; “Allah dilediğini yapar...” pazarında ayrı ayrı alıcısı var.⁹
- 30 ● Dikenliğin gıdası ateştir. İlâhî sevgi şarabıyla mest olmuş kişinin damağının gıdası gül kokusudur.
- Bir leş, biz insanlar için pistir, iğrençtir. Fakat domuza, köpeğe şekerdir, helvadır.

kalmıştır.’ Bu fikrin daha iyi anlaşılması için, hulûl ve ittihât bataklığına düşerek inancımızı zedelemeyen, Hakk’ı tenzih ederek diyebiliriz ki; ‘Damla denize düşmüş,’ yok olmuştur. Fakat deniz ile sonsuzluğa kavuşmuştur. Allah’ın dostu olan velî tam mânâsıyla gönlünü Allah’a vermiş, kendini isyândan bütün günahlardan temizlemiştir, kemâl mertebesinde bütün insanları geride bırakmıştır. İnsan-ı kâmil olmuş, değeri her bakımdan diğer insanlardan üstün olmuştur. Böyle bir gerçek velî, Muhammedî hakîkate erişmiştir de, zaman ve mekân bağlarından kurtulmuştur. O, maddî bakımdan fânîdir. Fakat mânâ bakımından, rûh bakımından bâkîdir. Sanki bütün asırların, bütün âlemin kudret ve kuvveti velîde toplanmıştır.”

⁶ Bir su küpünün içine denizden bir yol bulunsa, daha doğrusu, bir küpün dibinden denizle bir bağlantısı olsa, râbitası bulunsa, o küpün suyu bitmez, artık o küp denizle birleşmiştir. Burada küp hakikat denizinden yardım gören, irfân suyu alan velînin sembolüdür. Irmaklar, hakikat deryasını arayan dervişleri gösterir.

⁷ En büyük ad, “İsm-i a’zam” sahibi Hakk’ın, en küçük ad, değersiz, küçük görünen insan ile mânâ itibâriyle eş olması, daha doğrusu hakikat deryasında insanın yok olmasıdır. Bu yok oluş, denizler gibi geniş ve kuvvetli olan mânâ erlerini şaşırttı.

⁸ Küpteki su, bir bakıma göre de bu dünyanın misâli oluyor. Denizde öteki dünya, rûh âlemini ifâde etmektedir. Daha doğrusu Hakk’ın, sevgili velisini kendine çekip alması, velînin Hakk’ta fânî olması, yok olmasını göstermektedir.

⁹ Burada Âl-i İmrân Sûresi’nin 40. âyetinden iktibas var.

- Pisler, pisliklerini yaparlar ama, sular da pislikleri temizlemeye çalışır.
- Yılanlar zehir saçarlar, acıları bizi perişan eder ama,
- Bal arıları da, dağlarda, kovanlarda, ağaçlarda baldan şeker anbarları doldururlar.
- 35 ● Zehirler zehirliklerini yaparlar ama, panzehirler de zehirlerin zehirliklerini giderir.

Zıtlar âlemindeki çarpışmalar, savaşlar.

- 36 ● Dikkatle bakarsan görürsün ki, bu dünya, baştan başa savaştan ibârettir. Zerre zerre ile, âdetâ dinin imânın, imansızlıkla savaştığı gibi savaşıyor durur.
- O zerre sola doğru uçmaktadır. Öbür zerre sağa doğru gidip bir şeyler aramaktadır.
- Bir zerre yukarıya çıkmada, öbürü aşağıya düşmekte; durur gibi görünürler ama, onların savaşını, bu durgunluk âleminde gör
- Onların görünen savaşları, gizli savaşlarından meydana gelmektedir. Bu aykırılığı gör de, o aykırılığı anla.
- 40 ● Güneşte yok olan zerrenin savaşı ise ne hesap edilebilir, ne de anlatılabilir.
- Zerrenin kendisi de, nefsi de mahvoldu mu, artık onun savaşı, güneşin savaşıdır.
- Böyle olan bir kimsenin; “Biz ona dönücüleriz.” sırrından ötürü, kendiliğinden hareketi de kalmamıştır. Sukûtu da, duruşu da kalmamıştır.¹⁰
- Biz kendimizden geçtik de, senin denizine döndük. Biz asıl süt emilecek yerden süt emdik.
- 45 ● Bizim savaşımız da, barışımız da ilâhî nûr içinde bulunmaktadır. Bunların hiç birisi bizden değildir. Biz Hakk’ın iki parmağı arasındayız. Bütün işleri yapan odur.¹¹

¹⁰ Bu beyitte, Bakara Sûresi’nin şu meâldeki 56. âyetinden iktibas vardır: “Biz dünyada Allah’ın teslim olmuş kullarıyız ve biz âhirette de ona dönücüleriz.”

¹¹ Bu beyitte şu meâldeki hadîs-i şerîften iktibas vardır: “İnsanların kalpleri, Allah’ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği hâle sokar.” Bu iki parmağı Hakk’ın kahır ve lûtfu ile izah etmişlerdir.

- Tabiatın savaşı, işlerin, hareketlerin savaşı, söz savaşı, maddeler arasında, cüz'ler arasında korkunç bir savaş meydana getirmektedir.
- Fakat bu âlem de, bu savaşla durmada, var olmadadır. Unsurlara bak da anla, hayat bir savaştan ibârettir.
- 50 ● Halkın hilkatinin binâsı, zıtlar üzerine kurulmuştur. Aslında biz zarar bakımından da savaştayız, fayda bakımından da savaştayız.
- Hâllerimiz birbirine aykırı düşmektedir. Te'sîr bakımından her biri öbürüne zıttır.
- Bana gelince, ben de her demde, her nefeste, kendi yolumu vurmadayım. Artık başkasıyla nasıl uyuşabilirim? Başkasının derdine nasıl çâre bulurum?
- Dalgalar gibi birbiri ardından gelen hâl ordularımı seyret. Her biri öbürü ile savaşta, öbürüne kin gütmeye...
- Kendindeki şu müthiş savaşa bak. Başkalarının savaşı ile ne diye meşgul olup durursun?¹²
- 55 ● Meğer ki, Hakk seni bu müthiş savaştan çekip çıkarsın da, sulh dünyasında bir renge boyasın.
- O dünya, ancak ölümsüzlük dünyasıdır. Mâmûr bir dünyadır. Çünkü terkîbi birbirine zıt olan şeylerden değildir.
- Renksizlik, renklerin asıllarıdır. Sulhlar, barışlar da cenklerin asıllarıdır.
- 60 ● Bu gamlarla dolu olan mekânın, dünyanın aslı o dünyadır. Her ayrılığın aslı da buluşmadır.
- Hocam, neden biz bu ayrılıklar içindeyiz? Birlik neden bu sayıları doğuruyor?
- Çünkü biz fer'iz; bu, birbirine zıt olan dört unsur, teferruâtta kendi huyunu icâd ediyor, meydana çıkıyor.¹³

¹² Bir ârif-i billaha sormuşlar; “Herkes Muâviye’nin oğlu Yezîd’e hücum etmekte, onu Hz. Hüseyin’in şehid edilmesine sebep olduğu için kınamakta, hattâ küfür bile etmektedir. Siz bu hususta ne düşünüyorsunuz?”

“Ben içimdeki Yezîd’le meşgûl oluyorum, asırlarca önce gelen Yezîd’le meşgûl olacak zamanım yok.” diye cevap vermiş.

¹³ Bu beyit bir evvelki beytin cevabıdır. Şöyle ki, biz insanız, bizim her birimiz müstakil bir cism-i vâhittir. Öyle olduğu hâlde neden nefsimizle ihtilâfa düşüyoruz. Tek bir vücutta çeşitli ihtilaflar neden meydana geliyor? Ondan sonra gelen beyitlerde bu suallerin cevapları şöyle: Dört unsurdan (su, hava, ateş, toprak) cis-

- Fakat can cevheri, dört unsurdan meydana gelen maddî varlığımızın ötesindedir. Onun huyu bu değil, ululuk sahibi Hakk'ın huyudur.
- Peygamberin Allah için ve Allah uğrunda yaptıkları savaşlara bak! Bu savaşlar barışların asıllarıdır.
- 65 ● O iki cihanda üstündür. Bu üstünlüğü dil anlatamaz. Bu üstünlük söze sığmaz ki.

Yaratıcının büyüklüğü

- 107 ● Onun inciler saçan parıltısı karşısında, şu dünya güneşi, bir yarasaya benzer.
- Yedi mavi gök, onun kuludur, kölesidir. Bir haber çavuşu olan ay, onun derdi ile yanmadadır, erimededir.
- Zühre yıldızı bir şey soracağı zaman ona baş vurur. Müşteri yıldızı, can yarasını eline almış, onun huzûrunda durmaktadır.
- 110 ● Zuhal yıldızı, onun elini öpmek ister, fakat kendini bu saadete lâayık göremez.
- Merih yıldızı onun yüzünden bir çok defa elini, ayağını yaralamıştır. Utarit onun vasfında yüzlerce kalem kırmıştır.
- Bütün bu yıldızlar, müneccimle kavga eder dururlar. Ona; “Ey canı bırakıp da rengi seçen, renkle meşgul olan!” derler.
- Asıl can odur, biz hepimiz renkten ibâretiz, sayıdan ibâretiz. Onun her düşünce yıldızı, yıldızların canıdır.

Mesnevî, yüce Peygamberimizin incilerle, hakikatlerle, sırlarla, bilgilerle dolu mânâ denizinin bir adası gibidir.

- 66 ● Irmak suyunu tamamıyla içmenin imkânı yok, yok ama, susuzluğu giderecek kadar içmemenin de imkânı yok.
- Ey hakîkati arayan kişi! Eğer sen mânâ denizine susamış isen, *Mesnevî* adasından o denize bir ark aç.

mimiz birbirine zıt olan unsurlardan meydana geldiği için, zıtlar huylarını fer'in vücudunda meydana çıkarıyor.

- Öyle bir ark aç ki, her an *Mesnevî*'yi, ancak ve ancak bir mânâ denizi olarak göresin.¹⁴
- Rüzgâr, ırmağın suyundan saman çöplerini temizleyince, suyun tek renkliğini meydana çıkarır.¹⁵
- 70 • Sen de ter ü tâze mercan dallarını gör, can suyundan yetişmiş meyveleri seyret.
 - Söz; harfî, sesi, nefesi bırakınca, hepsinden ayrılınca deniz kesilir.
 - Söz söyleyen de, söz dinleyen de, sözler de her üçü de sonunda can olur.¹⁶
 - Ekmek veren de, ekmek alan da, tertemiz ekmek de sûretlerden, şekillerden toprak kesilir.
 - Fakat onların mânâları, üç makamda ve mertebede hem birbirinden ayrı, hem de devamlı olarak bâkî kalırlar, yok olmazlar.
- 75 • Sûret toprak oldu, fakat mânâ toprak olmadı. Her kim “Oldu” derse ona de ki; “Hayır, olmadı.”¹⁷
 - Rûh âleminde bazen şekilden, sûretten kaçarak, bazen de sûrete, şekle bürünerek her üçü de bekler dururlar. Yâni mükevvenât, bütün varlıklar; insan, hayvan, bitki ve cansız sandığımız varlıklar, hepsi Hakk'ın kudretli elinde olup, her şey onun emri ile mânâ âleminden sûret âlemine ve sûret âleminden mânâ âlemine döner, giderler.

¹⁴ *Mesnevî-i Şerîf* hakikat deryasında, mânâ denizinde bir şiir adasıdır. Ey hakikati arayan kişi, sen bu *Mesnevî* adasından, öyle arklar, öyle yollar aç ki, bu mânâ denizi gelsin *Mesnevî* adasını kaplasın, içine alsın. Bu sûretle sen her an *Mesnevî*'yi bir mânâ denizi olarak göresin ve böylece Muhammedî duygularla, bilgilerle kendini bulasın.

¹⁵ Rüzgâr aklın sembolüdür. Suyun üstündeki saman çöpleri, şüpheleri, vehimleri ifâde etmektedir. *Mesnevî*'nin mânâsı ırmak suyunu göstermektedir. Akıl rüzgârı, şüphe çöplerini sürüp götürünce, mânâ suyu tertemiz olarak görülür. Şüphe ve vehim çöpleri *Mesnevî*'de geçen ve okuyucuları şaşırtan, şüphelere düşüren, bazı sözler, ibâreler, hattâ hikâyelerdir. Bu hikâyelerin ötesine geçince *Mesnevî*'nin içindeki hakikat mercanı bulunur.

¹⁶ *Mesnevî* de harflerden, seslerden kelime ve sözlerden, hikâyelerden kurtulunca, bu perdeleri hakikatin yüzünden kaldırıp atınca, o zaman mânâ tamamıyla derya kesilir. Vahdet denizi meydana çıkar. Bu mutlak vahdetin ötesinde mertebe düşünülemez. Bu mertebede konuşan da, dinleyen de, harfler de, kelimeler de bir olur, mutlak vahdet tecellî eder.

¹⁷ Ekmek veren de, ekmek alan da, ekmek de görünüşleri, sûret ve makam mertebeleri bakımından ayrı ayırdırlar. Fakat hepsi de asılları itibarıyla birdirler.

- Hakk'tan; "Şekle bürün!" diye emir gelir. Şekle bürünürler, yine Hakk'ın emri ile şekillerden kurtulurlar, mücerret mânâ olurlar.¹⁸
- Şu hâlde; "Halk da onundur, emir de onundur." âyetinin mânâsını anla! Halk, sûrettir, şekildir. Can yâni rûh da emirdir. Can emre binmiştir.¹⁹
- Aslında, binen de pâdişahın emrindedir, binilen de. Beden kapıda beklemekte, rûh da huzûrdadır. Yâni binen rûhtur, binilen de bedendir. Beden ilâhî bir dergâh olan bu dünyada, bu süflî âlemde; can ise rûh âleminde, huzûr-ı ilâhîdedir.
- 80 ● Suyun testiye dolması istenince, pâdişah can ordusuna "Binin!" emrini verir. Yâni Allah'ın emrinde olan rûhların, bulundukları o ulvî âlemden, bu süflî âleme (dünyaya) gelmeleri istenince, Cenâb-ı Hakk, rûh ordusuna; "Atlarınıza binin!" emrini verir. Onun koyduğu kanun gereğince, erkeklerle kadınlar birleşirler, çocuklar doğar, böylece rûhlar ten atlarına binerler.
- 81 ● Sonra, Cenâb-ı Hakk, rûhları yücelere çekmek diledi mi "Atlarınızdan inin!" emri gelir. Yâni ten atlarına binmiş olan canları, süflî âlemden (dünyadan) ulvî âleme (rûh âlemine) dâvet için Allah tarafından bu işe memur olanlar; "Atlarınızdan inin!" em-

¹⁸ Melekût, yaratılmış olan bütün varlıklar, her şey onun kudretli elindedir. Onları istediği şekle sokar. Nitekim Yâsin Sûresi'nin 83. âyetinde bu hakikate işâret edilmiştir: "Her şeyin mülkiyet tasarrufu (kudreti) kendi elinde bulunan Allah'ın şanı ne kadar yücedir, münezzehtir. Siz ancak ona döndürülüp götürüleceksiniz." *Dîvân-ı Kebîr*'in II. cildinin şu anlamdaki 900 numaralı gazelinde aynen şöyle buyrulur: "Bilsen o âşıklarına ne nakışlar yapar, ne oyunlar oynar, yarattığı şekillerde, sûretlerde görünür. Fakat kendisi can yolundan kaçır gider. Sen onu gökte ararsın, o ay gibi su içine düşer. Orada parıldar. Onu bulmak için suya girersin, bu defa göğe kaçır. Sen onu mekânsızlık âleminde ararsan, izini mekân âleminde gösterir. Mekân âleminde onun peşinde koşsan, bu defa mekânsızlık âlemine kaçır gider."

¹⁹ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin şu meâldeki 54. âyetinden iktibas var: "Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü durmadan kovalayan gece ile bürüyen; güneşi, ayı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah'tır. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah Yüce'dir." Gözle görülen madde âlemine süflîler "halk âlemi" diyorlar. Buna "şehâdet âlemi" de denir. Bir de bu beş duygumuzla idrâk edemediğimiz bir âlem vardır ki, buna da "emir âlemi" derler. Bu emir âleminin bir adı da "gayb âlemi"dir. Bu beyitte Hz. Mevlâna halkı sûret ve şekil olarak, rûhu da emir olarak almış ve bu görüşe uymuş.

rini verirler. Bu emir gereğince rûhlar ister istemez, beden atlarından inerler. Hakk'ın emri ile yine rûhlar âlemine varırlar, orada kalırlar.

- Bundan sonra söz incelemek, artık ateşi azalt, odunu azalt! Yâni rûhların bedenlerden ayrılarak ulvî âleme varmaları, aslına kavuşmaları konusu, herkesin anlayamadığı bir konudur. Bu sebeple bu dönüş hakkında fazla söz söylememek gerekmektedir.
- Küçük tencere kaynasın; idrâk tenceresi pek küçük, pek yufkadır. Yâni herkesin idrâk tencereleri bir değildir. Herkes bu konuya akıl erdiremez.
- Noksan sıfatlardan münezze olan Allah, bir elmalık yaratmış, mânâ elmalarını, harf dalları, söz yaprakları arasında gizlemiş.
- 85 ● Dala, yaprağa benzeyen şu ses, harf, şu söz, şu dedi-kodu perdesinden ötürü, elmanın kendisi görünmüyor ama, kokusu geliyor.
- Hiç olmazsa gelen kokuyu içine iyi çek, iyi kokla da seni alsın, aslına götürsün. Yâni ey mânâyı, rûhânî zevki arayan kişi; harfler, sözler, sesler arasında gizlenmiş olan mânâ elmalarını görmiyorsan, hiç olmazsa o mânâ elmalarının güzel kokusunu içine sindir de, o koku seni alsın, mânâ elmalığına götürsün.
- Nezle olmamaya, iyi koku almaya bak; halkın soğuk nefesinden, idrâksizlik rüzgârından kendini koru!
- Çünkü onların havası kıştan da soğuktur. İyice örtün, burnuna onların havası tesir etmesin, soğuk alma, hastalanma! Yâni ey Hakk âşığı, mânâdan zevk almayan, basit insanların, dar kafalı bilginlerin sohbetinden sakın! Onların davranışları, onların hevası, sözleri kıştan da soğuktur. Çünkü kışın soğuğu insanın bedenine tesir eder. Kalın giyeceklerle kışın soğuğu önlenir. Fakat nâdânların, ukalâların, câhil, kendini beğenmiş, fenâ tabiatlı kişilerin zehirli sözleri insanın rûhunu üşütür, hasta eder. Bu yüzden bu gibi kişilerden uzak durmak gerekmektedir.
- Onlar, insan şeklinde cansız şeylere benzerler. Şişman tenleri donmuş gibidir. Nefesleri, karlı dağlardan esip gelen rüzgârı hatırlatır.
- 90 ● Ey hakîkati arayan kişi! Senin varlığın üzüldünce, yeryüzü karlardan kefene bürününce, hemen Hüsameddin'in güneş kılıcını çek, yere vur! Yâni ey Hakk âşığı; senin varlığın, bedeninin cahil halkın kar gibi soğuk olan sözlerinden müteessir olursa, Hüsameddin

hazretlerinin güneş gibi parlak ve sıcak kılıcını çek, yâni *Mesnevî*'yi eline al, Hüsâmeddin'in güneş kılıcı olan *Mesnevî*, nefsânî hevânın, şehvânî duyguların, soğukluğunu giderecek, seni ısıtacaktır.

- Hemen doğudan, Allah kılıcını çek, bu dergâhı o doğu ile ısıt!²⁰
- O güneş karlara vurunca, dağlardan ovalara seller akar.
- Çünkü o güneş ne doğudadır, ne de batıda. O gece gündüz, müneccimle harp eder durur.²¹
- Güneş, hâl dili ile müneccime der ki: “Neden benden başka yıldızları alçaklığından, körlüğünden ötürü, kendine kible yaptın? Onlarla meşgul oluyorsun? Gerçek yolu göstermeyen yıldızları, yol gösterici kıldın?
- 95 ● Neden Hz. İbrahim'in, o emîn kişinin *Kur'ân*'da geçen: ‘Ben batanları sevmem.’ sözü hoşuna gitmedi.
- ‘Güneş dürülüp, tortop olunca...’ âyetini inkâr ediyorsun? Çünkü güneş sence, en yüksek mertebededir.²²
- Havanın değişmesini, yıldızların tesirinden bilirsın de; ‘Andolsun yıldıza, battığı zaman.’ âyetinden hoşlanmazsın.²³
- 101 ● Fakat ey müneccim, yıldızların tesiri, sevgisi, canına işlemiş de o yüzden hakîkati söyleyen dostun öğüdü, senin bir kulağından giriyor, öbür kulağından çıkıyor.
- Ey gâfil, bizim öğüdümüz sana tesir etmediği gibi, senin öğüdün de bizi ilgilendirmez, bunu iyi bil!

²⁰ Doğru *Mesnevî-i Şerîf*'in sembolüdür. Allah'ın kılıcı da *Mesnevî*'de bulunan derin mânâlı hakikatlerdir. Dergâh hakîkati arayanların vücududur.

²¹ Burada Nûr Sûresi'nin 35. âyetine atıf yapılmıştır. Güneş insanlara hakîkati gösteren *Mesnevî* nûrunun sembolü olan mânâ güneşidir. Mânâ güneşi müneccimle kavga eder de, ona der ki: “Sen körlüğünden beni bıraktın da, sana doğru yolu göstermeyecek olan yıldızlarla uğraşıyorsun.”

²² Bu beyitte Tekvîr Sûresi'nin şu meâldeki birinci âyetinden iktibas var: “Güneş dürüldüğü zaman.” Şeyh Sühreverdî'nin *Nûr Heykelleri* kitabında 5. heykelin son kısmında şöyle yazar: “Güneş kâinâtın besleyicisi, ışık saçıcısıdır. Karanlığın kahredicisi, gündüzlerin iş yapıcısı, göklerin reisi, yıldızlara ışık bağışlayan fakat onlardan karşılık almayan, acâyip ve muazzam bir varlıktır. Allah'lık şânı pek yüksek olan Allah'ımızın tecelliyât-ı mazharlarının en büyüklerindendir. Bunları ibdâ' edenin şanı ne büyüktür.” Bu vasıflara rağmen, Cenâb-ı Hakk istediği zaman bu muazzam, bu akılları şaşırtan güneşi dürüp karartacaktır.

²³ Bu beyitte Necm Sûresi'nin ilk âyetinden iktibas vardır. Aynı zamanda bu beyitte yıldız ilminin bâtıl olduğuna dâir de işâret var.

- Meğer ki, göklerin anahtarlarına sahip olan dosttan, sana husûsî bir anahtar ihsan edile!”²⁴

**Birisinin, vaaz eden hocaya;
“Burcun üstüne konmuş olan kuşun başı mı
daha kıymetlidir, yoksa kuyruğu mu?”
diye sorması.**

- Birisi, bir gün vaaz eden birine dedi ki: “Minberde senden daha iyi, daha üstün söz söyleyen yok.
- 130 ● Ey akıllı kişi, sana bir sorum var; bu mecliste suâlime cevap ver!
- Bir kale burcunun üstüne bir kuş konsa, o kuşun başı mı daha kıymetlidir, kuyruğu mu?”
- Vaaz eden dedi ki: “Yüzü şehre doğru, kuyruğu köye doğru ise, bil ki yüzü kuyruğundan daha kıymetlidir.
- Yok kuyruğu şehre, yüzü köye doğru ise, sen o kuyruğa kurban ol; o kuyruk, onun yüzünden daha kıymetlidir.”
- Kuş yuvasına kadar kanadı ile uçar. İnsanların kanadı da himmettir, gayrettir.
- 135 ● Bir âşık hayra ve şerre bulanabilir, sen onun işlediği hayırlı işe, yâhut yaptığı kötülüğe bakma! Sadece onun himmetine bak!
- Doğan kuşu, isterse bembeyaz olsun, eşsiz olsun; değil mi ki fâre avlıyor, o bayağıdır.
- Fakat harâbede yaşayan baykuş, pâdişaha gönlünü verirse, o doğan sayılır. Sen onun yaşadığı yere, görünüşüne bakma.
- Bir hamur teknesi boyundaki insan, gökten de üstündür, “esir”den de.
- Şu gökyüzü hiç; “Biz insanın kudretini yücelttik, şereflendirdik.”

²⁴ Göklerin anahtarları Zümer Sûresi’nin 63. âyetinde geçer. Muhiddîn-i Arabî hazretleri; “Gayb hazînelerinin hayırların ve bereketlerin kapılarının anahtarlarına ancak Allah mâliktir. Allah’ın güzel isimlerini çok zikr edenlere o kapılar açılacaktır.” diye yazmıştır.

- âyetini duydu mu? Bu âyeti kim duydu? Dertlere düşmüş, gamlarla dolup taşmış insan duydu.²⁵
- 140 ● Güzellîği, aklı, sözleri, hevesi, hiç kimse yeryüzüne, gökyüzüne sundu mu? Gösterdi mi?
- Yüzünün güzelliğini, görüşündeki isâbeti, hiç gökyüzüne göstermeye, söylemeye kalkıştın mı?
 - Oğlum, gümüş gibi bedenini, hamam duvarlarına çizilmiş resimlerin önüne giderek onlara gösterir misin?
 - O hûri gibi olan resimleri bırakırsın da, yarı kör bir ihtiyar kadına karşı cilvelenirsin.
 - Seni güzel resimlerden çekip alan ihtiyar kadında nasıl bir çekme gücü var ki, o güç resimlerde mevcut değildir?
- 145 ● Sen söylemiyorsun, ben söyleyeyim: “Seni kendine çeken güç, akıldır, duygudur, tedbirdir, candır.
- İhtiyar kadında, insan ile kaynaşan can var, hamamdaki resimlerde can yok.
 - Hamam duvarındaki resim harekete geçse, derhâl seni o ihtiyar kadından çeker, ayırır.”

Canın üstünlüğü

- 148 ● Can nedir? Hayırdan, şerden haberi olan, lûtuf ve ihsana sevenen, zarardan üzülen, ağlayan bir varlık.
- Mâdemki canın sırrı ve mâhiyeti insana hayrı ve şerri haber vermesidir; şu hâlde kimin canı daha fazla duyuyor, haber alıyorsa, o daha canlıdır.
- 150 ● Rûhun tesiri bilgi ve anlayıştır, ötelerden haber alıştır. Anlayış, haber alış daha fazla ise, o daha fazla Allah’a yakındır.
- Fakat bu gördüğümüz maddî âlemin ötesinde öyle haberler, öyle bilgiler vardır ki, bu canlar, o meydanda cansız kalır.
 - İlk can Hakk’ın dergâhına ulaştı. Canın canı ise Allah’a mazhar oldu, Hakk’a kavuştu.
 - Melekler de tamamıyla akıldan ve candan ibâret idiler. Yeni bir

²⁵ Bu beyitte İsrâ Sûresi’nin şu meâldeki 70. âyetinden iktibas var: “Biz insanoğlunun kudretini yücelttik, şereflendirdik.”

can geldi. Hz. Âdem yaratıldı, bunun üzerine melekler, bu yeni canın âdetâ bedeni kesildiler.

- Melekler Âdem'i görmek saadetine erince, ten gibi Âdem'in canına hizmetçi oldular.
- 155 ● Şeytan ise, başını o candan çevirdi, onunla bir olmak istemedi. Çünkü o ölü bir uzuv gibi idi.

Mühürlenene ağızlar

- 163 ● “Ağızlarına mühür basarız.” âyetinin mânâsı budur. Bunu tanı, bunu bil! Yolcunun bunu bilmesi gereklidir, mühimdir.²⁶
- Bunu bil de, belki peygamberlerin sonuncusunun yolu hürmetine âğzından o koca, o güçlü mühür kaldırılır.
- 165 ● Peygamberlerin bıraktıkları mühürleri, Ahmed'in dini hürmetine açtılar, kaldırdılar.
- Açılmamış kilitler kalmıştı. “Gerçekten de biz açtık.” eliyle açtılar.
- Hz. Muhammed bu dünyada da şefaattçidir, o dünyada da... Bu dünya din dünyasıdır, o dünya ise cennetler dünyasıdır.
- Bu dünya onlara yol gösterir, o dünya onlara ay gibi olan yüzünü gösterir.
- Onun gizli ve âşikâr âdetleri: “Yâ Rabbi ümmetime, kavmime doğru yolu göster, onlar gerçekten de bilmiyorlar!” diye duâ etmekte.
- 170 ● Onun mübârek nefesi ile iki kapı da açılmıştır. İki dünyada da duâsı kabul edilmiştir.
- Ona benzer birisi ne gelmiştir, ne gelecektir. Bu sebeple o cömertlikte son peygamber olmuştur.
- San'atında pek ilerlemiş bir üstadı görünce; “Bu san'at sende bitmiştir, tamamlanmıştır.” demez misin?
- Sen ey Peygamberim, mühürleri kaldırmada, kilitleri açmada sonsun, sonuncusun. Sen can bağışlayanlar dünyasında bir “hâtem”sin.

²⁶ Burada Yâsin Sûresi'nin şu meâldeki 65. âyetinden iktibas var: “O gün ağızlarının üstüne mühür basarız.”

- Hâsılı Hz. Muhammed'in hadîslerindeki işâretler tamamıyla açıklık içinde açıklıktır. Açıklık içinde açıklıktır.
- 175 ● Onun mübârek rûhuna, kutlu gelişine, evlâdının zamanına da yüz binlerce salât ü selâm olsun.
- Onun bahtlı, devletli halîfesinin oğulları, onun can unsurundan, gönül unsurundan doğmuşlardır.
- İster Bağdatlı olsunlar, ister Heratlı, ister Reyli olsunlar; onlar kirli mizâçtan arınmış, onun mübârek soyundandır.

Münâcaat

- 210 ● Ey yüceler yücesi, ey şanı büyük ve yüksek olan Allah'ım, önce bendeki bu cezri ve meddî sen meydana getirdin; yoksa bu gönül denizi sâkindi, durgundu.
- Bana bu tereddüdü, bu ikiliğe düşmeyi de sen verdin! Kereminle yine beni tereddütsüz bir hâle getir!
- Ey feryâda yetişen Allah'ım, sen beni dertlere mübtelâ kılıyor, belâlar veriyorsun. Senin verdiğin dertlerle en güçlü erkekler, kâdınlar gibi güçsüz ve zayıf düşerler.
- Yâ Rabb, bu derde düşüş, bu belâyâ uğrayış, ne zamana kadar sürecek? Bana gidilecek bir yol lûtfet, on yol gösterme!
- Ben sırtı yaralı, zayıf bir deveyim; sırtımdaki bu yara, benim bir palan gibi olan dileğimden, cüz'î irâdemden (ihtiyarımdan) meydana gelmiştir.
- 215 ● Sırtımdaki yük küfesi, kâh ağır gelip beni bu yana çekmekte, kâh öbür tarafa sürüklemektedir.
- Bu uygunsuz yükü sırtımdan al da, iyi kişilerin bahçelerini göreyim.
- Uyanık olarak değil, Ashâb-ı Kehf gibi kendinden geçmiş, uykuya dalmış olarak ihsan bahçelerinden faydalanayım.
- Sağıma, soluma yatıp uyuyayım. Top gibi ihtiyarsız, dileksiz yuvarlanıp durayım.
- Ey kıyâmet gününün, adâlet gününün Rabbî olan Allah'ım! Beni sağıma da dönersem sen döndür, soluma da dönersem sen döndür.
- 220 ● Havadaki zerreler gibi, yüz binlerce yıl, irâdesiz, ihtiyarsız uçuyordum.

- O hâli, o zamanı unuttum ama, şimdi bu dünyada uykuya dalıp kendimden geçmem, bana o âlemi hatırlatıyor; uyku bana o âlemde bir armağan olarak kaldı.
- Uykuya dalınca şu dört unsur çarmıhından kurtulurum, şu daracık yerden can yaylasına sığarım.
- Ey herkesin kendisine muhtaç olduğu, ey bütün hacetlerin bitirilmesi, ızdırapların giderilmesi için tek mercî' olan Allah'ım! Mâzînin, geçmiş o güzel günlerin sütünü uyku dadısından tatmadayım.
- Bütün âlem, kendi varlığından, kendi ihtiyarından (dileğinden) kurtulmak için kendini sarhoşluğa vermekte, sarhoşluk âlemine kaçmaktadır.
- 225 ● Bir an olsun akıllılıktan kurtulmak için şarap içmek ayıbına düşüyor, çalgı gibi şeylere kendini veriyor.
- Herkes bilmiş ki bu varlık bir tuzak; dileğe düşmek, bir şeyler istemek fikrine kapılmak da bir cehennemdir.
- Bu sebeple herkes kendi kendinden kaçmak, kendi varlığından kurtulmak için kendini ya sarhoşluğa veriyor, yâhut bir işe dalıp kendini unutmaya çalışıyor.
- Fakat sarhoşluğun geçince, nefsin tutar, yokluk âleminden çeker, eski hâline getirirsin, yine aklını başına alırsın. Çünkü sen o akıldan kaçmak işine Allah'ın izni olmaksızın çıkmıştın.

Kurtuluş

- 230 ● Sonsuz göklerin boşluklarından geçip yükselmek, ancak doğru yolu bulma gücü ile olur.
- Hiç kimse yok olmadıkça, Hakk'ın kapısına varamaz. Benliğini terk etmeyen Allah'ı bulamaz.
- Miraç; göklere doğru yükselme nedir? Şu yokluk. Hakk âşıkları için mezhep de, din de yokluktur.
- 243 ● Aslında bu fânî dünyanın malı, mülkü, atlası hızlı giden Hakk yolcusuna bir zincirdir.
- Dünya hırsına kapılan, altın zinciri gördü de aldı. Canı bir kuyunun deliğinde kaldı, ovalara çıkamadı.
- 245 ● Dünyanın görünüşü cennet gibi güzel, fakat mânâsı, içyüzü ce-

hennem gibi yakıcı, şekil ve renk bakımından gül yanaklı bir güzel, içi zehirle dolu bir yılan.

- Müminlere, iman ehline cehennem ateşi zarar vermez. Böyle olmakla beraber cehennemden geçmek, cehennemi arkada bırakmak daha iyidir.
- Cehennem mümine bir zarar vermez ama, cennet elbette onun için daha hoştur.
- Ey anlayışları, sezişleri kıt olan kişiler, bu gül yanaklıdan sakının! Onunla ülfetin, sohbetin sonunda cehennem vardır.

Bu âlem bir imtihan yeridir.

- 316 ● Bu dünyanın nimetleri, zevkleri içine girip tatmadan, denemeden evvel pek güzeldir. Uzaktan pek hoştur.
- Uzaktan göze su gibi görünür, fakat yaklaşırsan onun serap olduğunu anlarsın.
 - O çok ihtiyar, kokmuş bir kadın gibidir. Fakat cilvelerle kendisini yeni gelin gibi gösterir.
 - Kendine gel de, yüzündeki allığa, kırmızı boyaya aldanma, onun zehirle karışık şerbetini tatmaya kalkışma.
 - Dünyanın yemi meydandadır da, tuzağı gizlidir. Önce onun sana nimet veriş hoş görünür ama, sonu öyle değildir.
 - Ey dünyanın maddî nimetleri peşinde koşan tâlip! Dünya nimetlerine ulaştın, ona kavuştun mu? Yazıklar olsun, eyvahlar olsun, sana. Bil ki, bu nimetlerin sonunda pişmanlık vardır, inlemek vardır, gözyaşı dökmek vardır.
 - Beylik, vezirlik, pâdişahlık, aslında ölümdür, derttir, can çekişmedir.
 - Yükünü başkasına yükleme, kendin yüklen; baş olmayı, yüksek mevkîde bulunmayı pek isteme, kimsenin gözüne batmadan fakirce yaşamak daha iyidir.
 - Hz. Peygamber; “Eğer Cenâb-ı Hakk’tan cenneti niyâz ediyorsan, kimseden bir şey isteme!” diye buyurdu.
 - “Kimseden bir şey istemez isen, mevâ cennetine gireceğine, Hakk’ın dîdarını göreceğine ben kefilim.”

- 335 ● Peygamberin sahabilerinden birisi, bu müjdeli hadîsi duyunca çok heyecanlandı, bu hadîsi yaşamak istedi. Bir gün ata binmişti.
- Kamçı elinden yere düşmüştü. Onu kimseden istemedi, kendisi attan indi, aldı.
 - Allah kimseye kötü bir şey vermez. Kulun neye müstaid olduğunu bilir. O istemese bile verir.
 - Fakat Hakk'ın emri ile ister isen, yerindedir, doğrudur. Zâten bu çeşit isteyiş peygamberlerin yoludur.

Bizim yıldızımız hiç bir eve sığmaz.

- 115 ● Her yıldızın yücelerde bir evi vardır. Bizim yıldızımız ise hiç bir eve sığmaz. Yâni her insanın rûhu, can diyarı olan göklerde yer almış inci gibi parlayan bir yıldıza benzer, fakat ilâhî hakîkate, nûr-ı Muhammediyeye mazhar olmuş, kâmil bir insanın rûh yıldızı, asla göklere sığmaz.
- Yeri yurdu yakan, nasıl olur da yere yurda sığar? Haddi, hudûdu olmayan nûr, nasıl olur da sınırlanır, hadde girer?
 - Bunu, zayıf ve sevdâlı bir kişi anlasın diye bir örnek verir, bir şeye benzetirler.
 - O söz, o örnek onun misli, onun eşidi değildir. Sâdece bir örnektir. Donmuş kalmış akıl bunu anlasın diye, bir misâl getirirler.
 - Akıl keskin ama, ayağı gevşektir. Gönül yıkılmıştır, ama beden sağlamdır.
- 120 ● Mânâyâ değer vermeyen insanların akılları, dünyaya ait işlerde, zevklerde derin derin düşüncelere dalarlar da, şehveti terk etmek husûsunda hiç bir şey düşünmezler.
- Dünyaya ait iddialarda, isteklerde onların kalpleri güneş gibi parlar, fakat ibâdet ve takvâ vaktinde sabırları ve tahammülleri şimşek gibi çakar ve hemen söner.
 - Bir bilgin de hünerlerle kendini gösterir, âlimlik taslar, ama vefâ ve dostluk vaktinde herkes gibi vefâsızdır.
 - Kendini görme zamanında cihâna sığmaz, böbürlenir, fakat ekmek gibi boğazda ve midede kaybolur, gider. Yâni dünyaya sığmayan o alçak kişi ekmek karşısında küçülür, kaybolur, gider.
 - Fakat yine de, bütün bu vasıflar iyileşir, çünkü insan iyilik ara-

yınca onda kötülük kalmaz. Yâni iyilik arayan bir kişi, kötülükten kaçıyor, hoşlanmıyor demektir. Bu iyi bir hâldir. Böyle bir insan kötülükten kurtulacak, iyiye doğru gidecektir.

- 125 ● Benlik; kibir ve gurur sahibini meni (insan tohumu) gibi kokuşturur, pis bir hâle sokar. Fakat o bir cana katılınca aydınlanır, hayat bulur. Yeni bir varlığın dünyaya gelmesine sebep olur. Benlik, kibir aslında meni gibi iğrenç bir şeydir, kötü bir huydur. Fakat o benlik sahibi, kâmil bir insanla bir müddet ülfet etse, onunla dostluk kursa ahlâkını güzelleştirir, hayvanlık sıfatlarından kurtulur, insanlık mertebesini bulur.
- Her cansız olan şey, nebat olmaya yüz tutunca, onun baht ağacından hayat biter, yaşayışa kavuşur. Yâni cansız sandığımız mineraller, su içinde eriyerek bitkilerin içine girerler. Nebâtî hayata kavuşurlar, cansızken canlanırlar. Burada “cansız olan şey”le su ve toprak kastedilmektedir. Su ve toprak mertebelerin en aşağısında bulunur ve cansız varlıklardan sayılır. Nebatlar ise, cansız varlıklardan mertebe itibâriyle yüksektir. Hayvan mertebesi de bitki mertebesinden üstündür. “İnsan mertebesi” ise bütün varlıkların en üst mertebesidir. Toprağa ekilen buğdaydan ekmek yapılır. İnsan ekmeği yiyince, meni hasıl olur. Meniden insan meydana gelir, insan ana rahminde iken ilâhî bir emânet, bir rûhla canlanır. Böylece cansız varlıktan bitkiye, bitkiden hayvan mertebesine; en son insan mertebesine; çıkmış olur.
- Canlı olmaya yeltenen, daha çok canlanmak isteyen, her bitkiden, Hızır gibi âb-ı hayat kaynağından, su içer. Yeryüzünde biten her bitki aslında canlıdır. Fakat daha çok canlanmak, daha yüksek mertebeye ulaşmak için insana gıda olur. İnsan vücudunda çeşitli merhalelerden geçer, sonunda ebedî hayata mazhar olur.
- Can da, canâna kavuşmak isterse, eşyasını, pılını pırtısını sonsuzluk âlemine taşır. Böylece insan bedeni çeşitli mertebelerden geçip, rûha (ilâhî emânete) kavuşunca, o bedene yerleşen rûh, cânânını, aslını aramazsa hüsrâna düşer. Gerisin geriye gider. İnsan mertebesinden hayvan mertebesine tenzil eder. Oradan da daha aşağılara, hayvandan da daha aşağı mertebeye düşer.
- 156 ● Şeytan Cenâb-ı Hakk’ın Âdem’e lûtfettiği canı tanımadı. Çünkü onun canı yoktu. Hakk Âdem’e verdiğini ona vermemişti. O

Hakk'ın emrine itâat ederek diğer melekler gibi Hz. Âdem'e secde etmediği için kırılmıştı.

- Her ne kadar Şeytan kırıldı ise de varlığını muhâfaza etti. Kıyâmete kadar insanları yoldan çıkarmaya çalışacaktır.
 - Bir başka sır daha var, fakat o sırrı duyacak kulak nerede? O şekeri yiyebilecek, o şekere lâayık tûtî kuşu nerede?
 - Has tûtîlere pek bol, pek değerli şekerler var. Ama bayağı tûtîler o taraftan yüz çevirmişler, bu nimetlere göz yummuşlardır. Yâni yukarıdaki beyitlerde geçen hakikatleri, incelikleri herkes anlayamaz. Bu sırrı her kulak duyamaz, kalp gözü açık kâmiller, bu hakikatlerin derin mânâsını anlarlar ama, câhillere, ehliyetliler, bu hakikatleri göremezler.
- 160 ● Görünüşü derviş olan kimse bu rûhânî ihsanı, bu ilâhî lûtfu anlayabilir mi? Bu bir mânevî hâldir. Feûlün, fâilât değildir.

**İman zevkine mâni olan, doğruluğu zayıf düşüren,
yüzbinlerce ahmakın yolunu kesen, pörsümüş,
çürümüş gayretlerin kınanması.**

**Nasıl ki koyunlar, bir ahlâksızın yolunu keserlerdi de,
yol sürü tarafından kapandığı için geçemezdi. O ahlâksız,
çobana; "Acabâ koyunların beni ısırır mı?" diye sorardı.
Çoban da ona cevap olarak derdi ki: "Eğer erkek isen,
yürekli isen bu koyunların hepsi sana fedâ olsun,
kurban olsun. Fakat erkek değil isen, insan da değilsen,
onların her biri sana bir ejderhâ kesilir."
Başka bir ahlâksız da koyunları görünce, yüreksizliğinden
hemen yoldan geri dönerdi. Çobana da bir şey
soramazdı; sorsam koyunlar benim korkaklığımı anlar,
başıma üşüşür, beni ısırırlar
diye düşünürdü.**

- 183 ● Ey Hakk ışıgı Hüsâmeddin, ey rûhu aydınlatan, ey doğru yolu gösteren sultan; gel!
- Mesnevî'yi, insanı Hakk'a götüren geniş, ferah, mânevî bir yol hâline koy. Onun mânâsı gizli olan hikâyelerini açıklığa kavuştur, onlara can ver.

- Can ver de *Mesnevî*'nin bütün harfleri akıl olsun, can kesilsin, ölümsüz can diyarına doğru uçsun, gitsin.
- Zâten onlar, senin himmetinle senin çalışmanla rûh âleminde geldiler, harf oldular. Harf tuzağına düştüler. O tuzakta mahpus kaldılar.
- Dünyada ömrün Hızır gibi cana can katsın, düşkünlerin ellerini tutsun, ölümsüz olsun.
- Hızır ve İlyâs gibi dünyalar durdukça dur. Böylece yeryüzü lût-funla gökyüzü hâline gelsin.²⁷
- Kem gözlülerin nazarından korkmasam, lûtfunun yüzde birini söylerdim.
- 190 • Fakat ben nefesi zehirli, kem gözden can yakan ne yaralar aldım.
- Onun için senin hâlini, ancak başkalarının hâllerini anlatarak, remiz yolu ile söylüyorum.
- Bu bahâne de gönüle ait bir hiledir. Bu yüzden gönlün ayakları çamura batmış kalmıştır.
- Yüzlerce gönül, yüzlerce can san'at sahibine âşık olmuştur da, kem göz yâhut kötü kulak onların aşklarına engel olmuştur. Yâni bu dünyada yüz binlerce insan Hakk'a âşık olmuştur da, onları çekemeyenler, onların aşkını anlamayan kötü kişiler, bu Hakk âşıklarına engel olmuşlardır.
- Bunlardan biri de Peygamber'in amcası Ebu Tâlip idi. Kınanmak, çekiştirilmek onun gözünü çok korkuturdu.
- 195 • Arapların; "Ebû Tâlip yeğenin sözüne uydu da güvendiğimiz dinden döndü." diye dedi-kodu yapmalarından çekinirdi.
- Peygamber ona; "Amca!" dedi, "İnandığını söyle de, senin için Cenâb-ı Hakk'a şefaâtçi olayım."
- Ebû Tâlip; "İyi ama, duyulur." dedi. "İki kişi arasında geçen bir sır her tarafa yayılır.
- Ben Arapların diline düşerim. Bu yüzden onların yanında küçülürüm, hor görülürüm." dedi.

²⁷ Hızır(a.s.)'ın peygamber yâhut velilerden biri sayıldığına dâir çeşitli rivâyetler vardır. Hızır(a.s.)'a peygamberlerin tebliğ memur olmadıkları, ilâhî hikmetlere ait bilgiler de verilmiştir. Bir rivâyete göre; İlyas (a.s.) denizde, Hızır (a.s.) da karada felakete uğrayan kimselere yardım ederler. Hz. İsmâ ile İdris peygamberin gökte, Hızır (a.s.) ile, İlyas(a.s.)'ın yerde diri oldukları söylenir. Hızır ve İlyas her kurban bayramı arifesinde Arafat Dağı'nda buluşurlar.

- Fakat Allah ezelden lûtfetmiş olsaydı, Hakk'ın çekişi ile beraber, bu kötü gönüllülük hiç olur mu idi?
- 200 ● Ey yardım isteyenlere yardım eden Allah! Şu iki boynuzlu, iki yönlü, habîs dileklerden bizi kurtar.
- Ben gönlün hilesinden, iki yüzlü isteklerinden öyle perişan bir hâle geldim ki, feryâd bile edemiyorum.
- Ben kim oluyorum? Bu ihtişamlı gökler bile, ihtiyar (=dilek) tuzağına katıldı da feryâd etti. Yâni Cenâb-ı Hakk, ilâhî emâneti, göklere ve yere teklîf etti. Emâneti almayı onların dileğine bıraktı. O zaman gökler, feryâd ve figân dediler ki; “Ey kerim olan Allah, bizi bu ihtiyardan (=dilekten) kurtar.”
- Gökler; “Ey kerem sahibi Allah!” dedi, “Bu iki taraflı ihtiyardan (=dilekten) beni kurtar, bana eman ver!”
- Ey kerem sahibi Allah, doğru yolun bir taraflı çekişi, iki yol arasında tereddüde düşmekten iyidir.
- 205 ● Bu iki yoldan maksat sensin, fakat bu ikilik, bu iki yol arasında kalmak can çekişmektir.
- Bu iki yoldan da, sana gelmeye azmedilir, fakat savaş, eğlence meclisine benzer mi?
- ‘Göklele, yeryüzü, dağlar korktular da emâneti yüklenmekten çekindiler.’ âyetini duy ve bunun anlatışını *Kur’ân*’dan öğren.²⁸
- Bu ikilikte kalış ‘Acaba şu mu iyidir, hayırlıdır, yoksa o mu?’ diye tereddüde düşüş, gönülde savaş gibidir.
- Tereddütte kalışta, ikiliğe düşüşte bütün kudreti ile korku ve ümit birbirine saldırır, durur.”

**Allah’ın kulu ol da,
ona buna yük olma!**

- 324 ● Allah’ın kulu ol da, yeryüzünde at gibi hür yürü! Seni cenâze gibi omuzda taşımasınlar.
- Allah’ın lûtuflarını, ihsanlarını inkâr eden nankör, herkesin kendisine hamal olmasını ister; ölüyü mezara götürdükleri gibi, onu da omuzda taşımalarını arzu eder.
- Rüyâda kimi tabuta konmuş götürülüyor görürsen, o kişi, yüksek

²⁸ Bu beyitte Ahzâb Sûresi’nin 72. âyetine işâret edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Hüsâmeddin Çelebi'ye övgü ve hitap	7
Zıtlar âlemindeki çarpışmalar, savaşlar.	10
Yaratıcının büyüklüğü	12
Mesnevî, yüce Peygamberimizin incilerle, hakikatlerle, sırlarla, bilgilerle dolu mânâ denizinin bir adası gibidir.	12
Birisinin, vaaz eden hocaya; “Burcun üstüne konmuş olan kuşun başı mı daha kıy- metlidir, yoksa kuyruğu mu?” diye sorması.....	17
Canın üstünlüğü.....	18
Mühürlenmiş ağızlar	19
Münâcaat	20
Kurtuluş.....	21
Bu âlem bir imtihan yeridir.	22
Bizim yıldızımız hiç bir eve sığmaz.	23
İman zevkine mâni olan, doğruluğu zayıf düşüren, yüzbinlerce ahmakın yolunu ke- sen, pörsümüş, çürümüş gayretlerin kınanması. Nasıl ki koyunlar, bir ahlâksızın yolunu keserlerdi de, yol sürü tarafından kapandığı için geçemezdi. O ahlâksız, çobana; “Acabâ koyunların beni ısırır mı?” diye sorardı. Çoban da ona cevap ola- rak derdi ki: “Eğer erkek isen, yürekli isen bu koyunların hepsi sana fedâ olsun, kurban olsun. Fakat erkek değil isen, insan da değilsen, onların her biri sana bir ejderhâ kesilir.” Başka bir ahlâksız da koyunları görünce, yüreksizliğinden he- men yoldan geri dönerdi. Çobana da bir şey soramazdı; sorsam koyunlar benim korkaklığımı anlar, başıma üşüşür, beni ısırırlar diye düşünürdü.	25
Allah'ın kulu ol da, ona buna yük olma!	27
Gül fidanı nerede yetişirse yetişsin, yine gül fidanıdır.	28
Bir yazı kendi kendine yazılır mı?	30
Hakk'ı inkâr eden gönül, çakmağını yakmak ister ama, Hakk'ın eli çıkan kıvılcımı söndürür.	31
Takdir haktır ama, kulun çalışması da haktır.	32
Kuş ve avcı	35
Bir kervancının, hırsızlar tâcirlerin mallarını alıp götürünceye kadar susması. Ondan sonra bağırıp çağırmaya başlaması.	41
Yakariş	42
Bir âşıkın, sevgilisinin verdiği söze uyarak, buluşma yerine gelmesi, sevgilisini bek- lerken orada uykuya dalması, sevgilisinin sözünde durarak buluşma yerine gelin- ce, âşıkını uyur bulduğu için cebine ceviz doldurarak onu bırakıp gitmesi.	45
Mahmûr Türk emîrinin seher vakti çalgıcıyı çağırması	48
“Kim yeryüzünde gezen bir ölü görmek isterse, Hz. Ebubekir'e baksın.” (Hadis).	54
Bütün dünyada herkes, her an can vermede, ölüp gitmededir.	55
Hırsızlar bir adamın koçunu çaldılar, bununla da kanaat etmediler, hile ile adamın elbiselerini aşırıdılar.....	57

- Ne zamana kadar, bu mestlikten, bu kendini kaybetme hâinden nazlanacaksın?
Aklını yitirmişler çoktur. 58
- Bir körün, Mustafa(a.s.)'ın evine gelmesi muhterem Ayşe vâlidemizin körden kaçması, Peygamber Efendimizin de; "Körden ne kaçırırsun? O seni görmüyor ki!" diye buyurması üzerine Hz. Ayşe'nin Peygamber'e cevap vermesi. 59
- Mustafa(a.s.)'ın; "Gönlümdekini biliyor mu, yoksa söylenen bir sözü mü taklît ediyor?" diye Ayşe vâlidemizi imtihan etmesi ve; "Neden gizleniyorsun? Gizlenme! Kör adam seni görmüyor ki!" demesi. 60
- Peygamber Efendimizin "Ölmeden evvel ölünüz." hadîsinin açıklanması. 64
- Ömrünü boş yere geçirmiş, tüketmiş, can verme çağında, o sıkışık zamanda tövbe edip suçlarının bağışlanmasını isteyen gâfil kişiyi, her yıl aşûre günü Antakya kapısında yas tutan Halep Şîası'na benzetiş. Garip bir şâir yoldan gelmişti de, "Bu feryâd nedir? Kime yas tutuyorsunuz?" diye sormuştu. 65
- O şâirin Halep'teki şiîleri kınamak için bir kaç dokunaklı söz söylemesi. 66
- Cenâb-ı Hak'ın rızık verici olduğunu, rahmet hazinelerini göremeyen haris adam, büyük bir harman yerinde, o harmanın büyüklüğünü görmeyip bir tek buğday tanesini çalışarak, titreyerek acele ile götürmeye uğraşan bir karıncaya benzer. 68
- Yokluk insanları selâmete, kurtuluşa kavuşturan sınıllı bir yerdir. 70
- Bir kişinin gece yarısı bir sarayın kapısı önünde sahur davulu çalması. O sarayın yanında oturan komşu, ona gece yarısı; "Seher vakti değil, bir de saray içinde kimse yok, bu davulu kimin için çalırırsın?" demesi, davulcunun da ona cevap vermesi. 73
- Bilâl, Arabistan sıcağında, Mustafa(a.s.)'ın sevgisi ile "Allah birdir, Allah birdir." derdi. Efendisi imansızlık gayreti ile kuşluk zamanları, sıcağın çok arttığı çağlarda, güneş altında ona diken dalı ile vurur, işkence ederdi. Bilâl'in teninde açılan yaralardan kan fışkırdı. Fakat o kendisinde olmaksızın, ilâhî aşkla yine de "Allah birdir, Allah birdir." derdi. Nitekim başka dertliler de ellerinde olmaksızın inlerler. Bilâl, aşk derdi ile dolu idi. O yüzden dikenlerin derdinden kurtulmayı aklına bile getirmiyordu. Firavun'un Allah'ın varlığını kabul eden sihirbazları, Circis Peygamber ve daha sayısız erler gibi kahramanca acılara katlanıyorlardı. 76
- Hz. Ebu Bekir'in Bilâl-i Habeşî'yi merhametsiz sahibinden satın alması. 79
- Mustafa(a.s.)'ın Ebu Bekir(r.a.); "Sen Bilâl'e müşteri olunca muhakkak onlar şımaraclar, senden çok fazla para isteyecelerdir. Bu insanlığına, bu fazîletine beni de ortak et, benim vekilim ol, onların isteyecikleri paranın yarısını benden al!" diye ricâda bulunması. 81
- O Yahûdî'nin bu alış-verişte Hz. Ebu Bekir'in aldandığını sanarak gülmesi. 82
- Mustafa(a.s.)'ın Sıddîk(r.a.)'a; "Satılma işinde beni de ortak et!" dememiş miydin? Neden yalnız sen aldın?" diye darılması, onun da özür dilemesi. 83
- Her şey, her varlık, ilâhî aşkla hareket hâindedir. 84
- Aklını başına al da mecâzî aşkın ötesine geç! 86
- Na't. Hz. Ebu Bekir'in dilinden Peygamber Efendimiz'e hitap 88
- Bu dünyada fazîletli insanlara, iyi kimselere, üstün varlıklara daha fazla belâlar gelir çatar. 90

Hilâl Allah'ın hâlis kullarından biri idi. Gönül gözü açtı. Taklit peşinde değildi. Kendini gizlemek için insanlara kulluk ederdi. Bu hâl onun aczinden, zavallılığından değildi. Nitekim Lokman da, Yûsuf da görünüşte köle olmuşlardı. Hilâl de bir beyin kölesi ve seyisi idi. Sahibi müslüman idi ama, gönül gözü kördü. "Kör de bilir ki, kendisinin bir anası vardır. Ama nasıldır? Vehmine, hayâline bile getirmez." Bu bilgisi ile anasını yüceltir, üstün görürse körlükten kurtulabilir. Çünkü "Allah bir kuluna hayır ihsan etmek dilerse, onun gönlünde iki göz açar." O kul o gözlerle gizli âlemde ne varsa onu görür. "Bu yolu gönül diriliği ile elde et! Çünkü bu beden canlılığı hayvanlık san'atıdır."	91
İnsan mânen geri geri gitmemelidir.	93
Geri geri giden at.	94
Ey Hakk'ın ışığı, Hakk dostu Hüsâmeddin, sen Hilâl hikâyesinin bir kısmını yazdın; şimdi de dolunaya ait bir şeyler yaz!	95
Peygamber Efendimiz, İsâ(a.s.)'ın su üstünde yürüdüğünü duyunca; "İsâ'nın yakını daha fazla olsaydı, hava üstünde yürürdü." diye buyurması.	95
Akan dereler fidanlara neler söyler?	98
Bir ihtiyaç kadın çirkin yüzünün kıllarını yolar, allık sürerdi. Ama bir türlü beceremezdi, onun yüzü boyayı kabul etmezdi.	98
Yine yüzüne allık süren o ihtiyaç kadını anlatış!	99
Geylan'lı birisine duâ ederken "Allah seni evine barkına sağ ve sâlim kavuştursun." diyen dervişin hikâyesi.	101
Zâlimin malları da böyledir. Dışarda güzel görünür ama, içi zulüm görenlerin kanı ile ve vebâli ile doludur.	102
Bir evden ne istedi ise "Yok!" cevabı alan bir dervişin hikâyesi.	102
Kul ne hâlde olursa olsun, gerektiği zaman sıdk ile candan Allah'a yönelirse affedilir.	103
Hasta adam, sûfi ve kadı.	104
Sûfinin kadıya bir kaç soru sorması.	107
Kadı'nın sûfiye cevap vermesi.	108
Sûfinin kadıya tekrar soru sorması.	110
Kadı'nın sûfiye cevap vermesi.	111
Mûcizeler, kerâmetler.	112
Ey suçsuzun başına vuran kişi! Karşılığını göreceğini düşünmüyor musun?	114
Aklını başına al da her şeyin sonunu düşün!	115
Rahat etmek istersen, daha dünyada iken yokluğu ara, yokluğu iste!	116
Sultan Mahmud ile Hindli kölenin hikâyesi.	118
Sabretmek insanın içini açar, gönlünü ferahlandırır.	120
Hakk dostları ile sohbet hâlis altın gibidir.	122
Nefis anadır, akıl ise baba gibidir.	123
Dünyayı bırakıp geçip gitmiş olanlara ölüm sıkıntısı yoktur. Onlar için sadece hayatta iken fırsatı kaçırdıklarından, iyi işler, ibâdetler yapamadıklarından ötürü üzüntü ve hasret çekmek vardır.	124
Yokluk ve zikir.	126
Gezen, dolaşan ölümler.	129

Gülüşler, ağlayışların arkasına gizlenmiştir.	130
“Gerçekten de Allah, vaaz edenlerin dillerine dinleyenlerin himmetlerince hikmet telkîn eder.” hadîsi.	132
Türk’ün; “Terzi benden bir şey çalamaz!” diye bahse girişmesi ve malını rehin olarak vermesi.	133
Terzinin güldürücü sözler söylemesi; Türk’ün kahkahalarla gülmesi. Bu sûretle daracık, küçücük gözlerinin kapanması. Terzinin bu durumdan faydalanarak kumaşı çalmaya fırsat bulması.	135
Terzinin Türk’e: “Aklını başına al da artık sus! Bir başka gülünecek şey istersen kafa-tanın sonra sana dar gelir!” demesi.	137
Boş gezenler, bir işle meşgul olmayanlar, masal ve hikâye peşinde koşanlar bu Türk’e benzerler. Aldatıcı, bizi üzen, hırpalayan fânî dünya da terzi gibidir. Şehvetler, kadınlar bu dünyanın terzinin anlattığı gülünç masallarıdır. Bizim ömrümüz ise, sonsuzluk kaftanı, takvâ elbisesi dikilmek üzere terzinin önüne konan kıymetli atlas kumaştır.	137
Eziyete sabretmek, zahmete katlanmak, sevgilinin ayrılığına sabretmekten daha kolaydır.	139
Sûfî ile papaz	140
Çalışıp çabalamadan rızık dileyen bir fakirin hikâyesi.	144
O fakirin defneyi bulduğu yer.	145
Pâdişahın defneyi bulmaktan ümidini kesmesi, aramaktan yorulması.	146
Hâtîfin define arayana seslenmesi, definenin sırlarını bildirmesi.	148
Şu üzerinde yaşadığımız dünya zıtlarla doludur.	149
Şu dünyada yaşayan insanlar yüz renkli, yüz gönüllüdür.	151
Korkunç kurban bayramı olan kıyâmet günü, müminlere bayram, inkârcı öküzlere de ölüm günüdür.	152
İnsanın görme duygusu bazen gizli perdeyi deler geçer.	154
Akıl ve aşk	154
Bir müridin şeyhinde yok oluşu.	155
Hüsameddin Çelebi’ye övgüler.	157
Şeyh Hasan Harrakanî’nin müridinin hikâyesi.	159
Gelen yolcunun; “Şeyh nerede? Onu nerede arayayım?” diye sorması, şeyhin karısının da, ters cevap vermesi.	159
Şeyhi görmeye gelen müridin, şeyhi kınayan, söven, boş lâflar eden karısını azarlaması.	160
Dervişin, şeyhin evinden dönmesi ve şeyhi halktan sorması; halkın da “Filân ormana gitti.” diye haber vermesi.	161
Müridin, muradını bulması, şeyhle ormana yakın bir yerde buluşması.	162
Velîlerin nûru, ârif ve kâmil insan.	164
“Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” âyetindeki hikmet.	167
Kahredici rüzgâr estiği zaman, müminleri kurtarmak için Hûd(a.s.)’in mucize göstermesi.	170
Allah’ın hakikatlerinin hakikatine git, kendini harca, yok ol!	173

Dünya durdukça, insanlar yaşadıkça,	
Mesnevî'nin şiiri de yaşar durur, okunur, zevk alınır.	175
Aslında define arayan kişi define aramadı, kendini aradı.	176
Sanki her gece bedenleri terk edip giden rûhlara Cenâb-ı Hakk;	
“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sormada, rûhlar da;	
“Evet, Rabbimizsin!” diye cevap vermede.	179
Münâcaat	181
Biri müslüman, öbürü hristiyan,	
üçüncüsü de yahûdi olan üç yolcunun hikâyesi.	183
Müslümanın gördüğü rüyayı yol arakadaşları olan yahûdi ve hristiyanla söylemesi;	
onların da hayıflanmaları.	187
Örfleri, âdetleri ayrı ayrı olan kişiler gerektiği zaman beraber yolculuk yapıyorlar,	
beraber yiyorlar, içiyorlar, birbiri ile zoraki kaynaşıyorlar.	187
Deve, öküz, koç yolda bir deste ot buldular. Herbiri; “Bu otu ben yiyeceğim.” dedi;	
bunun hikâyesi.	188
Âlimin hayatı, âlemin hayatıdır.	189
Hile, huyu bozuk, kötü insana mahsustur.	189
Yaşlı insanlara hürmet, saygı kalmadı.	190
Tirmiz pâdişahı Seyyid'in; “Kim filân işi görmek üzere Semerkand'a üç yâhut dört	
günde gidebilirse, ona elbise, at, köle ve cârîye, şu kadar altın vereceğim.” diye	
tellâl çağırtması. Delkak'ın bu haberi köyde duyması. Ata binip şehre gelerek	
pâdişahın huzûruna çıkması; “Ben bu işi yaparım.” demesi.	190
Faziletten, üstünlükten, hünerden vazgeç; iş güzel huyda ve hizmettedir.	194
Ham kişiler-Sahte şeyhler	194
Sadaka belâyı defeder.	195
Temiz kişilerle danış, onların fikirlerini sor!	197
Kutbu (Gavsı) Allah yüceltmiş, yaşayan insanların en üstünü kılmıştır.	198
Hiç bir kâfire hor gözle bakma!	199
Şehirli ile köylünün farkı.	199
Farenin kurbağa ile arkadaş olması, ikisinin de ayaklarını uzun bir iple bağlamaları,	
karganın fareyi kaparak havalanması, kurbağanın da arkadaşına iple bağlı olduğu	
için yerle gök arasında kalıp bağırmaya başlaması ve kendi cinsinden olmayan bir	
hayvanla arkadaş oluşuna pişman olması.	200
Buluşunca coşmak, çok konuşmak dostluk âlâmetidir!	204
Hz. Âdem, Allah'ın vahyine, sevgisine mazhar oldu.	205
Hz. Nûh, bütün peygamberler, bütün veliler gibi ledün şarabı, Hakk sevgisi şarabı	
içmişti!	206
Âşıklar daima namazdadırlar!	207
Sûfî, vaktin oğludur; yâni sufi “dün” ile, “yarın” ile, ilgilenmez!	209
Gönül asla yalan söylemez!	210
Hayâller ve düşünceler	212
Sultan Mahmud'un bir gece hırsızların arasına düşmesi, onların hallerini anlamak	
için; “Ben de sizden biriyim!” demesi.	214
Kötü gözü, ancak senin gözlerin mat eder!	216

- Ârîfin gözü, ârîfin bakışı..... 217
- Cenâb-ı Hakk'ın insan rûhundan daha gizli bir şeyi yoktur! 218
- Her şey; yeryüzünde, gökyüzünde ne varsa, zerre zerre kendi cinsini
kendine çekmektedir. 220
- Susıgırı; ağzında ışıklar saçan bir cevherle gece karanlığında denizin derinliklerinden
çıkarak, ağzında taşıdığı cevheri deniz kıyısına bırakır, onun ışığında otlar, karnını
doyururdu. Onu kollayan tüccar; pusudan çıkar, susıgırının ışıklar saçan cev-
herden uzaklaştığı sırada o cevheri, balçıkla sıvar, onu karartır, örterdi. Sonra
kendisi ağaca çıkar, gizlenir, beklerdi. 221
- İyi bir dost arayınız! 223
- Abdûlgavs adında bir adamı perilerin kaçırıp götürmelerinin hikâyesi. Abdûlgavs'ın
senelerce perilerin arasında kalması, yıllardan sonra şehrine, çocuklarının yanına
dönmesi, fakat yıllarca perilerle beraber yaşadığı, onların huyu ile huylandığı
ve mânâ bakımından gönlü onlarla bulunduğu için dayanamayıp yine perilerin
yanına gitmesi. 226
- Bütün sevgiler, bize yapılan bütün iyilikler, aslında Hakk'ın bize olan sevgisinin, lût-
funun eseridir! Başımıza gelen belâlar, kederler de bizim yaptıklarımızın karşımı-
za çıkardığı ilâhî kahrırlardır! 227
- Bir adama, Tebriz polis müfettişinden aylık bağlanmıştı. Adamcağız bu aylığa güve-
nerek borçlanmıştı. Kendisine aylık veren polis müfettişinin ölümünden haberi
yoktu. Hâsılı; onun borcunu hiç kimse vermedi, yine ölmüş olan polis müfettişi
verdi. 229
- Tebriz şehri icrâ hâkiminin o garibin borcunu bütün Tebrizliler'e pay etmesi, fakat
çok az paranın toplanması üzerine, o garibin ziyaret için müfettişin mezarına
gidip durumunu o cömert adamın rûhâniyetine yönelerek anlatması. 232
- O icrâ hâkimi ile o borçlu garibin iyiliksever müfettişin mezarından dönmeleri, o
gece icrâ hâkiminin, rüyasında müfettişi görmesi. 234
- Cafer hazretlerinin bir kaleyi tek başına zabtettirmeye gelmesi, o kalenin pâdişahının
Hz. Cafer'i alt etmek için veziri ile müşâvere etmesi, vezirin pâdişaha; "Kaleyi
teslim et; bilgisizliğinden ötürü, hiddete kapılıp savaşa girme! Çünkü, bu zâta
Allah tarafından kuvvet verilmiştir! Onun rûhâniyetinin görünmez, pek kalaba-
lık bir ordusu vardır!" demesi. 235
- Topluluğun, cemiyet halinde bulunmanın gücü. (Fareler ve kedi.) 237
- Allah'ın verdiği güzellik, Allah'ın verdiği nûr anlatılamaz! 238
- Yûsuf(a.s.)'ın yüzünün nûru 240
- Bir ırmağın suyunda ayın görüldüğü gibi, insan da ne görürse, onun aksidir! 240
- Bu dünyada görülen şeyler; kötülükler, iyilikler hep o mekânsızlık âleminin bir ak-
sinden ibârettir! 243
- Kâmil insan 246
- Biri iki gören, Kâş şehrindeki garibe benzer. O garibin adı Ömer'di. Bu yüzden şifler
ona ekmek vermiyorlar, bu dükkândan o dükkâna gönderiyorlardı. Bütün dük-
kânların Ömer'e ekmek satmamak bakımından bir olduğunu anlayamıyordu.
"Ben yanlış söyledim; adım Ömer değil!" diyeyim de, tövbe edeyim. Şu dükkâna
gider, böyle dersem, yalnız o dükkândan değil, bütün dükkânlardan ekmek alabi-

- lirim. Fakat böyle demez de, yine adım Ömer olarak kalırsa, bu dükkândan başka bir dükkâna gitsem, faydasız; hepsinden de ekmek alamam, ekmekten mahrum kalırım! Çünkü ben şaşıyım; dükkânları birbirinden ayrı sandım!" 249
- İyilik edene, ihsanda bulunana teşekkür etmek, Allah'a şükretmektir!..... 251
- Allah, hiç bir peygamber göndermedi ki, çobanlık etmemiş olsun!..... 252
- O nerededir?..... 253
- Su kabı sakanın elinde olmasaydı, kendiliğinden nasıl dolar, boşalırdı?..... 255
- Harzemşah, bir gün ordusunu dolaşırken, maiyyetindeki emirlerden birinin bindiği atı çok beğendi. Bu at, eşi pek az bulunan bir at idi. Onun güzelliğine, çevikliğine hayran oldu; gönlü ona bağlandı. Fakat Vezir İmâdülmülk, pâdişahı o attan soğuttu; pâdişah da, onun sözünü kabul etti. Onun at hakkındaki görüşünü, kendi görüşünden üstün buldu..... 256
- Yûsuf-ı Sıddîk'ın Allah'tan başkasının yardımını istemesi; "Beni efendine söyle, ben suşuzum!" demesi yüzünden senelerce zindanda mahpus kalması!..... 259
- Sen; şu dönüp duran göklerin, dünyaların üstüne var da o gücü, kuvveti seyret! 262
- Allah'ın güzellik güneşi ışığını nereye düşürürse, orası güzelleşir! 263
- Şeytana, iman incisini kaptırma!..... 263
- Sözü, sırlar sarayının kapısının sesi olarak bil! 264
- Halk; nefesine uymuş, hevâ ve hevesine kapıldığı için zindana girmiştir!..... 265
- Îlâhî bir yapı olan beden, eşsiz bir mîmârın eseridir!..... 266
- Ebedî hayat, ölümsüzlük ölümün içindedir! 267
- Bir pâdişahın ülkesini dolaşmaya çıkan üç oğluna; "Filân yeri iyi bir tertibe, düzene sokun; filân yere şu çeşit hâkimler tayin edin! Ama, Allah için, filân kaleye gitmeyin, onun etrafını dolaşmayın!" diye vasiyette bulunması!..... 268
- Şehzâdeler; "İnsan, men edildiği şeyin üzerine düşer!" hadisi gereği, babalarının bütün vasiyetlerini, bütün öğütlerini ayaklar altına alarak, o men edilen kaleye gittiler ve belâ kapısına düştüler. Kendilerini içten kaynayan, ayıplayan, levmeden nefs-i levvâmeleri, onlara; "Size bir korkutan gelmedi mi?" diyordu. Onlar da ağlaya ağlaya; "İşitseydik, yahut aklımız olsaydı, cehennemlikler arasına girmezdik!" diyorlardı. 270
- O üç şehzâdenin, o vak'ayı düşünmeleri ve bir karara varmaya çalışmaları. 272
- Şehzâdelerin, bu konuşmadan sonra, mümkün olduğu kadar sevgiliye yakın olmak için Çin memleketine gitmeleri. Kavuşma yolu kapalı olsa bile, mümkün olduğu kadar yakın olmak iyi bir şeydir!..... 274
- Kardeşleri ağabeylerine tekrar tekrar öğütler verdiler. Fakat o, verilen öğütlere kulak asmadı; sabrı, tahammülü kalmamıştı. Deli gibi, kendisinden geçmiş bir hâlde onlardan ayrıldı. Kendisini, izin bile istemeden, Çin pâdişahının sarayına attı. Onun bu hâli, onun küstahlığından, terbiyesizliğinden değildi; aşkın fazlalığından idi. 278
- Büyük şehzâdenin Çin pâdişahının sarayında kalması. 281
- Şehzâdelerden büyüğünün ölmesi, küçük şehzâde hasta olduğundan ortanca şehzâdenin ağabeylerinin cenâzesine gelmesi; pâdişahın ona da iltifatta bulunması; onun da pâdişahın lütuflarının, ihsanının tesiri ile sarayda kalması; pâdişahın

- iyilikleri, mânevî tesiriyle, bakışıyla yüzbinlerce görünmeyen ve görünen kazançlar elde etmesi, ganimetlere konması. 283
- Pâdişahın himmeti ile şehzâdenin gönlünde bir uyanıklık oldu, bir keşif belirdi. Hiç bir şeye aldırılmaz bir hâle geldi. Bu yüzden de, yapılan iltifata, gösterilen yakınlığa şükretmeden çekindi, serkeşliğin vesvesesine kapıldı. Pâdişah, ilham yolu ile, sır yolu ile şehzâdenin bu hâlini anladı, üzüldü, canı sıkıldı; kendisinin haberi olmadan rûhu, şehzâdeyi yaraladı. 286
- Şehzâdenin gurura kapılması, azgınlığı yüzünden Çin pâdişahından mânevî bir yara alması, faziletlerini tamamlamadan, üstünlükler elde etmeden dünyadan gitmesi. 288
- Çocuklar; analarının, babalarının gözlerinin nûrudur! Bu yüzdendir ki, onların sevgi ile dolu bakışları anaları, babaları besler! 289
- Ârifin, ebedî yaşayış kaynağından yardım istemesi, vefâsız kaynaklara, vefâsız sulara aldırış etmemesi. Bunun belirtisi de; şu gurur, şu aldanma yurdu olan dünyadan çekinmektir! Çünkü insan, bu fânî kaynakların yardımına dayanırsa, ölümsüz, ebedî kaynağı istemekte gevşek davranır! 291
- Mânen gözleri aydın olanların hangi hayvana, hangi bitkiye bakarlarsa baksınlar, Allah'ın güzelliğinin bahçelerinden mânevî gıdalar almakta oldukları bir hakikat-tir! 294
- İnsan; sebebe el atsa bile, ona pek güvenmemelidir! 295
- Sûretlere, dış güzelliklere kapılma; o güzellikler üstüne titreme! O güzellikleri ona vereni, yaratana düşün; O'na hayran ol! 297
- Bize doğru yolu gösterdikleri için,
peygamberlerin üstümüzde çok hakları vardır! 302
- Buhâra'da bir "Sadr-ı Cihan, yâni bir emîr" vardı. Hangi dilenci ağız açıp bir şey isterse, o, herkese dağıttığı sadakadan, ihsandan hiç bir şey elde edemezdi. Bilgili bir yoksul Sadr-ı Cihan'ın bu huyunu unuttu da, hırsının çokluğundan, aceleci olduğundan, alay geçerken ondan bir şey istedi. Sadr-ı Cihan, yüzünü çevirdi geçti. Yoksul, sadaka almak için her gün yeni bir hileye başvurdu; kendini bazen bir kadın şekline soktu, çarşaf giydi; bazen kör gösterdi, yüzünü gözünü bağladı. Fakat, o anlayışı ile o bilgin, o yoksulu tanıdı. 302
- İnsanları birbirine çeken kuvvet nereden geliyor? 305
- İki kardeş vardı. Birisi köse idi; öbürü ise sakalı, bıyığı çıkmamış bir delikanlı idi. Bunlar, bir gece bir bekâr evinde kaldılar. Delikanlı arkasına kerpiç yığdı, öyle yattı. Gecenin bir vaktinde, bekârlardan biri kalktı, yavaş yavaş yürüdü, o kerpiçleri birer birer aldı. Delikanlı uyandı. "Bu kerpiçleri neden buradan aldın? Nereye koydun?" diye çekişmeye başladı. Kerpiçleri alan delikanlı da; "Sen, bu kerpiçleri neden arkana yığdın?" diye söylendi. 305
- Bir pâdişah, bir bilginin zorla işret meclisine getirtip oturttu. Sâkî, o bilgine şarap sundu. Bilgin yüzünü ekşitip çevirince ve içmemekte inat edince pâdişah, sâkîye; "Haydi; şunu neşelendir!" dedi. Sâkî de, terbiyesizlik edip bilginin başına birkaç kere vurup zorla ona şarap içirdi. 307
- Başkalarını neşelendirdiğin gibi kendini de neşelendir! 309

- İmri'ü'l-Kays, Arap pâdişahı idi; pek güzeldi. Âdetâ zamanının Yûsuf'u idi. Arap kadınları, Zeliha gibi onun için ölürlendi. Bu zât, aynı zamanda büyük bir şâirdi. “Dur da, sevgiliyi ve konağını anarak ağlayayım!” mısra'ı ile başlayan meşhur övgü şiiri, kaside onundur. Bütün kadınlar ona âşık olduklarından, acaba bu şiiri kimin için yazdı? Onun ağlaması, feryad ü figanı nedendi? O, bildi ve anladı ki; bütün güzel kadınların hepsi de sûret güzelleridir. Âdetâ bunlar topraktan yapılmış, tahtalara çizilmiş resimler gibidir. İmri'ü'l-Kays bunu anlayınca, kendisine bir hâl geldi. Gece yarısı ülkesinden, çoluğundan çocuğundan kaçtı, bir hırkaya bürünüp gizlendi. Oradan başka bir ülkeye kaçtı. Her şeyden münezzeh olanı aramaya koyuldu. “Allah, dilediğine rahmetini verir; bu sûretle onu, has kulları arasına alır!” 309
- Züleyha'nın aşkı 311
- Can, Hakk ile mânen buluşunca, O'nu anmak bunu anmaktır;
bunu anmak da O'nu anmaktır! 312
- Ölüm ten tozunu ortadan kaldırıncı, can ay'ı saf bir havaya kavuşur,
parlamaya başlar! 314
- Sen; şu dünyayı, bir timsahın açık ağzı gibi bil! 315
- Cenâb-ı Hakk'ın lûtfu ve ihsanı bir kuluna başka bir yerden, hiç beklemediği bir yerden, başka bir iş sebebiyle erişebilir! Kulun, bu ilâhî lûtfu vehmine bile getirmediğini bildiği hâlde, yine de çalışıp çabalamayı elinden bırakmaması, bütün ümidini, vehmini belli bir yola bağlaması ve böylece çalışıp çabalaması gerekir! Kul, hâcet kapısını çalar durur. Belki de Cenâb-ı Hakk, o hâceti, o rızık başka bir kapıdan ona ulaştırır. Hâlbuki kul, ona dâir hiç bir tedbirde bulunmamıştır. “Allah, kulunu hesaplamadığı yerden rızıklandırır!” Kul tedbirde bulunur, Allah takdir eder! Olabilir ki kul, kulluğu, âcizliği yüzünden vehme düşer de; “Ben bu kapıyı çalışıyorum ama Hakk, bana bu kapıdan ihsanda bulunmuyor, başka bir kapıdan lûtufta bulunur!” der. Cenâb-ı Hakk, o kulunu bu kapıdan rızıklandırır. Zâten bütün kapılar, bir sarayın kapıları gibidir! 317
- O'nunla beraber olduğumuzu bilmek,
anlamak; bilgi ile, düşünce ile elde edilemez! 319
- Bir adam, bir rüya gördü. Adamın birisi, kendisine; “Mısır ülkesinin sol tarafında, orada filân mahallede, filân evde bir defne var!” dedi. Adam kalktı, Mısır'a geldi. Mısır'a gelince, birisi kendisine; “Ben rüya gördüm; Bağdat'ta filân mahallede, filân evde bir defne varmış!” dedi. Mahallenin, ev sahibinin adını söyledi. Adam; “Bana” dedi, “Defne Mısır'da imiş dediler. Ben de kalktım buraya geldim. Fakat şimdi, defnenin Mısır'da olduğunu söylemelerinin sebebini anladım. Kendi evimden başka birinin evinde defne aramamam gerekmiş; buraya gelmem, buna iyice inanmam içinmiş! Gerçekten de ben, Mısır'da defne bulamayacağım!” dedi. 320
- “Yalan, insana şüphe verir; doğru ise güven!” hadîsi. 323
- Peygamber Efendimiz; “Mümin uda benzer; içi boş olunca feryâda başlar!”
diye buyurmuştur. 325
- Müminin duâsının geç kabul edilmesinin sebebi. 326
- Zalimleri affetmek, mazlûmlara zulmetmektir! 327

Bir kadî'nın Cûhî'nin karısına gönül vermesi ve onu elde etmek için bir sandık içinde kalması	328
Kadının muâvininin pazara gelerek Cûhî'den sandığı satın alması.....	331
Baş evi sevdalarla, gönül evi de vesveselerle doludur!	333
Beden sandıklarından kurtulmamız gerek!	334
Mustafa (a.s.); "Ben, kimin efendisi, dostu isem, gerçekten de Hz. Ali onun efendisi ve dostudur!" diye buyurdu. Münâfıklar; "Biz, Peygamber'e itaat ettik; ona kul köle kesildik! Bu yetmiyor mu ki, daha çocukluktan kurtulmamış bir gence de kul köle olmamızı buyuruyor?" diye kınadılar. Bu hadîsin anlatılması	335
İrfan sahibi, beş duygudan da kurtulmuştur, altı yönden de!	336
Sırat köprüsü, cehennemin üstüne gerilmiştir. Mümin köprü'nün üstünden geçerken cehennem der ki; "Ey mümin; çabuk geç ki, nûrunun parlaklığı ateşimi söndürecek!"	339
Gönle gelenleri gizlemek, söylememek gerekir!	339
Rüzgâr, Cenâb-ı Hakk'ın ordusudur; bazen coşar, Hakk'ın emri ile her şeyi kırar geçirir!	341
Herşeyin aslı, şu kara topraktır!	343
Asıl belâli kişiler; şu edepsiz çocuklara benzeyen yaşlı kişiler, kocamış bebeklerdir!	345
Boş karın, şeytanın zindanıdır!	345
Yaşlanmakla, seneleri saymakla insan kemâle ermez!	346
Şekil, sûret, görünen herşey bir gölgeden ibârettir!	347
Hakk Teâlâ'nın Azrâil (a.s.)'a; "Rûhlarını aldığın insanlardan en fazla kime acırsın?" diye sorması, Azrâil'in de Cenâb-ı Hakk'a cevap vermesi.	348
Şeyh Şeybân-ı Râî hazretlerinin kerâmetleri.	350
Nefs-i emmâre (bizi kötü işler yapmaya, günah işlemeye sürükleyen nefis) aslında yırtıcı bir kurttur!	352
Kendine gel de, üzüntü ve kederden şikâyet edip durma; derdin sana derman olduğunu bil!	354
Pîrin, mürşidin önemi	354
Bir adamın ölümünden sonra üç oğlundan; "En tenbel olanı hangisi ise malımı, mülkümü o alsın!" diye vasiyet etmesi.	356
Son	358
Sultan Veled hazretlerinin bahsi tamamlaması	359
Karma İndeks	365
Yararlanılan Kaynaklar.....	385
Yararlanılan İngilizce ve Fransızca Kaynaklar.....	389